Ngô Hiểu Ba

Người dịch: Nguyễn Thị Thu Hằng

Hiệu đính: TS. Dương Ngọc Dũng

ĐỘT PHÁ KINH TẾ Ở TRUNG QUỐC (1978 - 2008)

NHÀ XUẤT BẢN TỔNG HỢP
THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH

NHÀ XUẤT BẢN
TRUYỀN BÁ NGŨ CHÂU

Ngô Hiểu Ba

Người dịch: Nguyễn Thị Thu Hằng

Hiệu đính: TS. Dương Ngọc Dũng

ĐỘT PHÁ KINH TẾ Ở TRUNG QUỐC (1978 - 2008)

NHÀ XUẤT BẢN TỔNG HỢP THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH

NHÀ XUẤT BẢN TRUYỀN BÁ NGŨ CHÂU

NHÀ XUẤT BẢN TRUNG TÍN

NHÀ XUẤT BẢN TỔNG HỢP
THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH

NHÀ XUẤT BẢN
TRUYỀN BÁ NGŨ CHÂU

NHÀ XUẤT BẢN
TRUNG TÍN

Ngô Hiểu Ba

ĐỘT PHÁ KINH TẾ Ở TRUNG QUỐC (1978 - 2008)

ISBN: 978-7-5085-1362-1

Ấn bản này được xuất bản tại Việt Nam theo hợp đồng chuyển nhượng bản quyền giữa Nhà xuất bản Truyền bá Ngũ Châu, Trung Quốc và Nhà xuất bản Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam.

Mục lục

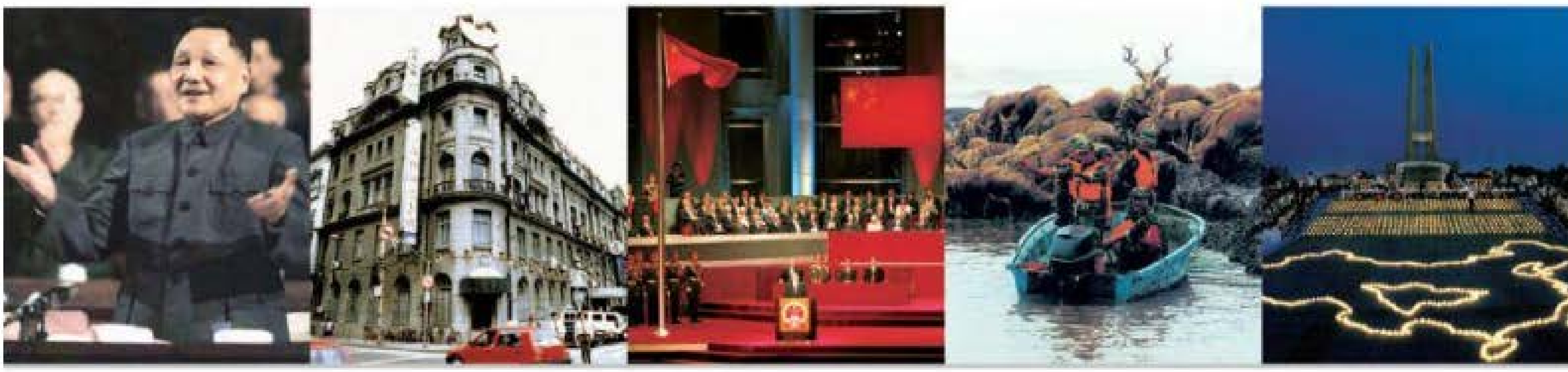
Lời giới thiệu

GƯƠNG MẶT CHÚNG TA, GƯƠNG MẶT THỜI ĐẠI

Tôi luôn rất hào hứng với sức mạnh của thị giác. Về một mặt ý nghĩa nào đó mà nói, lịch sử được kết hợp thành xâu chuỗi bởi những khoảnh khắc rất ngắn ngủi. Sau nhiều năm, khi mọi người ngồi nghiền ngẫm lại một thời đại nào đó, trong đầu họ trước tiên sẽ tái hiện một hoặc nhiều khoảnh khắc được gọi là kinh điển.

Đây là lí do đầu tiên khiến tôi xuất bản cuốn sách này. Trong bốn năm vừa qua, tôi đứng từ góc độ những diễn biến của nền kinh tế, tập trung vào nghiên cứu và viết bài về lịch sử 30 năm cải cách của Trung Quốc, thành quả của công việc này chính là sự ra đời của tác phẩm ***Đột phá kinh tế ở Trung Quốc (1978 - 2008)***. Thực ra, nội dung của cuốn sách chính là sự tóm gọn tác phẩm nói trên, tôi đã tóm gọn từ 700.000 chữ xuống chỉ còn 60.000 chữ, thay vào đó, tôi thêm vào hơn 250 hình ảnh minh họa.

Ba mươi năm từ 1978 đến 2008 là thời kỳ quan trọng cho sự bứt phá của nền kinh tế Trung Quốc, thậm chí điều này còn được coi là sự kiện kinh tế toàn cầu được chú ý nhiều nhất trong khoảng thời gian đó. Ngày nay, khi tôi lật xem lại những tấm hình mà mình thu thập được, tôi vẫn ngỡ ngàng vì sự thay đổi to lớn của Trung Quốc, và cứ thế tôi tự hỏi mình, "Có phải hai nước Trung Quốc ấy là một hay không?", "Giai đoạn lịch sử đó có đúng là do chúng tôi gây dựng lên không?" Trên những tờ khế ước khoán ruộng đất được đóng dấu từ dấu vân tay bằng máu của những người nông dân sống ở thôn Tiểu Cương, tôi cảm nhận được những quyết tâm và cả những lo lắng của họ khi ý niệm cải cách nảy sinh trong đầu; qua những tấm băng rôn in dòng chữ "Kính chào bác Đặng Tiểu Bình" của các sinh viên đại học giăng đầy nơi quảng trường Thiên An Môn, dường như tôi nghe thấy những tiếng hô hào của lịch sử; và qua tấm hình đã mờ cũ có tên "Trương Thụy Mẫn đập tủ lạnh" (tôi và các trợ lí không thể tìm thấy tấm nào rõ ràng hơn thế), tôi như nhìn thấy thật rõ nét những khoảnh khắc hình thành của các doanh nghiệp

Trung Quốc, và còn nữa, qua hình ảnh những gương mặt đang mỉm cười, đang đắn đo, hay đang rạng ngời... chúng tôi không thể không kinh ngạc trước sức mạnh vĩ đại của sự thay đổi.

Tôi rất thích câu nói của một nhiếp ảnh gia người Nhật Bản, "Khi một sự kiện lịch sử trọng đại nào đó bùng phát, thì những câu chuyện và những nhân vật sinh động nhất, chắc chắn sẽ đứng ở phía sau quảng trường". Cuốn sách này ghi chép lại họ và những hình ảnh của họ, hầu hết đều là những con người bình thường "đứng sau quảng trường". Điều đó cũng đã thể hiện nên được những đặc trưng cơ bản của quá trình cải cách ở Trung Quốc trong 30 năm qua, đó chính là "những sáng tạo của dân chúng dựa trên nền tảng tự do" – câu nói này do chính Thủ thướng Ôn Gia Bảo phát biểu.

Nhà tư tưởng người Đức – Spengler trong tác phẩm *Sự mai một của phương Tây* (The decline of the West) đã từng tiên báo rằng "Những nhiệm vụ được an bài sẵn bởi tính tất yếu của lịch sử sẽ do một cá nhân hoàn thành, và có thể sẽ được hoàn thành một cách không tự nguyện. Đối với những người tự nguyện thì số phận sẽ dẫn đường cho họ đi, còn đối với những người không tự nguyện thì số phận kéo lê họ đi". Quá trình cải cách 30 năm của Trung Quốc dường như cũng chứa đựng tính tất yếu của lịch sử, có những lúc nó hiển hiện một cách mạnh mẽ, rồi sau đó lại bị gián đoạn bởi những sự kiện ngẫu nhiên hoặc tất yếu khác, nhưng nó vẫn luôn tồn tại, tựa như một linh hồn bất diệt.

Ngày nay, chúng ta đặt cho linh hồn ấy một cái tên, đó chính là ***thị trường kinh tế***.

Ngô Hiểu Ba

Viết tại Hàng Châu, 2008

PHẦN THỨ NHẤT

MỞ CỬA VÀ KÍCH HOẠT

1978 - 1983

Tấm ảnh chụp tập thể lớp 7811 Học viện Cục Điện Bắc Kinh.

THAY ĐỔI LÒNG DÂN, ĐẶNG TIỂU BÌNH ĐỨNG ĐẦU CÔNG CUỘC MỞ CỬA

Mùa đông năm 1978, vào mỗi buổi sáng sớm, Bắc Kinh vô cùng giá lạnh. Một kí giả của Tân Hoa Xã trong một bản tin đã viết rằng: "Ông mặt trời xám xịt cuối cùng đã cố gắng chui ra khỏi lớp sương mù, chiếu rọi những tia sáng không chút sức sống của mình vào từng ngóc ngách ngõ hẻm trong thành phố rộng lớn này, len lỏi vào những dãy nhà lầu san sát bên nhau, những con đường vuông vức hình bàn cờ và cả những dòng người tấp nập chen chúc".

Thế nhưng cũng vào năm ấy, cả đất nước Trung Quốc đều cảm nhận được tiếng gọi của vận mệnh.

Năm 1978 là năm Trung Quốc tiến hành cải cách mở cửa, cũng là năm Đặng Tiểu Bình bắt đầu dẫn đường cho vận mệnh của đất nước. Đất nước Trung Quốc không thể nào quay đầu để đi về quá khứ được nữa, cuộc cách mạng văn hóa trong mười năm ròng đã đẩy đất nước đến bên bờ vực sụp đổ. Về hệ thống tài chính trước năm 1978, Trung Quốc không hề có công ty bảo hiểm hay bất kì một xí nghiệp mang tính tài chính nào cả, tiền gửi của các doanh nghiệp

nhà nước và ngân sách tiền gửi là 108,99 tỉ nhân dân tệ, chiếm 83,8% tổng số tiền gửi ngân hàng. Các khoản đầu tư tài sản cố định của nhà nước chủ yếu được rót từ ngân sách, các khoản vay ngân hàng chủ yếu sử dụng vốn lưu động. Trong vòng 20 năm kể từ năm 1958 đến 1978, tăng trưởng bình quân của người dân ở các huyện, thị Trung Quốc không đến 4 nhân dân tệ, còn người nông dân thì không đến 2,6 nhân dân tệ. Để tránh không rơi vào thế bị động khi có khả năng xảy ra chiến tranh, các nhà máy công nghiệp không được đặt ở những miền duyên hải vốn có nhiều ưu thế về địa lý kinh tế, mà lại chuyển về hậu phương. Những nhà máy công nghiệp quan trọng đều phải nằm trên các vùng núi với giá thành giao thông vận chuyển cao chót vót, đồng thời nằm rải rác ở những vùng rộng lớn mà không hề tính đến tính hợp lý của điều kiện kinh tế, từ đó làm mất đi ưu thế qui mô, khiến cho hiệu suất kinh tế rất thấp. Các công ty nhà nước thì ì ạch, công nghiệp nhẹ phát triển trì trệ, mọi người khi muốn mua lương thực và đồ dùng hàng ngày đều phải dựa vào tem phiếu.

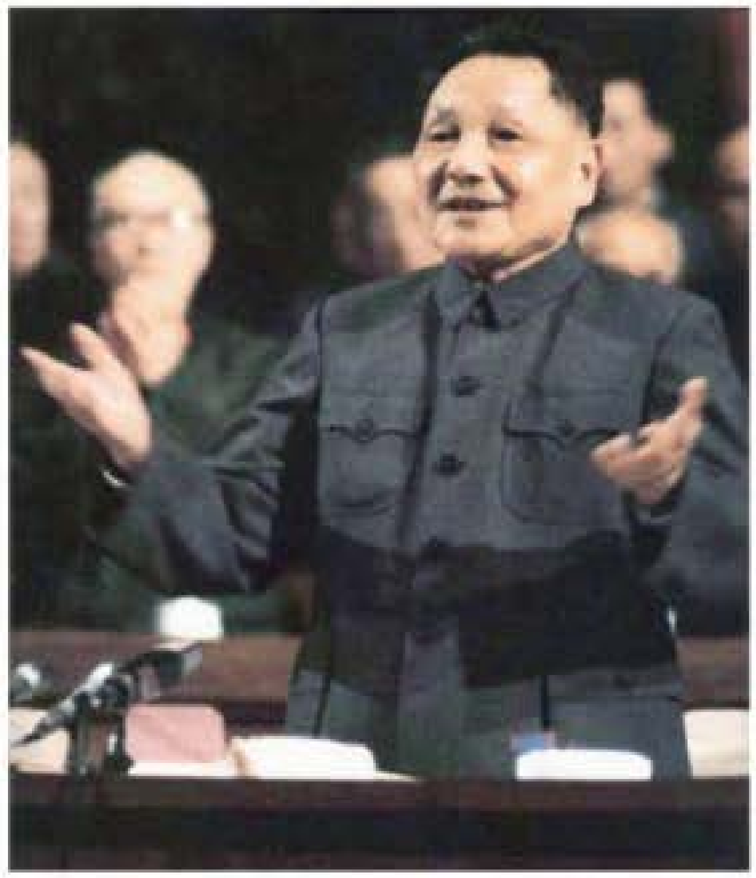
Trung Quốc biết đi về đâu? Đây là câu hỏi lúc nào cũng lẩn quẩn trong đầu những người Trung Quốc vốn luôn cảm thấy phía trước họ thật mờ mịt. Cũng vào năm ấy, Đặng Tiểu Bình, một người có vóc dáng thật nhỏ bé đã quay trở lại vũ đài lịch sử, và chỉ đạo mọi nhịp điệu của cuộc cải cách trong suốt thời kỳ ông lãnh đạo đất nước. Lòng kiên nhẫn của ông thật khiến người ta phải kinh

Hình dưới trái: Ga tàu Vĩnh Định Môn, Bắc Kinh năm 1981.

Hình dưới phải: Vào cuối thập niên 70, đầu thập niên 80 thế kỷ 20, khi các thanh niên nam nữ làm thủ thục kết hôn có thể lĩnh tem phiếu mua một món đồ dùng trong nhà, mang theo tem phiếu đứng xếp hàng 1 đêm thì có thể mua được vật dụng ấy. Đây là hình ảnh một cặp vợ chồng mới cưới trở về nhà sau khi đã mua được thứ mình cần. Ảnh chụp vào mùa hè năm 1980.

Tháng 3 năm 1978, Đặng Tiểu Bình được bầu làm chủ tịch Hiệp thương chính trị, điều đó chứng tỏ rằng ông đã chính thức quay lại vũ đài chính trị.

ngạc, ông còn có óc quan sát những động thái nhạy cảm của chính trị và một tính cách cực kỳ quyết đoán.

Trong Phiên họp lần thứ nhất, Đại hội Đại biểu toàn quốc khóa 5 Hội nghị Hiệp thương chính trị nhân dân Trung Quốc được tổ chức vào tháng 3 năm 1978, Đặng Tiểu Bình đã được bầu làm chủ tịch Hiệp thương chính trị. Sau đó ông chủ trì đại hội "Khoa học toàn quốc", có đến 6000 nhân sĩ tham gia đại hội này. Trước hội nghị, ông đã đưa ra những luận đoán như "Khoa học kỹ thuật là lực lượng sản xuất đầu tiên"; "Thành phần trí thức là một bộ phận của giai cấp công nhân" ... khiến mọi người hết sức kinh ngạc. Tuy rằng mục tiêu "trong vòng 20 năm, khoa học kỹ thuật sẽ theo kịp hoặc vượt qua tầm cỡ thế giới" được đề ra trong đại hội, cho đến nay vẫn chưa thực hiện được, nhưng khi ấy đã thực sự làm phấn chấn tinh thần của mọi người, ai ai cũng như nghe thấy tiếng còi tàu rú lên khi đoàn tàu đang chuẩn bị chuyển đường ray.

奖状

全国科学大会

Giấy khen sử dụng trong Đại hội khoa học toàn quốc. "Mùa xuân của khoa học" đã tới rồi.

Bất cứ một sự cải cách lịch sử nào cũng đều bắt đầu bằng

【*Hai "phàm là"*】

"Phàm là quyết sách do Mao Chủ tịch đề ra, chúng ta đều phải kiên quyết giữ vững; phàm là chỉ thị của Mao Chủ tịch, chúng ta đều phải tuân thủ một cách bất di bất dịch". Đây là phương châm sai lầm mà Hoa Quốc Phong – lãnh đạo nhà nước tối cao – đưa ra sau khi dẹp tan "bè lũ bốn tên" vào tháng 10 năm 1976.

Ngày 20 tháng 11 năm 1980, xét xử "bè lũ bốn tên". Từ phải sang trái: Giang Thanh, Diêu Văn Nguyên, Vương Hồng Văn, Trương Xuân Kiều.

sự thay đổi quan niệm. Trải qua 10 năm ròng "Đại Cách mạng Văn hóa", mọi trật tự của nhà nước Trung Quốc đều bị hủy hoại nghiêm trọng, lại thêm vào chính sách đóng cửa trong suốt một thời gian dài, cộng thêm tư duy của cánh "tả" vẫn như đeo bám quan niệm của mỗi người. Ngày 11 tháng 5, *Quang Minh Nhật Báo* bỗng nhiên cho đăng một bài bình luận đặc biệt có nhan đề là "Thực tiễn là tiêu chuẩn duy nhất để kiểm nghiệm chân lý", cũng ngay ngày hôm ấy, Tân Hoa Xã cho đăng lại bài viết này, ngày hôm sau *Nhân Dân Nhật Báo* cho đăng toàn bộ nội dung của bài viết. Tác giả viết rằng: "Phàm là những gì vượt quá giới hạn thực tiễn và tự nhận là 'vùng cấm' tuyệt đối, đều không có khoa học, không có chủ nghĩa Mác-Lênin thực sự cũng như tư tưởng Mao Trạch Đông, mà chỉ có chủ nghĩa mông muội, chủ nghĩa duy tâm và chủ nghĩa văn hóa chuyên chế". Bài viết này vừa được đăng tải đã gây dư luận xôn xao. Vài ngày sau, Đặng Tiểu Bình chỉ ra rằng, bài viết rất phù hợp với chủ nghĩa Mác-Lênin, đồng thời kêu gọi mọi người hãy "phá vỡ ổ khóa đang khóa chặt tinh thần, để cho tư tưởng của chúng ta được giải phóng hoàn toàn".

Những cuộc thảo luận về tiêu chuẩn kiểm nghiệm chân lý này đã ảnh hưởng lớn đến cả tiến trình cải cách

1

2

3

của Trung Quốc. Về cơ sở tư tưởng, nó đã lật đổ hoàn toàn hai nguyên tắc chính trị "phàm là", từ đó lĩnh xướng lên một lý luận chủ nghĩa thực tiễn rất mới. Còn trong cải cách kinh tế, nó lại xây dựng nên một lý luận kinh tế và tư tưởng cơ bản hoàn toàn mới mẻ. Mãi đến ngày nay, chúng ta vẫn cảm nhận được một cách mạnh mẽ về sự ảnh hưởng của những tư tưởng này đối với quá trình cải cách ở Trung Quốc.

Mùa hè năm ấy, 6.100.000 thanh niên từ mọi miền đất nước đã tham gia thi đại học. Trên thực tế, chế độ thi cử đã được khôi phục lại toàn bộ từ năm 1977, thế nhưng việc tổ chức thi đại học một cách chính thức mang tính toàn quốc như thế này thì mãi đến năm 1978 mới bắt đầu. Trong số họ có rất nhiều người đã hưởng ứng khẩu hiệu "lên núi về thôn", không thể không rời xa thành thị, bởi vì ở thành phố hầu như không có cơ hội việc làm, hiện giờ họ lại chỉ mong được thoát khỏi nông thôn. Trong dòng người đi thi đông đến mức chưa một lần xuất hiện trong lịch sử, có hơn 400.000 người được trở lại mái trường, rất nhiều người trẻ tuổi đã triệt để thay đổi vận mệnh của mình từ đấy. Trong số họ có những người sau này bước lên vũ đài chính trị, có người trở thành những nhà khoa học hay những doanh nhân xuất sắc.

1. Năm 1978, Đặng Tiểu Bình thăm Nhật Bản.

2. Năm 1977, Trung Quốc khôi phục lại kỳ thi đại học. Đây là một trường thi ở Bắc Kinh, câu khẩu hiệu ở đằng sau là: "Để thực hiện 4 hiện đại hóa..."

3. Đặng Tiểu Bình cùng các sinh viên.

【Lên núi về thôn】

Là cuộc vận động chính trị diễn ra vào những thập niên 60, 70 của thế kỷ 20, thời kỳ cuối của cuộc Đại Cách mạng Văn hóa, Trung Quốc đã tổ chức một lực lượng lớn "thanh niên trí thức" rời thành thị về nông thôn để định cư và lao động.

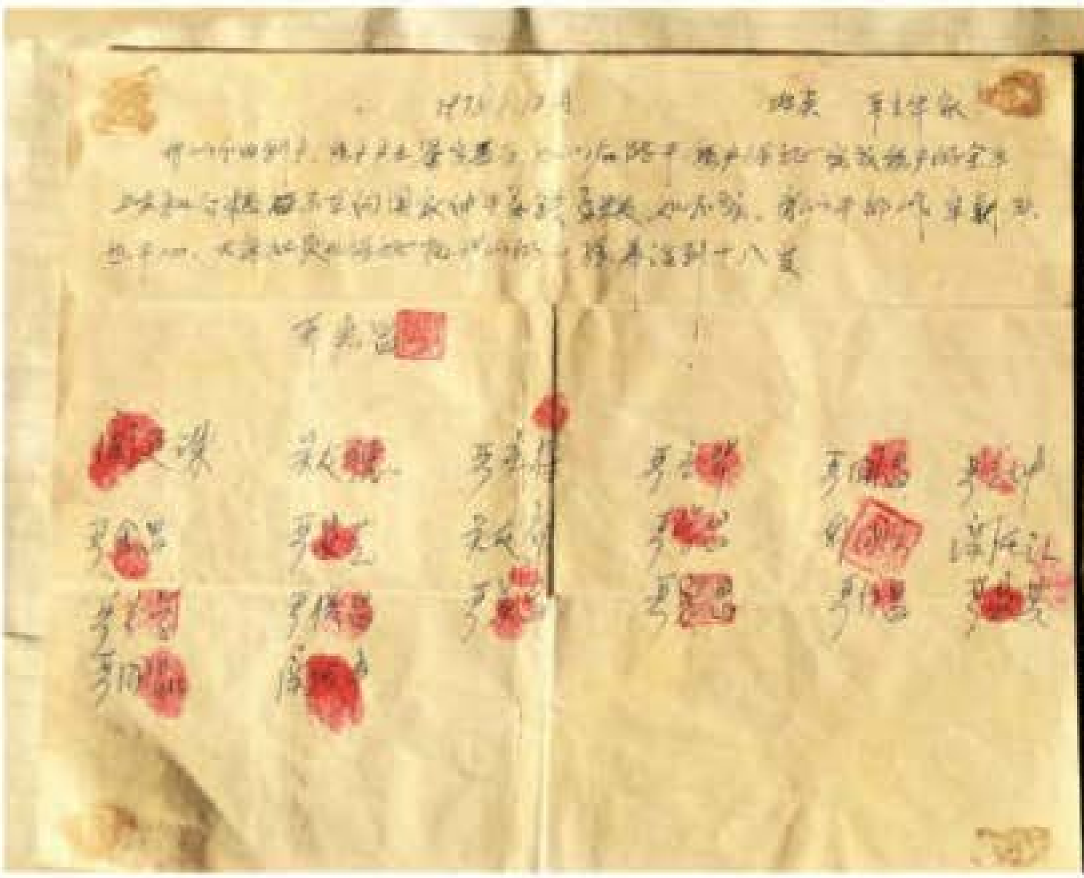
Ngày 31 tháng 1 năm 1979, Đặng Tiểu Bình sang thăm Mỹ và cùng Tổng thống James Earl Carter đứng trên ban công Nhà Trắng vẫy tay chào dân chúng.

Sau khi khơi dậy thành công làn sóng tư tưởng "thảo luận về tiêu chuẩn chân lí", vào ngày 22 tháng 10 năm 1978, Đặng Tiểu Bình đi thăm Nhật Bản. Đã từng du học ở Pháp, và cũng đã từng làm công nhân ở xưởng in, thế nhưng vị lãnh đạo này cũng đã có đến một nửa thế kỷ không bước chân vào công xưởng của một nước tư bản. Đầu tiên ông đến thăm công ty đường sắt và công ty chế tạo xe hơi ở Tokyo, ông còn đến thăm nhà máy điện khí Panasonic, đón tiếp ông chính là Konosuke, một người đã vào tuổi 83 và được mệnh danh là "Vị thần kinh doanh của Nhật Bản". Nguyên đại sứ Nhật Bản tại Trung Quốc Yosuke trong hồi ký của mình đã ghi lại một chi tiết nhỏ khi Đặng Tiểu Bình sang thăm Nhật Bản: Khi Yosuke đi cùng Đặng Tiểu Bình và hỏi ông hứng thú với điều gì nhất của Nhật Bản, Đặng Tiểu Bình nói, người dân Trung Quốc vào mùa đông đều sưởi ấm bằng than, thường xảy ra tình trạng bị ngộ độc do cacbonic, ông muốn biết ở Nhật Bản có loại than nào mà không thải ra cacbonic hay không.

【*Cơm đại táo*】

Tại các công ty nhà nước, mọi công việc, mọi đơn vị đều không kinh doanh dựa theo phương thức kinh tế thị trường, đãi ngộ không tương xứng với lợi ích sáng tạo, tất cả mọi người cho dù là lời hay lỗ cũng đều cùng hưởng như nhau, giống như ăn cơm trong một nồi cơm thật to của cả nhà nước.

Một sự thực thường bị mọi người bỏ qua đó là ngày 3 tháng 7 năm 1978, chính phủ Trung Quốc ngưng mọi viện trợ cho Việt Nam, đến ngày 13 lại tuyên bố cắt bỏ mọi viện trợ về kinh tế và kỹ thuật đối với Albania. Ngày 23 tháng 10, "Điều ước hòa bình hữu hảo Trung Nhật" chính

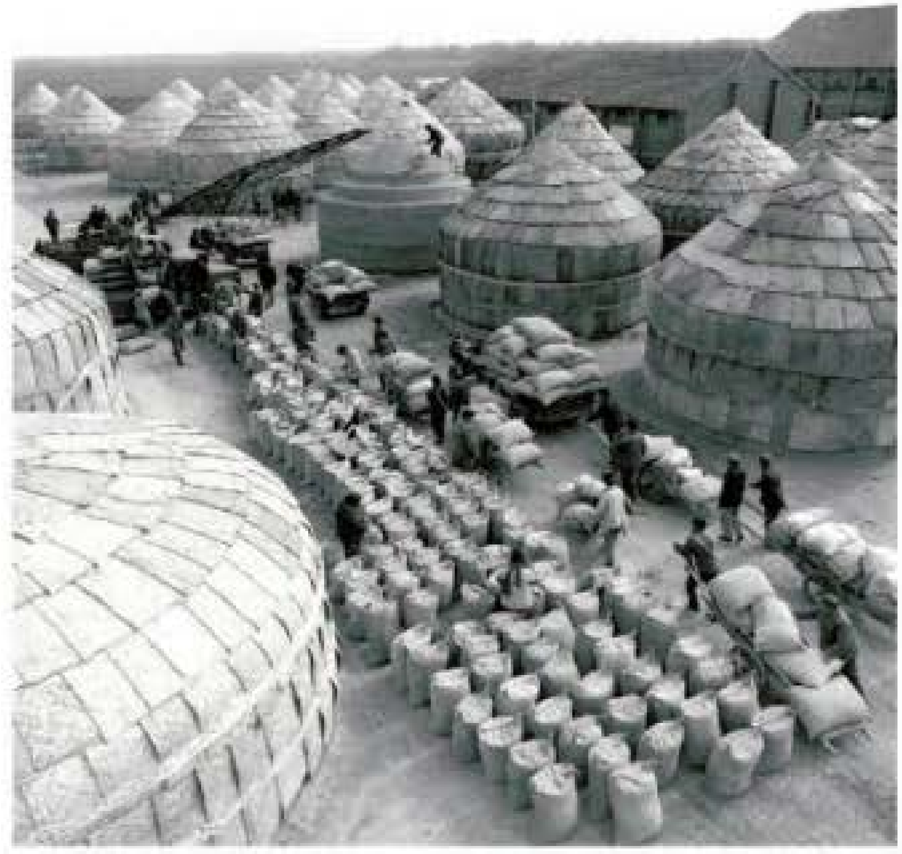
thức có hiệu lực. Hàng loạt thay đổi của chính sách ngoại giao đã cho thấy Trung Quốc bắt đầu thoát ra hỏi những ràng buộc trong hình thái ý thức, từ đó đặt chiến lược quốc gia lên quĩ đạo hàng đầu của việc phát triển kinh tế.

Mặc dù mọi thay đổi về chính trị đều lấy Bắc Kinh làm trung tâm, thế nhưng, một sự kiện kinh tế trọng đại lại không xảy ra ở thành phố này, mà lại diễn ra ở một thôn nhỏ tại vùng núi xa xôi hẻo lánh. Tối ngày 24 tháng 11, trong một ngôi nhà lá rách nát của đội sản xuất ở thôn Tiểu Cương huyện Phụng Dương tỉnh An Huy, dưới ánh sáng lờ mờ của ngọn đèn dầu, 18 nông dân xanh xao gầy còm đã in dấu vân tay bằng máu lên một tờ khế ước, thề rằng "Dù có phải làm tứ tù cũng nhất định phải khoán ruộng đất". Tờ khế ước khoán ruộng đất này về sau được trưng bày tại Bảo tàng Cách mạng Trung Quốc, và được cho là "phát súng đầu tiên" cho phong trào cải cách ruộng đất ở nông thôn Trung Quốc.

Trước năm 1978, chế độ công xã nhân dân thực hiện trong 20 năm ròng đã trói buộc người nông dân trên các mảnh đất, những mặt trái của cơ chế tập thể hóa ruộng đất thì chẳng còn gì để nói, hiệu suất nông nghiệp thấp tới mức khiến cho người nông dân đi đến bước đường cùng. Thôn Tiểu Cương nổi tiếng gần xa với "ba phụ thuộc" – "ăn

Hình bên trái:
Ngày 24 tháng 11 năm 1978, 18 hộ nông dân thuộc đội sản xuất thôn Tiểu Cương, huyện Phụng Dương đã lén in dấu tay bằng máu và thực hiện chế độ khoán ruộng đất đầu tiên, đưa ra khẩu hiệu "Nộp đủ cho nhà nước, phân phát cho tập thể, phần còn lại đều là của mình", đã mở ra tấm màn của cuộc cải cách ở nông thôn Trung Quốc. Tờ khế ước này hiện được trưng bày tại Bảo tàng Cách mạng Trung Quốc.

Hình bên phải:
"Khoán ruộng đất đã được sinh ra từ tay họ". Các nông dân trong đội sản xuất Tiểu Cương đang đứng trên mảnh ruộng của mình: Nghiêm Tuấn Xương, Nghiêm Lập Học, Nghiêm Lập Khôn.

Vụ mùa bội thu vào năm 1982 sau khi khoán ruộng đất.

cơm phụ thuộc vào lương thực phản tiêu (lương thực do nông thôn sản xuất được bán ra ngoài sau đó lại được bán trở lại cho nông thôn), tiêu tiền phụ thuộc vào cứu tế, sản xuất phụ thuộc vào vay vốn", mỗi năm sau vụ thu, hầu như nhà nào cũng phải đi ăn xin. Tỉnh An Huy vào năm 1978, ngay từ mùa xuân đã có hạn hán, lương thực vụ hè toàn tỉnh giảm sút. Trong tình cảnh không còn biết đi về đâu, nông dân ở Tiểu Cương đòi phải được khoán ruộng đất. Và chế độ khoán ruộng đất ấy quả là hiệu nghiệm, vụ thu năm sau thôn Tiểu Cương được mùa lớn, lần đầu tiên nộp lương thực cho nhà nước và trả mọi nợ nần. Dưới sự chủ trì của bí thư tỉnh ủy tỉnh An Huy, kinh nghiệm khoán ruộng đất ở thôn Tiểu Cương chỉ trong một đêm đã lan nhanh khắp nơi trong tỉnh. Sau đó, cải cách khoán ruộng đến từng hộ gia đình đã nhanh chóng lan rộng trên toàn quốc, mang lại cho Trung Quốc những thay đổi mà cả thế giới đều phải thừa nhận.

Nhìn lại lịch trình cải cách của Trung Quốc trong vòng 30 năm, chúng ta thường phát hiện ra rằng, những cuộc cải cách lớn nhất thường bắt đầu từ nhân dân. Đối với những nhà quyết sách mà nói, ngoài dũng khí cần phải có, điều mấu chốt là làm thế nào để nắm bắt thời cơ, để dẫn dắt sức sáng tạo của nhân dân đi vào quĩ đạo đúng đắn nhất.

Trên thực tế, vào năm 1978, Trung Quốc vẫn còn rất xa lạ đối với các nước trên thế giới, Trung Quốc khi ấy còn cảm thấy thật lạ lẫm đối với những chủ đề mới và với cuộc sống của người dân các nước. Khi ở Mỹ đã có đến hơn 70% gia đình có ti vi, thì *Nhân Dân Nhật Báo* mới xuất hiện những bức hình có liên quan đến ti vi. Vào tháng 7, trên tờ báo này xuất hiện mục quảng cáo đầu tiên, bắt đầu từ tháng 10, thỉnh thoảng mới thấy đăng chương trình dự kiến của Đài Truyền hình Trung ương. Chính phủ kêu gọi người dân tiết kiệm, đặc biệt là khi nhìn thấy túi đựng xi măng thì nhất định phải nhặt về để tái sử dụng. Một người Bắc Kinh đi đến Thượng Hải, phát hiện thấy nhà sách ở đây lại đang "bán sách kiểu tự chọn", anh ta cảm thấy vô cùng mới mẻ, liền viết thư cho tòa soạn nói rằng, hi vọng cách làm này sẽ được mở rộng trên cả nước. "Nếu vào năm 1978, chúng ta biết được khoảng cách giữa Trung Quốc và thế giới lớn đến mức nào, thì tôi không biết là liệu chúng ta còn đủ dũng khí để theo đuổi hay không". Sau này đã từng có người phát biểu như thế.

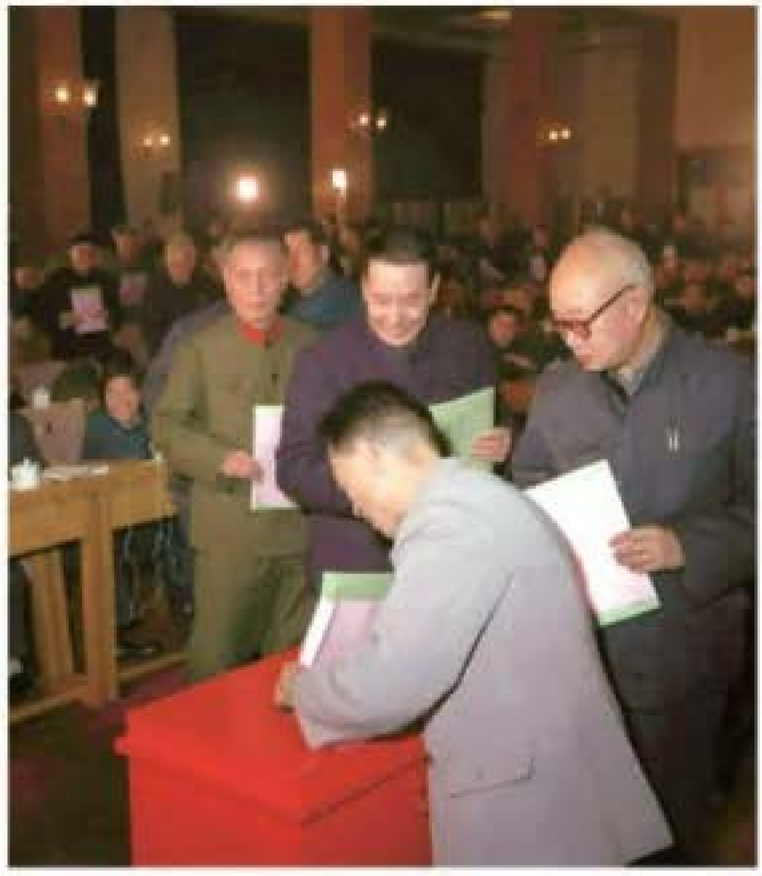
Cải cách diễn ra mỗi ngày. Từ ngày 18 đến ngày 22 tháng 12, một trong những hội nghị quan trọng nhất trong lịch sử đương đại Trung Quốc – Hội nghị Trung ương toàn quốc lần thứ 3, khóa 11 của Đảng Cộng sản Trung Quốc đã được tổ chức. Vấn đề duy nhất trong hội nghị này là, "tập trung toàn bộ công tác trọng điểm của toàn Đảng vào việc xây dựng xã hội chủ nghĩa hiện đại hóa". Toàn hội nghị đã quyết định hủy bỏ toàn bộ những khẩu hiệu như "lấy đấu tranh giai cấp làm cương lĩnh" và "tiếp tục cách mạng với chuyên chế của giai cấp vô sản", tái lập lại lối đi của tổ

Hình trái: Mùa hè năm 1980, những người đến thăm Cố Cung không xem quốc bảo, không nhìn cung điện mà vây quanh để nhìn những du khách nước ngoài. Có bài báo đã nói rằng, vào năm 1978, một du khách nước ngoài đến Lan Châu và đã bị 100 ngàn người Lan Châu vây quanh.

Hình phải: Tháng 3 năm 1978, một người Pháp đang dạo bước trên đường Trường An, Bắc Kinh. Ông là Peter, nhà thiết kế thời trang quốc tế đầu tiên đến Trung Quốc.

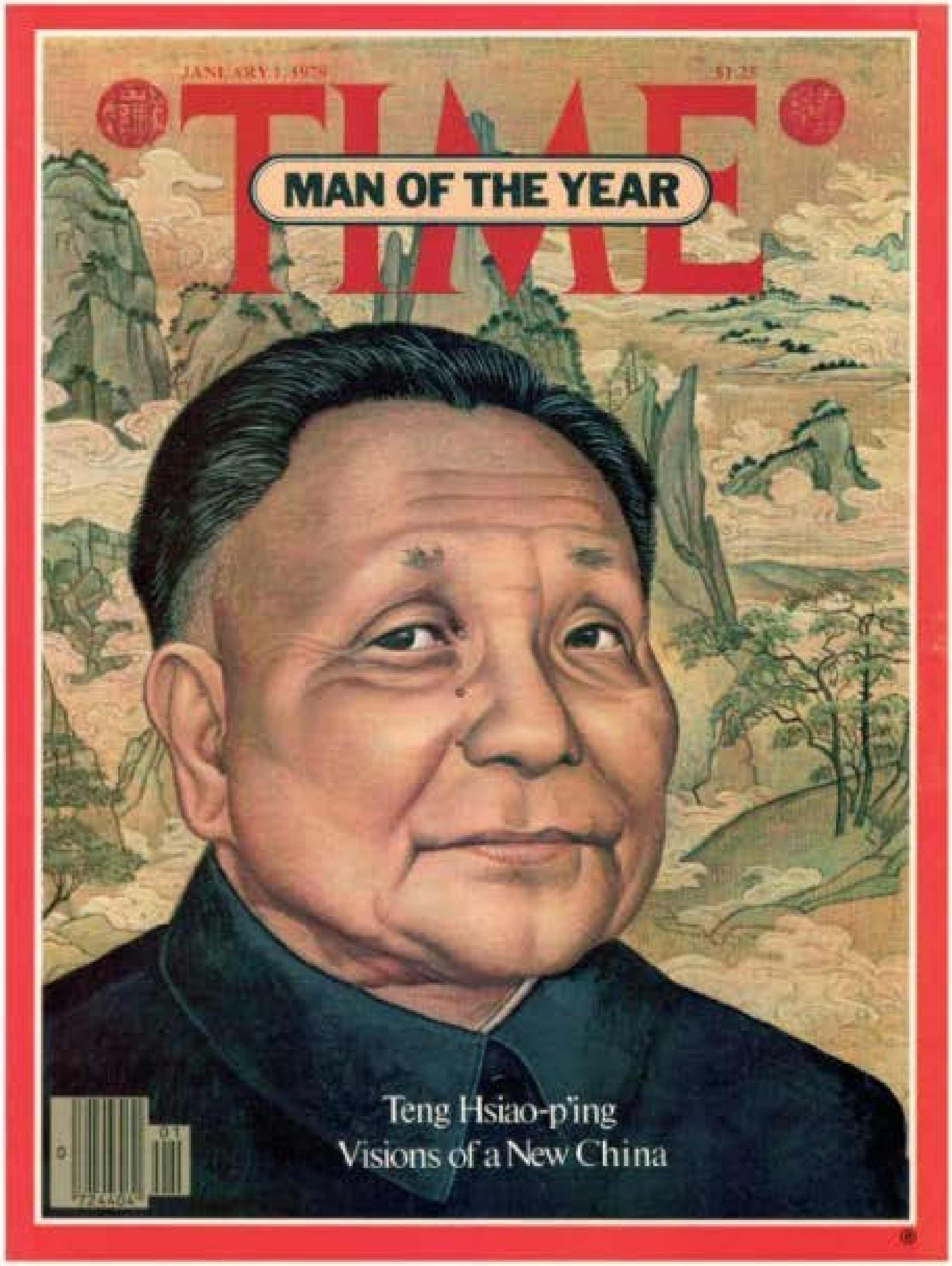
Tháng 12 năm 1978, Đảng Cộng sản Trung Quốc tổ chức Đại hội Toàn quốc lần thứ 3, khóa 11 đã chính thức mở ra con đường cải cách mở cửa.

chức Đảng, phản đối tuyên truyền cá nhân, xét xử và giải quyết những khúc mắc trong lịch sử và những vấn đề về công cán cũng như sai lầm của một số lãnh đạo quan trọng. Đây rõ ràng là một hội nghị mang ý nghĩa tượng trưng, nó cho thấy rằng từ nay trở đi, "đời sống chính trị" đã không còn trở thành phương thức sinh tồn chủ yếu của người dân Trung Quốc nữa, Trung Quốc chính thức trở lại vũ đài lớn của thế giới hòa bình đầy sức cạnh tranh, đất nước phương Đông đã từng trải qua hàng trăm năm biến động này sẽ lấy việc phát triển kinh tế làm lối đi chính hướng đến tương lai.

Cánh cửa đất nước mở ra, người dân Trung Quốc bỗng nhiên bước ra thế giới và không khỏi bỡ ngỡ vì những điều thật mới mẻ, dù gì thì những ngày tháng Trung Quốc bế quan tỏa cảng cách li với thế giới đã quá lâu rồi. Cùng lúc ấy, các nước phương Tây cũng

Năm 1982, một mục quảng cáo ti vi trên "Báo ảnh Thượng Hải".

Ngày 1 tháng 1 năm 1979, tuần báo *Thời đại* số đặc biệt mừng năm mới đã cho in ảnh của Đặng Tiểu Bình, ông và cả đất nước do ông lãnh đạo được cả thế giới chú ý.

nhìn đất nước thật đặc biệt này với con mắt đầy hiếu kỳ. Cuối năm 1978, Đặng Tiểu Bình lần thứ hai xuất hiện trên bìa của tuần báo *Thời đại* ở Mỹ sau tấm ảnh của thủ tướng Chu Ân Lai lúc vị lãnh đạo cao cấp này qua đời. Tờ báo có sức ảnh hưởng rất lớn ở phương Tây này đã dùng 48 trang giấy để giới thiệu về Đặng Tiểu Bình và đất nước Trung Quốc vừa mới mở cửa, đồng thời bài viết được đặt tiêu đề là "Người nhìn xa trông rộng của đất nước Trung Hoa mới".

Các em nhỏ cùng với du khách nước ngoài tại Thiên An Môn.

CẠN KIỆT TIỀN BẠC, THU HÚT ĐẦU TƯ NƯỚC NGOÀI GẶP TRỞ NGẠI

Trung Quốc có một câu cổ ngữ rằng: "Vạn sự khởi đầu nan". Đối với Đặng Tiểu Bình – người đang tràn đầy hi vọng mà nói – muốn hưng khởi cả đất nước Trung Quốc, thì vấn đề khó khăn đầu tiên chính là "tiền ở đâu ra".

Cố Cung vào thời kỳ đầu của kinh tế thị trường. Ảnh chụp vào mùa đông năm 1980.

Năm 1978, dự trữ ngoại tệ của Trung Quốc chỉ có 167.000.000 USD (dù sao cũng còn hơn không). 30 năm sau, đến năm 2008, con số này đã vượt quá 1.700 tỷ USD, gấp 10.000 lần. Một sự thực ít người biết đến là, trong thời kỳ đầu cải cách, Đặng Tiểu Bình thử dùng cách dựa vào "nguồn vốn lớn tập trung đầu tư" để cứu vãn nền kinh tế Trung Quốc nhanh chóng

hơn. Điểm khác biệt với cách phát động quần chúng làm kinh tế của Mao Trạch Đông là, lần này Đặng Tiểu Bình có ý dùng tiền của chủ nghĩa tư bản để xây dựng Trung Quốc.

Trong một lần nói chuyện với nhân viên công tác trong Trung ương, Đặng Tiểu Bình đã chỉ ra rằng, làm ăn với người nước ngoài có thể làm lớn một chút, táo bạo một chút thì bước đột phá cũng lớn một chút. Đừng nên lúc nào cũng bàn bạc, xong xuôi thì mới bắt tay vào làm, từ việc khai thác than, vàng bạc, dầu mỏ, trạm điện, điện tử, giao thông vận tải cho đến cả việc gia công thức ăn gia súc... đều có thể tranh thủ khởi công. Dựa vào những lời này của Đặng Tiểu Bình, Chính phủ Trung ương đã từng đưa ra kế hoạch 10 năm thu hút đầu tư nước ngoài với một con số thật lớn – 60 tỷ USD, mở rộng sản xuất công nghiệp, nông nghiệp và khoa học kỹ thuật, trong đó bao gồm 120 dự án lớn như xí nghiệp đường sắt liên hợp, thiết bị khai thác dầu khí.

Sau đó một khoảng thời gian dài, mời gọi đầu tư nước ngoài trở thành nhiệm vụ hàng đầu của công tác Chính phủ. Theo như tiết lộ trong cuốn *Xây dựng cơ bản của Trung Quốc đương đại* thì trong suốt năm 1978 đã kí kết hiệp định thu hút đầu tư nước ngoài là 7,8 tỷ USD, trong đó có gần một nửa số vốn đầu tư được tức tốc ký hợp đồng chỉ trong vòng 10 ngày ngắn ngủi từ 20 tháng 12 đến hết năm.

Những thanh niên bán trà trước cửa Ngọ Môn, Cố Cung. Khi ấy, không có các loại thức uống như ngày nay. Một bát trà giá 2 xu, đã từng là một hình ảnh trên đường phố ở Bắc Kinh.

Cùng với việc mở cửa của Trung Quốc, tiền vốn nước ngoài đổ vào tới tấp. Tháng 8 năm 1978, bộ phận cơ giới đầu tiên thuộc ngành công nghiệp xe hơi đã gửi điện mời đến những xí nghiệp xe hơi nổi tiếng thế giới như GM, Ford của Mỹ,

Dây chuyền lắp ráp xe Santana của hãng xe Volkswagen sớm nhất tại Thượng Hải. Đây là dòng Sedan luôn được ưa chuộng nhất trong suốt 15 năm.

Toyota, Nissan của Nhật Bản, Renault, Citroën của Pháp, Mercedes-Benz, Volkswagen của Đức v.v. hi vọng họ nhanh chóng đến khảo sát thị trường Trung Quốc.

Công ty xe hơi đầu tiên đến với Trung Quốc là GM của Mỹ. Ngày 21 tháng 10, GM đã cử một đoàn khảo sát do Thomas Murphy dẫn đầu, đến thăm hỏi và đàm phán về dòng xe Sedan (Saloon), và loại xe cỡ vừa, sau đó tham dự buổi chiêu đãi do Phó Thủ tướng Lý Lam Thanh tiếp đón. Trong lần đàm phán này, Thomas Murphy đã lần đầu tiên đề xuất khái niệm "liên doanh". Ông nói: "Tại sao các ông lại chỉ nói với chúng tôi về việc thu hút kỹ thuật mà không cùng chúng tôi bàn việc liên doanh (joint venture)? Sau này nhớ lại Lý Lam Thanh nói, mặc dù phía Trung Quốc khi ấy cũng có người biết chút tiếng Anh, thế nhưng lại không hiểu một cách chính xác và rõ ràng hàm ý của cụm từ "joint venture" (liên doanh).

Tiếp sau đó, một đoàn chuyên gia xe hơi của Đức cũng đến khảo sát Thượng Hải, họ bắt đầu bàn bạc về việc góp vốn đầu tư cho loại xe Volkswagen với lãnh đạo thành phố Thượng Hải, và việc đàm phán này kéo dài trong suốt 10 năm. Trong khi đàm phán, phía Trung Quốc kiên trì một quan điểm là: Xe hơi Volkswagen cần phải được sản xuất trong nước.

Tháng 9 năm 1979, lô hàng Coca Cola đầu tiên đến Trung Quốc.

Năm 1979, một lô hàng đầu tiên với 3000 thùng Coca Cola đã được chuyển từ Hồng Kông qua Bắc Kinh. Sau một thời gian bán thử, phía Mỹ đề nghị tặng cho Công ty Lương thực Thực phẩm Trung Quốc (COFCO) một hệ thống dây chuyền sản xuất mà chỉ trong 1 phút có thể cho ra 300 chai Coca Cola, đồng thời kí kết hợp tác trong mười năm, ủy quyền cho COFCO được trở thành nhà phân phối độc quyền thương hiệu Coca Cola, đồng thời tiến hành sản xuất và tiêu thụ tại Trung Quốc đại lục. COFCO mong muốn dây chuyền sản xuất này sẽ được đặt tại Quảng Chính Thượng Hải và xưởng nước ngọt được xây dựng từ năm 1864, nhưng hành động này bị chỉ trích là chủ nghĩa bán nước, triết học dương nô (nô tỳ của người phương Tây), lôi cách sống đồi trụy hủ bại của giai cấp tư sản về nước. COFCO đành phải chuyển dây chuyền sản xuất đến Phong Đài ở Bắc Kinh, sản phẩm nước ngọt Coca Cola do dây chuyền này sản xuất ra chủ yếu cung cấp cho các khách sạn du lịch, nhưng thị trường này đã nhanh chóng bão hòa.

Cùng lúc ấy, Trung Quốc bắt đầu cho phép các nhà báo nước ngoài được quyền phỏng vấn viết bài. Một ký giả của tờ báo *Tin tức kinh tế Nhật Bản* tại Bắc Kinh đã than vãn rằng máy bay của Trung Quốc rất hay bị hủy chuyến bay; một ký giả Nhật Bản tại xưởng luyện gang Trùng Khánh

Năm 1982, nhà máy sản xuất bông sợi thứ hai tại Thượng Hải tổ chức cho các công nhân nữ học hỏi kinh nghiệm từ những công nhân lớn tuổi. Họ là những tấm gương trong 20 năm trước đó.

đã bất ngờ phát hiện ra một cỗ máy trộn gang bằng hơi nước của Anh đã được chế tạo hơn 140 năm mà vẫn đang được sử dụng. Phóng viên Joy Mathews của báo *Washington post* được phép tham quan một nhà máy quốc hữu ở Quế Lâm, Quảng Tây – Mathews đã viết: "Cũng giống như tình hình của hầu hết các công xưởng khác ở Trung Quốc, công nhân ở xưởng dệt lụa Quế Lâm xem ra không làm việc hết mình". Ông quả quyết rằng "Thái độ làm việc chây lười ấy vẫn là trở ngại chủ yếu để thực hiện công cuộc hiện đại hóa của đất nước đông dân nhất thế giới này". Nhìn xa trông rộng nhất có lẽ vẫn là tạp chí *The Economist* (Nhà Kinh tế học) của Anh. Trong một bài viết, tờ báo này đã mạnh dạn dự đoán rằng, mặc dù nhìn vào tình hình trước mắt thì Trung Quốc cần một lượng nhập khẩu lớn, điều đó sẽ kích thích sức sản xuất của các nước công nghiệp phát triển, nhưng nhìn về lâu về dài, thì "chắc chắn sản phẩm xuất khẩu của Trung Quốc mạnh mẽ như cơn lũ". Hơn 20 năm sau, những dự đoán này đã trở thành hiện thực.

Nhưng mọi việc không thuận lợi như những gì mọi người tưởng tượng. Những nhà đầu tư nước ngoài nhanh chóng phát hiện ra rằng, một nước Trung Quốc với môi trường chính sách dao động không rõ ràng, thiết bị và cơ sở hạ tầng công nghiệp vô cùng lạc hậu, vì thế không phải

Chứng nhận công hội năm 1979.

là một nước lí tưởng cho việc đầu tư. Một ký giả của tuần báo *Der Spiegel* tháp tùng đoàn khảo sát của nhà máy xe Volkswagen đến Trung Quốc khảo sát đã viết một bài với giọng điệu đả kích rằng: "Xe hơi Volkswagen sẽ sản xuất trên một ốc đảo, ở nơi ấy không có bất cứ doanh nghiệp cung cấp phụ kiện nào. Các thiết bị dùng trong xe hơi ở Trung Quốc đều được sản xuất theo cách làm của thời ông bà chúng ta". Charles Abrams là doanh nhân người Mỹ đầu tiên cảm nhận được luồng không khí lạnh này. Trên tạp chí *Fortune* của Mỹ và năm 1980, ông còn được miêu tả là một doanh nhân rất thành công với việc làm ăn ở Trung Quốc. Doanh nhân mua bán bất động sản người New York 57 tuổi này đã thành lập một công ty mậu dịch tại Trung Quốc, sau hơn 40 lần đến Trung Quốc, ông rút ra kết luận rằng, Trung Quốc giống như một công ty vĩ đại. Ông nhận được sự đón tiếp nhiệt tình của rất nhiều quan chức Trung Quốc, ông đã đạt được vài hợp đồng ở một số xí nghiệp nhà nước, thậm chí cả những hợp đồng giá trị trên triệu dôla, vì thế ông đã tập trung được 25.000.000 đôla từ thị trường cổ phiếu New York. Thế nhưng chỉ một năm sau đó, những hợp đồng mà Abrams đã kí kết được chỉ trong vòng một đêm đã trở thành những tờ giấy bỏ đi. Một chuyên gia nghiên cứu về Trung Quốc ở Đại học Harvard

đã bình luận rằng: "Mục tiêu thu hút 60 tỷ USD vốn đầu tư nước ngoài không có một chút thiết thực nào, chỉ trong vòng 1 năm là con số này phải giảm đi đáng kể. Rất nhiều hợp đồng với nước ngoài bị hủy, bởi vì Trung Quốc không đủ khả năng chi trả".

Ngay khi nhận ra rằng kế hoạch này không thể nào thực hiện được, Đặng Tiểu Bình ngay lập tức thay đổi chiến lược, ông bắt đầu tập trung vào việc cải tạo mấy chục ngàn xí nghiệp nhà nước, hi vọng rằng thông qua việc cải tạo này có thể giúp họ tích cực tăng gia sản xuất hơn, cùng lúc ấy, ông bắt đầu thử nghiệm tập trung xây dựng đặc khu ở những nơi có vị trí địa lý heo hút, thực lực kinh tế thấp kém tại miền Nam, để từ đó thu hút vốn đầu tư và kỹ thuật của nước ngoài.

Đường từ Quảng Châu đến Thâm Quyến năm 1982. "Lối đi Xà Khẩu", "Lối đi Quảng Châu". Lúc ấy đây giống như lời mời gọi đầy sức hấp dẫn.

XÂY DỰNG ĐẶC KHU, THÂM QUYẾN MỞ CÁNH CỬA MIỀN NAM

Mùa xuân năm 1979, một làng chài nhỏ ở biên thùy Nam Hải, giáp với Hồng Kông đã bước lên vũ đài lịch sử. Trước đó, tên của làng chài này hầu như không thể tìm thấy trên bản đồ, chẳng ai ngờ rằng mảnh đất ấy sau này lại trở thành "động cơ kinh tế" giàu sức sống nhất của Trung Quốc.

Đặng Tiểu Bình đặt cho mảnh đất này một cái tên mới gọi là "đặc khu". Ngay trong Hội nghị Công tác Trung ương vào cuối năm 1978, Đặng Tiểu Bình đã đưa ra ý kiến rằng "Trước tiên hãy làm giàu cho một số thành phố", nhưng khi đó ít ai chú ý đến điều này. Ông kể ra hơn chục thành phố, và nơi đầu tiên chính là Thâm Quyến. Đặng Tiểu Bình chọn Thâm Quyến, nơi chỉ được ngăn cách với chủ nghĩa tư bản bởi một con sông để làm điểm đột phá, rõ ràng là một sự mạo hiểm mới, cũng là một thử nghiệm theo kiểu "dò đá qua sông" của ông. "Đặc khu" được đưa ra, cho thấy Đặng Tiểu Bình bắt đầu lần tìm một lối cải cách mang màu sắc Trung Quốc, đó cũng là cách lựa chọn cái thiệt hại nào ít nhất, bởi vì "trời thì cao, hoàng đế lại ở xa", vùng duyên hải đông nam ở xa, kế hoạch kinh tế ảnh

Tháng 6 năm 1982, Bí thư Tỉnh ủy tỉnh Quảng Đông – Nhậm Chung Di (bên trái) nghe lãnh đạo Xà Khẩu báo cáo.

【*Ba thông một lấp*】

Đó là thông nước, thông điện, thông đường và san lấp mặt bằng.

hưởng tương đối nhẹ, vì thế nếu có thử nghiệm thất bại thì cũng không ảnh hưởng lớn đến đại cục.

Những thay đổi lớn của Thâm Quyến đã trở thành một bộ sử sống trong lịch sử cải cách của Trung Quốc, những di dân đến Thâm Quyến đào vàng từ đó bắt đầu một cuộc sống đầy màu sắc của mình.

Khi Đặc khu Thâm Quyến được bắt đầu khởi công, ngoài chính sách đặc biệt, nhà nước chỉ cho vay 30 triệu đồng, số tiền ít ỏi này không đủ để thực hiện "ba thông một lấp" cho 2km^2, thế là Thâm Quyến liền nghĩ đến cách dùng đất để đổi tiền. Ngày 1 tháng 1 năm 1980, Thâm Quyến kí hợp đồng cho thuê mảnh đất đầu tiên, nhưng khi ấy lại bị cho là "hành vi bán nước". Cuối cùng có người đã lục tìm trong cuốn *Lênin toàn tập* dầy cộp và tìm ra một đoạn Lênin dùng lời của Ănghen: "...nhà ở, công xưởng v.v. ít nhất là trong thời kỳ quá độ đều có thể giao cho cá nhân hoặc

"Thời gian là tiền bạc, hiệu suất là sinh mệnh", tấm băng rôn khẩu hiệu này xuất hiện ở Xà Khẩu đã từng làm kinh ngạc bao người và đi ngược lại với quan niệm cũ của Trung Quốc.

hợp tác sử dụng và yêu cầu trả chi phí. Tương tự, loại bỏ quyền sở hữu tư nhân về đất đai không yêu cầu loại bỏ đất cho thuê, mà yêu cầu chuyển giao đất cho xã hội thuê". Được biết rằng khi ấy các cán bộ ở Thâm Quyến hầu như đều thuộc làu đoạn văn này, nếu có người thắc mắc hoặc khảo sát, họ có thể đọc nguyên đoạn một cách lưu loát. Năm 1982, người dân Thâm Quyến đã làm một tấm bảng thật lớn với dòng chữ "Thời gian là tiền bạc, hiệu suất là sinh mệnh" dựng ở Xà Khẩu, khẩu hiệu này nhanh chóng lan truyền khắp cả nước, trở thành câu khẩu hiệu cải cách kinh điển nhất trong thời đại ấy.

Đất đai đã nhanh chóng mang lại nguồn của cải dồi dào, những doanh nhân Hồng Kông đầu tiên đến đây đã được nếm mùi quả ngọt. Dựa theo tiêu chuẩn phí sử dụng đất do Thâm Quyến đưa ra, giá cả so với Hồng Kông ở bờ bên kia chỉ bằng 1/11. Thâm Quyến dùng khoản tiền này để san lấp mặt bằng, mở đường, thông điện, thông nước, thông bưu chính. Theo thống kê, từ năm 1980 đến 1985, Thâm Quyến tận dụng được 12,8 tỷ vốn đầu tư nước ngoài, tích lũy 76,3 tỷ đồng hoàn thành xây dựng cơ sở hạ tầng, và xây dựng hàng loạt những công trình mới phục vụ cho năng lượng, giao thông, điện tín v.v..., hình thành sơ bộ 9 khu công nghiệp. Doanh nhân Hồng Kông ùn ùn kéo đến đây mở xưởng, xây nhà máy. Luồng gió từ phương Nam từ khi ấy cũng bắt đầu thổi về phương Bắc.

Trên thực tế, cùng với sự xuất hiện của Thâm Quyến cũng như hàng loạt đặc khu kinh tế, một lượng vốn và nguồn nhân tài lớn tập trung về khu vực đông nam, cùng lúc ấy, một loại hình kinh tế đặc thù trong thời kỳ chuyển hình của thị trường cũng bắt đầu xuất hiện có tên là "đầu cơ" (trục lợi). Vào những năm tháng nóng bỏng ấy, "đầu cơ" luôn là những người thần thông quảng đại, họ không những có đầu óc nhạy cảm với giá cả sản phẩm, mà còn rất biết cách khai thác thị trường, trong số họ có rất nhiều người nhanh chóng di chuyển giữa Bắc Kinh và Thâm Quyến, câu chuyện về những người trở thành triệu phú trong một đêm cũng xuất hiện rất nhiều. Cuối cùng, đoàn "đầu cơ" này như một đàn kiến, gặm nhấm khiến cho thể chế kế hoạch lưu thông cứng nhắc kia bỗng trở nên thủng lỗ chỗ.

Năm 1982, kinh doanh hộ cá thể bắt đầu hưng khởi. Cô gái buôn bán quần áo cảm thấy hơi xấu hổ.

Dưới làn sóng của đoàn "đầu cơ", Thâm Quyến nhanh chóng trở thành "đại bản doanh" nơi mọi người ùn ùn kéo đến, một số tỉnh thành khác cũng đến đây mở công ty mậu dịch, khéo léo tận dụng những chính sách ưu đãi của Thâm Quyến. Tiến sĩ Trần Văn Hồng công tác tại Trung tâm Nghiên cứu châu Á ở Hồng Kông, trong một hạng mục nghiên cứu của mình đã phát hiện rằng, 4 mục tiêu

phát triển của Thâm Quyến do các lãnh đạo của khu công nghiệp Xà Khẩu đề ra ngay từ đầu, cho đến năm 1983 đều còn một khoảng cách rất xa: "Sản phẩm chủ yếu là để xuất khẩu", trên thực tế số tiền nhập khẩu nhiều hơn so với xuất khẩu là 4.840.000.000 USD; "thu hút kĩ thuật tiên tiến là chủ yếu", trên thực tế các thiết bị hầu như đều là hàng tồn kho của Nhật Bản, Hồng Kông; "đầu tư chủ yếu là vốn nước ngoài", trên thực tế nguồn vốn đầu tư từ nước ngoài chỉ chiếm 30%, mà phần lớn đều là từ Hồng Kông; "cơ cấu chủ yếu là công nghiệp", trên thực tế tổng giá trị của ngành công nghiệp ở Thâm Quyến chỉ có 7.200.000.000, còn tổng giá trị sản phẩm bán lẻ là 12.500.000.000, số tiền dành được do buôn bán nhiều hơn nhiều so với từ công nghiệp.

Tuy rằng sự hưng khởi của Đặc khu Thâm Quyến có chút gì đó không như dự định, nhưng cũng cần thừa nhận rằng, sự phát triển của mảnh đất này là không thể phủ nhận. Trên thực tế, con đường phát triển của Thâm Quyến không phải lúc nào cũng ngập tràn ánh nắng, một cảm giác chán nản luôn hiện hữu, mỗi khi kinh tế vĩ mô xảy ra những biến động, mọi người lại phán xét sự tiên phong của đặc khu này với con mắt khang khác và tự hỏi rằng có phải mảnh đất này đã đi quá nhanh. Hai năm sau, do vật giá gia tăng, tài chính của trung ương eo hẹp, nhà nước bắt đầu điều chỉnh kinh tế vĩ mô lần đầu tiên, một trận phong ba vây quanh Đặc khu Thâm Quyến cũng ào ào kéo tới. Nhiều năm sau, Nhậm Chung Di, người đã từng giữ chức Bí thư Tỉnh ủy tỉnh Quảng Đông nhớ lại: "Quảng Đông mở ra một con đường bằng máu, phải chịu đựng những áp lực vô cùng nặng nề. Quá trình cải cách vừa phải mò mẫm lối đi, lại vừa phải đối mặt với những chỉ trích từ nhiều phía. Nhưng Quảng Đông vẫn kiên định và kiên trì cải cách mở cửa".

Năm 1979 là năm nền kinh tế của Trung Quốc bắt đầu khôi phục, các yếu tố của kinh tế hiện đại bắt đầu xuất hiện. Vào tháng 3, Bắc Kinh thành lập tổng cục quản lý ngoại tệ, quản lý mọi việc giao dịch của đồng nhân dân tệ và ngoại tệ; hiệp hội quản lý xí nghiệp được thành lập; Đài Truyền hình Trung ương Trung Quốc thành lập bộ phận quảng cáo, 20 năm sau nó trở thành doanh nghiệp quảng

cáo có thế lực nhất ở Trung Quốc; ngày 1 tháng 5, cửa hàng vịt quay nổi tiếng Toàn Tụ Đức lại treo bảng hiệu lên kinh doanh; tại Thượng Hải, một số nhân sĩ đã quyên góp tiền của mọi người và sáng lập nên xí nghiệp mang tên "Công ty xây dựng Ái Quốc công thương thành phố Thượng Hải", sau này nó được nhận định là xí nghiệp tư hữu đầu tiên của Trung Quốc. Một công ty quảng cáo đầu tiên cũng xuất hiện ở thành phố có truyền thống thương nghiệp hàng trăm năm này, ngày 15 tháng 3, báo *Văn hội* đã đăng mục quảng cáo cho sản phẩm nước ngoài đầu tiên, và sản phẩm tiên phong ấy chính là đồng hồ Thụy Sĩ RADO. Cùng ngày, đồng hồ RADO cũng xuất hiện trên tiết mục quảng cáo đầu tiên trên đài truyền hình Thượng Hải, vì lí do thời gian và thao tác, tiết mục quảng cáo này thuyết minh bằng tiếng Anh và chỉ thêm vào phụ đề tiếng Trung. Tuy rằng khi ấy không mấy người Trung Quốc biết tiếng Anh, nhưng trong vòng 3 ngày, có hơn 700 người đến cửa hàng để hỏi về loại sản phẩm này.

Trung Quốc có đi theo lối "chủ nghĩa tư bản" không? Giáo sư Trương Ngũ Thường ở Hồng Kông trong một bài viết của mình vào năm 1979 đã mạnh dạn khẳng định rằng: "Tôi đoán rằng một ngày gần đây Trung Quốc sẽ dùng cơ cấu tư hữu tài sản... ...trong tương lai, nhân công;công cụ sản xuất, máy móc, nhà cửa, thậm chí đất đai đều sẽ có quyền sử dụng và quyền chuyển nhượng tư hữu ở một mức độ nào đó". Trong phần chú thích của mình, ông còn nói: Cho dù trong tương lai Trung Quốc cho phép chuyển nhượng nguồn vốn và quyền sử dụng tư hữu, nhưng Trung Quốc sẽ không bao giờ dùng những danh từ như "chủ nghĩa tư bản" hoặc "tài sản tư hữu" để hình dung chế độ kinh tế của mình. Hơn 10 năm sau, ông trở nên nổi tiếng vì những dự đoán này, đến những năm 2000, "quyền tài sản tư hữu" trở thành danh từ được vận dụng công khai, và đến năm 2004 thì quyền bảo vệ tài sản tư hữu hợp pháp chính thức được viết vào "Hiến pháp nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa".

Cũng giống như quá trình phát triển của bất cứ nước lớn nào, lịch trình cải cách của Trung Quốc không ngừng đi lên trong bao gập ghềnh, kết quả mang lại luôn làm

mọi người phải kinh ngạc. Khi cải cách gặp phải khó khăn, xuất hiện sự phức tạp và mâu thuẫn của các thế lực mới cũ, thì lịch sử thường lựa chọn cái mới. Từ đó có thể nói, khả năng tái sinh của kinh tế Trung Quốc rất mạnh, đúng như những gì mà Đặng Tiểu Bình nhiều lần nhấn mạnh: "Phát triển là chân lí không gì thay đổi được".

Nhân viên nhà hàng Hàng Châu đang bán thức ăn nhanh, trên tấm bảng có ghi: "Xin mời nếm thử, điểm tâm, cơm chiên thịt". Ảnh chụp ngày 5 tháng 3 năm 1983, đúng vào ngày kỷ niệm 20 năm Mao Trạch Đông phát động phong trào "Noi theo tấm gương của Lôi Phong".

NHỮNG TRỞ NGẠI TRONG VIỆC CẢI CÁCH XÍ NGHIỆP QUỐC DOANH

Tình hình của những xí nghiệp quốc doanh trong thời kỳ đầu cải cách mở cửa như thế nào?

Năm 1979, một học giả đến Quảng Châu du lịch đã vô tình chứng kiến một vài chi tiết và không khỏi suy nghĩ: Khi ông bước vào một khách sạn quốc doanh, có hai nhân viên nữ ngày nào cũng quét lá rụng trên mảnh sân rộng vài trăm mét, đó dường như là toàn bộ công việc của họ; đồng thời, sửa sang lại một số lỗ hổng trên bức tường cần đến 3 người: một người cầm chậu xi măng, một người trát xi măng vào lỗ hổng, người còn lại đứng chỉ lỗ hổng ấy; thời gian cho bữa ăn sáng chỉ có 1 giờ đồng hồ, nhưng chỉ sau nửa tiếng đã không còn thấy nhân viên đâu cả, mà hơn 20 nữ phục vụ trẻ tuổi tụ tập tại một góc nhà ăn tán gẫu.

Các công nhân của nhà máy đồng hồ và nhà máy ti vi Hàng Châu đang "rất vui lòng được phục vụ quí vị"

Hộ cá thể mở một cửa hàng sách ở cạnh rạp chiếu phim. Mỗi ngày có đến gần 200 lượt bạn nhỏ đến mượn sách.

Do bởi "cha chung không ai khóc", hiệu suất thấp luôn là vấn đề khó khăn bủa vây lấy những xí nghiệp quốc doanh Trung Quốc. Vào những năm tháng thực hiện kế hoạch kinh tế trên khắp mọi miền, những xí nghiệp quốc doanh nằm yên trong lòng của nhà nước chẳng bao giờ phải lo lắng đến kế sinh nhai, tất cả việc sản xuất vật tư cũng như phân phối đều do nhà nước đứng ra thực hiện, giá cả sản phẩm cũng do nhà nước đặt ra, xí nghiệp quốc doanh chỉ là một toa tàu trong hệ thống kế hoạch kinh tế, lãnh đạo xí nghiệp thì hữu danh vô thực đứng ra làm "chủ nhiệm toa tàu", những xí nghiệp như thế rõ ràng khó có thể thích ứng với sự cạnh tranh trong tương lai. Nhưng một mặt khác, xí nghiệp quốc doanh lại nắm trong tay mạch máu kinh tế, duy trì sự ổn định xã hội, hơn thế mối quan hệ ở đó vô cùng phức tạp, do vậy những khó khăn cho việc cải cách khó có thể tưởng tượng nổi.

Rất nhiều người khi còn nhỏ thích ăn nhất là món bông đường. Ảnh chụp năm 1984, tại Hàng Châu.

Để kích hoạt những xí nghiệp quốc doanh vốn đã có gốc lớn rễ sâu

Hình bên trái: Rất nhiều người hi vọng qua việc di dời nhà ở cải tạo thành phố để cải thiện điều kiện nhà ở, nhưng với những khu nhà lụp xụp tồi tàn nguy hiểm, nếu tiến hành khai thác rồi tái định cư cho người dân thì hầu như không có cơ hội kiếm lời, vì thế các nhà thầu chỉ đứng nhìn rồi bỏ đi.

Hình bên phải: Tháng 1 năm 1982, tại tiệm chụp hình ở Hà Bắc. Bím tóc dài đã không còn đủ đẹp để thỏa lòng người chụp hình nữa, đội thêm một chiếc nón có vẻ mới mẻ hơn. Dù hơi ngại một chút, nhưng cũng thấy hài lòng rồi.

trong xã hội, "phương thuốc" đầu tiên mà mọi người nghĩ tới là mở rộng quyền tự chủ. Tháng 5 năm 1979, Quốc vụ viện tuyên bố, tiến hành thử nghiệm mở rộng quyền tự chủ ở 8 xí nghiệp quốc doanh lớn, trong đó đầu tiên phải kể đến là Xí nghiệp Gang thép Thủ Đô, Xưởng Xe đạp Thiên Tân v.v... Vào tháng 7, Nhà nước công bố 5 văn kiện: "Mở rộng quyền tự chủ quản lí kinh doanh của các xí nghiệp công nghiệp quốc doanh"; "Thực hiện giữ tỉ lệ lợi nhuận"; "Thu thuế trên tài sản cố định"; "Nâng cao phương pháp sử dụng khấu hao và thay đổi chi phí khấu hao"; "Thực hiện mở rộng tín dụng". Những sự việc ấy cho thấy, một cuộc chấn hưng các xí nghiệp quốc doanh đang từ từ bắt đầu. Vô số nhà kinh tế học vắt óc vì điều này, cho đến nhiều năm sau, họ mới phát hiện "quyền sở hữu" là vấn đề mấu chốt nhất của mọi vấn đề, nhưng một điều khiến họ không thể nào nghĩ tới, đó là trong 30 năm sau, cùng với sự phất lên của thực lực kinh tế Trung Quốc, những xí nghiệp quốc doanh qui mô lớn luôn nằm ở vị trí lũng đoạn ấy cuối cùng đã đón được mùa xuân đến, rồi lần lượt trở thành những công ty kiếm ra nhiều tiền nhất của Trung Quốc.

Rất nhanh chóng, một trận phong ba cứ thế lao đến bủa vây việc cải cách Xí nghiệp Gang thép Thủ Đô. Trước khi

Năm 1980, công viên Bắc Hải, Bắc Kinh. Khi ấy kĩ thuật rửa hình nhanh hấp dẫn đến mức khắp công viên đâu đâu cũng có người hai tay cầm cuộn phim còn chưa kịp khô.

quyền tự chủ được nới lỏng, công xưởng này tuy có đến 200.000 công nhân, nhưng xưởng trưởng lại chỉ có quyền xây sửa một cái nhà vệ sinh. Để giành lại quyền tự chủ, Xí nghiệp Gang thép Thủ Đô đã đề xuất chế độ nhận khoán, đó là "nhận lãnh một con số cố định, đảm bảo nộp đầy đủ thuế, số dư được giữ lại, thua lỗ tự bù vào", trong thời đại mà hàng hóa vô cùng thiếu hụt, ngành công nghiệp nặng mang tính lũng đoạn, để nâng cao hiệu suất phải đẩy mạnh phát triển dường như là một điều tất yếu. Cùng với việc Xí nghiệp Gang thép Thủ Đô càng ngày càng làm ra nhiều tiền, yêu cầu của những cơ quan chức năng có liên quan cũng ngày càng cao hơn, mâu thuẫn giữa hai bên đã bùng phát vào năm 1986, tháng 12 năm ấy, Cục Tài chính Bắc Kinh đã ra thông báo, yêu cầu Xí nghiệp Gang thép Thủ Đô phải nộp thêm 108.900.000 nhân dân tệ tiền lợi nhuận. Xí nghiệp này không chấp hành, xưởng trưởng nhất quyết viết thư cho Quốc vụ viện và Đặng Tiểu Bình, trong thư có đoạn "Nếu bắt chúng tôi phải nộp ra 100.000.000 nhân dân tệ, công trình cải tạo kỹ thuật đang thi công, cũng như các công trình nhà ở và phúc lợi đang thi công đành phải ngưng lại ngay, tiền lương cũng như tiền thưởng của công nhân được lĩnh theo chế độ khoán cũng phải trả lại một phần, hơn thế, lương tháng 12 của công nhân cũng không còn đủ tiền mà chi trả". Một tháng sau, chỉ thị của

【***Đổi lợi nhuận thành thuế***】

Các doanh nghiệp nhà nước thay vì nộp lợi nhuận như trước nay đã được đổi thành nộp thuế thu nhập của doanh nghiệp.

Các thanh niên còn chưa học được cách thắt cà vạt. Ảnh chụp năm 1983.

Đặng Tiểu Bình đã được đưa xuống: Chế độ khoán của Xí nghiệp Gang thép Thủ Đô giữ nguyên không thay đổi.

Sóng gió Xí nghiệp Gang thép Thủ Đô thực ra là mâu thuẫn giữa xí nghiệp sản xuất với cơ quan quản lý, mâu thuẫn này hầu như diễn ra ở các xí nghiệp nhà nước. Nhưng mọi người cũng nhanh chóng nhận thấy rằng, mặc dù chế độ khoán cũng có tác dụng nhất định, nhưng nếu không có một giới hạn rõ ràng trong việc phân phối lợi nhuận, thì các xí nghiệp sẽ không tích cực sản xuất và mâu thuẫn của các đơn vị hành chính chủ quản cũng khó bề giải quyết. Đồng thời, do thiếu khả năng dự toán, đầu tư của các xí nghiệp có thể sẽ bùng phát, xây dựng cơ sở hạ tầng và những hạng mục ngoài kế hoạch lớn đến mức khó bề kiểm soát, đó là bởi vì không có ai đứng ra chịu trách nhiệm trước những hậu quả của việc đầu tư: Cứ làm một cái bánh thật to đã, chia ra rồi tính sau, còn việc phải thu dọn thế nào thì đó là "việc của nhà nước".

Để thay đổi hiện trạng, Chính phủ Trung ương quyết định bắt tay vào cải cách chế độ tiền thuế. "Đổi lợi nhuận thành thuế" (lợi nhuận của các xí nghiệp quốc doanh nộp lên nhà nước được đổi thành thuế, ngoài phần thuế nộp lên, phần còn lại xí nghiệp được giữ lại) là biện pháp quan trọng đầu tiên mà các xí nghiệp quốc doanh dùng đến để

Ngày 28 tháng 12 năm 1978, trong cái lạnh âm 30 độ, mặc dù mới tờ mờ sáng nhưng mọi người đã cầm theo tem phiếu đổ xô đến trước cửa hàng thứ 300 tại thành phố Hắc Hà tỉnh Hắc Long Giang để chờ mua 2 bình rượu "Ngọc tuyền nhị khúc". 8 giờ, khi tiếng mở cửa vừa cất lên, mọi người đã chen lấn nhau để mua. Từ ánh mắt của vị khách hàng đang quay đầu nhìn lại, có thể thấy rằng, việc thiếu hàng hóa trên thị trường đã khiến người dân bất lực và phiền lòng tới mức nào.

Mùa xuân năm 1986, hàng hóa trong cùng một cửa hàng đã phong phú lên rất nhiều.

Đến năm 1988, siêu thị bách hóa ấy đã trở nên khác hoàn toàn.

thay đổi tầm kiểm soát của mình đối với những công ty hiện đại. Nó giúp cho các xí nghiệp được giải phóng khỏi mối quan hệ "cha con", mặc dù sự giải phóng ấy mới vừa bắt đầu, và lợi nhuận của "người cha" vẫn là lớn nhất. Nếu nhìn từ việc chấp hành sau này thì việc "đổi lợi nhuận thành thuế" về khách quan có thể nói là đã đẩy mạnh được tính tích cực của xí nghiệp, đồng thời cũng phần nào giảm bớt sự căng thẳng giữa xí nghiệp và các cơ quan chủ quản, thế nhưng, những vấn đề tồn đọng vẫn rất nhiều, ví dụ chủng loại thuế quá đơn giản, việc phân phối lợi nhuận sau thuế vẫn khá phức tạp v.v... Điều quan trọng hơn là, nó không đề cập đến vấn đề trách nhiệm được hoạch định thế nào nếu xuất hiện rủi ro và tổn thất. Kinh tế quốc doanh vẫn còn là một nồi "cơm đại táo", đổi lợi nhuận thành thuế chẳng qua chỉ giải quyết được phần nhỏ vấn đề giằng co giữa xí nghiệp và cơ quan chủ quản.

Trong những tranh luận xoay quanh vấn đề cải cách xí nghiệp, có người đưa ra lí luận "chim và lồng". Ý đại khái là, xí nghiệp giống như chim, không thể suốt ngày cứ cột chặt hai cánh, phải để cho chúng được tự do bay lượn, thế nhưng, thể chế kinh tế quốc doanh là một chiếc lồng lớn, cho dù chim có bay thế nào đi nữa thì cũng không nên bay ra khỏi lồng. Quan điểm này cuối cùng cũng chiếm ưu thế, lí luận "chim và lồng" đã thống trị tư duy cải cách xí nghiệp trong suốt thập niên 80 thế kỷ 20, cải cách xí nghiệp quốc doanh cũng trở thành cải cách "bên trong chiếc lồng".

Tháng 7 năm 1980, một nhóm hộ cá thể đầu tiên trên đang hoạt náo trên đường phố ở Thượng Hải. Do nguyên nhân cần "vừa phải", nên một số từ ngữ cũng đã xuất hiện, còn những tấm hình này dựa theo tinh thần "có thể chụp, nhưng không được đăng" nên đã được cho vào ngăn kéo của nhà báo và giữ lại cho đến nay.

CHẤN HƯNG KINH TẾ NÔNG THÔN VÀ NHỮNG THÀNH QUẢ BẤT NGỜ

Năm 1979, có một tiểu thương ở Vu Hồ tỉnh An Huy ngay đến một chữ bẻ đôi không biết, lại luôn tự xưng mình là "kẻ khờ" nhưng đã đưa ra một vấn đề cực kỳ khó đối với các nhà lí luận trên cả nước Trung Quốc lúc bấy giờ.

Vì hạt dưa của ông bán rất chạy, nên ông phải thuê đến 12 người làm. Căn cứ theo quan điểm của Mác trong *Tư bản luận*: "Nếu đã thuê đến 8 người làm thì không phải là kinh tế cá thể thông thường nữa, mà là kinh tế chủ nghĩa tư bản, là bóc lột sức lao động". Vậy tiểu thương này có bị coi là bóc lột hay không, có bị coi là tư bản hay không? Thế là một cuộc tranh luận mang đậm hình thái ý thức bắt đầu diễn ra sôi nổi. Nó kéo dài mãi đến năm 1982, khi ấy xưởng hạt dưa của ông đã phải thuê đến 105 công nhân, hàng ngày sản xuất đến 9 tấn hạt dưa, và nghe nói số tiền kiếm được là hơn 1 triệu nhân dân tệ, nhưng chủ đề "hộ cá thể rốt cuộc thuê bao nhiêu công nhân thì bị coi là bóc lột" vẫn đang sôi nổi diễn ra. Cuối cùng vẫn là Đặng Tiểu Bình đứng ra "dẹp loạn", trong một lần thảo luận của Cục

Nồi nung gia công đã trở thành một dụng cụ nấu nướng không thể thiếu của các đầu bếp, nhưng tay nghề không được chuyên nghiệp lắm. Từ sau khi khôi phục lại hộ cá thể, thợ nung Sầm Kỳ Diệu đã dạy cho con mình kĩ thuật nung và gia công nồi, rất nhiều khách hàng tìm đến họ, mỗi tháng có thể thu nhập được gần 200 đồng (năm 1980).

【*Hộ cá thể*】

Tên gọi tắt của "hộ công thương cá thể", là một loại hình kinh tế mà các sản phẩm sản xuất thuộc sở hữu tư nhân, chủ yếu dựa vào lao động cá nhân là chính, thu nhập thuộc về người lao động. Hộ công thương cá thể gồm có ba hình thức tổ chức, đó là kinh doanh cá nhân, kinh doanh hộ gia đình và một nhóm người hùn hạp kinh doanh. Trong phạm vi cho phép của chính sách và pháp luật nhà nước, hộ cá thể có thể làm các ngành như công nghiệp, thủ công nghiệp, dịch vụ v.v...

Chính trị Trung ương, ông đưa ra phương châm chỉ nên "xem qua" đối với những xí nghiệp tư nhân.

Đối với chúng ta ngày nay, một tiểu thương lại có thể làm dấy lên cuộc tranh luận như thế quả là sự việc khó có thật, nhưng vào những ngày tháng mới bắt đầu tiến hành cải cách, trong con mắt của rất nhiều người, kinh tế tư nhân rõ ràng là "cái đuôi của chủ nghĩa tư bản".

Trên thực tế, trong lúc mọi người còn đang tranh luận gay gắt đối với vấn đề của "kẻ khờ", thì hạt mầm của kinh tế tư nhân từ lâu đã lún phún mọc lên ở Quảng Đông, Phúc Kiến, Triết Giang và đang dần dần rộ lên như cỏ sau mưa.

Tại Ôn Châu tỉnh Triết Giang, rất nhiều hộ cá thể nhập lậu quần áo, đồ điện gia dụng về bán lẻ, nhưng luật pháp không trừng phạt tất cả mọi người, chính quyền địa phương chỉ biết mắt nhắm mắt mở cho qua. Thế là những món hàng nhập lậu này trở thành một trong những nguồn hàng hóa quan trọng tại các chợ hàng hóa bán sỉ qui mô sau thời kỳ cải cách, và thế hệ thương nhân đầu tiên sau thời cải cách chính là những tiểu thương và người Ôn Châu đến mua và tiêu thụ các sản phẩm nhập lậu này. Tư liệu cho thấy, trước sau năm 1980, số tiểu thương ở Ôn Châu đã lên đến hơn 3000 hộ, tại một số

Niên Quảng Cửu và "kẻ khờ".

thị trấn đông đúc, đã lần lượt xuất hiện những cửa hàng rất chuyên nghiệp. Đến trước sau năm 1983, những gia đình làm công nghiệp ở Ôn Châu lên đến hơn 100 ngàn hộ, số người làm nghề này lên đến hơn 400 ngàn người, và thường có khoảng 100 ngàn người luôn bôn ba ở các nơi trên cả nước để tiếp thị sản phẩm và mua nguyên vật liệu. Ngày nay ở các nơi trên thế giới, chỉ cần là những nơi có người Hoa, hẳn sẽ có người Ôn Châu buôn bán làm ăn.

Một điều đáng để nói đến là, trong thời kỳ đầu cải cách, những người hoạt động kinh doanh cá thể hầu như đều đi lên từ đáy của xã hội, họ thường là người thất nghiệp, những người "phản thành trí thanh" (ý nói những thanh niên trí thức quay lại thành phố để học văn hóa sau khi Đại Cách mạng Văn hóa kết thúc), người có tiền án tiền sự và những người có trình độ văn hóa thấp. Những người này bị loại ra bên ngoài của thể chế "ấm áp", vì cuộc sống, họ dấn thân vào con đường kinh thương lập nghiệp mà không quay đầu lại, nhưng trong số họ lại không ít người có tinh thần sáng tạo của những doanh nhân trẻ, hơn thế họ có khả năng thích ứng rất tốt, chỉ cần có một tia mặt trời, họ sẽ lớn mạnh như cỏ sau mưa.

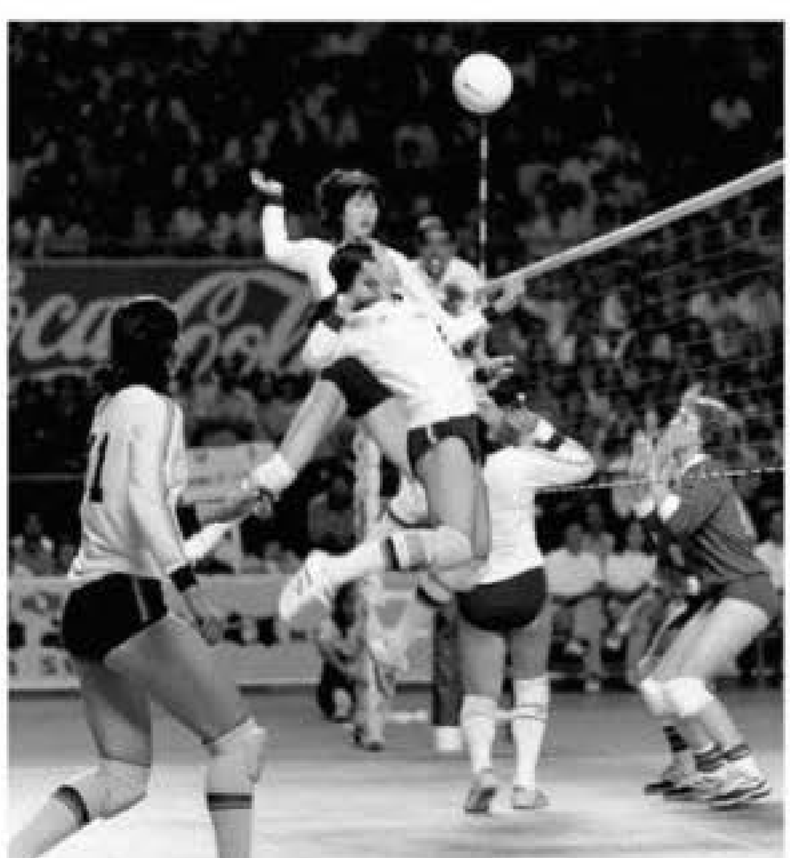
Đặng Tiểu Bình đang trò chuyện với phu nhân thủ tướng Anh, Margaret Hilda Thatcher.

【*Trí thanh*】

Tên gọi tắt của những thanh niên có tri thức, có văn hóa. Trên thực tế "trí thanh" dùng để chỉ một nhóm người đặc biệt có bối cảnh lịch sử đặc biệt. Phần nhiều họ đã được giáo dục tại các trường tiểu học, trung học, nhưng do chính sách "lên núi về thôn" của Chính phủ Trung Quốc tổ chức, vào thập niên 60, 70 họ ùn ùn kéo nhau về nông thôn, các đội sản xuất hay những nông trường quốc doanh để sản xuất nông nghiệp. Số người ước tính khoảng hơn 16.000.000 người.

So sánh với các xí nghiệp tư nhân lớn lên trong sự kèm cặp trong cùng một thời kỳ, thì sự hưng khởi của các xí nghiệp tập thể ở những thị trấn nhỏ cũng có nhiều kịch tính.

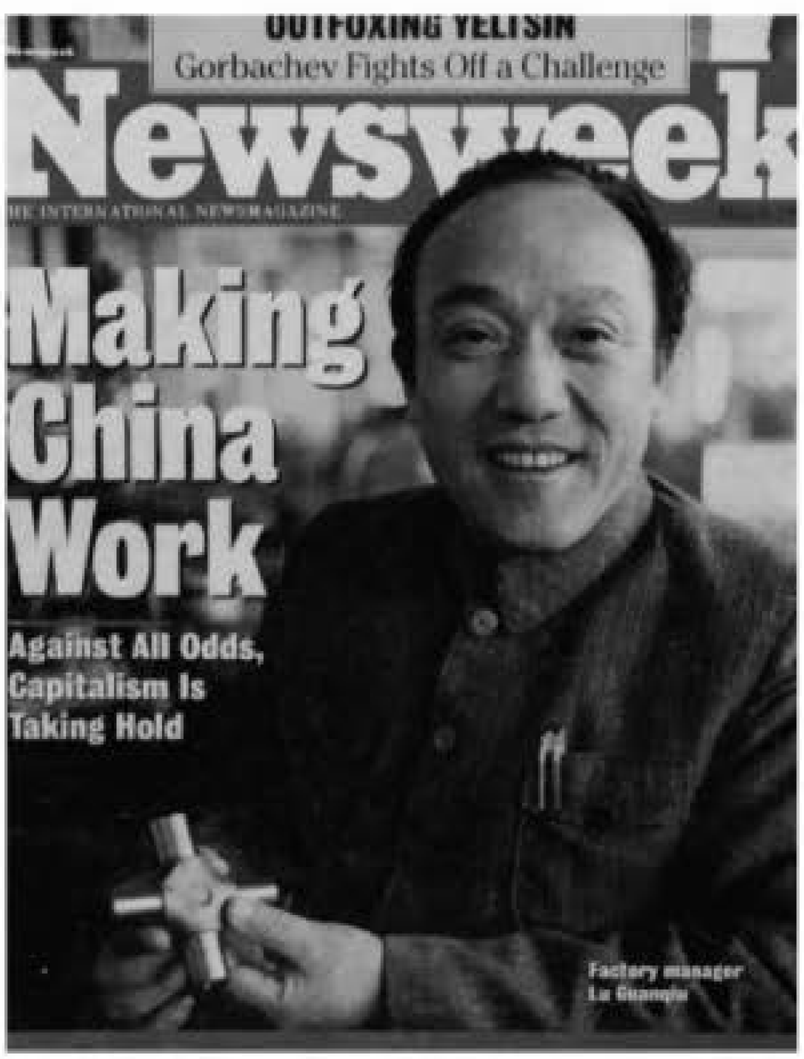
Sau khi cải cách mở cửa, để giải quyết vấn đề nông thôn, chính phủ bắt đầu khuyến khích sự phát triển của những xí nghiệp xã đội, qui định rõ ràng là: Xí nghiệp xã đội cần kiên trì đi theo hướng xã hội chủ nghĩa, tích cực sản xuất những sản phẩm mà xã hội cần, chủ yếu phục vụ cho sản xuất nông nghiệp, phục vụ cho đời sống nhân dân, cũng cần phải phục cụ cho công nghiệp, cho việc xuất khẩu, nhưng không nên "thổi cơm mà không có gạo" (làm việc mà thiếu điều

Hình ảnh đặc sắc của đội bóng chuyền nữ trong thập niên 80, thế kỷ 20.

Một cửa hàng nhỏ của hai vợ chồng, buôn bán rất phát đạt.

Lỗ Quan Cầu là doanh nhân đầu tiên xuất hiện trên bìa của *Tuần Báo Tin Tức*.

kiện cần thiết), không cạnh tranh về nguyên liệu và động lực với những nhà máy công nghiệp tiên tiến, không được phá hoại tài nguyên của quốc gia. Nhưng trên thực tế, người nông dân Trung Quốc chưa bao giờ thiếu trí tuệ, trong số họ không thiếu người tài nắm rõ và vô cùng nhạy cảm với quốc sự, để sinh tồn, những nông dân có đầu óc từ lâu đã lén lút làm nghề phụ.

Tại Túc Sơn, Triết Giang, có một nông dân quê mùa ngày ngày đạp chiếc xe cà tàng đi thu lượm sắt vụn ở khắp nơi,

Một sạp may đồ bên đường.

ai cần gì thì ông sẽ làm cái nấy, một điều khiến mọi người kinh ngạc là, ông đã lặng lẽ làm việc ấy trong suốt 10 năm. Vào mùa thu năm 1978, người nông dân có tên Lỗ Quan Cầu này đã bắt đầu sản xuất phụ tùng ô tô, để thâm nhập vào thị trường, ông liền bày một sạp hàng trước cửa hội chợ giao dịch hàng hóa mà chỉ có các xí nghiệp nhà nước được tham gia, và bán sản phẩm với giá rẻ hơn 20% so với sản phẩm của các xí nghiệp quốc doanh; năm 1993, nhà máy do ông thành lập trở thành xí nghiệp địa phương đầu tiên tung sản phẩm ra ngoài thị trường. Tại thôn Hoa Tây ở Giang Âm, Giang Tô, Bí thư Đảng ủy xã Ngô Nhân Bảo cũng đã lén lút mở một xưởng kim loại nhỏ ngay từ lúc ngoài xã hội còn đang lo cắt "cái đuôi của chủ nghĩa tư bản", sau này một tay ông làm nên một "vương quốc công nghiệp", thậm chí còn sản xuất một loại thuốc lá và dùng tên xã mình để đặt tên cho sản phẩm; năm 1999, xã này đã trở thành thôn trang tài chính đầu tiên trong thị trường tài chính của Trung Quốc. Tại một vùng đầm lầy ở thôn Đại Khâu, Thiên Tân, Bí thư Đảng ủy xã Vũ Tác Mẫn cũng tự mở ra một xí nghiệp của riêng mình và trở nên nổi tiếng, sau đó nơi này đã từng trở thành "thôn giàu nhất thiên hạ".

Vào giữa thập niên 80 của thế kỷ 20, bóng ma của thị trường kinh tế đã nghiễm nhiên định cư trên mảnh đất

Trung Quốc rộng lớn, cải cách mở cửa trải qua thời kỳ đầu đầy tranh luận, bánh xe lịch sử không thể nào quay đầu được nữa, mọi người đều ý thức được rằng thế giới đã thay đổi, lực lượng của nhân dân giống như thác lũ tràn đi khắp nơi. Cùng với luận đoán "Hãy để một bộ phận người dân làm giàu trước" của Đặng Tiểu Bình, làm giàu ngày càng trở thành tham vọng chung của nhân dân cả nước, một niên đại được vật chất hóa đang cuồn cuộn kéo tới.

Phần Thứ Hai

Rối loạn và náo động

1984 - 1992

1

1. Năm 1984, đoàn thể thao Trung Quốc xuất hiện trở lại tại Olympic lần thứ 23.
2. Ngày 29 tháng 7 năm 1984, vận động viên bắn súng Hứa Hải Phong giành được Huy chương Vàng đầu tiên tại Olympic.
3. Khi đoàn du lịch đi ngang qua quảng trường Thiên An Môn, sinh viên trường Đại học Bắc Kinh đã giăng hàng chữ "Chào bác Đặng Tiểu Bình" để nói lên tiếng lòng của người dân.
4. Năm 1984, những nông dân huyện Đức Dương, Tứ Xuyên kéo nhau lên thành phố xem.
5. Ngày 1 tháng 10 năm 1984, diễu hành lễ quốc khánh tại Bắc Kinh. Khẩu hiệu "Khoán sản xuất thật tốt" ngày nay đã thay đổi.
6. Năm 1984 tại Bắc Kinh, nhóm người thi bằng lái xe máy đầu tiên.
7. Năm 1984, cảnh mua bán bắp cải ở đường phố Bắc Kinh.

NĂM CỦA DOANH NGHIỆP, CÁC ANH HÀO CÙNG NHAU LỘ DIỆN

Năm 1984 là năm đầy sự gợi mở và những đắn đo, ngay khi tiếng chuông báo hiệu cho sự giao niên, những người của thế giới chủ nghĩa tư bản không nhìn thấy thời đại chuyên chế bước đến đất nước Trung Quốc như lời tiên tri của nhà văn Anh – Goerge Orwell. Bộ mặt của Trung Quốc khi ấy đã hoàn toàn khác: Cơn sốt kinh doanh đang sục sôi trên cả nước, câu hỏi "Bạn ăn cơm chưa?" mà trước kia mọi người thường hỏi mỗi khi gặp nhau giờ đã trở thành câu "Bạn chuyển sang kinh doanh chưa?" Theo tư liệu điều tra của báo *Thanh Niên Trung Quốc* cho thấy, ba nghề được mọi người chọn lựa nhiều nhất thời ấy lần lượt là: lái taxi, mở hộ cá thể và

2

3

4

5

6

7

đầu bếp. Còn ba lựa chọn xếp sau cùng lại là: nhà khoa học, bác sĩ và giáo viên.

Đây rõ ràng là sự bắt đầu của một thời kỳ đầy xao loạn và kịch tính, người Trung Quốc đường như đang bước chân vào những năm tháng cuồng loạn chưa bao giờ có trong lịch sử.

Tháng 1 năm ấy, Đặng Tiểu Bình đến Quảng Đông khi nơi này đã bước sang xuân. Trước đó không lâu, một tờ báo ở miền Bắc đã đăng một bài phóng sự dài mang tên "Nguồn gốc lịch sử của tô giới", ám chỉ Đặc khu Thâm Quyến là một "tô giới" mới. Sau đó lại có bài viết cảnh báo, cần phải cảnh giác với những nhân vật theo kiểu tư sản mại bản và Lý Hồng Chương. Rất nhiều cán bộ lão thành đến Thâm Quyến tham quan đều kinh ngạc rằng: "Ở Thâm Quyến ngoài lá cờ đỏ sao vàng vẫn ở lại, còn xã hội chủ nghĩa đã không thấy đâu nữa", "Đặc khu mang họ 'Tư' chứ không còn mang họ 'Xã' nữa rồi". Lần này, Đặng Tiểu Bình đã tận mắt chứng kiến Thâm Quyến thay đổi như thế nào, trên đường đi ông không nói năng gì, cũng không thể hiện thái độ.

Ngay sau đó, Đặng Tiểu Bình rời Thâm Quyến đến thăm một đặc khu khác – Chu Hải, tại đây, ông không còn trầm mặc như lúc ở Thâm Quyến nữa, mà ngay lập tức cầm bút viết một câu "Đặc khu Kinh tế Chu Hải rất tuyệt", coi như đây là câu kết luận cho đặc khu kinh tế. Ngày 1 tháng 2, Đặng Tiểu Bình đã về lại Quảng Châu, sau nhiều lời khẩn cầu và gợi ý của các lãnh đạo thuộc tỉnh Quảng Đông và Đặc khu Thâm Quyến, ông cầm bút viết "Sự phát triển và kinh nghiệm của Thâm Quyến đã chứng minh chính sách xây dựng đặc khu kinh tế của chúng ta là đúng đắn", đồng thời bên dưới ông còn cố tình viết thời gian là "ngày 26 tháng 1 năm 1984", ý muốn nói rằng ông đưa ra lời nhận xét này ngay từ khi còn đang ở Thâm Quyến. Đến đây, những tranh luận về việc xây dựng đặc khu kinh tế diễn ra suốt năm 1981 đã chấm dứt.

Cũng vào năm ấy, cùng với sự cải cách từ nông thôn lan đến thành phố, không ai khỏi kinh ngạc khi phát hiện ra rằng, thế hệ doanh nhân đầu tiên của Trung Quốc ùn

【Tô Giới】

Sau Chiến tranh Nha phiến năm 1840, thông qua những điều ước bất bình đẳng, các đế quốc phương Tây cùng với Nhật Bản đã ép buộc Chính phủ Trung Quốc phải nhường lại một số bến cảng hoặc khu vực thành thị để cho kiều dân của họ đến sinh sống và buôn bán. Tô giới chia làm 2 loại, một loại do một nước quản lí, một loại do vài nước cùng quản lí. Các đế quốc lập nên cơ quan quản lí chính quyền thành phố tại những tô giới, thi hành quyền lực tư pháp và hành pháp, thường thì Chính phủ Trung Quốc không dám can thiệp vào những việc nội bộ của họ. Tại Trung Quốc, tô giới tượng trưng cho sự mất chủ quyền. Mãi đến năm 1945 Trung Quốc đánh thắng Nhật Bản, Chính phủ Quốc Dân tuyên bố đòi lại toàn bộ những nơi tô giới ở Trung Quốc, đến lúc này, lịch sử của tô giới mới hoàn toàn kết thúc tại Trung Quốc.

ùn xuất hiện, sau này có rất nhiều công ty danh tiếng đều chào đời từ năm 1984. Về sau, mọi người gọi đó là năm của doanh nghiệp hiện đại Trung Quốc.

Có lẽ ngay từ đầu, họ đã xác định là sẽ phải dấn thân vào con đường đầy gập ghềnh khó khăn, nhưng may mắn một điều là, họ đều đã tồn tại được. Tại Thanh Đảo, Sơn Đông, cậu thanh niên 35 tuổi Trương Thụy Mẫn bị cấp trên điều đến làm xưởng trưởng tại một xí nghiệp điện khí đang chuẩn bị phá sản. Sau này ông nhớ lại và nói: "Chào đón tôi là 53 lá đơn xin nghỉ việc, 8 giờ sáng đến làm việc thì 9 giờ mọi người bắt đầu ra đi, cho đến 10 giờ thì cho dù có ném một quả bom vào sân công ty cũng chẳng chết một ai. Vào xưởng chỉ có mỗi con đường đầy bùn đất, những lúc trời mưa phải dùng dây cột giày lại cầm lên tay, nếu không sẽ bị bùn kéo trôi đi mất". Để tăng cường quản lý, sau khi nhận trách nhiệm ông đưa ra qui định đầu tiên là "không được đại tiện tiểu tiện bừa bãi", còn có một lần ông đập vỡ tan 76 chiếc tủ lạnh không đạt tiêu chuẩn chất lượng trước mặt mọi người. Hơn 10 năm sau, tập đoàn Haier do ông sáng lập đã trở thành xí nghiệp chế tạo đồ điện gia dụng lớn nhất Trung Quốc, đồng thời qua hình tượng công ty và thái độ phục vụ chu đáo, các mặt hàng của tập đoàn đều được khách hàng rất ưa chuộng, và thâm nhập vào thị trường quốc tế một cách thành công.

Tại Trung Quan Thôn ở Bắc Kinh, ngày ngày làm việc trong trung tâm nghiên cứu máy tính uy quyền nhất của Trung Quốc, thế nhưng kỹ sư Liễu Truyền Chí lại nhàn rỗi đến mức không chịu nổi nên cuối cùng đã sáng lập một công ty, địa điểm công ty đặt tại phòng giao dịch của cơ quan cũ, diện tích chỉ vẻn vẹn 20m^2. Anh quả quyết với lãnh đạo của mình: "Sau này chúng ta sẽ trở thành một công ty lớn với giá trị sản lượng một năm là 2.000.000 nhân dân tệ". Thời kỳ đầu lập nghiệp, ngày nào anh cũng hùng hục đạp xe khắp các phố phường ở Bắc Kinh để tìm hiểu. Lúc đầu anh bày bán một sạp đồng hồ và giày trượt băng ở ngay bên cạnh cổng chính của cơ quan, về sau anh còn bán cả quần thể thao và tủ lạnh. Ngay cả bản thân anh cũng không ngờ rằng, công ty nhỏ bé mà anh thành lập này về sau trở thành thương hiệu nội địa nổi tiếng nhất

1

2

3

1. Năm 1984, Trương Thuỵ Mẫn của công ty Haier đã dùng búa đập vỡ những chiếc tủ lạnh không đủ tiêu chuẩn chất lượng. Trong thời kỳ kinh tế thiếu thốn, những món hàng không đủ chất lượng được cho phép bán giá rẻ. "Đập tủ lạnh" cho thấy sự thức tỉnh của những doanh nhân Trung Quốc đối với chất lượng sản phẩm.

2. Ngày 1 tháng 11 năm 1984, 11 nhân viên khoa học kỹ thuật bỏ nghề để lập nghiệp riêng, khi ấy tên gọi là "Công ty Phát triển Kỹ thuật mới, Phòng Nghiên cứu Kỹ thuật, Viện Khoa học Trung Quốc". Sau này đổi tên thành Liên Tưởng. Địa điểm đặt tại phòng liên lạc bỏ hoang tại Viện Khoa học Trung Quốc.

3. Vương Thạch trong ngày thành lập trung tâm trưng bày dụng cụ giáo dục khoa học hiện đại tại Thâm Quyến. Sau này công ty đổi tên thành Wanke, đến năm 2008 trở thành công ty bất động sản lớn nhất Trung Quốc.

trong lĩnh vực công nghệ thông tin (IT), 20 năm sau công ty anh còn mua nghiệp vụ PC của hãng máy tính hàng đầu tại Mỹ - IBM, đồng thời luôn đủ sức cạnh tranh với những công ty máy tính hàng đầu thế giới.

Tại Thâm Quyến trong những ngày nóng nực, Vương Thạch – một thanh niên mới cách đó chưa lâu còn suốt ngày dựa vào việc bán bắp ngô mưu sinh, nay cũng đã thành lập một công ty mậu dịch, bí quyết phát tài của anh chính là biết cách tận dụng chính sách ưu đãi của đặc khu kiếm tiền chênh lệch từ việc hoán đổi ngoại tệ. Cùng với nhu cầu ngày càng trở nên bức thiết của người dân đối với những mặt hàng nhập khẩu, anh nhanh chóng kiếm được một món tiền lớn, rồi sau đó anh lại dấn thân vào hàng ngũ kinh doanh bất động sản, cuối cùng lập nên một trong những công ty bất động sản thành công nhất Trung Quốc.

Tại khu tam giác Châu Giang, xưởng trưởng của một xưởng rượu nhỏ Lý Kinh Vỹ, sau một chuyến đi công tác ở Quảng Châu, thấy mọi người uống Coca Cola thế là nảy ra ý định mở xưởng nước uống. Bỗng nhiên, anh nghe nói có người mở xưởng kinh doanh loại nước uống "giúp vận động viên hồi phục thể lực nhanh chóng, người bình thường cũng có thể uống", anh liền tìm đến xin hợp tác. Không lâu sau, một loại nước giải khát có tên "Ma thủy

Ngày 12 tháng 10 năm 1984, nghi thức đặt bia móng tại Thượng Hải.

phương Đông" bắt đầu lan nhanh trên cả nước, sau đó 15 năm, loại nước uống này luôn được công nhận là "thương hiệu nước uống nội địa hàng đầu". Tương tự, cũng vào năm 1984, Triệu Tân – giáo sư Đại học Quân Y mang theo sản phẩm của mình và bắt đầu sự nghiệp mới tại Thâm Quyến, và trở thành tổng giám đốc nhà máy chế biến dược phẩm hàng đầu Trung Quốc. Tại Huệ Châu, chàng thanh niên Lý Đông Sinh tốt nghiệp Đại học Kỹ thuật Hoa Nam đã tận dụng một nhà kho chứa thiết bị nông nghiệp để mở cho mình một công xưởng, cùng hợp tác với người Hồng Kông sản xuất băng cassette, sau này trở thành công ty đồ điện gia dụng nổi tiếng TCL.

Đây là quãng thời gian lịch sử khiến cho rất nhiều doanh nhân tự hào nhưng lại không muốn nhớ lại, trong thời kỳ đầu lập nghiệp, hầu như họ đều tích lũy mọi thứ trong một hoàn cảnh thật ảm đạm. Xuất thân của họ không giống nhau,

Sau khi bức thư đòi "cởi trói" của các xưởng trưởng ở Phúc Châu, trên toàn quốc đã rộ lên sự hưởng ứng. Đã từng có một thời gian, ngày tháng đăng bức thư đòi "cởi trói" được lấy làm ngày "Xưởng trưởng giám đốc Trung Quốc".

tính cách cũng khác, nhưng ai cũng đầy lòng nhiệt huyết, khát vọng tạo lập cho mình một thế giới riêng. Trong số họ, tuy rằng có không ít người mới đang học tập những vần chữ đầu tiên của thị trường kinh tế, nhưng tinh thần sáng tạo và ý chí sinh tồn của họ khiến người ta khó có thể quên. Trong vòng 20 năm sau đó, những doanh nghiệp này tựa như "tám vị tiên đi qua biển, ai cũng tài giỏi", họ không ngừng chấp nhận những thử thách của thị trường hóa và toàn cầu hóa.

Hình trái: Mùa đông năm 1985, tại một phiên họp chợ ở Cùng Lai, Tứ Xuyên, các nông dân vây quanh xem bi da. Đầu thập niên 80, bi da đã từng là một thú vui "quí tộc", nhưng đã nhanh chóng trở nên phổ biến.

Hình phải: Mùa hè năm 1985, quanh hồ Triều Dương ở huyện Phổ Giang, Thành Đô. Các thanh niên đang nhảy theo tiếng hát của Đặng Lệ Quân.

Cũng vào lúc thế hệ doanh nhân đầu tiên bắt đầu sự nghiệp của mình, các xí nghiệp nhà nước nằm trong "lồng" vẫn là "nỗi khó khăn lớn" của chính phủ.

Ngày 24 tháng 3 năm 1984, tại một xí nghiệp quốc doanh ở tỉnh Phúc Kiến, 55 vị xưởng trưởng và giám đốc đã liên hợp lại viết lá thư kêu gọi – "Xin hãy cởi trói cho chúng tôi", đồng thời đăng toàn văn trên *Phúc Kiến Nhật Báo*. Họ than vãn "Những sợi dây và những chiếc lồng của thể chế hiện hành đã trói chặt tay chân chúng tôi, xí nghiệp chỉ có áp lực mà không có động lực chứ đừng nói gì đến sức sống", họ cùng đồng thanh đòi được "cởi trói". Yêu cầu cụ thể như sau: Một là về quyền nhân sự, cán bộ quản lý xí nghiệp ngoài chức vụ chính do cấp trên bổ nhiệm, chức phó do xưởng trưởng tiến cử rồi do cấp trên

Năm 1984, tại ngoại thành Bắc Kinh, xe hơi, xe đạp, xe ngựa cùng song hành. Cảnh tượng này kéo dài mãi đến giữa thập niên 90, thế kỉ 20.

duyệt, còn lại các cán bộ khác đều do xí nghiệp tự quyết, cấp trên không được can dự vào; hai là quyền về tài sản, tiền thưởng của xí nghiệp do xí nghiệp tự sử dụng phân phối, các ngành có liên quan không được can thiệp; ba là quyền tự kinh doanh, trong việc hoàn thành kế hoạch chỉ thị của nhà nước, xí nghiệp tự tổ chức nguyên vật liệu để tăng gia sản xuất, cho phép xí nghiệp tự kinh doanh và triển khai hợp tác, giá cả cho phép "nhập cao xuất cao". Chính quyền địa phương lập tức có công văn biểu thị thái độ: "kiên trì cải cách, ủng hộ việc nới lỏng quyền hạn". Một tuần sau, *Nhân Dân Nhật Báo* của Bắc Kinh đã đưa tin 55 vị xưởng trưởng đòi được "cởi trói" tại vị trí dễ thấy nhất trên trang 2, còn biểu thị thái độ tán dương đối với chính quyền địa phương tỉnh Phúc Kiến đã coi trọng sự việc này.

Bức "thư công khai" ấy lần đầu tiên đưa ra đề nghị "thực hiện chế độ xưởng trưởng (giám đốc) chịu trách nhiệm", kêu gọi thông qua việc mở rộng quyền lực để khuyến khích tính tích cực của nhà kinh doanh trong xí nghiệp. Và lời kêu gọi ấy nhanh chóng được cộng hưởng. Ngày 10 tháng 5, Quốc vụ viện công bố "Qui định tạm thời về việc thêm một bước mở rộng quyền tự chủ kinh doanh của các xí nghiệp công nghiệp nhà nước", không lâu sau lại đưa

ra "vài quyết định về cải cách thể chế kinh tế ở các thành phố lớn", mãi đến 2 năm sau, Quốc vụ viện công bố toàn văn thực hiện "chế độ xưởng trưởng, giám đốc tự chịu trách nhiệm", qui định rõ các xưởng trưởng giám đốc của những xí nghiệp nhà nước là người đại diện luật pháp của xí nghiệp, chịu trách nhiệm toàn bộ đối với xí nghiệp, có vị trí trung tâm và có vai trò quan trọng.

Nói một cách khách quan, trong suốt thời đại Đặng Tiểu Bình, những cải cách của chính phủ đối với những xí nghiệp nhà nước chưa bao giờ dừng lại, bất kể là chế độ khoán hay là chế độ xưởng trưởng, giám đốc tự chịu trách nhiệm; nhưng do quyền tài sản chưa rõ ràng, chỉ đơn thuần dựa vào "cải tạo nội bộ" để nâng cao hiệu quả sản xuất, vì vậy cuối cùng không gặt hái được thành quả, các nhà cải cách thử nghiệm cứu vãn tình hình doanh nghiệp nhà nước trong một khuôn mẫu thể chế định sẵn đã từng làm mưa làm gió một thời, nhưng kết cục cuối cùng cũng chỉ như hoa sớm nở tối tàn, đúng như người ta thường nói "gen là yếu tố quyết định số phận". Nhưng lịch sử lại là một mặt khác, chính bởi vì sự lung lay của các doanh nghiệp nhà nước, mới mang lại cơ hội chưa từng có cho các công ty cổ phần và xí nghiệp tư nhân.

Cảnh tượng dòng người đi xe đạp tại Thượng Hải năm 1991.

ĐẾN HẢI NAM VÀ CHÍNH SÁCH HỆ THỐNG HAI GIÁ

【*Xuống biển*】

Thời kỳ đầu cải cách của Trung Quốc, những người không hài lòng với hiện trạng đã từ bỏ công việc vốn dĩ luôn có sự bảo đảm trong nền kinh tế kế hoạch để chuyển sang buôn bán làm ăn riêng.

【*Diên An*】

Thành phố nằm ở phía bắc tỉnh Thiểm Tây, năm 1937 đến năm 1948 đã từng là nơi trú ngụ của Cơ quan Trung ương Đảng Cộng sản Trung Quốc.

Ngày nay, sau bao nhiêu năm đã trôi qua, nhưng đảo Hải Nam trong thời kỳ giữa thập niên 80 của thế kỷ 20 vẫn là một truyền thuyết. Trừ phi đích thân chứng kiến những cảnh tượng đó, nếu không mọi người sẽ khó lòng tưởng tượng được rằng tại đảo Hải Nam đã từng có một thời vàng son như thế. Gần như chỉ qua một đêm, tin tức thắng lợi ở tiền phương không ngừng lan tới, "đội quân xuống biển" mấy trăm ngàn người cùng nhau tiến quân đến cùng một nơi, trong số họ có nhiều người kiếm được rất nhiều tiền. Trong lịch sử lập nghiệp của họ, đảo Hải Nam nhỏ bé không khác gì Diên An thánh địa cách mạng. Năm ấy họ cũng mang theo tâm trạng chẳng khác gì lúc làm lễ ở thánh địa, lăn xả bằng tuổi xuân của mình, và cũng chẳng ngờ là họ lại tạo nên một khoảng thời gian mang nhiều đặc trưng của thời đại nhất từ trước đến nay.

Năm 1984, ngay tháng thứ 2 khi Đặng Tiểu Bình rời Quảng Đông, Trung ương đưa ra quyết định quan trọng, tuyên bố "Mở cửa 14 thành phố duyên hải và đảo Hải Nam để các nhà đầu tư nước ngoài vào đầu tư". Hải Nam trước đó chẳng qua chỉ là một ốc đảo nghèo nàn, diện tích 35.000km^2, và thường để làm căn cứ quân sự, ở đây gần

Năm 1986 tại Thượng Hải, có chiếc xe đạp hiệu Vĩnh Cửu là thành thời thượng.

Cảnh trên đường phố Thượng Hải năm 1986. Mang đồ điện gia dụng về nhà, đó là việc đáng để "khoe khoang"

như không có sự phát triển của công nghiệp, trên đảo là một dải ruộng đồng yên bình, phong cảnh hữu tình. Mãi đến giữa thập niên 80 thế kỷ 20, từ một hòn đảo luôn được coi là hậu phương bỗng nhiên trở thành một vùng tiền duyên cải cách mở cửa, thần hộ mệnh cuối cùng đã đến gõ cửa nơi này.

Có lẽ vận mệnh đến quá bất ngờ, chính quyền địa phương còn chưa chuẩn bị đủ về mặt tư tưởng. Để theo kịp thời cuộc, các nhà quyết sách đã nghĩ đến cách "thuyền cỏ mượn tên", hay nói đơn giản hơn, đó là cách dùng những chính sách đặc thù của Trung ương để chuyển hóa thành tiền bạc. Theo một văn kiện của Quốc vụ viện, "Khu hành chính Hải Nam có thể dựa theo nhu cầu, cho phép nhập khẩu nguyên liệu sản xuất công nông nghiệp, dùng vào kiến thiết sản xuất; có thể sử dụng ngoại tệ để nhập khẩu những mặt hàng còn thiếu trên thị trường Hải Nam (bao gồm cả những sản phẩm xuất nhập khẩu được nhà nước kiểm soát). Những người Hải Nam giỏi xoay trở đã nhanh chóng phát hiện ra con đường làm giàu ngắn nhất, và thế là nạn buôn lậu dấy lên suốt một thời gian dài.

Cánh cửa vừa mở, mọi việc đã nhanh chóng thay đổi đến mức khó lòng quay trở lại. Năm 1984, Hải Nam vẫn còn là một vùng đất xa lắc, quan mạc dân nghèo, khi ấy

【*Thuyền cỏ mượn tên*】

Là một điển cố mà người Trung Quốc ai ai cũng biết. Tương truyền rằng thời Tam Quốc (vào thế kỷ 3), Tôn Quyền và Lưu Bị cùng hợp quân để đánh Tào Tháo tại trận chiến Xích Bích. Hai bên ẩn ở hai bờ sông Trường Giang. Trước trận chiến, Gia Cát Lượng – quân sư của Lưu Bị đã cho 20 chiếc thuyền chất đầy cỏ sau đó nhân lúc trời mù sương tiến gần đến doanh trại của Tào. Quân Tào không biết thực hư liền giương cung bắn, rất nhiều mũi tên cắm vào cỏ, theo thống kê có đến hơn 100 ngàn mũi tên. Gia Cát Lượng đã dùng mưu để chiếm được vũ khí quan trọng cho trận chiến sau đó.

Ngày 9 tháng 5 năm 1986, ca sĩ nhạc rock Thôi Kiện lần đầu tiên biểu diễn bài "Chẳng còn gì" đã làm chấn động giới hâm mộ. Đây là bìa ảnh trên băng nhạc mang tên "Giải Quyết" của Thôi Kiện.

thu nhập tài chính của toàn đảo chỉ có 285.600.000 nhân dân tệ, lãnh đạo địa phương nói "Ngay cả trả lương còn chưa đủ. Lúc ấy công xã đổi thành thôn và trấn nên cần phải treo bảng, có những công xã ngay cả bảng hiệu cũng không đủ tiền làm, tiền để mua giấy làm khẩu hiệu kêu gọi nghĩa vụ quân sự cũng không có, đây đều là sự thực cả". Thế mà ngày nay, nhận được một tờ giấy chứng nhận, đầu nậu một chiếc xe cũng có thể kiếm mười mấy ngàn, điều đó đối với người Hải Nam, chẳng khác gì đào được một mỏ dầu ở ngay cửa nhà mình. Một thời gian, trên khắp đảo Hải Nam, ai ai cũng chạy xin giấy chứng nhận, người người môi giới xe, ngay cả lãnh đạo của địa phương sau này cũng phải thừa nhận rằng: "Ngay cả nhà trẻ cũng chạy lo giấy chứng nhận xe hơi, bởi vì giấy chứng nhận có

Thơ ca là ngọn cờ mang đậm nét của chủ nghĩa lý tưởng những năm 80 thế kỷ 20. Sự phát triển của thơ ca vào năm 1984 đã từng vang dội một thời.

1

2

3

4

5

6

1. Những thanh niên thời thượng xỏ lỗ tai.
2. Trang điểm.
3. Phiên chợ mua bán náo nhiệt.
4. Cảnh đường phố tại một thị trấn nhỏ.
5. Nông dân rời nông thôn đi làm thuê. Ảnh chụp tại Lý Bình, Quý Châu năm 1985.
6. Nông dân làm thuê vào thập niên 80 thế kỷ 20.

【Công trình nát】

Là những công trình đã qua mọi thủ tục qui hoạch, đã và đang thi công, nhưng do nhà thầu không đủ sức tiếp tục đầu tư xây dựng hoặc rơi vào cảnh nợ nần chồng chất nên đã bỏ dở dang một năm trở lên. Những công trình khác ngưng thi công do những nguyên nhân như quyền sở hữu tài sản xảy ra mâu thuẫn, chất lượng công trình không đạt tiêu chuẩn ... cũng gọi là công trình nát.

thể trở thành tiền... ở nơi khác không có giấy chứng nhận, đảo Hải Nam có thể có giấy chứng nhận, chỉ cần "trao tay" giấy chứng nhận này cho người khác, như thế là lại kiếm được tiền rồi".

Mùa hè năm ấy, người trên đảo Hải Nam hầu như ai cũng nói chuyện về xe hơi. Bất kể đi đến nơi đâu, từ phòng trà, quán ăn, khách sạn, cửa hàng, cơ quan, công xưởng, trường học, tòa soạn báo thậm chí đến cả nhà trẻ, mẫu giáo đều nghe thấy người ta nói đến một từ, đó là "xe hơi". Trong 6 tháng đầu năm 1984, xe hơi nhập khẩu vào Hải Nam mới có hơn 2000 chiếc, đến tháng 7, chính quyền địa phương phê chuẩn cho nhập 13.000 chiếc, cao hơn con số bình quân của 6 tháng trước 36 lần. Ngoại tệ ở chợ đen cũng thành ra công khai, giá cả lên chóng mặt, tỉ lệ giữa đồng USD và đồng nhân dân tệ là 1:4,4; thậm chí lên đến 1:6, thế mà thời gian trước tháng 7 năm 1984, 1 USD chỉ đổi được 1,50 nhân dân tệ. Mọi người mang theo những bọc tiền lớn chạy đến khu tam giác Chu Hải đổi sang đô la Hồng Kông. Một số người ở Thâm Quyến, Bắc Kinh cũng "ngửi thấy mùi" tiền bạc của chính sách ở Hải Nam. Khi ấy, ở những nơi khác nếu muốn nhập khẩu đồ điện gia dụng, xe hơi, xe máy và linh kiện v.v... đều phải được Quốc vụ viện chấp thuận, nhưng ở Hải Nam lại có đặc quyền riêng, ai cũng có thể nhìn thấy được không gian của lợi ích ở trong đó, thế là "đến Hải Nam đầu nậu xe" trở thành cơ hội làm ăn hấp dẫn nhất đối với mọi người.

Nhưng cơn sốt ở Hải Nam nhanh chóng nguội hẳn chỉ trong vòng nửa năm sau, chỉ còn lại những tòa cao ốc đang xây dựng dở dang cứ đứng sừng sững trong gió mưa, kể với mọi người về một thời huy hoàng đã qua. Do sự mất cân bằng trong phát triển kinh tế khu vực, thời gian đầu cải cách của Trung Quốc thường xảy ra những hiện tượng dù chỉ ở một nơi heo hút nhưng lại chấn động cả nước, một khi cánh cửa đặc khu kinh tế mở ra, thì tiền bạc trên cả nước Trung Quốc sẽ nhanh chóng tập trung về đó, dẫn tới hiệu ứng cộng hưởng không thể dự tính hết, khiến cho các nhà quyết sách lại phải nghiền ngẫm và chỉnh đốn lại các chính sách của mình.

Dưới sự lây lan của cơn sốt ở Hải Nam, giữa thập niên 80 thế kỷ 20, cả đất nước Trung Quốc đều rơi vào trạng thái "sốt" kinh tế, vay vốn tín dụng tăng lên nhanh chóng, ngân hàng nhà nước thức đêm để in tiền, cả nước dấy lên phong trào thu hút thiết bị kỹ thuật nước ngoài.

Hình trái: Năm 1987, cụ già buôn bán nhỏ, mỗi ngày kiếm được vài đồng.

Hình phải: Năm 1986, một số cửa hàng quốc doanh đã công khai rao bán.

Theo thống kê, từ năm 1985 đến 1987, cả nước đã thu hút được 115 dây chuyền sản xuất ti vi màu, 73 dây chuyền sản xuất tủ lạnh và 15 dây chuyền sản xuất máy photocopy, 35 dây chuyền sản xuất gia công đồ inox, 22 dây chuyền sản xuất quần áo sơ mi, 6 dây chuyền sản xuất kính nổi. Chỉ trong tỉnh Quảng Đông đã thu hút được 21 dây chuyền sản xuất quần áo sơ mi, 18 dây chuyền sản xuất nước uống đóng lon, 22 dây chuyền sản xuất thực phẩm bánh mỳ và 12 dây chuyền sản xuất đồ gia dụng. Một bài viết trong *Tuần Báo Tin Tức* của Mỹ đã miêu tả rằng: "Một nhóm kỹ sư, nhân viên kỹ thuật và công nhân đến thành phố công nghiệp Valmont, Pháp, họ làm việc ngày đêm, tháo gỡ mọi thiết bị của xưởng chế tạo tủ lạnh Boqueron vốn đã phá sản, 5000 tấn thiết bị được chất lên thuyền, máy bay và xe lửa, sau đó khởi hành đi Thiên Tân. Tại một xưởng sản xuất ở Thiên Tân, số thiết bị này được tái sử dụng tạo thành một dây chuyền sản xuất mỗi ngày chế tạo được 2000 chiếc tủ lạnh mới. Tình huống tương tự

Hình trái: Năm 1987, trận hỏa hoạn lớn xảy ra ở núi Đại Hưng An, lần đầu tiên cảnh báo mọi người chú ý đến môi trường.

Hình phải: Thú chơi vòng của các em nhỏ năm 1989.

còn rất nhiều. Ở khắp châu Âu, đoàn đại biểu Trung Quốc tay cầm tờ giấy liệt kê những món hàng mình cần, sau đó đi khắp nơi tìm các công xưởng và thiết bị đã qua sử dụng (second hand), đây đã trở thành một xu thế. Đối với công ty của châu Âu, những thiết bị này nếu không bán đi thì hoặc là sẽ tiêu hủy, hoặc là vứt đó không sử dụng đến, Trung Quốc là một bạn hàng cực kỳ hấp dẫn, vì họ đều trả bằng tiền mặt". Thế nhưng, đến cuối năm 1985, Trung Quốc nhập siêu đạt kỷ lục 137,8 tỷ USD, tương đương với 52% tổng kim ngạch xuất khẩu.

Cùng với cơn sốt cao của kinh tế, nguyên vật liệu sản xuất của các xí nghiệp thiếu hụt trầm trọng, để bảo vệ lợi ích của các doanh nghiệp nhà nước, một chính sách mang tên "hệ thống hai giá" đã ra đời, từ đó dẫn đến một cơn chấn động đối với nền kinh tế Trung Quốc. "Hệ thống hai giá" có nghĩa là, một loại nguyên liệu sản xuất nhưng có hai loại giá, cùng một loại giá do nhà nước kiểm soát gọi là "giá trong định mức" để dành cho các doanh nghiệp nhà nước, một loại được gọi là "giá ngoài định mức" của thị trường hóa, dành cho các doanh nghiệp cổ phần và tư nhân, giá ngoài định mức cao hơn nhiều so với giá trong định mức.

Một điều vượt ra khỏi dự đoán của những nhà quyết sách đó là "hệ thống hai giá" của vật liệu sản xuất nhanh

chóng diễn biến thành một "trò chơi" cuồng loạn. Dân buôn "thủ nhãn thông thiên" chạy khắp nơi để lợi dụng chênh lệch giá cả mua đi bán lại, một tấn gang sau khi mua đi bán lại qua tay mấy người, giá cả có thể lên gấp đôi. Trong sự cám dỗ của lợi nhuận, những nguồn vật tư do nhà nước điều phối, thông qua các hình thức với các con đường chảy ra thị trường, kế hoạch mang tính chỉ lệnh của nhà nước đã bị mất tính nghiêm khắc triệt để. Trên thực tế, trong năm thực hiện "hệ thống hai giá", nhà nước phân phối vật tư chưa bao giờ hoàn thành hợp đồng cung cấp hàng hóa cho nhà nước, những xí nghiệp quốc doanh tuân thủ theo kế hoạch điều động của nhà nước lại trở thành đối tượng bị hại lớn nhất.

Theo báo cáo nghiên cứu của một học giả cho thấy, chỉ trong năm 1988, tổng giá trị chênh lệch giá cả của những mặt hàng hóa được khống chế trên toàn quốc vượt quá 150 tỷ nhân dân tệ, thêm vào chênh lệch lãi suất trong vay vốn ngân hàng và chênh lệch tiền tệ trong việc nhập khẩu, tổng giá trị chênh lệch giá cả của cả 3 hạng mục trên là hơn 350 tỷ nhân dân tệ, ước tính chiếm 30% thu nhập toàn quốc, trong đó 70% chảy vào túi của tư nhân. Đối mặt với hậu quả ấy, một nhà kinh tế vốn nằm trong số các nhà chính sách đề xướng "hệ thống hai giá" đã méo mặt nói: "Gieo vàng mà lại gặt về toàn là đất cát".

Khi đánh giá về "hệ thống hai giá", giới kinh tế học luôn tồn tại nhiều tranh cãi. Có người cho rằng "hệ thống hai giá" khiến cho xã hội chủ nghĩa của nhà nước bị giai cấp hóa, tạo nên thói tham ô hối lộ trên phạm vi lớn, một số người khác lại cho rằng, đây là một cách làm "thành công", lí do của họ là câu hỏi phản vấn: Nếu không thực hiện "hệ thống hai giá, chỉ có hai lựa chọn, hoặc là tiếp tục kế hoạch một chiều, hoặc phải áp dụng biện pháp trị liệu các cú sốc trực tiếp đi vào thị trường một chiều. Lựa chọn đầu tiên không hề có hiệu quả thì đã là một sự thực không phải tranh cãi, còn lựa chọn thứ hai lại càng làm cho hỗn loạn hơn, mà trên thực tế là mang lại rất nhiều khó khăn. Nguyên nhân đầu tiên là do sau khi thị trường mở cửa, cơ cấu kinh tế cũ chưa thay đổi ngay, các xí nghiệp nhà nước mang tính lũng đoạn sẽ lợi dụng đặc

Cuộc thi thể hình hữu nghị cúp Trường Thành tổ chức lần đầu vào tháng 5 năm 1987, nữ vận động viên lần đầu tiên mặc đồ bikini bước lên vũ đài thủ đô để thi đấu đúng theo qui định của môn thể hình quốc tế.

Tháng 4 năm 1988, cuộc thi đấu tranh giải thể hình lần đầu tiên tổ chức tại Vân Nam, bên dưới chật cứng những khán giả hiếu kỳ.

quyền của mình mà nâng giá, khi mắt xích của nền kinh tế vẫn chưa được tháo gỡ, thì kinh tế sẽ dao động cùng với sự thả lỏng giá cả. Tiến hành so sánh sẽ thấy "hệ thống hai giá" một mặt giữ lại được giá cả của thời kinh tế kế hoạch, đồng thời lại mở ra một bộ phận thị trường, tuy sẽ sinh ra hiện tượng tham ô đồi bại, nhưng biện pháp này cũng tạo cho các doanh nghiệp không thuộc sở hữu nhà nước có cơ hội phát triển, để phát triển nhanh chóng hơn trong "hệ thống hai giá".

Ngày nay nhìn lại, những tranh luận đối với "hệ thống hai giá" đã phản ánh lên tính phức tạp của nền kinh tế Trung Quốc. Với một quốc gia đã có mấy ngàn năm lịch sử văn minh nông nghiệp mà tiến hành thực hiện thị trường kinh tế chưa bao giờ có, thì bất cứ một sự cải cách nào cũng đều có cái giá của nó. Một điều gây đau đầu cho chính phủ đó là, vừa phải giữ vững ổn định quốc gia, lại vừa phải kích hoạt một tế bào cơ bản nhất của thị trường đó là xí nghiệp, mà kiểu tổ chức xí nghiệp có nhiều chế độ sở hữu, khi bị làn sóng kinh tế ập tới sẽ khó tránh khỏi sự hỗn loạn, đối với những nhà chính sách mà nói, làm thế nào để cải cách bản chất của thị trường hóa một cách có trật tự quả là một nghệ thuật cân bằng. Mặc dù tác động của chính phủ sẽ dẫn đến những biến động của kinh tế,

Ngày 21 tháng 1 năm 1988, đoàn người Đài Loan đầu tiên về quê hương thăm bà con đã đến Bắc Kinh, tại Trường Thành, Bát Đạt Lĩnh, họ cảm động hô lớn: "Về đến nhà rồi". Những thành viên trong đoàn đa phần là các cựu chiến binh của Quốc Dân đảng, về nhà là mong đợi cả đời họ. Trải qua 40 năm ròng chờ đợi, nguyện vọng của họ cuối cùng cũng đã thành hiện thực.

nhưng may mắn một điều là, từ đó Trung Quốc không còn con đường nào để quay đầu lại nữa.

Nhưng điều khiến người ta lo lắng là, sự mất cân bằng trong tâm lý của nhân dân cả nước đã lộ ra rõ rệt, mọi người đều đi dò hỏi cơ hội và cách kiếm tiền, quan điểm về giá trị đang được tái định nghĩa. Ba nhà báo trẻ của *Nhân Dân Nhật Báo* đã cảnh tỉnh mọi người trong bài viết "Phương hướng lịch sử của cải cách Trung Quốc" rằng, "Cải cách là một công trình hệ thống xã hội vô cùng phức tạp, không thể tiến hành trong tình huống đã được thiết kế sẵn mà không chút kẽ hở, trong quá trình cải cách, sự cọ xát va chạm giữa những tập thể không cùng lợi ích khó mà tránh khỏi".

Thời đó, những lời như thế này rất khó nghe, hầu hết mọi người vẫn chìm ngập trong cải cách, họ vẫn chưa hoàn toàn ý thức được rằng đợt cải cách này sẽ gây nên những tác động rất lớn, các quan niệm bị phá vỡ và xã hội bị phân tầng.

Ngày 27 tháng 12 năm 1988 tại Bắc Kinh, "Triển lãm nghệ thuật tranh sơn dầu cơ thể người" bình quân mỗi ngày có đến 15.000 lượt khách tham quan.

VẬT GIÁ ĐỘT PHÁ, MẠO HIỂM THẤT BẠI THÀNH SÓNG LỚN

Năm 1988, Trung Quốc đón chào một vị khách quý người Mỹ, tên ông là Milton Friedman, là người đã giành giải Nobel Kinh tế đầu tiên đến thăm Trung Quốc và được lãnh đạo Trung ương tiếp đón. Nhưng mọi người không ngờ rằng, một ý kiến của ông đã dẫn đến một trận chấn động lớn chưa từng có kể từ khi cải cách.

Sở dĩ Friedman được Chính phủ Trung Quốc hoan nghênh là vì ông có một bối cảnh quốc tế sâu sắc. Cuối thập niên 80 thế kỷ 20, cả thế giới dao động, đợt sóng tự do hóa cuồn cuộn khắp Đông Âu. Gorbachev đã phát động cải cách xã hội chủ nghĩa ở Liên Xô, cuối cùng dẫn đến sự tan rã của nhà nước xã hội chủ nghĩa lớn nhất thế giới này. Cũng vào năm ấy, Hayek nhà kinh tế học người Anh, người giành giải thưởng Nobel Kinh tế đã cho xuất bản cuốn sách mang tên *Sự ngạo mạn chết người (Fatal Conceit)*, trong tác phẩm có tầm ảnh hưởng rộng lớn này, ông cho rằng việc theo đuổi đến cùng nền kinh tế kế hoạch là một sự "tự tin hết sức sai lầm" của những người theo chủ nghĩa lý tính, đồng thời đã luận chứng một cách có hệ thống về

những giới hạn của nền kinh tế kế hoạch. Trong lời dẫn của mình, Hayek viết: "Trật tự được hình thành khi chưa hề được thiết kế, sẽ vượt quá kế hoạch mà mọi người tự giác theo đuổi". Tác phẩm này đã kịp thời trở thành vũ khí lí luận cho thế giới chủ nghĩa tư bản ở phương Tây, sau này cũng có những người Trung Quốc coi đó là vật báu.

Lúc này Trung Quốc lại đang bước vào một thời kỳ nóng bỏng của nền kinh tế. Sự trưởng thành nhanh chóng trong vòng vài năm đã khiến cho đoàn tàu Trung Quốc lại đi vào đường ray nhạy cảm nhất của chu kỳ kinh tế, cùng với sự gia tăng tốc độ của sản xuất công nghiệp nhẹ, xí nghiệp cũng nhiều hơn, sự căng thẳng trong việc cung ứng vật tư lại càng kịch liệt, điều nghiêm trọng hơn là, "hệ thống hai giá" đối với nguyên vật liệu sản xuất được thực hiện trong 4 năm cuối cùng đã phơi bày ra mọi mặt trái của nó.

Nhật Báo Kinh Tế trong một bài viết của mình có đưa ra "quan đảo họa quốc luận"*, ý kiến này cho rằng "Giá nguyên vật liệu tăng vụt, các chính sách của nhà nước để ngăn chặn tình trạng giá cả tăng cao nhưng lại chẳng hiệu lực đã gây nên cục diện thế này, chủ yếu là do những công ty mà trong đó chính quyền và xí nghiệp không rõ ràng, quan chức và thương nhân không rõ ràng". Đúng vào lúc này, Friedman đến Trung Quốc.

Là một nhân vật tiêu biểu của học phái kinh tế thuộc trường phái Chicago – học phái này nổi tiếng từ chủ trương kinh tế tự do, Friedman được công nhận là bậc thầy về lý luận tiền tệ và lý luận giá cả nổi tiếng nhất thế giới thời bấy giờ. Trong một lần đàm đạo, ông – một người luôn kiên trì đường lối thị trường tự do đã kê đơn thuốc cho kinh tế Trung Quốc, chủ trương chính phủ nới lỏng quản chế giá cả, đồng thời cho rằng sự nghiệp cải cách của Trung Quốc đã đi đến "thời khắc cuối cùng" rồi. ***Tín báo*** của Hồng Kông đã mượn quan điểm của ông và cho rằng "Không nên hỗn độn việc nới lỏng giá cả với nạn lạm phát thành một, nếu nới lỏng giá cả, thì chỉ một bộ phận hàng

【*Quan đảo*】

Là những kẻ đầu cơ trục lợi có bối cảnh của quan chức. Vào thập niên 80 thế kỷ 20, cải cách kinh tế ở Trung Quốc vẫn đang trong giai đoạn thử nghiệm, một số quan chức hoặc người thân của họ đã lợi dụng những chính sách như "hệ thống hai giá" gây nên sự chênh lệch giá cả trên thị trường, họ dựa vào quyền được mua vật tư sau đó mang đến bán với giá cắt cổ để trục lợi, vì thế bị dân chúng rất phẫn nộ và căm ghét.

* Luận điểm về việc quan chức hay những kẻ móc nối với quan chức trong việc đầu cơ buôn bán chính là tai họa của đất nước.

Xếp hàng

hóa sẽ tăng giá, trong mấy ngày đầu tiên, mọi người có lẽ sẽ cảm thấy đau khổ, nhưng họ cũng sẽ nhanh chóng nhận thấy giá cả chưa chắc sẽ tiếp tục tăng".

Cuộc đối thoại vui vẻ ấy về sau lan truyền rộng rãi. Khi khảo sát ở Tứ Xuyên, Friedman đã nói với tỉnh trưởng tỉnh Tứ Xuyên rằng: "Nếu ông muốn cắt đứt đuôi con chuột thì không nên cắt từng khúc một mà hãy thẳng tay cắt một nhát là xong, cơn đau kéo dài không bằng một lần đau rồi thôi". Tỉnh trưởng thỉnh giáo nói: "Thưa giáo sư, ông cũng biết rằng ở Trung Quốc có nhiều loại chuột, thế nên chúng cũng có nhiều đuôi khác nhau và cứ thế dây mơ rễ má với nhau, như vậy biết cắt đuôi nào trước?" Friedman nhún vai không trả lời. Sau việc ấy, Trương Ngũ Thường, nhà kinh tế học Hồng Kông cùng có mặt hôm ấy đã đăng một bài viết trong đó có đoạn: "Tôi có câu trả lời, nhưng khi ấy tôi không nói. Câu trả lời của tôi là, cùng một lúc cắt toàn bộ đuôi chuột, như thế mọi việc sẽ được giải quyết".

Friedman nhanh chóng tìm được cho mình tri kỷ ở Trung Quốc, cũng giống như ông, người ấy cũng muốn một lần cắt hết đuôi chuột Trung Quốc, và còn một số lãnh đạo cao cấp Trung ương lúc đó. Họ ý thức rõ ràng rằng, những dao động bất bình thường của vật giá là do "hệ thống hai giá" của nền kinh tế kế hoạch gây nên, nếu muốn thoát ra khỏi

sự ràng buộc của thể chế ấy thì phải dùng đến biện pháp vô cùng mạnh bạo, để vật giá nhanh chóng đi vào quĩ đạo điều tiết của thị trường. Kiến nghị của bậc thầy giá cả Friedman đã đưa ra căn cứ về mặt lý luận cho lãnh đạo Trung ương, còn Trung tâm Nghiên cứu Cải cách kinh tế Trung Quốc sau khi tiến hành điều tra ngẫu nhiên đối với các nhân viên của các công ty xây dựng đã đưa ra kết quả khiến cho Trung ương càng thêm tự tin hơn. Kết quả điều tra cho thấy, 75,3% người tán thành "Chỉ cần việc cải cách mang lại kết quả tốt, thì dù mức sống của chúng tôi hiện giờ có thấp đi một tí cũng không sao". Thế là, Trung ương quyết định nới lỏng quản chế, bãi bỏ "hệ thống hai giá" và tiến hành chính sách để "vật giá đột phá".

Sau đó, một cuộc vận động "vật giá đột phá" đã nhanh chóng diễn ra. Tháng 3 năm 1988, cuộc vận động bắt đầu từ thành phố công nghiệp lớn nhất – Thượng Hải, cùng tháng này, Thượng Hải điều chỉnh giá bán lẻ của 280 mặt hàng, những mặt hàng này phần lớn đều thuộc các sản phẩm nhỏ lẻ và nhu yếu phẩm hàng ngày, giá tăng lên từ 20% đến 30% so với trước đó. Tháng 4, Quốc vụ viện đưa ra phương án điều chỉnh giá bán lẻ của một số thực phẩm, và trợ cấp thỏa đáng cho công nhân. Ngày 19 tháng 5, Tân Hoa Xã bình luận rằng: "Cải cách vật giá ở Trung Quốc là một hành động mạo hiểm, phải đối đầu với nhiều rủi ro lớn, nhưng Trung ương tin rằng cuộc cải cách sẽ mang lại kết quả tốt...". Chính sách điều chỉnh giá nhanh chóng lan rộng toàn quốc. Từ tháng 5 trở đi, giá thịt heo và các loại thịt động vật khác ở những thành phố lớn tăng lên 70%, giá của những sản phẩm khác cũng gia tăng nhanh chóng.

Thế nhưng "vật giá đột phá" lại nhanh chóng bị mất tầm kiểm soát, nạn lạm phát cũng đà tiến tới, điều đáng sợ hơn là, do tâm lý lo sợ của dân chúng nên chỉ chốc lát đã khiến họ chạy đến những cửa hàng gần nhất giành giật từng món hàng. Theo một bài báo thời đó viết: "Mọi người rối tinh rối mù, thấy gì mua nấy, vừa giành giật những món hàng có giá trị ổn định, vừa giành giật cả những nhu yếu phẩm, ngay cả những sản phẩm đang chờ đưa ra bán họ cũng không bỏ qua, với ti vi, họ chỉ cần bật lên mà thấy

hình là mua, với quạt máy chỉ cần mở công tắc thấy cánh quạt quay là vơ lấy, với tủ lạnh chỉ cần thấy có hơi lạnh là mang về". Một điều bất thường là, cảnh giành giật mua hàng của dân chúng đã đi quá xa so với nhu cầu thực tế. Ví dụ như quạt máy, khi ấy Trung Quốc có hơn 200 công ty sản xuất quạt, sản lượng hàng năm lên đến 34.000.000 chiếc, trở thành nước sản xuất quạt nhiều nhất trên thế giới. Ngay từ hai năm trước, những sản phẩm quốc nội đã rơi vào trạng thái cung lớn hơn cầu, hiện tượng ứ đọng hàng hóa rất nghiêm trọng, nhưng trong làn sóng giành giật mua hàng, tất cả hàng tồn đọng trong nước đã nhanh chóng tiêu thụ hết. Tại Quý Châu, Vân Nam cũng như những nơi xa xôi hẻo lánh khác, người ta còn xô xát ẩu đả trên đường phố chỉ vì giành giật mua hàng. Giá cả bùng nổ làm cho mọi giai cấp tầng lớp trên cả nước đều "không chịu nổi". Một số giáo sư đại học, do giá cả tăng vọt đã khiến họ không thể duy trì kế sinh nhai, nên đã công khai mở sạp bán hoành thánh, bánh mỳ, trứng gà, kem... ngay trong sân trường.

Theo ghi chép trong *Niên giám vật giá Trung Quốc* của Cục Giá cả Quốc gia "Năm 1988 là năm vật giá tăng cao nhất, nạn lạm phát diễn biến nhanh nhất kể từ năm 1950. Trong 383 loại sản phẩm do nhà nước dự tính chỉ số giá bán lẻ, thì tỉ lệ giá bị dao động lên đến hơn 95%, chỉ số vật giá bán lẻ trong cả năm tăng 18,5% so với năm trước đó".

Cùng lúc ấy, nạn lạm phát còn dẫn đến tình trạng thiếu hụt nguyên vật liệu sản xuất. Vào tháng 5, tại thành phố Thượng Hải, lượng than còn lại ở xưởng điện không đủ dùng trong 2 ngày, mấy trăm ngàn nhà máy xí nghiệp thoi thóp. Ngày 28 tháng 8, tình trạng dân chúng giành giật mua hàng đã lên đến đỉnh điểm, chính quyền địa phương bắt buộc phải dùng biện pháp khẩn cấp, thực hiện việc cung cấp lương thực qua tem phiếu, nồi inox chỉ có thể đổi cũ lấy mới hoặc dựa vào giấy chứng nhận kết hôn để mua. ***Tuần báo Thương Nghiệp*** của Mỹ vào ngày 26 tháng 9 đã đăng bài mang tên "Con đường ngoằn ngoèo của cải cách Trung Quốc" và nói: "Hiện nay, cải cách của Trung Quốc đang mất kiểm soát. Để đối phó với nguy cơ, cải cách vật giá đã bị đóng băng vào tháng trước. Những chuyển hướng

đột ngột của chính sách đã khiến cho các nhà đầu tư trong và ngoài nước bước vào một thời kỳ vô cùng khó khăn mà không biết khi nào mới thoát ra được. Trung Quốc hiện nay đang rơi vào trạng thái mất kiểm soát nghiêm trọng, một nhà kinh tế học của Áo đã nói: "Chúng ta đang chứng kiến một cuộc vận động theo kiểu trải thảm để lấy lại lòng tin của người tiêu dùng..."

"Vật giá đột phá" sau này bị cho là một đợt mất kiểm soát về kinh tế lớn nhất của Trung Quốc kể từ khi cải cách vào năm 1978, đến tháng 10 thì chính sách này tuyên bố thất bại, Trung ương bắt đầu điều chỉnh chính sách, lại một lần nữa đưa ra phương châm "điều chỉnh vĩ mô, sửa đổi chỉnh đốn". Lần thất bại này thể hiện ở hai mặt giành giật mua bán hàng hóa và vật giá tăng vọt, những ảnh hưởng của nó đối với kinh tế vĩ mô tuy có bất lợi nhưng không đến mức hủy hoại hoàn toàn; thế nhưng, nếu xét về lòng nhiệt tình của dân chúng đối với cải cách thì lại là một thất bại lớn, những người bị tổn hại về mặt lợi ích càng trở nên căm ghét hơn những "quan đảo" đã hốt được mớ tiền qua "hệ thống hai giá", từ đó dẫn đến ấn tượng "cải cách làm cho xã hội trở nên bất công" nảy sinh trong lòng dân.

Trên thực tế, "vật giá đột phá" không đơn giản là một thất bại trong chính sách kinh tế, những dao động mà nó gây nên cho xã hội vẫn còn tiếp tục kéo dài, kinh tế xã hội Trung Quốc sẽ khó tránh khỏi rơi vào một thời kỳ bất an. Khi cải cách không giống như mọi người tưởng tượng rằng có thuốc thì sẽ khỏi bệnh, thì một cơn sóng lớn đang dần tập trung lực lượng và chỉ còn chờ thời cơ là sẽ ập tới.

Triển lãm nghệ thuật hiện đại tại Bắc Kinh, năm 1989.

SỬA ĐỔI CHỈNH ĐỐN VÀ MÙA XUÂN PHƯƠNG NAM

Nguyên đán năm 1989, mọi người mở tờ *Nhân Dân Nhật Báo* của ngày hôm ấy, trong bài *Thư ngỏ đầu năm* có đoạn như sau: "Chúng ta gặp phải vấn đề nghiêm trọng chưa từng có, điển hình nhất là nạn lạm phát và giá cả tăng vọt trong đời sống kinh tế, một số hiện tượng tiêu cực hủ bại của cơ quan chính quyền và xã hội cũng khiến cho nhiều người không khỏi kinh ngạc".

Tháng 2, khi Tết Cổ truyền vừa qua đi, "con sóng cuốn lên thành phố" của hàng trăm ngàn người lại khiến cho chính quyền các địa phương rối tung lên. Do sự thất bại của "vật giá đột phá", Chính phủ buộc phải nhanh chóng sửa đổi, chỉnh đốn, có nhiều dự án xây dựng bị bỏ dở, có khoảng 5 triệu nông dân lên thành thị để làm công nhân xây dựng buộc phải quay về nông thôn, mà khi ấy tại nông thôn, chỉnh đốn cũng khiến nhiều xí nghiệp tại thôn trấn phải đóng cửa, các nông dân, công nhân lại buộc phải kéo nhau lên thành thị để tìm việc. Sau Tết, người dân đi lên thành phố ở những tỉnh có dân số đông đúc như Hà Nam, Tứ Xuyên, Hồ Bắc v.v... đã khiến cho ga xe lửa, bến xe lúc nào cũng chật cứng người, việc tìm việc làm và tình

Một cảnh về đêm của quán ăn nhanh Kentucky của Mỹ mới tràn vào Trung Quốc. Ảnh chụp tại Tiền Môn, Bắc Kinh năm 1989.

hình trị an ở các thành phố lớn nhỏ đều phải đối mặt với những áp lực lớn. Ngày 9 tháng 3, Văn phòng Quốc vụ viện đã ra "thông báo khẩn cấp", yêu cầu "nghiêm ngặt kiểm soát tình trạng người dân ồ ạt kéo lên thành phố".

Tình hình nghiêm trọng, các doanh nghiệp tư nhân trở thành đối tượng đầu tiên để Chính phủ sửa đổi chỉnh đốn. Tại tỉnh Giang Tô nơi có kinh tế tư nhân phát triển mạnh, từ tháng 5 bắt đầu kiểm tra lại tình hình thuế của các doanh nghiệp tư, kết luận rút ra là "Tình trạng trốn thuế của các hộ cá thể vô cùng nghiêm trọng, chiếm 80% tỉ lệ doanh nghiệp cả nước". Thế là một trận chiến đối với tình trạng trốn thuế bắt đầu. Theo ghi chép trong *Lịch sử Kinh tế nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa*, trong sáu tháng cuối năm 1989, trên cả nước đã giảm mất 3 triệu hộ cá thể đến đăng ký kinh doanh, doanh nghiệp tư nhân cũng từ 200 ngàn giảm xuống còn 90,6 ngàn, giảm hơn một nửa, con số này đến năm 1991 mới hơi có xu hướng gia tăng trở lại.

Bước thứ hai của công cuộc sửa đổi chỉnh đốn là, thanh lý chỉnh đốn những xí nghiệp mới hoạt động nằm bên ngoài hệ thống xí nghiệp nhà nước, họ bị cho là đầu mối của tai họa đã gây nên tình trạng lạm phát, thị trường mất tầm kiểm soát và tranh giành nguyên vật liệu

Tiệm ăn McDonald đầu tiên tại Trung Quốc, quán McDonald cửa Đông Thâm Quyến. Tấm ảnh này chụp vào tháng 1 năm 2008.

của các xí nghiệp nhà nước. Những nhà máy chế tạo đồ điện gia dụng mới đi vào hoạt động trở thành đầu mối sửa đổi chỉnh đốn, trong đó xí nghiệp chế tạo tủ lạnh có độ tăng trưởng nhanh nhất chính là đầu mối của mọi đầu mối. Trong hơn 3 năm qua, mặc dù các cơ quan luôn gây nhiều áp lực và quản chế chặt chẽ đối với những xí nghiệp không có trụ sở kinh doanh cố định, theo qui định họ không được phép nhập khẩu một chiếc máy nén hay một tấn gang, thậm chí còn không được báo cáo kiểm định, không được quảng cáo trên các phương tiện truyền thông, thế nhưng, những xí nghiệp này vẫn mua được những nguyên vật liệu trong nước hoặc nhập khẩu từ nước ngoài bằng nhiều cách. Các xưởng tủ lạnh không có địa điểm kinh doanh không những không giảm đi mà ngược lại còn gia tăng. Tại thành phố Hàng Châu tỉnh Triết Giang nơi có các xí nghiệp tư nhân phát triển nhanh nhất có đến 66 xưởng chế tạo tủ lạnh lớn nhỏ, trong đó có những xí nghiệp không có địa điểm kinh doanh mà sản lượng lại đạt đến qui mô là 100 ngàn chiếc/năm, lớn hơn nhiều so với những xí nghiệp có địa điểm kinh doanh. Một điều ngộ nghĩnh là, một số doanh nghiệp nhà nước sau 4 năm nhận được địa điểm kinh doanh mà vẫn chưa thể lắp đặt một dây chuyền sản xuất, ngay cả xưởng sản xuất cũng còn chưa có mái che.

Ngày 9 tháng 11 năm 1989, Đặng Tiểu Bình gặp mặt các đồng chí trong Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ 5 khóa 13 và nói "Cám ơn các đồng chí đã hiểu và ủng hộ tôi, toàn thể các đồng chí chấp nhận lời đề nghị về hưu của tôi, tôi thực sự cám ơn các đồng chí".

Năm 1989, tốc độ tăng trưởng kinh tế của Trung Quốc sụt giảm tới mức thấp nhất kể từ năm 1978, các ngân hàng thoi thóp, tỉ lệ tiêu dùng giảm, các công xưởng không đủ năng lực thi công, các xí nghiệp ở thôn trấn phần lớn phải đóng cửa, tỉ lệ thất nghiệp tăng vọt, lưu thông tiền tệ gặp vấn đề lớn. Do một trận biến động xã hội đột ngột mà hình tượng cải cách có được trong suốt 12 năm cũng như nhuệ khí của mọi người đã gặp phải thử thách vô cùng lớn.

Năm 1990, lễ khai mạc Á vận hội Bắc Kinh lần thứ 11, lễ kéo cờ. Khi ấy, nền kinh tế Trung Quốc như được đánh thức.

Hình trái: Nhà văn Vương Sóc và đạo diễn điện ảnh Phùng Tiểu Cương.

Hình phải: Các fan hâm mộ nhạc Rock năm 1990.

Trong tình cảnh ấy, những biến động xã hội và những bế tắc về kinh tế do thất bại của chính sách "vật giá đột phá" gây nên đã giúp cho các nhà quyết sách Trung Quốc có những suy nghĩ mới về mô hình cải cách trong tương lai, tư tưởng cấp tiến dần dần thoái trào, ý tưởng cải cách từng bước một đã trở thành chủ đạo mới. Năm 1989, Đặng Tiểu Bình đưa ra "Vấn đề Trung Quốc, muốn áp đảo tất cả thì cần phải ổn định". Sau đó "ổn định" trở thành danh từ xuất hiện nhiều nhất, *Nhân Dân Nhật Báo* trong xã luận vào ngày đầu năm đã viết: "Chỉ cần giữ vững sự ổn định, cho dù phát triển vững chãi trong mấy chục năm đi nữa, thì Trung Quốc cũng sẽ thay đổi được những mặt căn bản".

Một điều vượt ra khỏi dự đoán của những học giả phương Tây đó là, Trung Quốc không hề sụp đổ. Lấy Á vận hội tổ chức vào năm 1990 làm khởi điểm, cơn sốt của kinh tế vĩ mô đã dần dần đi vào ổn định, mở cửa lại một lần nữa trở thành chủ đề phát triển. Tháng 2 năm 1990, Đặng Tiểu Bình đến Thượng Hải để đón Tết và đã đưa ra đề nghị nên khai thác khu Phố Đông, ngày 18 tháng 4, thủ tướng Lý Bằng đã tuyên bố: Trung ương và Quốc vụ viện nước Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa đồng ý cho thành phố Thượng Hải tăng cường khai thác khu Phố Đông, thực hiện chính sách khai thác kinh tế kỹ thuật và một số đặc

Hình trái: Năm 1990, Sở Giao dịch Chứng khoán Thượng Hải thành lập.

Hình phải: Đầu thập niên 90 thế kỷ 20, Công ty Chứng khoán Vạn Quốc nằm ở điểm giao của đường Quảng Đông và đường Tây Tạng tại trung tâm thành phố Thượng Hải là nơi mọi người tập trung trao đổi thông tin và kinh nghiệm, hàng ngày có đến hàng ngàn dân chơi cổ phiếu đến đây. Do khi ấy diện tích mặt bằng còn nhỏ hẹp, các thiết bị máy móc, màn hình phục vụ thông tin còn chưa phổ biến nên nhiều dân chơi đành phải trèo lan can đứng ngoài nhìn vào.

khu kinh tế. Sự xác lập của chính sách khai thác Phố Đông đã khiến Thượng Hải lại trở thành đầu tàu phát triển của kinh tế Trung Quốc, và hiệu ứng về lâu dài là vô cùng lớn. Từ năm 1990 đến năm 2004, GDP ở Phố Đông từ 6 tỷ đã tăng lên 179 tỷ, Phố Đông có dân số chiếm 1/8 dân số Thượng Hải, diện tích chiếm 1/10 nhưng tổng GDP và tổng giá trị công nghiệp lại chiếm ¼ GDP của Thượng Hải, tổng kim ngạch xuất nhập khẩu mậu dịch chiếm 1/2, và tận dụng vốn đầu tư nước ngoài chiếm 1/3, tương đương với việc tạo nên một Thượng Hải thứ hai chỉ trong vòng 15 năm. Nơi đây trở thành trung tâm tiền tệ của Trung Quốc, và cũng là nơi có mật độ các công ty nước ngoài tập trung nhiều nhất. Theo qui hoạch của Trung ương năm 1990, Phố Đông được hưởng chính sách ưu đãi trong vòng 15 năm; đến năm 2005, cũng vào lúc chính sách ưu đãi chuẩn bị hết hiệu lực thì Quốc vụ viện phê chuẩn để Phố Đông trở thành thí điểm cải cách tổng hợp, hiệu ứng thí điểm sẽ tiếp tục kéo dài và mở rộng.

Nếu nói rằng, mở mang Phố Đông chính là một cánh của chiến lược để Thượng Hải bay lên, thì việc xây dựng Sở Giao dịch Chứng khoán rõ ràng là một bên cánh khác. Ngày 19 tháng 12 năm 1990, Sở Giao dịch Chứng khoán Thượng Hải đang mải miết cho việc khai trương, Chu

Hình trái: Tìm thông tin "làm giàu" ở bên đường. Ảnh chụp vào tháng 7 năm 1991.

Hình giữa: "Giao dịch bất động sản" ngoài trời, năm 1989.

Hình phải: Công nhân bốc vác thuê. Ảnh chụp năm 1989.

Dung Cơ đứng ra dọc diễn văn khai trương. Người phụ trách gõ chiêng của sở giao dịch khi ấy sau khi gõ xong đã hưng phấn tới mức lăn ra ngất xỉu, dù sao thì Trung Quốc cũng đã có đến 40 năm không tham gia những "trò chơi" về tiền tệ rồi, tất cả mọi người ai cũng rối rít cả lên. Điều thú vị là, ngày 1 tháng 12, trước lúc Thượng Hải đang chuẩn bị mở cửa thị trường, thì Thâm Quyến không chịu đi sau đã nhanh chóng "thử mở thị trường" trước. Nhưng do chuẩn bị gấp gáp nên công cụ giao dịch ở Thâm Quyến không thể nào sánh bằng hệ thống giao dịch điện tử của Thượng Hải, thị trường cổ phiếu ngay trong ngày giao dịch đầu tiên đã giao dịch thành công 8000 cổ phiếu Anderson, cách thức giao dịch vẫn là nói miệng hoặc là ghi giá cả lên giấy.

Thế nhưng, đúng vào lúc mọi người đang tìm lại được niềm tin, tâm trạng dần ổn định và đang le lói hi vọng tìm ra lối đi khỏi mê cung tối tăm, do những biến động kinh tế vẫn còn dư chấn, lại thêm vào cục diện chính trị của Liên Xô và Đông Âu đang ngày một xấu đi, thế là một cuộc tranh luận về hình thái ý thức diễn ra mỗi lúc một kịch liệt, cùng một lúc từ khắp mọi nơi, những mũi tên hoài nghi cứ thế bắn thẳng vào chính sách cải cách, "họ Xã họ Tư" lại trở thành tiêu điểm tranh luận. Do những ảnh

Năm 1992, Vũ Xương là nơi thị sát miền Nam đầu tiên của Đặng Tiểu Bình.

hưởng ấy, các cấp chính quyền địa phương không tìm ra phương hướng cho tương lai nên đành đứng giữa ngã ba do dự.

Sứ mệnh lịch sử lại một lần nữa giáng xuống đôi vai của Đặng Tiểu Bình - người vốn đã tuyên bố "hoàn toàn rút khỏi vũ đài chính trị". Từ ngày 15 tháng 2 đến ngày 22 tháng 3 năm 1991, qua một cuộc nói chuyện với Đặng Tiểu Bình, *Nhật Báo Giải Phóng* Thượng Hải đã lần lượt cho đăng ba bài bình luận dài có tên *Hoàng Phổ Bình*, trong bài viết đưa ra quan điểm cần phải tiếp tục kiên trì giải phóng tư tưởng, mạnh dạn cải cách, không nên rơi vào cái vòng luẩn quẩn "họ Xã hay họ Tư" mà đả kích nhau. Bài bình luận vừa đăng đã làm dấy lên một đợt sóng lớn, vì nó chưa đưa ra nguồn gốc của tư tưởng, dẫn đến những chỉ trích và đả kích của một số nhân sĩ. Còn bài viết mang tên *Cải cách mở cửa không cần phải hỏi họ Xã họ Tư có được không?* đăng vào ngày 20 tháng 4 đã nói: "Không hỏi họ Xã họ Tư, tất yếu sẽ khiến cải cách mở cửa bước vào con đường của Chủ nghĩa Tư bản và mai táng sự nghiệp Chủ nghĩa Xã hội". Một tạp chí khác cũng có bài *Nhắc lại về họ Xã họ Tư* trong đó nói: "Tất cả những người Trung Quốc không muốn làm nô lệ hai tầng, khi đi trên con đường cải cách, họ có trách nhiệm và cũng có quyền lợi để đặt câu hỏi họ Xã họ Tư,

Một số cổ phiếu được tung ra thị trường sớm nhất của Công ty Cổ phiếu Thượng Hải: "Xiaofei Lok", "Electric vacuum", "Yuyuan Shopping Center", "Extension in the industrial", "Shenhua electrician".

lúc nào cũng nên đề phòng, đừng đi quá xa phương hướng cải cách".

Cuối cùng sự việc đã thay đổi vào mùa xuân năm 1992. Từ ngày 18 tháng 1 đến ngày 21 tháng 2, Đặng Tiểu Bình đi đi xem xét Vũ Xương, Thâm Quyến, Chu Hải, Thượng Hải v.v..., trong thời gian đó ông phát biểu hàng loạt quan điểm nổi tiếng, và đã chỉ ra phương hướng cho Trung Quốc sau này: "Con đường cơ bản sẽ không có gì thay đổi trong vòng 100 năm", "Tiêu chuẩn để đánh giá đúng sai của mọi công tác là phải nhìn xem liệu có lợi cho lực lượng sản xuất của xã hội chủ nghĩa không, có lợi cho việc tăng cường sức mạnh tổng hợp của nhà nước xã hội chủ nghĩa không, có lợi cho việc nâng cao đời sống của nhân dân hay không", "bản chất của xã hội chủ nghĩa là giải phóng lực lượng sản xuất, phát triển lực lượng sản xuất, tiêu diệt thế lực bóc lột, loại trừ phân hóa lưỡng cấp, cuối cùng đi đến sự hưng vượng chung", "kế hoạch nhiều hơn hay thị trường nhiều hơn, đó không phải là khác biệt bản chất của chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa tư bản", "cải cách cần phải táo bạo hơn, nắm lấy cơ hội, phát triển bản thân, mấu chốt là ở việc phát triển kinh tế", "Trung Quốc cần cảnh giác với 'hữu', nhưng chủ yếu là ngăn chặn 'tả'", "cần kiên trì đường lối nắm cả hai tay, hai tay đều phải cứng.

【*Lưỡng hội*】

Tên gọi tắt của Đại hội Đại biểu toàn quốc và Hội nghị Hiệp thương chính trị nhân dân toàn quốc. Tháng 3 hàng năm hai hội nghị này lần lượt được tổ chức, 5 năm là một khóa, hội nghị hàng năm có tên gọi là hội nghị lần thứ... khóa...

Tháng 8 năm 1992, mọi người xếp hàng nhận "Chứng nhận mua cổ phiếu", cứ đứng chen chúc như thế trong suốt hai ngày liền.

Ngày 10 tháng 8 năm 1992, cơn giận dữ của dân chơi cổ phiếu trong trận "phong ba giấy chứng nhận mua cổ phiếu" ở Thâm Quyến.

Nội dung câu khẩu hiệu ở hình bên là quan điểm của Đặng Tiểu Bình: "Con đường cơ bản của Đảng phải kiên trì 100 năm, không được lung lay". Năm 1993, tại Quảng Châu, Quảng Đông.

Hai công trình kiến thiết văn minh đều phải xây dựng, thì mới là xã hội chủ nghĩa mang màu sắc Trung Quốc". Những quan điểm của Đặng Tiểu Bình đã đóng lại toàn bộ các cuộc tranh luận mang hình thái ý thức ở khắp mọi nơi, ông đã chẳng còn đủ kiên nhẫn để tiếp tục thảo luận về những vấn đề lúc nào cũng bị ràng buộc bởi bề mặt của "lý luận".

Ngày 26 tháng 3, một bài thông tấn dài 11 ngàn chữ đã được đăng trên *báo Đặc khu Thâm Quyến* có tên *Gió phương Đông mang mùa xuân đến – Ký sự của Đặng Tiểu Bình tại Thâm Quyến*, ngày hôm sau, các báo khác trên cả nước đều cho đăng lại bài thông tấn này ngay trên trang nhất. Trước đây những bài báo mang tính trọng đại như trên đều được đăng trên *Nhân Dân Nhật Báo* hoặc *Tân Hoa Xã* đầu tiên, bài thông tấn này quả là một sự khác biệt. Mà ngày đăng bài thông tấn này đúng vào thời gian Bắc Kinh đang tổ chức "lưỡng hội", vì thế mức độ ảnh hưởng và hiệu ứng báo chí của bài viết có thể tưởng tượng được, ngay lập tức, giải phóng tư tưởng; đẩy nhanh cải cách đã trở thành tiếng nói chung của dư luận. Sau đó, trong những cuộc nói chuyện công khai, vấn đề về họ Xã họ Tư dần dần lắng lại. Tháng 10 năm 1992, đại hội đại biểu lần thứ 14 Đảng Cộng sản Trung Quốc được tổ chức, đại

"Ngày hội việc làm" tháng 12 năm 1992, những người tìm việc đang tự giới thiệu.

hội đã xác định rõ mục tiêu "xây dựng thể chế kinh tế thị trường xã hội chủ nghĩa", đồng thời cho chép lý luận "xây dựng xã hội chủ nghĩa mang màu sắc Trung Quốc" vào Điều lệ Đảng. Tại nghi thức bế mạc đại hội lần thứ 14, Đặng Tiểu Bình mỉm cười vẫy tay chào các đại biểu, đây là lần cuối cùng ông xuất hiện trong đại hội Đảng.

Một điều đáng để nhắc tới là, sau khi Đặng Tiểu Bình đi xem xét miền Nam, cơn sốt bắt đầu bùng nổ từ thị trường cổ phiếu. Ngày 7 tháng 8 năm ấy, theo thông cáo của Sở Giao dịch Thâm Quyến, sẽ phát hành 5 triệu phiếu rút thăm bán cổ phiếu mới, tỉ lệ trúng là 10%, mỗi tấm phiếu rút thăm có thể mua 1000 cổ phiếu, việc bán sẽ bắt đầu sau hai ngày. Thông cáo vừa được ban ra, những tấm chứng minh thư như tuyết trắng phủ kín bưu cục địa phương, trong vòng 2 ngày có khoảng 1.500.000 người chen nhau đến Thâm Quyến, nơi mà dân số thường trú ở đây chỉ có 600.000 người, nhưng ai ngờ rằng phiếu rút thăm vốn dĩ dự định bán trong hai ngày thì chỉ trong vòng 2 giờ đồng hồ đã bán sạch. Hơn triệu người hào hứng đến, sau hai ngày chờ đợi khổ sở lại trở về tay không. Cơn giận như đám lửa lan nhanh khắp Thâm Quyến, mọi người không thể kiểm soát nổi cơn nóng giận đã kéo nhau đến Ủy ban thành phố, những tuyến đường

Năm 1992, điện thoại di động vừa hưng khởi, điện thoại khi ấy nặng như cục gạch nên được gọi là "cục gạch".

lớn tại trung tâm giống như bị bại liệt, cửa hàng bị đập phá, cảnh sát bị bao vây, Chính phủ phải huy động lực lượng cảnh sát chống bạo động và kéo máy phun hơi cay đến. Một kết quả ngoài dự liệu là, sự kiện này khiến cho công chúng và chính quyền nhìn thấy được sức mạnh tiềm tàng của thị trường tư bản, từ đó cũng trực tiếp đẩy thị trường chứng khoán lên cao trào và sự ra đời của Ủy ban Chứng khoán Trung Quốc.

Nếu chia 30 năm thực hiện cải cách mở cửa của Trung Quốc ra làm hai giai đoạn, thì năm 1992 rõ ràng là vạch ngăn cách. Việc đẩy nhanh cải cách và mở cửa của Trung Quốc khiến người phương Tây thở phào nhẹ nhõm, lớp sương mù dầy đặc vì sự bất tín bao phủ lấy Trung Quốc và thế giới phương Tây suốt từ năm 1989 đến nay đã dần tan, các công ty nước ngoài lại lần nữa tiến quân đến với Trung Quốc.

Jonathan Spence, một giáo sư Hán học Đại học Yale khi khảo sát về lịch sử Trung Quốc đã từng đưa ra một kết luận như thế này: "Lịch sử mà chúng tôi đã khảo sát, trong quá trình diễn tiến của nó luôn đầy rẫy những luân chuyển tuần hoàn của sự sụp đổ và tái kiến thiết, cách mạng và tiến hóa, chinh phục và phát triển.

Nhìn lại lịch trình cải cách mở cửa từ năm 1989 đến

Năm 1991, cô bé học sinh tiểu học Tô Minh Quyên ở vùng núi nghèo. Tấm hình này đã từng là ảnh tuyên truyền của quỹ khuyến học "Công trình hy vọng".

năm 1992, rõ ràng Trung Quốc đã đi qua một giai đoạn vô cùng nhạy cảm và đầy ắp những "luân chuyển tuần hoàn" nguy hiểm. Trong sự tấn công của kinh tế thị trường, Trung Quốc giống như một đứa trẻ đang độ dậy thì, khi xương cốt của đứa trẻ dậy thì cứ thế vươn lên để phá vỡ sự ràng buộc của thể chế cũ, tư duy cũ thì cũng vô tình tạo cơ hội và động lực mới cho cải cách kinh tế lần sau. Cứ tuần hoàn như thế, sẽ có một sức mạnh không ngừng đi tìm không gian sinh tồn thích hợp hơn, và thế là kinh tế Trung Quốc cũng tìm được cuộc sống mới trong bao lần rạn nứt rồi thay đổi.

PHẦN THỨ BA

CẤP TIẾN VÀ ƯỚC MƠ

1993 - 1997

1

2

1. Ngày 26 tháng 7 năm 1996, tại Thế vận hội Atlanta, Mỹ, trong trận chung kết nội dung 5000m nữ, tuyển thủ Trung Quốc Vương Quân Hà đã giành ngôi vị quán quân.
2. Ngày 13 tháng 5 năm 2004, Vương Quân Hà chụp cùng với tấm ảnh của chính mình khi đang khoác lá cờ tổ quốc tại Thế vận hội Atlanta, Mỹ.
3. Năm 1993, Trung Quốc đăng cai thế vận hội nhưng thất bại "ngoài dự tính". Đây là vẻ mặt thất vọng của chủ tịch liên đoàn thể thao quốc gia cùng với biên tập viên đài truyền hình khi nghe được tin này.

3

CHÍNH SÁCH CỨNG RẮN, XÓA NỢ CHIA THUẾ ĐỂ CỨU CÁC XÍ NGHIỆP QUỐC DOANH

Tháng 8 năm 1993, một không khí sục sôi đã diễn ra ngay tại sân vận động Stuttgart, Đức. Vận động viên điền kinh Trung Quốc đã giành được huy chương vàng nội dung 1500m nữ giải tranh cúp điền kinh thế giới lần thứ 4,

Đây là những vật chứng điển hình nhất trong những năm tháng thiếu hụt hàng hóa thời kinh tế kế hoạch: Phiếu gạo, phiếu thịt, phiếu vải, phiếu than ...

huy chương vàng, bạc, đồng cho nội dung 3000m và huy chương vàng nội dung 10000m và phá vỡ hai kỷ lục thế giới. Mãi nhiều năm sau, mọi người vẫn nhớ như in hình ảnh Vương Quân Hà khoác lá cờ tổ quốc chạy quanh sân.

Đây rõ ràng lại là một sự bắt đầu cho việc kích động lòng người. Một điều cũng mang ý nghĩa tượng trưng tương tự là, trong "lưỡng hội" tổ chức tại Bắc Kinh vào tháng 2, lần đầu tiên các đại biểu cùng ăn cơm với nhau mà không phải đi thu phiếu ăn. Ngày 10 tháng 5, Chính quyền Bắc Kinh chính thức tuyên bố sẽ bỏ phiếu ăn kể từ ngày hôm ấy. Bắt đầu từ năm 1955, cư dân toàn quốc mua phiếu ăn đều phải dựa vào chứng nhận tem phiếu phân phối theo định ngạch. Từ đó về sau, các loại tem phiếu mang đậm màu sắc của nền kinh tế kế hoạch dần dần biến mất trong cuộc sống của người dân.

Ngày 10 tháng 5 năm 1997, Bắc Kinh mở rộng giá cả lương thực và dầu, nhân viên một cửa hàng gạo ở khu Triều Dương bán những xấp phiếu gạo cuối cùng.

Tấm ảnh cả nhà của một gia đình Trung Quốc, năm 1994.

Ngày 14 tháng 11, Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ ba khóa 14 đã thông qua "Quyết định về những vấn đề xây dựng thể chế kinh tế thị trường xã hội chủ nghĩa của Trung ương Đảng Cộng sản Trung Quốc". *Báo Kinh Tế* của Anh trong tháng ấy đã có một bài bình luận nói rằng: "Dưới sự đưa đẩy của nhiều nhân tố, cạnh tranh đã mở rộng trong toàn lĩnh vực kinh tế. Một nhân tố là sự mở rộng của vốn nước ngoài và ngoại thương, một nhân tố nữa là việc nới lỏng quyền lực kinh tế đã dẫn đến sự cạnh tranh giữa các tỉnh, việc này cũng làm mọi người ngạc nhiên giống như những thực nghiệm kinh tế và xã hội mà các liên bang của Mỹ đã làm".

【*Ba tỉnh miền Đông*】

Hay còn gọi là "ba tỉnh Đông Bắc", bao gồm Liêu Ninh, Cát Lâm và Hắc Long Giang, trong một thời kỳ rất dài sau khi nước cộng hòa thành lập, đây luôn là cơ sở của ngành công nghiệp nặng Trung Quốc.

Các hiện tượng cho thấy, Trung Quốc năm 1993 đã không còn là một đất nước của nền kinh tế kế hoạch mang ý nghĩa truyền thống nữa. Cùng với sự phát triển nhanh chóng của kinh tế tư nhân, "đầu cơ trục lợi" trở thành một khái niệm lịch sử, kinh tế thôn trấn mọc lên khắp nơi, thị trường tiền vốn là một bộ phận cấu thành tất yếu của kinh tế thị trường hiện đại cũng đã vận hành những bước đầu tiên. Nhưng cũng vào lúc ấy, cùng với việc cải cách ngày một đi sâu hơn, những mâu thuẫn dưới đáy sâu cũng bắt đầu ngoi lên, chỉ dựa vào kinh nghiệm "dò đá qua sông" đã không còn đủ sức để đối phó với tình thế mới nữa rồi.

Với sự tiến cử của Đặng Tiểu Bình, bắt đầu từ năm 1991, Bí thư Thành ủy thành phố Thượng Hải Chu Dung Cơ, một người giàu kinh nghiệm trong lĩnh vực quản lý kinh tế, đã đến Bắc Kinh để đảm nhận vai trò phó thủ tướng chủ quản về kinh tế, trong 12 năm sau, ông luôn dẫn dắt Trung Quốc đi theo hướng cải cách kinh tế. Điều này cho thấy, một thời đại của chủ nghĩa quyền uy mới đã đến.

Rất nhiều ngõ hẻm của Bắc Kinh đã biến mất trong quá trình cải tạo thành phố. Ngày 16 tháng 12 năm 1994, những ngôi nhà cũ bị phá dỡ tại đường Thần Lộ, khu Triều Dương.

Chu Dung Cơ, người có tài chỉnh đốn, sửa đổi trước hết tạo lập quyền uy của mình bằng cách thanh lý "chuỗi nợ". Do thất bại của "vật giá đột phá", cộng thêm những điều chỉnh vĩ mô sau đó đã đẩy việc sản xuất rơi vào chuỗi tháng ngày ảm đạm, việc khất nợ giữa các xí nghiệp đã trở thành việc thường tình, ở nhiều nơi, "lớp học hướng dẫn cách đòi nợ" đã trở thành lớp được mọi người hưởng ứng nhất. Mặc dù các cơ quan có thẩm quyền đã nghĩ đủ mọi cách, nhưng đến năm 1991, "chuỗi nợ" đã tích lũy đến con số 300 tỷ đồng, trong đó

Những thành phố nhỏ trong giữa thập niên 90 thế kỷ 20, người đông đường chật, đây là cảnh đi xe máy của những người đi làm.

Hình trái: Năm 1994, người thuyết thư trong buổi giao lưu nghệ thuật trên đường phố.

Hình giữa: Công nhân lau chùi bờ tường tại những tòa cao ốc, ảnh chụp tại Thâm Quyến năm 1997.

Hình phải: Hai mẹ con soi gương trang điểm.

có đến 80% là những khoản nợ khất lần lữa của hơn 800 doanh nghiệp nhà nước có qui mô lớn trên cả nước. Để thanh lý "chuỗi nợ" này, Chu Dung Cơ đến ngay ba tỉnh miền Đông, nơi mà chuỗi nợ cắm sâu nhất, sau đó đích thân ông thuyết phục và xóa nợ ngay tại hiện trường. Ông đưa ra trọn bộ những biện pháp giải quyết như tập trung nguồn vốn, liên kết mua hàng hóa ứ đọng, điều chỉnh cơ cấu, nắm chặt đầu nguồn, xóa nợ liên hoàn v.v... Chỉ cần đến 26 ngày, ông đã thanh lý được 12.500.000.000 nhân dân tệ tiền nợ, vấn đề ở Đông Bắc về cơ bản đã được giải quyết. Trong hơn nửa năm sau đó, Chu Dung Cơ ra hạn thời gian trả nợ, lệnh đã ban ra thì phải làm theo, điều đó đã khiến các quan chức địa phương không thể trốn tránh nữa. Đến tháng 5 năm 1992, toàn quốc đã thanh lý được tổng cộng 4283 hạng mục tài sản vốn cố định, và đã đạt được hiệu quả bỏ vào 1 đồng để thanh lý 3,5 nhân dân tệ tiền nợ, "chuỗi nợ" đã bao năm cứ bủa vây Trung ương, chính quyền địa phương và các xí nghiệp cuối cùng đã được tháo gỡ.

Về một mặt ý nghĩa nào đó, sự xuất hiện của Chu Dung Cơ là một điều cần thiết. Một mặt là sau khi Đặng Tiểu Bình đi thị sát miền Nam, kinh tế Trung Quốc lại như ngựa hoang tuột dây cương, mất tầm kiểm soát. Theo số liệu của

1

2

3

4

5

6

1. Ngày 16 tháng 6 năm 1994, khóa dân công tốt nghiệp đầu tiên của Trường Dân công (nông dân học để trở thành công nhân) thành phố Thượng Hải. Với vài trăm triệu nông dân lên thành phố lao động, là nguồn ưu thế trong việc "xây dựng Trung Quốc", cũng là lực lượng quan trọng trong sự hưng khởi kinh tế, nhưng lại thường bị lãng quên.
2. Vào thời điểm giáp tết và sau tết, dân công (công nhân lao động từ nông thôn lên thành thị) về quê và lên lại thành phố, được gọi là "vận động mùa xuân", đây là cảnh tượng độc đáo của Trung Quốc. Ở những ga xe lửa tại Quảng Châu, Thượng Hải và các thành phố khác, dân công thường phải xếp hàng vài ngày vài đêm tại quảng trường ngoài trời.
3. Sau khi đã đi làm thêm một năm tại công trường xây dựng trạm điện Vọng Đình, Giang Tô, Lưu Dũng – một chàng trai người Sơn Đông đang bịn rịn chia tay cô bạn cùng làm Triệu Quế Hoa trong khi cô gái Tứ Xuyên này đang nước mắt lưng tròng, hai người đã có hôn ước với nhau.
4. Tại ga xe lửa Thượng Hải trước vận động mùa xuân năm 1995.
5. Một cậu bé nông thôn. Ảnh chụp tại huyện Song Bách, tỉnh Vân Nam, năm 1994.
6. Các thanh niên đi lên thành phố làm thêm, người già ở lại nông thôn. Ảnh chụp tại huyện Quảng An, tỉnh Tứ Xuyên, năm 1995.

cục thống kê quốc gia, những công trình đang xây dựng trên toàn quốc có giá trị là 900 tỷ nhân dân tệ, đến năm 1992 con số này đã tăng lên thành 2.200 tỷ nhân dân tệ, và chỉ trong vòng 5 tháng đầu năm 1993, trên cơ sở nói trên, vốn đầu tư vào tài sản cố định trên toàn quốc đã tăng lên 69%, đây là con số chưa bao giờ có. Ngân hàng nhà nước in thêm 50 tỷ đồng, thế mà các nơi vẫn kêu ca rằng thiếu tiền. Một mặt khác, tỉ lệ cung cầu vẫn tiếp tục mất cân bằng, trật tự tài chính hỗn loạn, việc cải cách xí nghiệp quốc doanh vẫn tiến triển theo đà thiếu tính thực chất. Báo *Kinh tế* của Anh vào cuối năm 1992 đã cảnh báo rằng: "Vào một thời điểm nào đó trong năm 1993, kinh tế Trung Quốc phát triển hùng mạnh sẽ gặp phải những rủi ro lớn do cơn sốt đã quá nóng, lần trước trong năm 1988, Trung Quốc gần như đã bốc cháy". Sáu tháng đầu năm 1993, tổng chỉ số giá cả nguyên vật liệu sản xuất trên cả nước đã tăng lên 44,7%, ngân hàng tư nhân bất hợp pháp hoạt động sôi nổi, tỉ lệ cho vay nặng lãi của người dân ngày càng cao, lãi suất chính thức trở thành con số ảo, những người biết lối để vay tiền từ ngân hàng chỉ với lãi suất 9%, nhưng khi cho vay lại thì lãi suất có thể lên đến 20% thậm chí là 30%.

Sau khi đã thanh lý được "chuỗi nợ", Chu Dung Cơ bắt đầu "trận chiến thứ hai" trong lĩnh vực tài chính, đầu mối chính là việc tập trung vốn bất hợp pháp trong dân chúng đang ngày một mất đà kiểm soát. Trước đó, một công ty dưới cái mác là kỹ thuật cao, chỉ trong vòng chưa đến nửa năm đã có thể tập trung được hơn 1 tỷ đồng, và có đến hơn 100 ngàn nhà đầu tư, trong đó tổng số tiền do cá nhân đầu tư chiếm 93%, cơn lốc tập trung vốn mỗi lúc một mạnh. Nhưng công ty này đã nhanh chóng đụng phải chính vị quản lý cấp cao của mình – Chu Dung Cơ, và đã bị chính phủ trừng phạt nghiêm khắc.

Mọi gốc rễ sâu xa của mọi tầng lớp cải cách đều liên quan đến phân phối lợi ích, đối với những nhà cải cách thực sự mà nói, đây rõ ràng là một thử thách lớn. Sau đó, Chu Dung Cơ đã phải đối phó với bao áp lực nặng nề và đưa ra chính sách cải cách chế độ chia thuế, điều chỉnh lại mối quan hệ tài chính của Trung ương và chính quyền địa phương. Nhiều năm trở lại đây, sự phát triển của kinh tế

Năm 1993, những căn nhà nát ở vùng đất vàng sắp bị phá dỡ, cư dân vội vã dọn nhà.

địa phương và sự phát triển của xí nghiệp quốc doanh đều dựa vào nguồn ngân sách nhà nước, nói theo lời của một nhà kinh tế học thì, "một người cha nuôi hàng trăm hàng ngàn đứa con", vì thế rơi vào cảnh hễ thả lỏng một chút là nổi loạn, hễ chặt chẽ một chút thì lại im như thóc. Đến đầu thập niên 90 thế kỷ 20, ngân sách nhà nước đã rất eo hẹp, buộc phải giải quyết khó khăn bằng cách phát hành một lượng tiền lớn, vì thế nguy cơ lạm phát khiến tất cả mọi người vô cùng sợ hãi. Đứng trước tình hình ấy, có nhà kinh tế học đã đề nghị "chia thuế", Trung ương và các tỉnh thành đàm phán tỉ lệ và chủng loại thuế, thực hiện chế độ chia thuế.

Ngày 23 tháng 7 năm 1993, trước Hội nghị Tài chính toàn quốc, Chu Dung Cơ lần đầu tiên chính thức đưa ra suy nghĩ về chế độ chia thuế, sau hơn một tháng, phương án đầu tiên của cải cách chế độ chia thuế ra đời. Để thuyết phục các tỉnh thành, trong hơn hai tháng sau đó, Chu Dung Cơ đã bôn ba khắp đất nước và gặp rất nhiều trở ngại, nhưng nguyên tắc thực hiện cải cách chế độ chia thuế thống nhất trong cả nước không hề lung lay.

Chế độ chia thuế được thực hiện đã khiến cho trật tự ngân sách quốc gia có những cải thiện lớn, tài chính nhà nước tìm lại được sức sống. Từ năm 1994 đến 2002, bình

Hình trái: Những chiếc xe và những phu nhân thời thượng lại xuất hiện trên đường phố Thượng Hải. Qua ống kính của nhà báo nước ngoài, đây là cảnh tượng ẩn chứa đầy ý vị sâu xa.

Hình phải: Năm 1993, một tiệm dịch vụ sức khỏe giới tính đầu tiên của Trung Quốc đã khai trương tại Bắc Kinh.

quân thu nhập ngân sách nhà nước hàng năm tăng lên 17,5%, từ con số thu nhập ngân sách chiếm 12,6% GDP quốc gia vào năm 1993 đã tăng lên thành 18,5% vào năm 2002; và thu nhập ngân sách Trung ương chiếm 55% thu nhập ngân cách toàn quốc, tăng lên so với năm 1993 là 33%; năm 2002, ngoài phần hoàn thuế và trợ cấp mang tính thể chế ra, Trung ương chuyển trả cho địa phương 401,9 tỷ nhân dân tệ, tăng 8,6 lần so với năm 1995, bình quân mỗi năm tăng 36%.

Ngoài việc dựa vào chế độ chia thuế để cứu vãn tình hình tài chính Trung ương trong cơn nguy khốn, Chu Dung Cơ đã bỏ ngoài tai mọi ý kiến để thực hiện cải cách tỷ giá hối đoái, làm cho đồng nhân dân tệ giảm giá mạnh. Trước đó, Trung Quốc thực hiện chế độ tỷ giá hối đoái chính thức và tỷ giá trên thị trường song song với nhau, nó là một "cái đuôi tài chính" của nền kinh tế kế hoạch, vừa bảo vệ được lợi ích của công ty, đồng thời cũng làm nảy sinh một chợ đen hùng mạnh chuyên trao đổi ngoại tệ. Từ ngày 1 tháng 1 năm 1994, gộp hai tỷ giá làm một, thực hiện "nguồn vốn nổi duy nhất, có sự quản lý và lấy việc cung cầu của thị trường làm cơ sở", tỷ lệ đồng nhân dân tệ và USD là 8,72/1, mất giá 33% so với tỷ giá 5,7/1 trước đó – tỷ giá giữa nhân dân tệ và USD vào năm 1978 là 1,7/1, năm 1991 là 4/1, năm 1992 là 5,7/1. Đồng nhân dân tệ mất giá quá nhiều khiến

Hình trái: Buôn bán tại biên giới Đông Bắc rất nhộn nhịp.

Hình phải: Tại Trung tâm Triển lãm quốc tế Bắc Kinh đang tổ chức đợt triển lãm máy móc dệt may quốc tế. Một nông dân đến từ Hà Bắc cũng ghé xem rồi hỏi này hỏi nọ. Mặc dù những người nước ngoài không hiểu bà đang hỏi về điều gì nhưng vẫn rất hồ hởi vì bà đã ghé thăm gian hàng triển lãm của mình.

cho các mặt hàng của Trung Quốc xuất ra thị trường thế giới bỗng trở nên rẻ rề, quan trọng hơn là, Trung Quốc trở thành nơi có sức thu hút rất lớn đối với các nhà đầu tư nước ngoài. Trong bài bình luận của báo *Handelsblatt* ở Đức cho rằng, sự mất giá của đồng nhân dân tệ cho thấy ưu thế về sức lao động giá rẻ của con rồng châu Á đã bị mất, Trung Quốc sẽ trở thành trung tâm của ngành chế tạo toàn cầu.

Ngoài hai việc thanh lý chuỗi nợ và tiến hành cải cách tài chính, "cuộc chiến thứ 3" Chu Dung Cơ nhằm vào các xí nghiệp nhà nước. Trước đó, việc cải cách mở rộng quyền tự chủ của các xí nghiệp nhà nước luôn chỉ nằm trên giấy tờ, hiệu lực rất nhỏ, tất cả những lĩnh vực có sự chen chân của những công ty tư nhân là các xí nghiệp quốc doanh không chịu nổi một đòn, tuy trong khối xí nghiệp nhà nước có xuất hiện những nhân vật cải cách tiên tiến dám nghĩ dám làm, nhưng rồi kết cục vẫn rất là ảm đạm.

Một thị trấn nhỏ tên là Chư Thành ở Sơn Đông rất nhanh chóng thu hút sự chú ý của Chu Dung Cơ. Trong việc cải cách xí nghiệp quốc doanh, thị trấn này đã tiến rất xa, kinh nghiệm của chính quyền địa phương có thể qui kết lại thành một chữ: "Bán". Đối với những xí nghiệp nhà nước vừa và nhỏ, hiệu suất thấp thì lối suy nghĩ của chính quyền địa phương rất đơn giản, đó là nghĩ đủ mọi

Tuyển công nhân. Ảnh chụp tại huyện Bình Viễn tỉnh Quảng Đông, năm 1996.

cách để gói gọn chúng lại rồi ném đi, theo văn kiện của Trung ương, "Những xí nghiệp nhà nước nhỏ thì một số có thể cho thuê hoặc bán cho những tập thể hoặc cá nhân để kinh doanh". Chính quyền địa phương nói rằng: "Mười năm cải cách, làm tới làm lui mà xí nghiệp vẫn nằm trong vòng tay của chính phủ. Bắt đầu từ hôm nay trở đi, quan hệ giữa chúng ta đã thay đổi, thay đổi theo hướng anh thì tới đăng ký còn tôi thì giải quyết thủ tục, anh kiếm tiền còn tôi thu thuế, anh phát tài thì tôi vui mừng, anh phạm pháp thì tôi trừng trị, anh phá sản thì tôi cảm thông". Kết quả là, chính quyền thông qua 7 hình thức khác nhau như chế độ cổ phần, hợp tác cổ phần, chuyển nhượng quyền sở hữu tài sản, phá sản... tiến hành bán hết 272 xí nghiệp quốc doanh của thị trấn cho cá nhân, từ đó dấy lên một đợt sóng không nhỏ.

Nhưng đối với Chu Dung Cơ mà nói, sự táo bạo của Chư Thành đáng được ghi nhận. Với những xí nghiệp nhà nước có mặt ở khắp nơi, chính phủ không thể vơ đũa cả nắm, thời kỳ đầu cải cách, khi ấy chỉ có một lực lượng duy nhất là xí nghiệp nhà nước, không tìm lại sức sống cho chúng thì việc chấn hưng quốc gia cũng chỉ là vô vọng. Ngày nay, các xí nghiệp thôn trấn đã dần phất lên, những công ty tư nhân cũng không ngừng phát triển, đồng thời

các công ty có nguồn vốn nước ngoài cũng ngày một nhiều hơn, đó chính là một lực lượng kinh doanh khác có thể hỗ trợ. Ngoài ra, cùng với việc trưng dụng vốn của người dân ngày càng nhiều hơn, hai thị trường cổ phiếu lớn có thể thay thế ngân sách quốc gia và trở thành công cụ truyền máu cho xí nghiệp nhà nước. Với xu thế mới này, việc cải cách của xí nghiệp nhà nước không nên đóng cửa, lúc nào cũng chỉ chạy lòng vòng xung quanh việc cải cách thể chế kinh doanh, mà nên đặt chúng vào giữa thị trường, Trung ương thì cần phải dốc sức nhiều hơn nữa vào việc cơ cấu lại toàn bộ thể chế kinh tế.

Vào lúc này, có nhà kinh tế học đưa ra quan điểm sau: "Chế độ sở hữu là thủ đoạn để phát triển lực lượng sản xuất, chứ không phải chỉ là mục đích về mặt ý nghĩa của hình thái ý thức". Các học giả lại tiếp tục cho rằng, không thể ôm gọn tất cả các xí nghiệp, việc này vừa không cần thiết lại vừa không khả thi. Nhà nước chỉ cần nắm chắc một số xí nghiệp đầu não nhất, quản lý thật tốt từ 500 đến 1000 xí nghiệp, tập đoàn lớn thì đã có thể cung cấp cho các xí nghiệp nhỏ vừa một không gian sinh tồn rất lớn, còn những xí nghiệp nhỏ vừa không đủ sức cạnh tranh mà cũng không liên quan chặt chẽ đến quốc kế dân sinh thì sẽ bị "bỏ qua", chính phủ sẽ nắm chắc những xí nghiệp lớn có tiềm lực phát triển, có ưu thế nguồn vốn và những sản nghiệp có khả năng sinh lời lớn.

Rất hiển nhiên, đây là tư tưởng cải cách khác hoàn toàn so với trước đây, nó cho thấy các xí nghiệp nhà nước không còn chú trọng cải cách vào vấn đề nới lỏng quyền hạn mà chuyển sang giai đoạn điều chỉnh cơ cấu "coi trọng sự nâng đỡ lẫn nhau", từ đó cũng mang đến những chấn động lớn. Những thành quả của đợt cải cách này cho đến năm 2003 mới bắt đầu thể hiện ra một cách rõ ràng nhất.

Trước và sau năm 1995, trong lĩnh vực sản phẩm làm đẹp và đồ điện gia dụng đã cho ra đời nhiều sản phẩm và xuất hiện những doanh nhân nổi tiếng, đây là hai ngành nghề giàu sức sống và nhiều tranh luận nhất.

ĐẠI CHIẾN GIÁ CẢ VÀ SỰ HƯNG KHỞI CỦA HÀNG NỘI ĐỊA

Vẽ quảng cáo ở khắp nơi trên cả nước, ở cả thôn quê, trên những bức tường, những cây cột điện ... là chiến lược thị trường của ngành nghề chế biến sản phẩm chăm sóc sức khỏe. Trên hình là quảng cáo vẽ lên bờ tường của sản phẩm chăm sóc sức khỏe về máu "K-Hồng Đào".

"Khi mặt trời lên, tình yêu của chúng ta sẽ là mãi mãi" – Trong tiết trời nóng nực của mùa hạ 1994, đang vào thời điểm cúp bóng đá thế giới tổ chức tại Mỹ, Đài Truyền hình Trung ương đã cho phát một đoạn quảng cáo với khí thế hùng hồn ngay thời khắc giờ vàng, chỉ trong vòng 45 giây ngắn ngủi, mọi người nhìn thấy cảnh tượng băng tan trên dòng sông Hoàng Hà, Vạn Lý Trường Thành trống dồn, một chú sư tử phương đông vươn mình rồi ngẩng mặt lên trời cất tiếng gầm lớn, sau đó là một âm thanh hùng hồn truyền đến. Những ngôn từ quảng cáo và cảnh sắc tươi đẹp tựa như một dự báo tốt đẹp, mang đến cho mọi người sức sống mãnh liệt. Về một mặt ý nghĩa nào đó, tiết mục quảng cáo này được cho là một dự báo cho sự phát triển của tập thể các xí nghiệp Trung Quốc.

Đầu tiên là sự phát triển của các sản phẩm chăm sóc sức khỏe. Những doanh nhân làm về sản phẩm chăm

sóc sức khỏe đa phần đều là "thiên tài buôn bán", tuy rằng trên người họ lúc nào cũng sực mùi hoa cỏ, nhưng việc nắm chắc tâm lý của người tiêu dùng cũng như những hiểu biết trong chiến lược quảng cáo, cùng với cách tổ chức mạng lưới tiêu thụ đã khiến cho những cao thủ nhiều kinh nghiệm trong lĩnh vực này dù có mặt trên thị trường Trung Quốc từ rất lâu, và dù đến từ nước ngoài hay Hồng Kông cũng cảm thấy vô cùng khâm phục. Sự phồn vinh nhanh chóng của những sản phẩm chăm sóc sức khỏe đã cho thấy sức hấp dẫn siêu phàm của một không gian thị trường vô cùng rộng lớn tại Trung Quốc, cũng cho thấy đầu óc sáng tạo đáng kinh ngạc của những công ty quốc nội.

Năm 1994, trong giới kinh doanh của Trung Quốc, hầu như nơi nào cũng tràn ngập bầu không khí sôi động do các sản phẩm chăm sóc sức khỏe mang lại. Cùng với sự tăng trưởng của kinh tế, khả năng tiêu dùng của dân chúng cũng ngày được nâng cao, hầu như mọi lĩnh vực tiêu dùng đều rất sôi động. Sự phát triển nhanh chóng của xí nghiệp làm cho các doanh nhân tràn đầy tự tin, hiển hiện ra trước mắt họ là một thị trường rộng lớn đang không ngừng phát triển, ý tưởng "mở rộng, mở rộng hơn nữa" đã dẫn đến một đợt sóng trào đa nguyên hóa lần đầu tiên xuất hiện trong lịch sử doanh nghiệp.

Đang lúc các công ty xí nghiệp Trung Quốc phát triển mạnh, thì đội quân công ty nước ngoài cũng kéo nhau tới. Vào năm trước đó, Trung Quốc gia nhập tổ chức Điều ước Bản quyền quốc tế (International Copyright Treaty Organization), hình tượng "Chuột Mickey" trong phim hoạt hình Walt Disney mà người người đều biết cũng đã chính thức có mặt tại Trung Quốc, nhưng cùng đến với nụ cười của chuột Mickey lại là hàng loạt các công ty nước ngoài.

Năm 1994, tiệm ăn nhanh Kentucky đầu tiên mở tại Tây An, Procter & Gamble cũng liền một lúc thành lập 4 công ty và 5 nhà máy tại Trung Quốc; công ty bia lớn nhất thế giới Anheuser-Busch đã bỏ ra 16.4 triệu đồng để mua 5% cổ phần của nhà máy bia Thanh Đảo lớn nhất Trung Quốc lúc bấy giờ; Kodak đã tài trợ để tổ chức giải thể thao Đông Á lần thứ nhất ở Thượng Hải; Nokia cũng bắt đầu cung

Hình trái: Xe hơi GM chính thức đi vào sử dụng.

Hình phải: "Cám ơn Trung Quốc, chế tạo tại Mỹ", đây là biểu ngữ mang đậm hình thái ý thức phương Tây. Biểu ngữ này được một nhân viên người Mỹ viết vào ngày 7 tháng 8 năm 1993 khi 1985 chiếc xe Chevrolet vận chuyển từ Mỹ đến cảng Thiên Tân.

cấp cho Trung Quốc điện thoại di động GSM; Citybank dời chi nhánh của mình từ Hồng Kông sang Thượng Hải, công ty Boeing Aircraft kiếm được khoản tiền lớn tại Trung Quốc, trong chốc lát mà nhận được đơn hàng 120 chiếc máy bay, trị giá 9 tỷ đồng; phó chủ tịch hội đồng quản trị tập đoàn xe Ford nói: "Trọng điểm nghiệp vụ của chúng tôi là Trung Quốc"; công ty xe hơi GM của Mỹ sản xuất chiếc xe hơi đầu tiên ở Trung Quốc cuối cùng cũng đã đi vào sử dụng, nhân viên đã treo một tấm băng rôn đầy ý vị ngay trên dây chuyền sản xuất với câu: "Cám ơn Trung Quốc, chế tạo tại Mỹ" (Thank you China, Made in USA); năm này các công ty Nhật Bản đầu tư tại Trung Quốc cũng tăng nhanh, những hạng mục đầu tư được phê chuẩn lên đến 3414 hạng mục, gấp 3 lần so với năm 1991.

Có số liệu cho thấy, từ năm 1979 đến năm 2000, Trung Quốc thu hút vốn đầu tư nước ngoài tích lũy được con số 346,2 tỷ (phần lớn là sau năm 1992), từ năm 1992 đến năm 2000 con số tích lũy chiếm 93%. Cuối năm 1993, hợp tác đầu tư nước ngoài lên đến hơn 111,4 tỷ USD, tận dụng vốn đầu tư nước ngoài thực tế là 27 tỷ USD, hầu như gấp 2 lần so với năm trước.

Mỗi một công ty nước ngoài đều mang theo một giấc mơ màu hồng phương Đông đến mảnh đất Trung Quốc, điển

Hình trên: Cùng đàm đạo với doanh nhân nổi tiếng toàn cầu cho thấy các doanh nhân Trung Quốc bắt đầu trở thành một lực lượng thương nghiệp được coi trọng, tuy nhiên sự trưởng thành của họ thì vẫn cần một khoảng thời gian dài. Đây là buổi tọa đàm của Chủ tịch Hội đồng quản trị Tập đoàn TCL Lý Đông Sinh và Chủ tịch Hội đồng quản trị Công ty Điện khí GE, Mỹ - Jack Welch.

Ba hình dưới: Hạn chế sinh đẻ luôn là một trong những việc quan trọng nhất của chính quyền cấp thôn trấn. Những câu khẩu hiệu kế hoạch hóa gia đình có mặt ở khắp các vùng nông thôn Trung Quốc.

hình nhất là Chủ tịch Hội đồng quản trị Kodak, ông hùng hồn nói: "Chỉ cần một nửa dân số Trung Quốc mỗi năm chụp 36 tấm phim, thì đã đủ để mở rộng 25% thị trường phim ảnh toàn cầu. Trung Quốc mỗi một giây chụp 500 tấm hình, nghĩa là có thêm một thị trường qui mô ngang bằng với thị trường Mỹ và Nhật". Lấy tổng dân số nhân với cơ số của một sản phẩm nào đó, từ đó có thể tính ra qui mô thị trường của Trung Quốc, đây là một cách tính mà hầu như công ty nước ngoài nào đến đất nước phương Đông này cũng dùng đến.

Đối với các công ty trong nước của Trung Quốc, thực sự phải chịu đựng áp lực nặng nề nhất không phải là những xí nghiệp sản xuất

Năm 1995, tập đoàn Trường Hồng, Tứ Xuyên là nhà máy chế tạo ti vi màu lớn nhất nước, Chủ tịch Hội đồng quản trị Ni Nhuận Phong nổi tiếng về chiến lược giá cả, đích thân ông lên sân khấu rao bán ti vi.

sản phẩm chăm sóc sức khỏe, mà là những nhà máy chế tạo đồ điện gia dụng truyền thống.

Một trận chiến bảo vệ hàng nội địa nhanh chóng dấy lên. Liễu Truyền Chí của tập đoàn Liên Tưởng (Lianxiang) khi được báo chí phỏng vấn đã nói thẳng: "Cho dù chúng tôi muốn hay không, thì trên thực tế chúng tôi cũng là ngọn cờ đi đầu của ngành công nghiệp máy tính trong nước. Chí ít cũng phải chiến đấu đến cùng, cho dù có hy sinh thì cũng là anh hùng". Khi kí giả hỏi ông "Nếu Trung Quốc hoàn toàn không có sản phẩm nội địa của mình thì có sao đâu?" Ông trừng mắt nói: "Chẳng có trăng sao gì cả, chỉ để mặc cho họ cắt cổ thôi". Rất nhanh chóng, nhãn hiệu hàng đầu của hãng máy tính Trung Quốc cho ra đời sản phẩm "chiếc máy tính tiết kiệm", cùng với việc đảm bảo về chất lượng, thông qua việc tiết kiệm giá thành sản phẩm, chiếc máy tính này giá chỉ bằng một nửa so với sản phẩm của các công ty nước ngoài.

Trong ngành công nghiệp chế tạo ti vi màu, Lý Đông Sinh của nhà máy TCL ở Huệ Châu tự nhận là "đội trưởng không sợ chết", ti vi của ông cạnh tranh kịch liệt với các sản phẩm Nhật Bản ở những cửa hàng lớn tại Bắc Kinh, giá cả chỉ bằng $^2/_3$ so với giá ti vi của Nhật; công ty chế tạo ti vi màu Trường Hồng ở một nơi heo hút tại Tứ Xuyên vừa tung

hô câu khẩu hiệu "Dùng sản phẩm của chúng ta để xây dựng nên một Trường Thành mới", vừa dùng chiến lược gần như "tự sát" về giá cả để cạnh tranh. Trên những trang giấy tiếp thị và giới thiệu sản phẩm, công ty này đã viết rằng: "Tất cả những chức năng mà sản phẩm nước ngoài có, chúng tôi đều có; tất cả những loại sản phẩm mà công ty nước ngoài có, chúng tôi cũng có; mọi dịch vụ công ty nước ngoài cung cấp, chúng tôi luôn sẵn sàng; tuy nhiên, với những sản phẩm cùng chất lượng, cùng chức năng, nhưng giá cả của chúng tôi rẻ hơn 30%". Quả nhiên, với chiến lược về giá cả, cuối cùng công ty này đã trở thành quán quân tiêu thụ sản phẩm ở thị trường trong nước vượt trội hơn so với tất cả những nhãn hiệu quốc tế khác.

Một điều khiến các công ty nước ngoài không thể hiểu nổi là họ lại thực sự thua trong trận chiến về giá cả mà từ xưa đến nay chưa từng xảy ra với họ. Công ty trách nhiệm hữu hạn Garbo Lighting Engineering tại Nam Kinh, thuộc tổng công ty điện khí GE (American General Electric), Mỹ luôn bị thua lỗ. Công ty có lịch sử hàng trăm năm, do Edison sáng lập này, mặc dù chính là người đã phát minh ra bóng điện, nhưng trên thị trường Trung Quốc, do giá thành cao nên không thể nào cạnh tranh nổi với xưởng chế tạo nhỏ vừa Chiếu Minh ở Triết Giang. Khi ấy, một bóng điện GE với tia sáng dịu nhẹ và có tính chất bảo vệ môi trường có thể sử dụng một năm, nhưng giá bán là mười đồng. Còn sản phẩm nội địa tuy ánh sáng chói mắt và chỉ dùng được vài tháng, nhưng giá bán chỉ hai đồng. Nhân viên nghiên cứu thị trường của GE cuối cùng buộc phải thừa nhận rằng, "nếu so sánh về những tính năng ưu việt của bóng điện GE, người tiêu dùng Trung Quốc chú ý nhiều hơn đến giá cả sản phẩm".

So sánh với GE, công ty chế tạo đồ điện màu trắng lớn nhất toàn cầu Whirlpool sau khi thâm nhập vào thị trường Trung Quốc thì tình trạng còn tồi tệ hơn. Để nhanh chóng đánh vào thị trường Trung Quốc, Whirlpool thông qua cách gộp mua và được bốn nhà máy chế tạo tủ lạnh, máy giặt, lò vi sóng và ti vi màu của Trung Quốc khi ấy đang có biểu hiện tốt nhất trên thị trường, nhưng sự việc không thuận lợi giống như họ nghĩ. Một nhân viên người Trung

Quốc về sau nhớ lại nói, sau khi hợp tác, ông tổng giám đốc người Mỹ có thân hình cao lớn và bộ râu dài suốt ngày nhốt mình trong phòng làm việc, chốc chốc lại nghe thấy những cuộc nói chuyện bằng tiếng Anh giọng Mỹ, hoặc tiếng Trung Quốc lơ lớ, hầu như không nghe thấy tiếng phổ thông chuẩn, còn nhân viên người Trung Quốc thì công việc chủ yếu là pha cà phê bưng vào. Kết quả là, một công ty lớn với 14% tỉ lệ sản phẩm chiếm hữu trên thị trường đồ điện gia dụng toàn cầu, thế mà Whirlpool không mang về được một xu nào sau khi đã đầu tư 500 triệu USD vào thị trường Trung Quốc.

"Kiên nhẫn là điểm mấu chốt nhất để tìm hiểu thị trường Trung Quốc", Jack Welch - Chủ tịch Hội đồng quản trị GE, người đã được đặt cho cái tên "Đệ Nhất CEO Toàn Cầu" đã rút ra kinh nghiệm xương máu đó.

Năm 1994, Đài Truyền hình Trung ương bán đấu giá giờ vàng dành cho quảng cáo, ai giành được giải sẽ được mệnh danh là "Vua đấu giá". Và trong vòng 5, 6 năm sau đó, nó trở thành vũ đài để các sản phẩm trong nước trở nên nổi tiếng nhanh nhất, cũng vì thế mà dẫn đến "vở kịch bi hài" của những vua đấu giá vì để mất lý trí. Trong ảnh là cảnh tượng xưởng rượu Tần Trì ở Sơn Đông khi giành giải "Vua đấu giá", ba năm sau xưởng rượu này nhanh chóng tụt dốc.

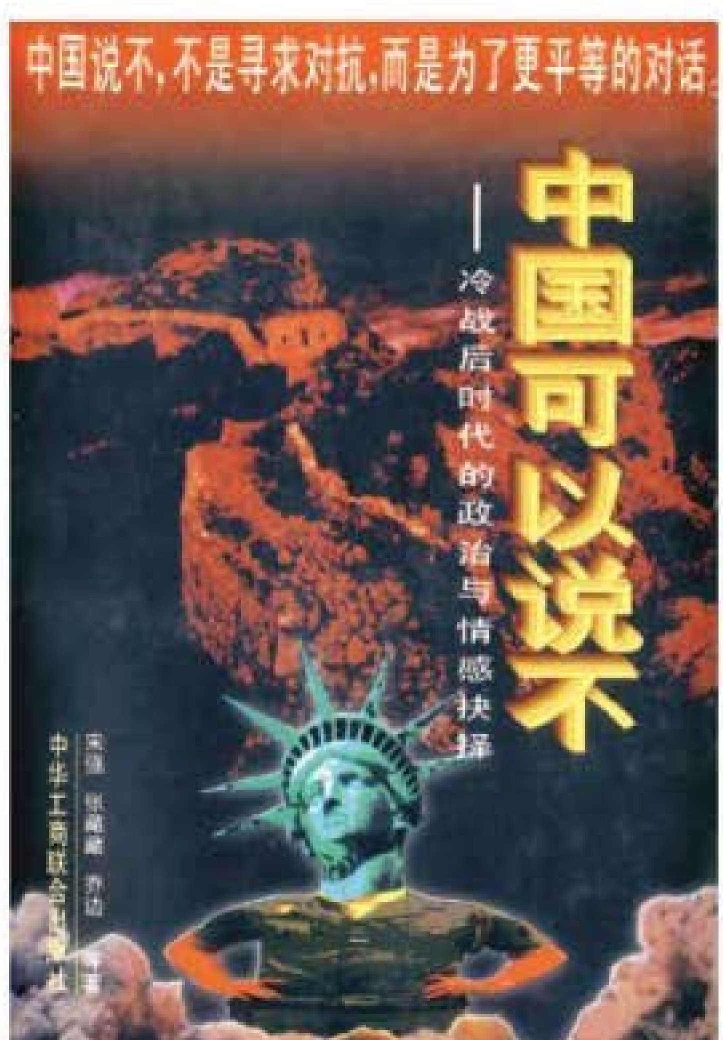
GIẤC MỘNG LỌT VÀO DANH SÁCH NĂM TRĂM CÔNG TY LỚN CỦA THẾ GIỚI VÀ TRÀO LƯU CỦA CHỦ NGHĨA CẤP TIẾN

Tháng 5 năm 1996, một tác phẩm bình luận chính trị mang tên "Trung Quốc có thể nói không – sự lựa chọn tình cảm và chính trị trong thời đại sau chiến tranh lạnh" ra đời, với 50 ngàn cuốn trong lượt xuất bản đầu tiên nhưng chỉ trong vòng 20 ngày đã bán hết sạch. Năm tác giả của cuốn sách này đều chỉ là những thanh niên trí thức trên dưới 30 tuổi và vừa tốt nghiệp đại học, trong nội dung sách, họ cho thấy những nghi vấn của mình đối với địa vị của Mỹ là một siêu cường quốc, đại sứ quán của Mỹ tại Bắc Kinh còn mời các tác giả đến nói chuyện. Đây được coi là một sự kiện mang tính tượng trưng của cao trào chủ nghĩa dân tộc.

Bầu không khí lạc quan luôn tràn ngập khắp lĩnh vực thương mại, mọi người tin rằng kì tích có thể được ra đời chỉ trong tích tắc, chỉ trong một đêm có thể tạo dựng một đế quốc. Trong cuộc bán đấu giá được phát vào giờ vàng trên sóng Đài Truyền hình Trung ương, xưởng trưởng

của một xưởng rượu tiếng nổi như cồn vì đã nhận được danh hiệu "Vua đấu giá" vào năm trước đó, đã tự hào nói rằng: "Năm 1995, mỗi ngày chúng tôi đều lái chiếc xe Santana vào Đài Truyền hình Trung ương, rồi đi ra bằng chiếc Audi, năm nay chúng tôi muốn đi vào bằng chiếc Mercedes-Benz, và đi ra bằng chiếc Lincoln". Cuối cùng, xưởng rượu này lại giành danh hiệu "Vua đấu giá" với số tiền 3.212.118 đồng khiến mọi người sửng sốt, khi phóng viên hỏi số tiền đấu giá ấy được tính như thế nào, ông trả lời: "Tôi cũng chẳng tính toán gì cả, nó là số điện thoại di động của tôi đó mà".

Trung Quốc khi ấy có lý do để tự hào, mọi người như đang nhìn thấy tương lai toàn hoa hồng, thị trường tiêu dùng sôi động phồn vinh, các công ty trong nước tràn đầy sức sống và nhiệt huyết. Trong phạm vi toàn cầu, việc cải cách theo kiểu dần tiến của Trung Quốc xem ra thành công nhất. Ở phương Bắc, nền kinh tế của Nga đang gặp nhiều khó khăn, kể từ khi đưa ra "cách xử lý cơn shock" và cải cách kinh tế tư hữu hóa qui mô lớn từ năm 1992 đến nay, ở Nga xuất hiện tình trạng lạm phát nghiêm trọng, kinh tế vĩ mô rơi vào đà tụt dốc. Để duy trì chính phủ Yeltsin, phương Tây đưa ra kế hoạch viện trợ cấp bách với số tiền là 10,2 tỷ USD. Trong một bài viết của *Tuần Báo Tin Tức* có nói: "Trung Quốc đang tạo cho mình những ảnh hưởng to lớn trên mọi lĩnh vực khiến mọi người phải kinh ngạc, từ mối quan hệ với Đài Loan cho đến các cửa hàng của Mỹ, tất cả đều chưa từng được dự kiến từ thời

Sự trở về của Hồng Kông, sự phục hưng của nền kinh tế đã khiến cho chủ nghĩa dân tộc ở Trung Quốc bắt đầu ngẩng đầu. Đây là ảnh bìa của cuốn bình luận chính trị đã từng bán chạy nhất vào cuối thập niên 90 thế kỷ 20 – Trung Quốc có thể nói Không.

Đặng Tiểu Bình thực hiện cải cách mở cửa. Một đất nước Trung Quốc lớn mạnh bắt đầu xuất hiện. Là một lực lượng kinh tế, Trung Quốc đang bước vào và cũng đang thay đổi thị trường toàn cầu, có những lúc họ còn đặt ra qui tắc trò chơi cho riêng mình". Với nhiều người mà nói, tiếng bước chân của "Thế kỷ Trung Quốc" đang đến bên tai. Do ảnh hưởng của bầu không khí lạc quan, thị trường cổ phiếu ở Thượng Hải đã từ 537 điểm vào đầu năm tăng lên 1200 điểm vào tháng 11.

Sự phục hưng của kinh tế Trung Quốc là kết quả của sự hưng khởi ở những tập thể công ty mới nổi, một thực tế xảy ra trong cùng thời điểm đó là, những doanh nghiệp nhà nước già cội đã tụt sâu xuống đáy giếng. Những cảnh tượng xảy ra ở Thượng Hải – thành phố công nghiệp lớn nhất nước chính là những thước phim thu nhỏ. Từ năm 1990 đến 1999, Thượng Hải luôn thực hiện đổi mới thành phố theo chiến lược "lùi hai tiến ba" (đẩy lùi sản xuất công nghiệp thứ 2, bước vào sản xuất công nghiệp thứ 3), phần lớn các nhà máy công nghiệp bị giải thể hoặc bị di dời ra khỏi trung tâm thành phố, đây là một quá trình vô cùng khổ sở và khó khăn. Trong gần 10 năm, ngành công nghiệp dệt may Thượng Hải vốn đã từng bao lần bước lên bục vinh quang cũng có đến 41 nhà máy lần lượt phá sản, bán hơn 200 công ty già cội, 600 ngàn công nhân (chủ yếu là nữ) bị mất việc. Trong thời gian này, tỉ lệ thất nghiệp ở Thượng Hải trung bình mỗi năm tăng 9,53%, trong đó từ năm 1990 đến 1995 trung bình tăng 13,17%, mà đây chỉ là số người đến đăng ký thất nghiệp. Tình trạng ở Thượng Hải cũng tồn tại ở nơi có cơ sở công nghiệp nặng khác trên cả nước, cần nhớ một điều là, những công nhân viên chức của các doanh nghiệp nhà nước già cội chính là những người bị trả giá lớn nhất cho cuộc cải cách kinh tế ở thành phố.

Trong thời kỳ này, "chỉ tiêu lên sàn" trở thành "đấu gạo cuối cùng" mà Chính phủ dùng để cứu vớt những công ty nhà nước. Trong quá trình lên sàn, ngân sách nhà nước và tín dụng của ngân hàng trước hết là quyền chủ nợ, sau đó trở thành quyền cổ tức, về sau thông qua phát hành cổ phiếu bán hết cho những người chơi cổ phiếu. Một mặt nó

Bắt đầu từ năm 1996, được vào hàng ngũ "500 công ty lớn nhất thế giới" trở thành giấc mộng của rất nhiều công ty Trung Quốc.

giúp cho những công ty nhà nước đang rơi vào tình cảnh bức bách lại có được cơ hội sinh tồn, mặt khác nó còn giải quyết được vấn đề tỉ lệ tiền gửi tiết kiệm của người dân tăng lên quá nhanh.

Khi thời khắc khó khăn nhất đang đến, Chính phủ bỗng nghĩ đến sự rủi ro của lối cải cách ở những công ty nhà nước. Mặc dù những công ty này thông qua thị trường cổ phiếu để tạm thời duy trì được sự sinh tồn, nhưng cũng từ đó khiến cho thị trường tiền vốn mới nổi trở thành khu vui chơi của những nhà mạo hiểm. Để cứu vớt mấy trăm ngàn công ty nhà nước, cuối cùng Chính phủ quyết định áp dụng chiến lược "giữ to bỏ nhỏ", "bỏ nhỏ" là học theo "kinh nghiệm của Chư Thành", còn "giữ to" là cách tập trung hết sức lực để duy trì những công ty nhà nước xung phong xông pha trong thị trường, cố giúp họ nhanh chóng được xếp vào danh sách "500 công ty lớn nhất thế giới".

"500 công ty lớn nhất thế giới" vốn dĩ là một bảng xếp hạng của tạp chí *Fortune* tại Mỹ, họ xếp hạng các công ty trên toàn thế giới dựa theo kim ngạch tiêu thụ và tổng vốn, cứ tháng 10 hàng năm lại công bố danh sách này. Năm 1989, ngân hàng Trung Quốc trở thành công ty Trung Quốc đầu tiên xuất hiện trong "500 công ty lớn nhất thế giới". Nhưng khi ấy, chẳng mấy ai biết

Thâm Quyến lại cao hơn. Ngày 5 tháng 6 năm 1995, cao ốc Địa Vương với chiều cao 383,95m tại Thâm Quyến chuẩn bị đổ mái.

đến sự bình chọn này, các doanh nhân cũng không để ý đến, tổng kim ngạch tiêu thụ hàng năm lên đến vài chục tỷ USD đối với họ là con số không thể nào với tới. Năm 1995, lần đầu tiên tạp chí *Fortune* qui nạp tất cả các công ty thuộc lĩnh vực sản xuất công nghiệp vào phạm vi bình chọn, và cũng vào thời khắc ấy, những công ty mới của Trung Quốc lần đầu tiên coi việc được liệt vào danh sách "500 công ty lớn nhất thế giới" làm mục tiêu của mình, công ty Haier ở Thanh Đảo đưa ra mục tiêu rõ ràng là sẽ nằm trong danh sách "500" này vào năm 2006, trong vòng nửa năm sau đó, có đến gần 30 công ty cũng đề ra mục tiêu và thời gian sẽ gia nhập hàng ngũ "500" này. Dần dần, "500 công ty lớn nhất thế giới" như trở thành vật tổ, cứ thế ngấm sâu vào tập thể doanh nghiệp Trung Quốc và được họ tôn thờ một cách vô thức.

Rất nhanh chóng, Ủy ban Kinh tế mậu dịch quốc gia tuyên bố, trong vòng vài năm tới sẽ tạo điều kiện để sáu công ty Baosteel, Haier, Jiangnan Shipbuilding, North China Pharmaceutical, Founder, Changhong gia nhập vào hàng ngũ "500" trong năm 2010. Đặc điểm chung của họ là: có bối cảnh tiền vốn của nhà nước, trong sự cạnh tranh của thị trường họ chứng minh được khả năng cạnh tranh của mình và còn có một doanh nhân kiệt xuất. Sau khi Chính phủ xác

Vào giữa thập niên 90 thế kỷ 20, người dân mất niềm tin vào các doanh nghiệp, vì thế mà xuất hiện một số người "chuyên đánh vào hàng giả", họ bị gọi là "những người ngang ngạnh". Vương Hải đến từ Thanh Đảo, Sơn Đông là "người ngang ngạnh" nổi tiếng nhất. Đây là hình ảnh anh phát hiện thấy điện thoại di động giả ở Thành Đô.

định "đội ngũ quốc gia", các tỉnh cũng bắt đầu lên tiếng hưởng ứng và đưa tên mình vào danh sách, tuyên bố sẽ gia nhập vào đội ngũ "500" trong năm nào đó, còn ở thành phố các nơi thì đưa ra ý tưởng lập nên "500 công ty lớn cấp tỉnh". Cứ thế, xung quanh mục tiêu "500", một "chiến lược giữ to"(chiến lược giữ lại các công ty lớn, bỏ qua những công ty nhỏ) dần dần hình thành từ trên xuống dưới.

Trong cuộc chạy đua vào hàng ngũ "500", khi ấy tập đoàn Daewoo của Hàn Quốc có tốc độ phát triển nhanh nhất châu Á được mọi người coi là tấm gương. 30 năm qua, do sự ủng hộ mạnh mẽ của Chính phủ, Daewoo đã từ một công ty mậu dịch nhỏ với vốn điều lệ chỉ vẻn vẹn 10 ngàn USD đã lớn mạnh thành một công ty tổng hợp như một kỳ tích và khiến mọi người phải kinh ngạc. Mô hình "kinh doanh hỗn hợp" giữa ngành chế tạo và ngành tài chính của họ làm cho các công ty Trung Quốc thấy rất hứng thú, đối với nhiều người thì đó là phong cách phương Đông, và nó hoàn toàn có thể "cấy ghép" đến Trung Quốc. Với giới kinh tế học và những nhà quyết sách trong nước khi ấy, việc vun đắp cho một vài tập đoàn công ty cực lớn để đưa họ vào hàng ngũ "500" dường như là một nhiệm vụ chung. Mọi người cho rằng, những tập đoàn lớn mạnh, không thiếu lĩnh vực nào, giống như "mô hình Daewoo" là cách tốt nhất để

chống cự lại mọi rủi ro trong cạnh tranh thế giới, cũng là biểu tượng phất lên của kinh tế Trung Quốc.

Mộng cảnh tươi đẹp bước vào hàng ngũ "500 công ty lớn nhất thế giới" cũng như "mô hình Daewoo" đã đẩy con sóng đa nguyên hóa còn đang hưng thịnh lên một cao trào mới. Ngành nghề nào cũng có bao nhiêu cơ hội làm ăn, tất cả mọi người dường như ai cũng không thể chờ đợi thêm nữa, mở rộng, mở rộng hơn nữa, các doanh nhân còn chưa học được cách kiểm soát ham muốn của mình. Thực tế sau này chứng minh, trong con sóng đa nguyên hóa, những doanh nhân bị thiếu lý trí và tầm kiểm soát đều sẽ tự nhận hậu quả.

Đam mê được bước vào hàng ngũ "500" của các công ty vẫn tiếp tục cháy bỏng, hiện tượng này trở nên nổi bật nhất là trong ngành sản xuất đồ điện gia dụng vốn đã giành nhiều thắng lợi. Những công ty đồ điện gia dụng sau khi đánh bại được công ty nước ngoài thì lại nhanh chóng rơi vào cuộc "nội chiến" càng thảm khốc hơn. Vì tất cả các công ty đều có cơ sở kỹ thuật tương tự nhau, vì thế vũ khí của cuộc "nội chiến" vẫn là giá cả và liên tục dùng "kỹ thuật tiên tiến" để tạo nên cuộc "đại chiến về khái niệm". Trong vòng vài năm sau đó, các công ty đồ điện gia dụng Trung Quốc liên tục tuyên bố rằng mình đã thực hiện những bước đột phá kỹ thuật. Có người đã từng miêu tả một cách đả kích đối với những cái gọi là "kỹ thuật tiên tiến" này: Ví dụ, "Máy điều hòa có xúc tác quang" được tuyên truyền rằng là "đột phá lớn trong lĩnh vực máy điều hòa thế kỷ 21", thực ra là trên bộ lọc có gắn thêm một lưới lọc có cacbon hoạt tính, khi nào bị ướt thì tháo ra phơi nắng, giá thành không đến 1 đồng; "tủ lạnh vô trùng" được tuyên truyền là "tiêu chí để tủ lạnh bước vào thời đại xanh – sạch", thực ra là trên những phụ kiện bằng nhựa thêm vào đó chút hóa chất, giá thành không đến 10 đồng, nhưng lại có thể dựa vào khái niệm kỹ thuật ấy mà tăng giá lên 200 đồng.

Một điều đáng tiếc là, mặc dù rất nhiều công ty đồ điện gia dụng trong nước đảm bảo rằng sẽ thiết lập một trung tâm kỹ thuật, nhưng cuối cùng người ta phát

Cùng với sự phồn thịnh của lĩnh vực thương mại, ở một số người xuất hiện lối suy nghĩ thiển cận mù quáng và sáo rỗng về cả tinh thần lẫn văn hóa. Sinh viên mặc áo thun có in dòng chữ "đồng hành cùng cảm giác".

hiện, những cái gọi là trung tâm kỹ thuật thực ra chỉ là những câu cửa miệng mà thôi. Có một câu chuyện được lan truyền rộng rãi như sau, công ty Haier phát minh ra "máy rửa khoai lang", sau đó căn cứ theo nhu cầu của người tiêu dùng phát minh ra "máy đánh bơ", "máy rửa tôm", những câu chuyện này khi ấy được các báo đài giới thiệu rất sôi nổi, thậm chí còn được đưa vào tài liệu giáo dục đại học. Một nhà kinh tế học chất vấn rằng: "Mỗi một tí khoai lang, mang ra bờ sông, bờ giếng rửa bằng tay là xong, vừa đỡ tốn tiền, đỡ tốn sức mà lại sạch sẽ, tại sao cứ phải dùng máy rửa để tốn nước, tốn điện, tốn thời gian". Cách sáng tạo sản phẩm kiểu ấy cuối cùng đã khiến cho kỹ thuật của ngành điện gia dụng Trung Quốc rơi vào con đường gập ghềnh của chủ nghĩa hình thức và sáo rỗng. Trên thực tế, mãi đến năm 2008, Trung Quốc trở thành cơ sở chế tạo đồ điện gia dụng lớn nhất thế giới, nhưng vẫn chưa thể nào chế tạo những chiếc "ti vi màu Trung Quốc", "tủ lạnh Trung Quốc" hay "máy điều hòa Trung Quốc" hoàn chỉnh 100%.

Trong những đợt sóng dâng trào của trào lưu đa nguyên hóa, các doanh nhân dường như đã mất đi sự kiên nhẫn để chăm chỉ và lặng lẽ chế tạo ra một sản phẩm. "Tôi cho rằng người Trung Quốc có chút gì đó hơi nóng vội". Một học giả Nhật Bản đã nói với vẻ ưu tư như thế khi đi khảo sát duyên hải Trung Quốc, "cơ hội của Trung Quốc quá nhiều, đến mức các doanh nhân Trung Quốc khó lòng mà tập trung vào một lĩnh vực nào đó, và lập nên thành tích xuất sắc trong lĩnh vực này, nhưng tập trung chính là cách duy nhất để kiếm tiền. Coca Cola chỉ tập trung sản xuất coca, và trở thành sản phẩm đi đầu trong lĩnh vực sản phẩm tiêu dùng. Toyota chỉ tập trung chế tạo xe hơi, và trở thành công ty hùng hậu nhất về lợi nhuận tại Nhật Bản. Đi vào một ngành nghề, chuyên nghiệp hóa trước đã rồi mới toàn cầu hóa sau, đó mới là con đường kiếm tiền duy nhất". Ông cho rằng, "các doanh nhân Trung Quốc chỉ muốn bỏ ra 5 năm thời gian để học được những thứ mà Nhật Bản phải mất 50 năm mới học được, đây đích thực là dự định của Trung Quốc. Thế nhưng, quản lý là một quá trình liên tục phản hồi, nếu anh cứ học theo kiểu rút gọn ấy, sau đó vội vã hành động, hoặc giả để người khác đến tiến hành cải tạo tổ chức, điều đó thật chẳng khác gì "đứa trẻ nhân tạo".

Sự việc sau này chứng minh rằng, các công ty Trung Quốc rơi vào giấc mộng "500 công ty lớn nhất thế giới" thực ra chỉ là những phút xao lòng của tuổi thanh xuân, sau đó nhanh chóng bị đánh gục bởi khủng hoảng kinh tế châu Á, nhưng khi ấy, những lời nói của học giả Nhật Bản Ohmae Kenichi thì lại ít ai cảm thấy nghe lọt tai.

Hình trái: Đặng Tiểu Bình hứa rằng, khi Hồng Kông trở về với Trung Quốc, ông sẽ đích thân đến thăm nơi này. Khi ông mất, vẫn còn 131 ngày nữa Hồng Kông mới trở về.

Hình phải: Ngày 24 tháng 2 năm 1997, di thể Đặng Tiểu Bình được cho vào lò thiêu, hai bên đường phố có đến hơn 100 ngàn người dân đứng đó để tiễn đưa ông.

BƯỚC NGOẶT NGOÀI DỰ TÍNH VÀ NHỮNG CHÍNH SÁCH MỚI CỦA NHÀ NƯỚC

Ngày 19 tháng 2 năm 1997, nhà chính trị Đặng Tiểu Bình đã từ trần vào tuổi 93, cuối cùng thì vị lãnh đạo lão thành cách mạng này vẫn chưa được tận mắt chứng kiến cảnh tượng Hồng Kông trở về với Trung Quốc. Ngày 1 tháng 7, lá cờ có hình hoa thị của nước Anh tung bay tại đất cảng Hồng Kông đúng một thế kỷ đã từ từ hạ xuống.

Khi mọi người vẫn đang chìm đắm trong niềm vui được đoàn tụ của Hồng Kông, thì một trận khủng hoảng kinh tế ở khắp các nước châu Á như cơn lốc cứ thế ào ào cuộn tới.

Trận bão táp kinh tế này bắt đầu từ nước Thái Lan. Vào tháng 2, quỹ đầu tư do một nhà đầu tư người Mỹ có tên George Soros lãnh đạo đã tấn công vào nước Thái, nhắm thấy tình hình kinh tế của Thái đang quá nóng bỏng, đã xuất hiện khủng hoảng thiếu hụt tài chính, thế là ông bắt đầu thu mua đồng bạt, làm cho tỉ giá giữa đồng bạt và USD xảy ra biến động lớn. Chính phủ Thái lôi ra 5 tỷ USD dự trữ và mượn thêm 20 tỷ USD nữa để can thiệp thị trường, nhưng vẫn không thể nào ngăn cản nổi đà tụt giá của đồng bạt. Đến ngày 2 tháng 7, chính phủ Thái buộc phải tuyên bố để

tỉ giá tự trôi nổi, trong vòng 1 ngày, đồng bạt mất giá 20%. Ngay sau đó các nhà đầu tư tấn công Malaysia, Philippines, Indonesia, trong thời gian 4 tháng, tài sản của tầng lớp tiểu tư sản tại ba nước này lần lượt rút lại 50%, 61% và 37%. Tại Hàn Quốc, trong vòng 2 tháng bị tấn công, đồng won cũng mất giá 50%, tình hình kinh tế của nước này gần như rơi vào vực thẳm sụp đổ, tập đoàn Daewoo mới đó còn được coi là tấm gương đối với các công ty xí nghiệp Trung Quốc nhanh chóng gẫy gục.

Ngày 1 tháng 7 năm 1997, Hong Kong trở về, nỗi nhục 100 năm đã được gột rửa sạch chỉ trong một ngày.

Mặc dù Trung Quốc thực hiện quản chế đối với nguồn vốn nước ngoài, không bị ảnh hưởng trực tiếp từ trận khủng hoảng kinh tế này, nhưng cùng với cơn thoi thóp của cả châu Á, nên những ngày tháng ấy với Trung Quốc cũng thật không dễ dàng gì. Thị trường cổ phiếu trầm lắng, thị trường tiêu dùng vắng vẻ, qua mấy năm điều chỉnh vĩ mô, áp lực đè nén lên vấn đề lạm phát gần như không còn, nhưng cảnh tượng

Soros - "Thú dữ tài chính", chính ông là người gây nên cuộc khủng hoảng tài chính châu Á năm 1997. Trong cơn khủng hoảng này, lần đầu tiên Trung Quốc nhận ra thực lực và hình tượng của kinh tế nước lớn, đồng thời, nó cũng làm thay đổi chính sách kinh tế trong nước.

Hình trái: Xây dựng đập Tam Hiệp đã làm thay đổi diện mạo của thành phố Tứ Xuyên. Ảnh chụp năm 1997.

Hình phải: Những di dân ở Tam Hiệp.

ảm đạm của thị trường tiêu dùng cũng xuất hiện. Theo báo cáo của Cục Thống Kê quốc gia, đến giữa năm 1997, tổng giá trị hàng tồn kho chỉ trong lĩnh vực công nghiệp toàn quốc đã vượt quá 300 tỷ đồng, xuất hiện hiện tượng "dư thừa mang tính hệ thống", 95% sản phẩm công nghiệp đều là cung lớn hơn cầu. Vào tháng 6, Ủy ban Kinh tế mậu dịch Nhà nước (State Economic and Trade Commission), Bộ Thương mại nội địa (the Ministry of Domestic Trade) và Bộ Ngoại thương và Hợp tác kinh tế (Ministry of Foreign Trade and Economic Cooperation) v.v3... không thể không liên hợp lại để thành lập Trung tâm Điều tiết hàng hóa, để đẩy nhanh tốc độ lưu thông hàng hóa của các công ty. Cảnh tượng hàng hóa tồn đọng như thế này chỉ từng xuất hiện một lần vào năm 1990.

Cùng với những biến động của thị trường, các công ty tư nhân của Trung Quốc chào đón một "năm băng tan" đến thật bất ngờ, hàng loạt công ty đã từng một thời sáng chói rơi vào tình thế khó khăn. Nhưng việc cải cách kinh tế của Trung Quốc thường khiến người ta cảm thấy rằng đến ngõ cụt thì lại tìm thấy lối đi khác, sau cơn mưa trời lại sáng. Lịch sử chẳng bao giờ cứ thẳng một lèo tiến về phía trước như người ta thường nghĩ, mà phần nhiều là những ngã năm ngã bảy luôn xuất hiện vào thời khắc bất

Ngày 23 tháng 10 năm 1997, chỉ mới 3 tháng sau khi Hồng Kông đoàn tụ với Trung Quốc, thị trường cổ phiếu tụt dốc xuống còn 1211 điểm, mọi tờ báo đều đăng tin "tai nạn cổ phiếu" lên trang nhất.

ngờ nhất, khiến cho đầu óc và khả năng chịu đựng của con người luôn phải đối mặt với những thử thách lớn. Chẳng ai ngờ tới một điều là, cơn khủng hoảng kinh tế rầm rập kéo đến và cảnh tượng vườn không nhà trống tại thị trường trong nước lại "bất ngờ" làm cho tiến trình cải tạo thị trường hóa của các công ty quốc doanh Trung Quốc được đẩy lên nhanh hơn.

Trên thực tế, các công ty quốc doanh đã đi đến cục diện buộc phải thay đổi, không thay đổi sẽ phá sản. Tháng 1 năm ấy, kết quả điều tra công nghiệp toàn quốc lần thứ 3 ra lò, các số liệu cho thấy, tình thế đã đến bước cực kỳ nguy hiểm, tỷ lệ năng suất của các công ty nhà nước chỉ còn 3,29%, thấp hơn nhiều so với lãi suất tiết kiệm kỳ hạn 1 năm. Trong 39 ngành nghề lớn, có 18 ngành nghề thua lỗ, số tiền nợ của ngành công nghiệp trong nước chiếm 1,92 lần so với quyền lợi của chế độ sở hữu, số tài sản mà công ty có được không đủ để trả tiền lãi, hay nói cách khác, toàn bộ công ty nhà nước đều rơi vào cảnh vỡ nợ.

Các công ty ở thôn trấn cũng rơi vào cảnh ngộ này. Trong 20 năm trước, mô hình kinh tế tập thể ở phía nam Giang Tô (Tô Nam) và mô hình kinh tế tư nhân ở Ôn Châu cùng song song tiến bước, nhưng đến giữa thập niên 90 thế kỷ 20, do quyền tài sản không rõ ràng, kinh tế tập thể đã

Hình trái: Năm 1996, điện thoại di động thời kỳ đầu tiên được gọi là "Dageda" (Big brother), nhưng rất nhanh chóng bị mất "thân phận", ngay cả bà cụ bán rau cũng có một cái để dùng.

Hình phải: Năm 1997, xe ngựa, xe tải và trên bầu trời là máy bay chuẩn bị hạ cánh.

Hình dưới: Năm 1997, những sinh viên vừa ra trường tham gia ngày hội việc làm ở Thâm Quyến. Kể từ khi ấy, sinh viên tìm việc đã hoàn toàn bị xã hội hóa.

bị lây nhiễm những căn bệnh của các công ty quốc doanh. Một quan chức đã nói thẳng trước đại hội rằng: "Cùng với sự phát triển sâu hơn của thị trường kinh tế xã hội chủ nghĩa, mô hình kinh tế phía nam Giang Tô gặp phải tình hình mới, vấn đề mới, thể hiện rõ nhất là ở việc cơ cấu chế độ sở hữu quá đơn giản, quyền hạn và trách nhiệm giữa chính phủ và doanh nghiệp cũng như quyền tài sản của doanh nghiệp không minh bạch, sức sống vốn có cứ dần bị mai một. Những công ty thôn trấn thuộc chế độ sở hữu tập thể đã dần dần bị "đồng hóa" bởi thể chế cũ, sức sống không còn, thế nhưng ở rất nhiều nơi, các lãnh đạo vẫn rịt theo mô hình Tô Nam, phiến diện cường điệu chế độ công hữu mang tính chất tập thể, ngăn cản sự phát triển của khối kinh tế không thuộc công hữu".

Ý kiến này được coi là một lần nhìn lại đối với mô hình Tô Nam của các quan chức. Từ đó về sau, vòng hào quang mang tính chất chính trị bao bọc lấy mô hình Tô Nam dần dần

2 3 4

phân tán, đến cuối năm 2002, tại Tô Nam có đến 93% công ty tập thể thôn trấn thông qua các hình thức khác nhau "cải chế" thành công ty tư nhân. Sự kết thúc của mô hình Tô Nam cho thấy một lần thay da đổi thịt của kinh tế tập thể, ở một phạm vi rộng lớn, nó còn cho thấy chế độ hợp tác xã bắt đầu thực nghiệm từ những năm 50 thế kỷ 20 và chế độ công xã nhân dân về sau này đều đã triệt để chấm dứt về mặt cơ bản, chế độ công ty với đặc trưng thị trường hóa và quyền sở hữu tài sản cá nhân cuối cùng đã trở thành chủ đạo.

Ngày 12 tháng 9 năm 1997, đại hội đại biểu nhân dân toàn quốc của Đảng Cộng sản Trung Quốc đã tổ chức tại Bắc Kinh, trong bài báo cáo của mình, Tổng Bí thư Giang

1. Năm 1986, lần đầu tiên tổ chức biểu diễn thời trang trên cầu Kim Thủy ngay trước cửa Thiên An Môn.
2. Biểu diễn thời trang năm 1994.
3. Cuộc thi thiết kế thời trang.
4. Trang phục xuân hạ đã trở nên rất mốt ngay từ lần đầu tiên xuất hiện vào đầu năm 1997.

Hình trái: Hôn lễ vào năm 1987.

Hình phải: Một cảnh đám cưới trong ngõ hẻm Bắc Kinh vào năm 1997.

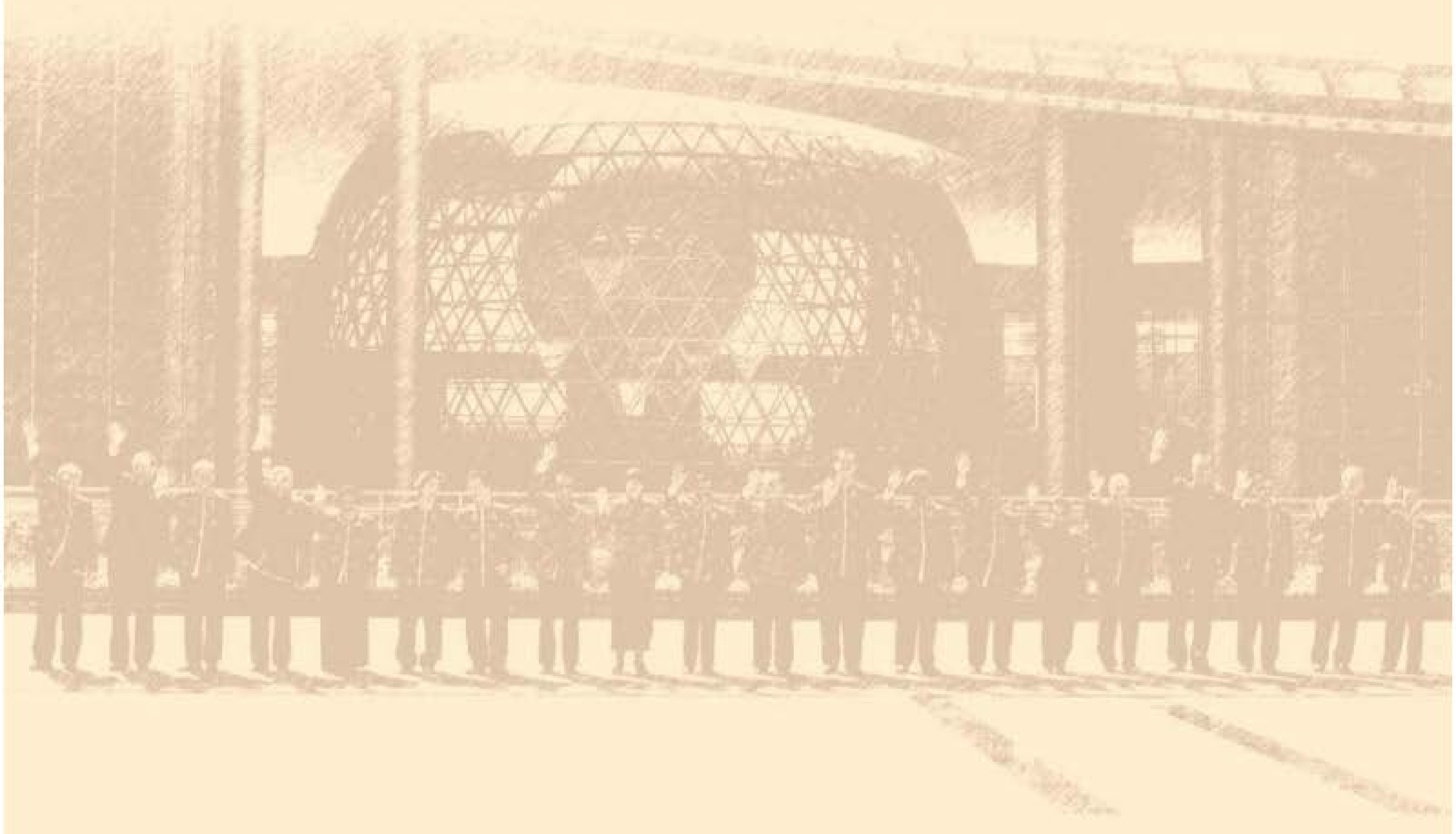
Trạch Dân đã đưa ra những sửa đổi rất to lớn đối với nhận thức về chế độ công hữu truyền thống, ông đề ra khái niệm "chế độ sở hữu hỗn hợp" và cho rằng chế độ kinh tế không thuộc công hữu không phải chỉ là bổ sung nữa, mà là "một bộ phận cấu thành quan trọng", tỉ trọng của kinh tế quốc hữu có giảm bớt một chút thì cũng không ảnh hưởng gì tới tính chất của chủ nghĩa xã hội. Từ đó, những tranh luận trong việc những doanh nghiệp nhà nước có nên cải cách quyền tài sản hay không đã thực sự chấm dứt.

Sau khi tư tưởng đã thông suốt, Chính phủ bắt đầu mạnh tay thực hiện "giữ to bỏ nhỏ", nhưng về mặt tư duy lại có một bước ngoặt. Trước đó, ý tưởng "giữ to" là "do nhà nước chủ đạo, tạo điều kiện giúp đỡ những doanh nghiệp có ưu thế để phát triển theo mô hình của những tập đoàn tài chính, để trở thành những công ty lớn, đủ sức cạnh tranh trên thị trường quốc tế và đại diện cho thực lực của Trung Quốc". Thế nhưng sự yếu kém của những tập đoàn tài chính của Hàn, Nhật qua cơn khủng hoảng tài chính đã khiến cho Chính phủ hoàn toàn mất niềm tin vào ý tưởng "giữ to" này. Ngay tập đoàn lớn như Daewoo mà còn không chống đỡ nổi sự tấn công của cơn khủng hoảng thì liệu rằng những công ty Trung Quốc có thoát khỏi vận mệnh đó không?

Một đám cưới với người nước ngoài, năm 1997.

Thế là, một chiến lược mới có tên *Quốc thoái dân tiến* đã xuất hiện, ý tưởng cơ bản là, tiền vốn của nhà nước phần lớn rút lui khỏi các lĩnh vực cạnh tranh. Trong một báo cáo, các chuyên gia đã kiến nghị những công ty nhà nước nên "rút lui hoàn toàn" khỏi 164 ngành nghề mang tính cạnh tranh cao, đồng thời nắm độc quyền trong những ngành nghề như gang thép, năng lượng, xe hơi, hàng không, điện tín, điện lực, ngân hàng, bảo hiểm, báo chí truyền thông, v.v... Trong những lĩnh vực này, chính phủ ra sức loại bỏ sự cạnh tranh của tư nhân và quốc tế, thông qua việc tăng cường chính sách độc quyền để đảm bảo lợi ích cho những công ty quốc doanh, coi đó là chủ sở hữu nguồn vốn nhà nước, với vai trò không hề giảm đi mà càng quan trọng hơn. Sau khi quốc sách này được xác định, nó có ảnh hưởng mang tính quyết định đến lô gích phát triển của các công ty và nền kinh tế Trung Quốc.

Hình trái: Trong sắc màu hoàng hôn, một nông dân leo cột điện để nối dây điện. Ảnh chụp năm 1998.

Hình phải: Bowling nặn bằng đất ở thị trấn huyện. Ảnh chụp năm 1998.

NHỮNG KHÓ KHĂN TRONG CẢI CÁCH VÀ TINH THẦN XÔNG PHA

Mùa xuân năm 1998, "lưỡng hội" lại như thường lệ được tổ chức tại Bắc Kinh, khi ấy công cuộc cải cách của Trung Quốc đã trải qua 20 mùa xuân. Vào lúc 10 giờ 30 phút ngày 19 tháng 3, khi trả lời câu hỏi của đài truyền hình kênh Phượng Hoàng, Tân Thủ tướng Chu Dung Cơ lúc đó đã khẳng khái nói: "Trong Hội nghị Đại biểu toàn quốc lần thứ nhất khóa IX đã ủy thác cho tôi một nhiệm vụ nặng nề, tôi cảm thấy nhiệm vụ này thực sự rất khó khăn, tôi cũng rất sợ sẽ phụ lòng mong mỏi của nhân dân. Thế nhưng, cho dù phía trước là bãi mìn hay vực sâu, tôi cũng vẫn sẽ tiến về phía trước chứ không ngoái đầu nhìn lại để rồi sợ sệt, tinh thần bạc nhược".

Cách hình dung qua cụm từ "bãi mìn" và "vực sâu" đã thể hiện được một cách rõ nét nhất những khó khăn to lớn mà Trung Quốc đang gặp phải trong công cuộc cải cách của mình. Chu Dung Cơ sẽ giữ chức thủ tướng suốt một nhiệm kỳ, ông hứa rằng trong vòng 4 năm sẽ hoàn thành 3 việc: Một là không để đồng nhân dân tệ bị mất giá; hai là kích hoạt nền kinh tế, kích cầu trong nước; ba là trong thời

Trận lụt năm 1998, Quân giải phóng đang giải cứu nai sừng đang bị kẹt trên đê.

gian 3 năm sẽ giúp các công ty nhà nước thoát khỏi khó khăn. Với tình hình khi ấy, nhiệm vụ thứ ba dường như không thể nào hoàn thành, những mũi tên nhằm vào công cuộc cải cách đã lên cung, không thể không bắn.

Giữ vững đồng nhân dân tệ để không bị trượt giá là nhiệm vụ cấp bách khi ấy. Đầu năm 1998, Soros quyết định sẽ đánh vào đồng đô la Hồng Kông – một đồng tiền có sự gắn kết chặt chẽ nhất với đồng nhân dân tệ, trên tờ *The Wall Street Journal*, ông ngang nhiên tuyên bố rằng "Chính quyền Hồng Kông sẽ thất bại". Khi ấy ở Hồng Kông lại đang bùng nổ dịch cúm gia cầm, cả đất Cảng rơi vào khủng hoảng, trong bối cảnh đầy chấn động ấy, tiếng súng bắn vào đồng đô la Hồng Kông của Soros đã vang lên. Chỉ trong vòng một ngày, các nhà đầu tư nước ngoài đã bán ra hơn 20 tỷ đô la Hồng Kông, chỉ trong vòng ngày thứ 2, họ lại tiếp tục bán ra 20 tỷ nữa, Cục Quản lý Tiền tệ Hồng Kông buộc phải cắn răng thu mua toàn bộ. Sau đó, các nhà đầu tư lại điên cuồng tung hàng ra bán, trận chiến giữa bên mua và bên bán diễn ra rất kịch liệt, chỉ số của

Năm 1998, Trường Giang bị lụt.

Hang Seng tụt xuống chỉ còn 6.600 điểm, tụt mất 10.000 điểm so với năm trước, tổng giá trị giao dịch là 200 tỷ đô la Hồng Kông. Nhưng chính quyền Hồng Kông rất nhanh chóng dùng đến quỹ ngoại tệ cực lớn tung vào thị trường cổ phiếu và thị trường kỳ hạn, trực tiếp đối kháng với các nhà đầu tư nước ngoài. Vào ngày quyết chiến, chính quyền Hồng Kông đã giành thắng lợi, chỉ số thị trường trở lại ổn định, Soros cụp đuôi rút lui.

Sở dĩ Hồng Kông có thể kháng cự nổi áp lực của trò chơi mang tính quốc tế này, đương nhiên không thể tách rời sự tiếp sức của Chính phủ Trung ương đứng ở đằng sau. Ngay vào thời điểm tháng 10 năm 1997, Ngân hàng Thế giới (The World Bank) tổ chức cuộc họp tại Hồng Kông, khi ấy Soros, Thủ tướng Malaysia Mahathir Mohamad và Thủ thướng Nga Anatoly Chubais đều được mời tham dự, lúc đó các nước châu Á đã rơi vào đám mây mù, đồng nhân dân tệ liệu có mất giá hay không đã trở thành đề tài nhạy cảm nhất trong cuộc họp. Ngân hàng Thế giới đã tổ chức riêng một buổi nói chuyện cho Chu Dung Cơ. Trong buổi nói chuyện ấy, Chu Dung Cơ trịnh trọng tuyên bố: "Trung Quốc giữ vững lập trường không để đồng nhân dân tệ mất giá, gánh vác nhiệm vụ lịch sử, đó là ổn định môi trường tiền tệ châu Á". Những lời này vừa thốt ra, tất cả những nhà lãnh đạo của các nước châu Á có mặt đều thở phào. Bình luận Kinh tế Viễn Đông (Far Eastern Economic Review) nói: "Lần đầu tiên Trung Quốc cho thấy vai trò của nền kinh tế nước lớn của mình trong cuộc khủng hoảng kinh tế mang tính toàn cầu".

Để giữ cho đồng nhân dân tệ không bị mất giá, Chu Dung Cơ đã phải chịu nhiều rủi ro và những áp lực nặng nề chưa từng có. Do ảnh hưởng của đợt khủng hoảng tiền tệ, tỉ lệ xuất khẩu vốn dĩ luôn rất khả quan giờ lại có xu hướng giảm sút, lượng hàng tồn kho trong nước tăng lên vùn vụt, nhu cầu tiêu dùng bị ảnh hưởng nghiêm trọng. Vào tháng 6, lưu vực Trường Giang bị một trận lụt lớn nhất trong vòng 100 năm, 29 tỉnh thành lâm nạn, số người tử vong lên đến 4150 người, tổn thất trực tiếp là 255,1 tỷ đồng. Lúc đó, dường như dư luận trên toàn cầu đều đồng thanh nói rằng: Nếu đồng nhân dân tệ không mất giá thì

Sau năm 1998, cùng với việc hủy bỏ chế độ phân phòng và biện pháp cho vay vốn được tiến hành, cơn sốt bất động sản nhanh chóng hình thành, trong 10 năm sau đó, nó luôn là "đầu tàu" kéo nền kinh tế lớn lên, cũng trở thành ngành nghề có lời nhiều nhất. Trong ảnh là quảng cáo bán nhà.

kinh tế Trung Quốc sẽ vô cùng khó khăn. Thế nhưng, Chu Dung Cơ đã bằng cách của riêng mình chứng minh cho sự độc đáo và tính độc lập của kinh tế Trung Quốc.

Với tình thế khi ấy, nếu muốn thay đổi hiện trạng kinh tế đang lao đao và nhu cầu tiêu dùng đang quá trầm lắng ấy thì con đường duy nhất là nhìn vào quốc nội, kích cầu trong nước. Khi ấy số tiền tiết kiệm của người dân đã lên đến 500 tỷ nhân dân tệ, chỉ cần giải phóng khả năng tiêu dùng này, thì kinh tế sẽ được phục hồi. Thế là, Chu Dung Cơ đưa ra một quyết sách trọng đại – nung nóng thị trường bất động sản. Trong vòng mấy năm qua, để ngăn chặn tình trạng lạm phát, Chu Dung Cơ luôn vô cùng cảnh giác đối với những hành vi đầu cơ có thể xuất hiện trong thị trường bất động sản bất cứ lúc nào, ông áp dụng chính sách phát triển có kiểm soát, còn hôm nay, để có thể nhanh chóng thúc đẩy nhu cầu tiêu dùng trong nước, dường như chỉ còn có một cách duy nhất, đó là thị trường bất động sản.

Bối ảnh (hình bóng sau lưng).

Tháng 7 năm 1998, Quốc vụ viện đưa ra một quyết định trọng đại, các cơ quan thuộc Đảng, chính quyền nhất loạt chấm dứt việc phân nhà cho nhân viên vốn đã được thực hiện trong hơn 40 năm để chuyển sang hình thức hóa giá nhà ở. Chính sách phân phối nhà ở bị hủy bỏ, đã khiến cho không gian của thị trường nhà ở trở nên rộng lớn hơn.

Gần như cùng lúc ấy, Quốc vụ viện đưa ra thông báo "Thực hiện chế độ cải cách nhà ở tại thành phố và thôn trấn – đẩy nhanh việc xây dựng nhà ở", trong đó yêu cầu rõ ràng "đẩy nhanh việc xây dựng và hoàn thiện hệ thống cung cấp nhà ở phù hợp với điều kiện kinh tế". Ngân hàng Nhân dân Trung Quốc thì thực hiện "biện pháp quản lý cho cá nhân vay vốn mua nhà", qui định hai cách trả là lãi trả hàng tháng, nợ trả cuối kỳ và trả góp hàng tháng, cho phép Ngân hàng Thương nghiệp triển khai dịch vụ cho vay vốn mua nhà. Sự ra đời của hàng loạt các chính sách này, đặc biệt là cho phép thực hiện hai biện pháp cho vay vốn và hủy bỏ chế độ phân nhà, đã trực tiếp thúc đẩy sự nóng trở lại của thị trường nhà đất, Trung Quốc bắt đầu cơn sốt nhà đất kéo dài suốt hơn mười năm, vô số câu chuyện làm giàu cũng diễn tiến từ đây.

Vì lĩnh vực nhà ở và bất động sản có liên quan chặt chẽ đến nhiều lĩnh vực khác, đặc biệt là đối với các ngành về vật tư như gang thép, xi măng v.v... đều có tính liên đới rất lớn, vì thế chính sách ấy quả là đã làm cho nền kinh tế được khôi phục. Có một nhà kinh tế học về sau này đã bình luận rằng: "Chính sách này là điểm chuyển đổi để cải thiện nhu cầu thị trường sau khi xảy ra cơn khủng hoảng tài chính ở châu Á và hiệu ứng của nó kéo dài trong 10 năm. Vay vốn tiêu dùng đã thúc đẩy nhu cầu nhà ở của các gia đình, còn việc xây dựng các cơ sở hạ tầng với qui mô lớn lại thúc đẩy nhu cầu đối với vật tư. Hầu hết các công ty cũng bắt đầu đi vào thời kỳ đầu tư rộng rãi hơn. Do tình hình đầu tư phát triển, nhu cầu của các công ty xây dựng đối với nguyên vật liệu và năng lượng cũng không ngừng gia tăng, chính điều này đã tạo cho các công ty nhà nước một thị trường rất có lợi".

Trong lời hứa của Chu Dung Cơ ngay khi ông nhậm chức, "với thời gian 3 năm sẽ giúp các công ty nhà nước thoát khỏi khó khăn" rõ ràng là một nhiệm vụ cam go nhất. Hiện thực đã khiến tất cả mọi người đều cảm thấy lo ngại, theo một thông báo của Bộ Tài chính, hầu hết những công ty nhà nước buộc phải thông qua việc làm giả báo cáo tài chính để che đậy hiện thực khó khăn. Bộ này đã tiến hành kiểm toán đối với báo cáo tài chính của hơn 100

Năm 1998, Chính phủ Trung Quốc đồng ý bán Ngành Công nghiệp chế tạo phim Trung Quốc cho công ty Kodak, phương án này đã từng gây ra rất nhiều tranh luận. Trong ảnh là Chu Dung Cơ và Chủ tịch Hội đồng quản trị Kodak.

công ty quốc doanh trọng điểm từ năm 1997 đến năm 1998, kết quả cho thấy có đến 81% các công ty báo cáo tình hình tài chính và doanh số thiếu chính xác. Người phát ngôn không giải thích vì sao lại thế, thế nhưng, tất cả mọi người đều biết nguyên nhân bên trong sự việc này.

Năm ngày sau khi phát biểu lời hứa của mình, Chu Dung Cơ đã ký vào một kế hoạch mà nghe ra có vẻ rất điên rồ, Chính phủ Trung Quốc đồng ý để công ty chuyên sản xuất phim Kodak của Mỹ mua lại toàn bộ Ngành Công nghiệp chế tạo phim của Trung Quốc. Theo ký kết, 7 công ty thuộc ngành sản xuất phim của Trung Quốc đều sẽ hợp tác với công ty Kodak, Kodak đồng ý đầu tư 1 tỷ USD, mang kỹ thuật cảm quang tốt nhất thế giới đến Trung Quốc, hiệp định đã làm chấn động giới thương mại thế giới này có tên "Hiệp định 98".

Ngành công nghiệp phim Trung Quốc là một hình mẫu. Cũng giống như các ngành đồ điện gia dụng, thức uống v.v..., sau năm 1978 việc cải tạo của ngành công nghiệp phim Trung Quốc cũng bắt đầu từ việc nhập thiết bị trọn bộ. Từ những năm đầu của thập niên 80 thế kỷ 20, chính quyền các địa phương thi nhau lập ra những hạng mục để thu hút dây chuyền sản xuất phim ảnh màu của Kodak, Fuji và Agfa của Đức, trong đó, các hạng mục đầu tư của Falta và

Kodak ở Hạ Môn lên đến 1,5 tỷ đồng, chi phí các hạng mục của công ty Shantou với phim Fuji còn cao hơn, lên đến 4 tỷ đồng. Chỉ trong 10 năm ngắn ngủi, Trung Quốc xây dựng 7 công xưởng sản xuất phim, trở thành quốc gia có ngành công nghiệp phim nhiều nhất. Tất cả các căn bệnh mãn tính của những công ty quốc doanh đều lộ hết trong ngành công nghiệp phim: đầu tư tới lui với số tiền lớn, thiếu khả năng xử lý kỹ thuật, thiếu khả năng cạnh tranh thị trường, cơ chế cứng nhắc và quản lý lộn xộn không hiệu quả. Đến trước và sau năm 1993, ngành công nghiệp phim ở trong nước thua lỗ toàn bộ, số tiền nợ lên đến hơn 10 tỷ nhân dân tệ. Đứng trước cục diện ấy, ngay cả cao thủ trị loạn Chu Dung Cơ cũng có vẻ như bó tay.

Kế hoạch của Kodak nảy sinh sớm nhất từ năm 1994, mùa thu năm ấy, chủ tịch hội đồng quản trị của Kodak khi gặp mặt Chu Dung Cơ ở bên hồ Tây, Hàng Châu đã bất ngờ đưa ra ý nghĩ "mua toàn bộ ngành công nghiệp phim Trung Quốc". Tất cả mọi người có mặt khi ấy đều cảm thấy đó là chuyện hoang đường, đây là đề tài chưa hề được thảo luận qua, thậm chí ngay cả đoàn lãnh đạo cao cấp của Kodak tùy tùng cũng lần đầu tiên nghe thấy. Thế nhưng, chỉ có Chu Dung Cơ cảm thấy vấn đề này không có gì quá đáng, vì trong đầu ông, ông đang nghĩ đến một nước cờ khác.

Phương án của Kodak rất hấp dẫn: "Trong quá trình cải cách công ty nhà nước của Chính phủ Trung Quốc, Kodak sẽ mang đến 3 điều, một là kỹ thuật, hai là quản lý cấp thế giới, ba là món tiền đầu tư ít nhất là 1 tỷ USD". Nhưng đồng thời Kodak cũng đưa ra yêu cầu: "Chúng tôi yêu cầu không cho phép bất cứ đối thủ cạnh tranh nào vào Trung Quốc, vì chúng tôi cần phải tổ chức lại những công ty già cội, còn họ lại có thể bắt đầu ngay việc xây dựng những công xưởng hoàn toàn mới". Trên thực tế, ý tưởng của Kodak rất phù hợp với hiện trạng cải tạo các công ty quốc doanh của Chính phủ Trung Quốc, điều đó đã khiến Chu Dung Cơ quyết tâm mạo hiểm một lần.

Chuyển nhượng toàn bộ ngành công nghiệp quan trọng sang tay một công ty nước ngoài, đây là cách làm chưa

từng được biết đến trong lịch sử doanh nghiệp Trung Quốc, và cũng là một nước cờ thực sự mạo hiểm. Chưa nói đến việc bán toàn bộ ngành công nghiệp này sẽ làm thay đổi hình thức lợi ích truyền thống, mà bản thân hành động này còn nói lên rằng toàn bộ ngành công nghiệp phim mang tính dân tộc sẽ bị san lấp hoàn toàn. Trong quá trình ấy, Chu Dung Cơ luôn là người ủng hộ hành động này, ông thậm chí còn bị phê bình là "kẻ bán nước" cõng rắn cắn gà nhà. Trong một lần thị sát, ông nói: "Có người nói rằng tỉ trọng của công ty nhà nước hạ thấp, còn tỉ trọng của công ty tư nhân tăng lên, như vậy chẳng phải là chủ nghĩa xã hội cũng bị thay đổi hay sao... điều quan trọng là ở cái mạch sống của kinh tế, chứ còn mấy cái như Hamburger, vài cuộn phim, vài cái kẹp tóc, anh có tiến hành đầu tư nước ngoài thì cũng có liên can gì chứ?" "Vài cuộn phim" mà ông nói ở đây hẳn là việc mua bán của Kodak.

Phương án của Kodak đưa ra được tiến hành một cách thuận lợi, cho thấy Chính phủ đã tiến bước đầu tiên mang tính lịch sử trong việc cải cách xí nghiệp quốc doanh. Lấy năm 1998 làm điểm ranh giới, chủ đề trước đó là sự chuyển đổi của cơ chế kinh doanh, còn đề tài sau đó lại là việc tổ chức lại và làm minh bạch hơn quyền tài sản. Có sự khác biệt là, đề tài phía trước cho dù hiệu quả gần như chẳng thấy, nhưng chính sách lại được lập ra vô cùng rõ ràng, còn đề tài sau đó thì hiệu quả rất rõ ràng nhưng chính sách lại cứ mù mờ. Thông qua một đợt "cải cách, cải tổ, cải tạo" mới do chính phủ đề ra, một cuộc vận động ***quốc thoái dân tiến*** nổ ra rầm rộ, và cuối cùng đã hoàn thành một đợt chỉnh hợp lớn chưa từng có chỉ vài năm sau đó, những công ty nhà nước đã từng "bành trướng" ở khắp nơi giờ trở thành "hạm đội vô địch".

Một đề tài đã liên tục dẫn đến tranh cãi sau sự việc này là, trong thời gian mấy năm sau đó, bất kể là xí nghiệp thôn trấn hay xí nghiệp quốc doanh, đều đã hoàn thành cuộc cách mạng về tài sản theo nhiều cách, nhưng do ***quốc thoái dân tiến*** ngay từ đầu đã thể hiện đặc điểm là chỉ thiên về hành động mà thiếu tính quản giám về pháp chế, nên rốt cuộc có bao nhiêu xí nghiệp quốc doanh và tập thể thực hiện được việc tổ chức lại tài sản kếch xù trong quá

trình chuyển đổi, đó là câu đố mãi chẳng tìm ra câu trả lời, sau này tên của những người giàu có xuất hiện trên danh sách các loại tài sản thì rõ ràng có một phần lớn là những người được lợi nhiều nhất qua đợt cải cách này. Vì vậy, nó còn được gọi là "bữa tiệc cuối cùng".

Lấy năm 1998 làm mốc khởi điểm, thì mọi hiện tượng cho thấy việc cải cách của Trung Quốc đi vào một giai đoạn mới mà hình thức lợi ích càng phức tạp hơn, những xung đột cũng càng kịch liệt hơn, từ tầng lớp đưa ra quyết sách của Trung ương cho đến giới tư tưởng, các doanh nhân... ai cũng cảm thấy quá khó khăn khi tiến hành cải cách sâu hơn, đồng thời lại có một cảm giác vừa phấn chấn lại vừa mơ hồ vì không biết công cuộc cải cách này sẽ đưa vận mệnh của quốc gia và bản thân đi về đâu.

Trong mấy năm sau, mọi người mới cảm thấy được nhiều ý vị hơn nữa qua cách nói về "bãi mìn" và "vực thẳm".

Hình trái: Từ năm 1990, quan chức thấp nhất của hệ thống hành chính Trung Quốc – trưởng thôn cũng thực hiện bỏ phiếu công khai. Trong ảnh là cuộc bỏ phiếu bầu trưởng thôn ở thôn Lôi Khẩu, huyện An Dương thành phố An Dương tỉnh Hà Nam. Ảnh chụp vào tháng 10 năm 1998.

Hình phải: Trước và sau năm 1998, xổ số kiến thiết vừa được thực hiện đã làm dấy lên khát vọng làm giàu của bao người dân nghèo. Tại nhiều thành phố thực hiện hoạt động rút thăm trúng thưởng đều có hàng 100 người tham gia.

Ngày 20 tháng 12 năm 1999, Ma Cao do chính quyền Bồ Đào Nha cai quản đã được trả về Trung Quốc, kết thúc lịch sử 100 năm thuộc địa của Ma Cao.

SỰ HOÀNH HÀNH CỦA CÁC NHÀ ĐẦU CƠ VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ TRONG THỊ TRƯỜNG CỔ PHIẾU

Năm 1999, một thế kỷ với 100 năm dài luôn khiến người ta cảm thấy trăm mối tơ vò cuối cùng đã đi đến những bước cuối cùng của nó. Tạp chí *Fortune* của Mỹ đã rất nhạy cảm tuyên bố rằng, hội nghị "Fortune" hàng năm sẽ được họ tổ chức tại thành phố có tính quốc tế hóa nhất của Trung Quốc – Thượng Hải, thời gian vào cuối tháng 9, ngay trước khi Đại lễ Quốc khánh diễn ra. Đây là cơ quan truyền thông quốc tế nổi tiếng đầu tiên tổ chức hội nghị thường niên mang tính toàn cầu tại Trung Quốc, chủ đề của hội nghị rất phù hợp với tưởng tượng của mọi người – "Để mọi người biết đến Trung Quốc, để Trung Quốc biết đến thế giới".

Môi trường bị phá hoại ngày càng làm ảnh hưởng đến đời sống chốn thị thành. Từ năm 1988 trở đi, bụi cát đã trở thành vấn đề nan giải trong việc bảo vệ môi trường Thủ đô.

Nhìn từ góc độ kinh tế vĩ mô,

những biểu hiện của Trung Quốc khiến mọi người ai cũng tràn ngập hy vọng. Các nước Đông Nam Á còn chưa hết bàng hoàng sau đợt khủng hoảng kinh tế, thì kinh tế Nga lại xảy ra khủng hoảng, Brazil ở Nam Mỹ cũng xuất hiện khủng hoảng tài chính nghiêm trọng. Trong tất cả các nước đang phát triển, Trung Quốc có thể được gọi là "nhất chi độc tú" (một mình chói sáng). Cùng với sự phát huy hiệu quả của các biện pháp thúc đẩy kinh tế, thị trường tiêu dùng bắt đầu sôi nổi hơn, sự phục hồi của thị trường bất động sản kéo theo sự phát triển của các ngành nghề khác cũng đã ngày một rõ hơn, một chu kỳ phát triển kinh tế với tốc độ cao đã lại đến.

Thị trường vốn dĩ luôn là "phong vũ biểu" của kinh tế vi mô, còn ở Trung Quốc, "phong vũ biểu" thường in ảnh trong chiếc gương dị dạng luôn méo mó, huyền bí.

Ngày 19 tháng 5 năm 1999, một ngày mà tưởng như sẽ không xảy ra bất cứ một việc gì để có thể đưa tin, thị trường cổ phiếu Trung Quốc bỗng bừng tỉnh sau hơn 700 ngày buồn tẻ, một tia sáng bắt đầu lóe lên và kéo dài liền 32 ngày. Trong thời gian này, Ngân hàng Trung ương tuyên bố hạ lãi suất, "luật chứng khoán" bắt đầu thực hiện, *Nhân Dân Nhật Báo* vốn dĩ luôn rất thận trọng cũng đăng bài bình luận đặc biệt yêu cầu mọi người "phải kiên định giữ vững niềm tin, phát triển một cách có qui tắc, phải biết trân trọng cục diện tốt đẹp của thị trường chứng khoán". Vừng trời đông đã đỏ rực, trong thời gian chưa đến hai tháng, chỉ số đã liên tục tăng đến 1700 điểm, mức độ tăng trưởng lên đến hơn 50%. Cùng với sự bất ngờ của "tình hình 19 tháng 5", dân chơi cổ phiếu cuối cùng cũng đã nhìn thấy tương lai mình, nhưng một nhóm người "giàu có" đầy tinh anh mà táo bạo cũng bắt đầu sổ lồng.

Trong thị trường vốn của Trung Quốc, những nhà đầu cơ giàu có – "Những bông hoa ác (The Flower of Evil)" này là một sản vật của chế độ. Trước hết, những doanh nghiệp nhà nước mà trong những năm ấy phải lên sàn để "giải quyết khó khăn" chính là yếu tố đầu tiên để họ sống được, những doanh nghiệp này lên sàn chẳng bao lâu thì rơi vào cảnh khốn cùng, vì thế mà được gọi với cái tên

Thị trường cổ phiếu Trung Quốc bị các nhà kinh tế học gọi là "sòng bạc", các nhà đầu cơ tác oai tác quái, màn đen dày đặc, cả trăm triệu người chơi nhỏ lẻ là kẻ thiệt hại lớn nhất.

"vỏ tài chính". Tiếp đó, thị trường cổ phiếu Trung Quốc kể từ khi được thành lập đến nay, do những hạn chế trong chính sách, nên tồn tại hai loại quyền sở hữu cổ phiếu là cổ phiếu niêm yết và cổ phiếu chưa niêm yết (OTC), mà những cổ đông của cổ phiếu OTC lại giữ tỉ lệ cổ phiếu tương đối cao, ước tính phải đến $^2/_3$, và thường là nằm ở vị trí kiểm soát cổ phiếu, và kết quả là cùng cổ phiếu nhưng không cùng quyền, những bộ phận xử lý của các công ty lên sàn tồn tại những khiếm khuyết nghiêm trọng, rất dễ xảy ra hiện tượng "bành trướng", thậm chí trở thành "bá chủ". Sự tồn tại của cổ phiếu OTC khiến cho các nhà đầu cơ có thể dùng những thủ đoạn đen tối với sự trả giá rất thấp để dễ dàng khống chế các công ty. Vấn đề tiếp theo là cơ chế quản lý còn non trẻ đã khiến cho mọi thủ đoạn đen tối lại càng lộng hành ở khắp nơi. Trong một khoảng thời gian tương đối dài, "đề tài" là danh từ lưu hành rộng

khắp thị trường cổ phiếu Trung Quốc, bạn chỉ cần tưởng tượng một cách táo bạo, mạnh dạn hành động là có thể làm nên "sự nghiệp" lớn.

Những nhà đầu cơ hung hãn này luôn có những đặc điểm như sau: Trước tiên, tất cả họ đều là cao thủ bịa chuyện, trong thị trường cổ phiếu luôn tồn tại vô số những tin đồn, thì đây quả là "con cừu non" để cho người ta mặc sức cắt cổ. Vì có rất nhiều tin tức không chính xác, các nhà đầu cơ thường núp sau sân khấu rồi bịa ra những đề tài khiến cho mọi người hoang mang để rồi từ đó thao túng giá cổ phiếu, thậm chí còn lợi dụng phương tiện truyền thông để tạo bề thế cho những cổ phiếu mà họ đã nhắm tới, mọi kỳ tích đều được tạo ra một cách dễ dàng như thế. Tiếp theo, trong số họ không thiếu những cao thủ vận dụng tiền vốn, đối với họ, trên thế giới này chẳng có thị trường nào có nguồn lợi nhuận hấp dẫn như thị trường cổ phiếu. Họ thường lợi dụng những "vỏ tài chính" hữu danh vô thực và những cổ phiếu chưa niêm yết mang tính pháp nhân của các công ty nhà nước, sau đó đứng đằng sau sân khấu để mua với giá cực rẻ, từ đó tạo ra một đế chế tài chính một cách nhanh nhất.

Một nhà đầu cơ nổi danh một thời đã tự tạo nên câu danh ngôn: "Việc hấp dẫn nhất là dùng sinh mạng của mình để đánh đổi". Trong thời hoàng kim, ba loại cổ phiếu mà ông kiểm soát đã tăng lên gấp 10 lần chỉ trong vòng 5 năm. Nhưng thực ra, 3 công ty dưới ngọn cờ của ông lại chỉ thu được lợi nhuận không quá 240 triệu đồng cho dù là trong những năm làm ăn tốt nhất, không thể nào coi là "kỳ tích lợi nhuận". Để duy trì giá cổ phiếu luôn ở mức cao, một mặt, nhà đầu cơ này liên tục ra thông báo là sẽ liên doanh liên kết để mở rộng và làm tăng thêm lợi nhuận cho công ty, coi đó là thủ đoạn để ổn định và nâng cao giá cổ phiếu, một mặt khác, ông lại lập nên và kiểm soát nhiều tổ chức tài chính lớn, đồng thời thông qua các phương thức hợp pháp hay bất hợp pháp để triển khai ủy thác quản lý tài chính qua các lĩnh vực ngân hàng, chứng khoán, cho vay tài chính, bảo hiểm, gây quĩ v.v... Cách làm đầy thủ đoạn và bất hợp pháp này đã khiến cho nhà đầu cơ dần biến thành một quái thú tài chính với qui mô cực lớn và cũng đầy rủi ro. Theo

Trong "mười công trình lớn" thuộc công cuộc khai phá miền Tây, Tử Bằng Phố là công trình san lấp đê thành công. Trận động đất tại Văn Xuyên, Tứ Xuyên xảy ra ngày 12 tháng 5 năm 2008 chính là nơi này.

con số tính toán, mỗi năm công ty này dùng đến 1 tỷ nhân dân tệ để duy trì cổ phiếu ở giá cao, và 3 tỷ nhân dân tệ để chi trả lợi nhuận. Như vậy, ít nhất phải mất đến 4 tỷ nhân dân tệ thì công ty mới có thể hoạt động bình thường. Đây là con số khiến người ta thoạt nghe đã nổi gai ốc, vì chi phí tài chính quá cao đã khiến cho trò chơi này ngay từ đầu đã trù định đến sự thất bại thảm hại.

Trong việc duy trì sự phát triển lành mạnh của thị trường cổ phiếu, phương tiện truyền thông là một lực lượng không thể bỏ qua. Vào tháng 10 năm sau, tạp chí *Tài Chính* của Bắc Kinh đã cho đăng bài viết *Bóng tối phía sau con số tài chính* ở ngay trang bìa và ngay lập tức phá vỡ câu chuyện thần thoại đẹp như mơ vừa mới được hình thành trên thị trường cổ phiếu Trung Quốc. Trước đó, không giống như hình tượng của những nhà đầu cơ tư nhân, những công ty tài chính đang dùng tinh thần nghiệp vụ khoa học, có trách nhiệm và ổn định lâu dài để trở thành thế lực đáng để tin cậy trên thị trường cổ phiếu. Từ năm 1998 đến nay, mỗi một khoản tiền đến với thị trường đều được sự ưu ái của các tầng lớp quản giám và sự ca tụng của dư luận, và được coi là những kinh nghiệm thị trường của phương Tây cũng như những biện pháp quan trọng để bồi dưỡng cho các nhà đầu tư. Nhưng cuối cùng có người phát hiện rằng, các công ty tài

chính không phải là thiên thần giống như trong tưởng tượng của bao người, mà cũng làm nhiều việc phạm pháp. Bài báo mang tên *Bóng tối phía sau con số tài chính* đã làm dấy lên một làn sóng lớn.

Đang lúc các công ty tài chính vô cùng phẫn nộ, thì nhà kinh tế học 70 tuổi đời Ngô Kính Liên đã đứng ra, khi ông nhận lời phỏng vấn của đài truyền hình, ông đã trực tiếp so sánh thị trường cổ phiếu với "sòng bạc". Ông nói: "Có một người nước ngoài nói rằng, thị trường cổ phiếu Trung Quốc rất giống một sòng bạc, mà sòng bạc này không chút qui tắc nào cả. Trong sòng bạc cũng có qui tắc của nó, ví dụ như anh không được phép coi bài của người khác. Còn trong thị trường cổ phiếu của

Hình trên: Cảnh tượng hùng vĩ tại khu Phố Đông, Thượng Hải. Ảnh chụp vào tháng 2 năm 2008. Về một mặt ý nghĩa nào đó, độ cao của Phố Đông đã cho thấy chiều cao của Trung Quốc.

Hình dưới trái: Một thanh niên Thượng Hải chơi bóng rổ trước một căn nhà tồi tàn, đằng sau là ngọn tháp Hòn ngọc Phương Đông tại Phố Đông. Ảnh chụp năm 2004.

Hình dưới phải: Bơi trên sông Hoàng Phố.

chúng ta, lại có người có thể xem bài người khác, có thể chơi trò quay cóp, có thể chơi trò lừa gạt. Mấy trò lừa gạt, thao túng giá cổ phiếu có thể nói là đã đạt đến đỉnh cao". Sau khi các nhà đầu cơ và những công ty tài chính đã phản đối kịch liệt, mũi tên của Ngô Kính Liên đã nhằm thẳng vào thị trường vốn Trung Quốc. Ông phê phán rằng: "Đừng nên coi thị trường cổ phiếu là chỗ 'tìm kiếm lợi nhuận (tầm tổ trường)'. Do tầng lớp quản lý coi thị trường cổ phiếu là công cụ phục vụ tài chính của các công ty quốc doanh và là công cụ để rót tiền bạc vào những công ty quốc doanh, đã khiến cho các công ty có đặc quyền trên thị trường dựa vào một cái giá thật cao để phát hành cổ phiếu niêm yết, từ đó duy trì số tiền nắm trong tay, vì thế mà thị trường cổ phiếu trở thành nơi "tìm kiếm lợi nhuận" thật lớn. Vì vậy cần phải phủ định phương châm "thị trường cổ phiếu là để phục vụ các công ty quốc doanh về mặt tài chính" và cách làm "Chính phủ ngăn chặn tình trạng cổ phiếu rớt giá, các công ty hốt bạc". Cụ già với tính tình khiêm tốn hòa nhã này về sau đã được phong là một tấm gương sáng trong giới kinh tế học Trung Quốc.

Mặc dù những vấn đề trên thị trường cổ phiếu đã thể hiện rõ sự non trẻ của thị trường vốn Trung Quốc, cũng như những hậu quả nghiêm trọng do những khiếm khuyết của chế độ quản lý mang lại, nhưng nhìn từ chỉnh thể thì kinh tế Trung Quốc vẫn tràn đầy sức sống, các doanh nhân vẫn chí khí vững vàng.

Ngày 27 tháng 9, hội nghị thường niên của tạp chí *Fortune* – Mỹ được tổ chức tại Thượng Hải, hơn 300 lãnh đạo của các công ty nước ngoài đến dự, trong đó có hơn 60 người là chủ tịch hội đồng quản trị của các công ty nằm trong hàng ngũ "500 công ty lớn nhất thế giới". Một phóng viên người Mỹ đã viết trong báo cáo của mình rằng: "Tất cả đều khiến mọi người cảm thấy thật hưng phấn, thời gian, địa điểm cũng như vấn đề thảo luận đều như vậy. Cảm giác ấy chẳng khác nào tại hiện trường của siêu cúp (là trận chung kết bóng chày tổ chức cho công nhân viên Mỹ, là chương trình thể thao có tỉ lệ theo dõi cao nhất toàn nước Mỹ), mọi người đang chứng kiến một trận thi đấu kinh

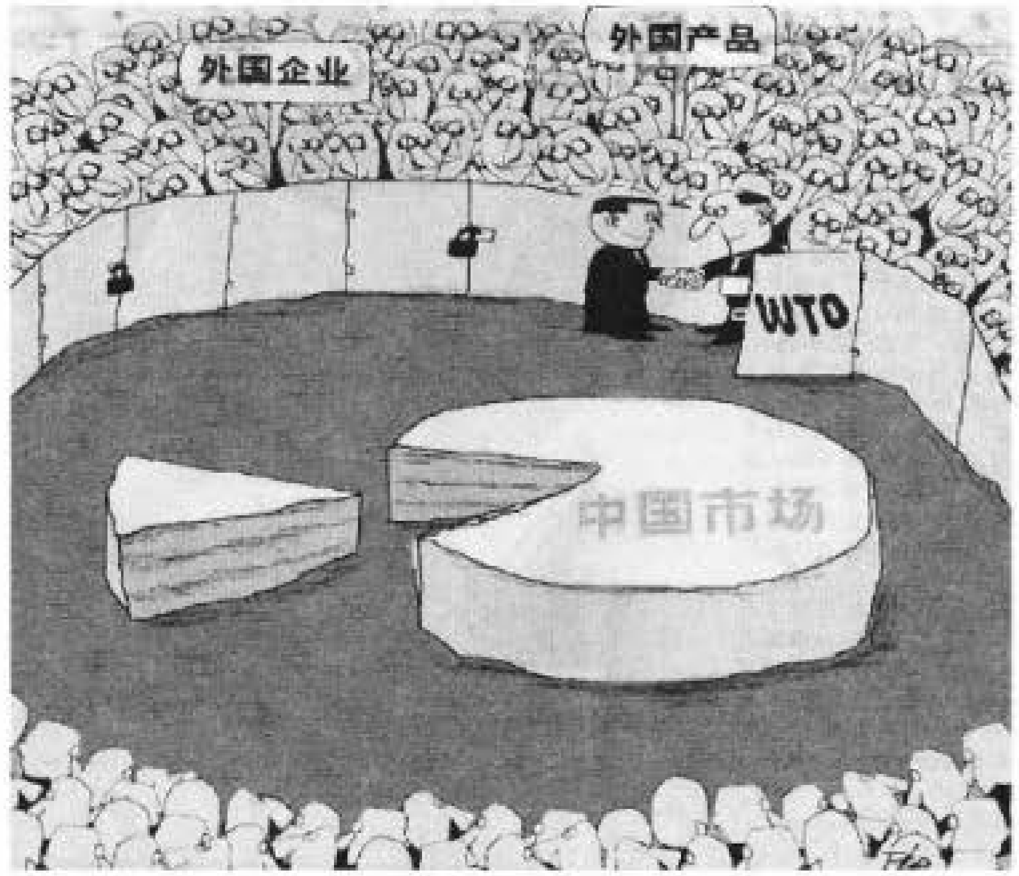

Phản đối cuộc đánh bom vào Đại sứ quán Trung Quốc, tại Nam Tư, lực lượng chính là sinh viên.

điển". So với các lãnh đạo của những công ty nước ngoài, hơn 200 doanh nhân Trung Quốc tham gia hội nghị này càng phấn khích hơn, họ thực sự mong muốn học hỏi được những kinh nghiệm quí báu từ các doanh nhân tầm cỡ quốc tế này, về sau rất nhiều người đã coi đây là một sự kiện mang tính tượng trưng cho sự bứt phá của Trung Quốc.

Lại thêm một thông tin tốt đẹp đến vào cuối năm 1999, ngày 15 tháng 11, Trung Quốc đã chính thức sở hữu "tấm vé" để bước vào thế giới toàn cầu hóa. Ngày hôm ấy, Trung Quốc và Mỹ đã chính thức kí kết hiệp định, Mỹ cho biết sẽ ủng hộ Trung Quốc gia nhập WTO (Tổ chức Thương mại Thế giới).

Vào tháng 5, đàm phán đã từng rơi vào trạng thái gay gắt. Ngày 8 tháng 5, một quả bom của Mỹ đã đánh vào Đại sứ quán Trung Quốc tại Nam Tư làm 3 ký giả thiệt mạng. Sinh viên ở Bắc Kinh kéo nhau ra đường và đến trước Đại sứ quán Mỹ tại Bắc Kinh để đốt nến, mặc niệm những người xấu số, sau đó lại kéo đến một công ty của Mỹ mà họ cho rằng đó chính là đại diện của Mỹ. McDonald bị đóng cửa một ngày, cửa kính của tòa nhà IBM bị phá vỡ, Chủ tịch Hội đồng quản trị của Microsoft tại Trung Quốc vội vàng gửi đến các công nhân viên của mình bức thư động viên an ủi, trong đó nói "Nếu cần thiết

Gia nhập WTO là cơ hội đối với cả Trung Quốc và thế giới.

thì công ty đóng cửa, nhân viên có thể về nhà lánh nạn". Các sinh viên cũng rất khôn khéo, tại cổng Trường Đại học Bắc Kinh, sinh viên Khoa Tin học đã giăng câu khẩu hiệu "Tẩy chay hàng Mỹ, ngoại trừ máy tính", rất nhiều sinh viên ban ngày thì ra đường biểu tình còn buổi tối lại thắp đèn ngồi ôn "TOEFL". Đúng lúc tinh thần phản đối Mỹ đang đà căng thẳng nhất, Mỹ lại cùng với Nhật Bản công bố "Hợp tác phòng vệ Mỹ - Nhật", coi các nước vùng biên châu Á làm quân xanh.

Nhưng nguy cơ cuối cùng cũng qua đi, cuộc đàm phán cho hiệp định vào WTO của Mỹ và Trung Quốc cũng đã thành công vào cuối năm 1999 một cách rất kịch tính. Có lẽ mọi thời khắc vĩ đại nhất luôn tràn đầy kịch tính. Hơn 100 năm nay, người Trung Quốc luôn mong sẽ gia nhập gia đình kinh tế toàn cầu hóa với vai trò tích cực và bình đẳng, vào năm cuối cùng của thế kỷ 20, Trung Quốc đã nắm trong tay "tấm vé vào cổng" này.

Năm 2001, tại sân vận động Ngũ Lý Hà, Thẩm Dương, Trung Quốc giành tấm vé vào vòng chung kết cúp bóng đá thế giới.

VƯƠN TỚI CẦU VỒNG VÀ SỰ TÁI SINH CỦA CÔNG TY QUỐC DOANH

Ngày 13 tháng 7 năm 2001, đúng 22 giờ, giờ Bắc Kinh, tất cả người dân Trung Quốc đều nín thở chờ đợi trước màn hình ti vi, mọi người đã phải chờ đợi đúng 4 năm cho thời khắc này. Khi mọi người nhìn thấy Chủ tịch Thế vận hội Antonio Samaranch mở chiếc phong bì, sau đó đọc thật to thật rõ hai chữ "Bắc Kinh", ngay lập tức bên ngoài những tòa cao ốc, pháo hoa vun vút bay lên, kín cả bầu trời. Bắc Kinh trở thành thành phố tổ chức Thế vận hội lần thứ 29. Mãi đến năm 2008, Thế vận hội luôn là một động lực đầu tư quan trọng để duy trì và phát triển kinh tế vĩ mô của Trung Quốc và là một trong những nhân tố luôn được người Trung Quốc chờ đợi trong lòng.

Đăng cai Thế vận hội thành công, Trung Quốc vừa có được một cơ hội thể hiện sức hấp dẫn của mình đối với thế giới, đồng thời vừa mang lại cho nền kinh tế Trung Quốc một viễn cảnh tốt đẹp.

Hỷ sự liên tục xuất hiện, cách nói "năm 2001 là năm của Trung Quốc" cứ thế lan đi khắp nơi. Ngày 7 tháng 10, tại sân vận động Ngũ Lý Hà (Wulihe), Thẩm Dương, đội bóng đá nam Trung Quốc đã thắng Oman với tỉ số 1:0 và lọt

Năm 2001, tại "Vòng đàm phán Doha", đàm phán về vấn đề gia nhập WTO của Trung Quốc có bước đột phá. Bên phải là Bộ trưởng Bộ Thương mại Trung Quốc – Thạch Quảng Sinh.

vào vòng chung kết cúp bóng đá thế giới mang tính lịch sử, biến ước mơ "vượt ra ngoài châu Á, bước ra thế giới" từ bao năm nay của người Trung Quốc thành hiện thực; ngày 10 tháng 11, lại là một thời khắc mang tính lịch sử, buổi chiều hôm ấy, Hội nghị Cấp Bộ trưởng của Tổ chức Thương mại Thế giới tổ chức tại thủ đô Doha nước Qatar, tất cả đã thẩm định và thông qua việc gia nhập WTO của Trung Quốc.

Trên thực tế, những ảnh hưởng đối với bề sâu kinh tế Trung Quốc của việc gia nhập WTO đã thể hiện rõ ngay từ mấy năm trước đó. *Quốc thoái dân tiến* diễn ra trong năm 1998 chính là một quyết sách chiến lược quan trọng của Chính phủ Trung Quốc để ứng đối với WTO, việc tiến thoái và tái tổ chức của các tập đoàn tài chính nhà nước đều căn cứ theo thời gian mở cửa thị trường của WTO, kết quả là sự phất lên của những doanh nghiệp nhà nước qui mô lớn sau khi được điều chỉnh và đã lập nên kỷ lục lợi nhuận cao nhất từ những năm 90 thế kỷ 20 đến nay.

Năm 2002, cúp bóng đá thế giới được tổ chức tại Nhật Bản và Hàn Quốc, trước khi trận đấu giữa Trung Quốc và Brazil bắt đầu, fan hâm mộ hôn nhau.

Trong mấy năm qua, việc "thay máu tái sinh" của các doanh nghiệp nhà nước qui mô lớn xuất hiện ba tình huống. Một là những tập đoàn

Hội nghị APEC lần thứ 9 tổ chức tại Thượng Hải, lãnh đạo các nước mặc trang phục truyền thống của Trung Quốc.

qui mô lớn đều đã xuất hiện trên thị trường nước ngoài, những tập đoàn như China Telecom, China Unicom, China Petroleum v.v... lần lượt xuất hiện thành công trên thị trường New York hoặc Hồng Kông. Những tập đoàn doanh nghiệp nhà nước vốn dĩ luôn rất bảo thủ đã xông xáo trên thị trường thế giới rõ ràng không phải chỉ đơn thuần là vấn đề tài chính nước ngoài, mà là sự quyết tâm lớn trong việc chủ động cải cách cũng như sự lựa chọn đầy gian khổ. Hai là việc phân hóa và tái tổ chức để phá vỡ sự lũng đoạn, nâng cao khả năng cạnh tranh, khi mọi người không ngớt lời chỉ trích trách cứ ngành viễn thông, thì các "đầu sỏ chính trị" lặng lẽ sử dụng "con dao phẫu thuật" của mình. Viễn thông Trung Quốc chia làm năm, dầu khí và lọc hóa dầu Trung Quốc cũng được phân hóa lại, hãng hàng không dân dụng Trung Quốc được tái tổ chức, tập đoàn kim loại màu Trung Quốc bị giải tán... hầu hết các công ty nhà nước quen thuộc đều "chia nhau ra ở riêng". Ba là tập thể doanh nhân của các doanh nghiệp nhà nước bắt đầu lộ diện và thể hiện rõ bản lĩnh của mình. Là những người thao tác trực tiếp của hai việc cải cách lớn vừa nói trên, tập thể doanh nhân vốn dĩ luôn muốn giữ sự ổn định đã bị đẩy lên đầu ngọn sóng, những tiềm năng của họ được khuyến khích và thể hiện một cách chưa từng có.

Các ngân hàng nước ngoài tại khu phố tài chính ở Phố Đông. Trung Quốc trở thành đất lành cho các nhà đầu tư tài chính trên toàn cầu.

Một mặt khác, các công ty nước ngoài có mặt tại Trung Quốc cũng nhanh chóng điều chỉnh chiến lược của bản thân, làm dấy lên một đợt sóng tư nhân hóa.

Trong rất nhiều năm trước đây, người nước ngoài nếu muốn đầu tư mở công ty thì đều phải có một người trong nước đứng ra góp vốn hợp tác, ví dụ như Coca Cola hay Pepsi Cola đặt xưởng ở các nơi đều cần phải góp vốn với công ty lương thực quốc doanh. Nhưng sau khi Trung Quốc gia nhập WTO, những hạn chế này dần dần biến mất, những công ty góp vốn nước ngoài đã ổn định thì tìm mọi cách để đẩy lùi phía đầu tư Trung Quốc, hoàn thành sự chuyển hóa sang tư nhân hóa. Panasonic của Nhật Bản đã chứng thực với báo đài, "50 công ty Panasonic góp vốn ở Trung Quốc đều có ý muốn chuyển thành tư nhân hóa"; công ty sản xuất điện thoại Motorola của Mỹ cũng đưa ra quyết sách như thế, chủ tịch hội đồng quản trị quyết định trong vòng 5 năm sẽ tăng vốn đầu tư lên 10 tỷ USD, đồng thời nhận định rằng "sau khi Trung Quốc gia nhập WTO thì tư nhân hóa là một lựa chọn đương nhiên của các công ty góp vốn đầu tư"; sau khi mở cửa thị trường đối với các loại nước uống có ga, hai hãng nước ngọt lớn là Coca Cola và Pepsi Cola cũng kiên quyết hành động tư nhân hóa, thậm chí Pepsi còn gây nên một trận phong ba tầm cỡ quốc tế đối với bên góp vốn Trung Quốc.

Cùng lúc ấy, sự lựa chọn ngành nghề của các công ty nước ngoài xuất hiện những chuyển biến tinh tế, bắt đầu đi từ lĩnh vực mang tính cạnh tranh chuyển qua lĩnh vực lũng đoạn hoặc độc quyền. Trong thời kỳ đầu và giữa của quá trình cải cách, những công ty nước ngoài vào Trung Quốc hầu như đều nằm trong lĩnh vực hoàn toàn cạnh tranh, thành công nhất là sản xuất nước uống Coca Cola sản xuất dầu gội đầu Procter & Gamble (P&G) và sản xuất đồ điện gia dụng. Nhưng những công ty nước ngoài sau này phát hiện ra rằng, cạnh tranh với các công ty mới của Trung Quốc trong lĩnh vực hàng tiêu dùng thì trừ phi các công ty trong nước phạm sai lầm vô cùng lớn, nếu không khả năng giành thắng lợi của các công ty nước ngoài là vô cùng khó khăn. Sau năm 2001, các công ty nước ngoài bắt đầu chuyển sang lĩnh vực mang tính tài chính và lần đầu tiên giành được quyền hợp tác đầu tư. Ví dụ, kể từ khi có mặt tại Trung Quốc vào năm 1992, General Electric vẫn luôn phát triển không mấy thuận lợi, nhưng sau đó đã chuyển từ việc chú trọng đầu tư vào sản phẩm dân dụng sang các cơ sở hạ tầng mang tính kỹ thuật cao hơn, các hạng mục đầu tư của General Electric tại Trung Quốc như đèn chiếu sáng công nghiệp, thiết bị y tế, tua-bin khí, quạt máy, thiết bị phát điện, động cơ khởi động máy bay v.v... đều khá thành công, những lĩnh vực này rõ ràng là "vùng cấm" đối với công ty tư nhân.

Nhìn thấy viễn cảnh của Trung Quốc có vẻ rất tốt, các hạng mục đầu tư tài chính của những công ty nước ngoài tăng lên nhanh chóng. Sau khi Trung Quốc gia nhập WTO, việc mở cửa thị trường vốn đã được xếp lịch, những công ty tài chính nước ngoài đã đẩy nhanh kế hoạch tại Trung Quốc. Trước và sau năm 2001, các ngân hàng như HSBC, Citigroup, AIA, Standard Chartered liên tiếp di dời trụ sở chính của mình từ Singapore hoặc Hồng Kông sang Thượng Hải. Những công ty tài chính đã ngấm ngầm lên kế hoạch từ trước đó đến lúc này cũng xuất đầu lộ diện. Theo tin từ tạp chí *Economic Observer*, từ nhiều năm trước đó, Ngân hàng Morgan Stanley đã cùng với Ngân hàng Xây dựng Trung Quốc lập nên một "công ty tài chính quốc tế Trung Quốc – một ngân hàng đầu tư hợp tác trong nước tốt nhất và duy

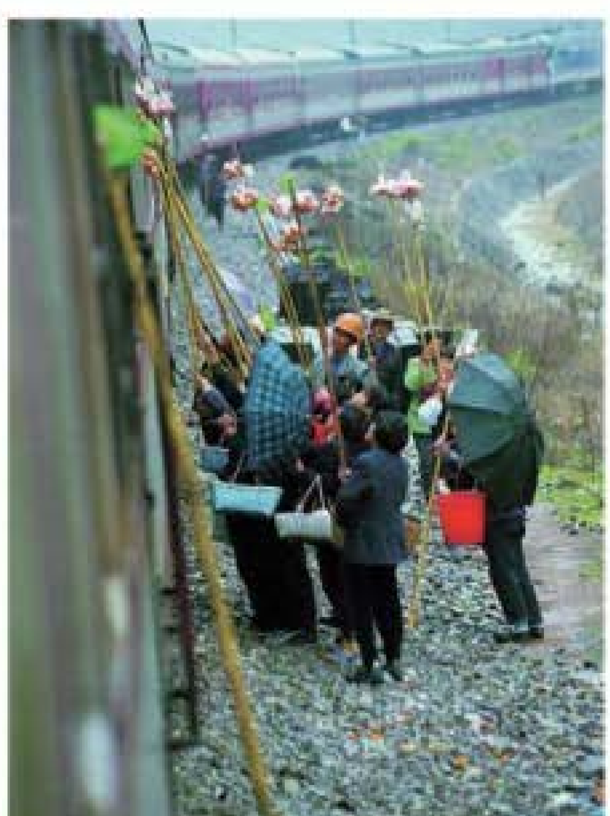
1

2

3

4

5

1. Trường tiểu học tại một khu dân nghèo. Trong 30 năm, hiện tượng yếu kém về cơ sở hạ tầng của giáo dục tại các vùng núi nghèo không hề được cải thiện một cách căn bản.
2. Nhân viên bưu chính vượt qua một vùng đất gập ghềnh để đưa thư. Ảnh chụp vào tháng 8 năm 2001.
3. Biểu diễn múa hát tại các bữa tiệc. Trước và sau năm 2000, thị trường văn hóa một thời trầm lắng, rất nhiều diễn viên chuyên nghiệp buộc phải chọn lối đi này để mưu sinh.
4. Những người buôn bán nhỏ sống dựa vào đường sắt đang bán thực phẩm cho khách trên xe lửa. Ảnh chụp vào tháng 4 năm 2002.
5. Một gian ký túc xá của các công nhân nữ thuộc xưởng may túi xách thủ công ở Quảng Đông. Ảnh chụp vào tháng 9 năm 2002.

nhất từ trước đến nay" (International Finance Corporation (CICC)), có 35% cổ phần. Tháng 10 năm 2001, lần đầu tiên Trung Quốc cho phép các đối tác đầu tư nước ngoài được tham gia vào việc xử lý những tài sản không mang lại hiệu quả sử dụng, trong phiên đấu thầu đầu tiên, Ngân hàng Morgan Stanley đã thắng gói thầu với giá trị là 10,8 tỷ nhân dân tệ, những tài sản không đạt hiệu quả sử dụng này phân bố khắp 18 tỉnh thành trên cả nước, liên quan đến 254 công ty và công xưởng trong các lĩnh vực như bất động sản, dệt may, luyện kim, y dược v.v... trong đó phần lớn là những công ty nhà nước. Một điều thấy rõ là những tài sản không đạt hiệu quả sử dụng này chính là giá trị thặng dư được sinh ra từ chiến lược "quốc thoái dân tiến".

Cải cách phân định rõ ràng quyền tài sản bắt đầu vào năm 1998, một mặt đã "tạo ra" vô số triệu phú, mặt khác cũng dẫn đến sự sụp đổ của rất nhiều các công ty danh tiếng một thời. Trên ảnh là Lý Kinh Vỹ, người thành lập nên Jianlibao, đang ngồi tại một góc hội trường, công ty của ông đã bị bán một cách nhanh chóng, nhưng cái giá mà ông đưa ra cũng bị phản đối kịch liệt. Tấm ảnh này được coi là "một tấm ảnh bi ai nhất trong lịch sử doanh nghiệp đương đại".

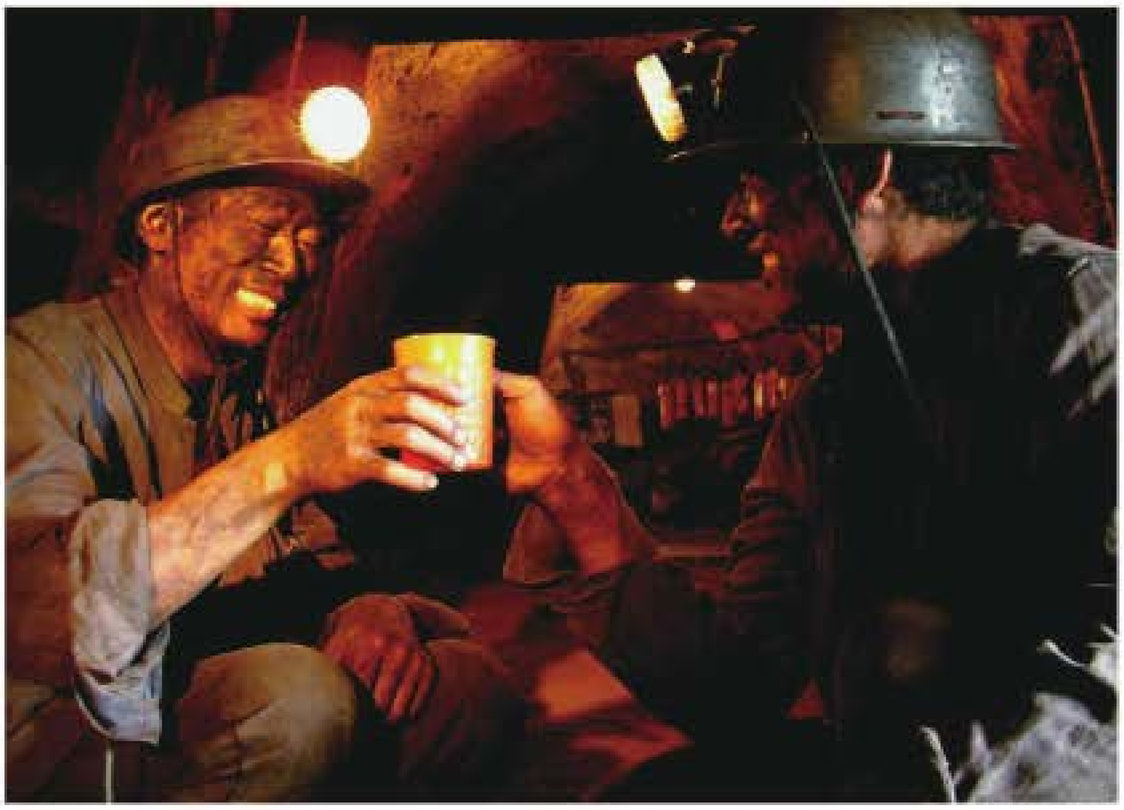
Trong lúc các công ty nước ngoài không ngừng thẩm thấu, nguồn tài chính của các công ty trong nước đang lớn mạnh trở lại thì "lực lượng thứ 3" – nguồn tài chính tư nhân cũng đang phấn đấu giành lấy không gian sinh tồn cho bản thân.

Một công ty tư nhân nắm giữ 7,98% cổ phần của Ngân hàng Dân Sinh, trở thành cổ đông lớn nhất, trước đó, trong lĩnh vực tài chính, nơi mà các ngân hàng nhà nước lũng đoạn một cách toàn diện, các công ty tư nhân muốn được chia một "bát canh" thì đó là việc mà có mơ họ cũng

không dám nghĩ đến, Ngân hàng Dân Sinh quả thực rất nhỏ, nhưng lại là ngân hàng thương mại duy nhất có tính chất thử nghiệm và quyền tài sản rõ ràng; một doanh nhân Hoa kiều đã rất nhạy cảm phát hiện ra không gian thị trường của ngành viễn thông Trung Quốc, ông đã dùng một bộ thiết bị kỹ thuật mà ở nước ngoài đã bị đào thải biến nó trở thành "cây gậy thần thông" của mình, công ty UT Starcom mà ông mở ra tại thành phố Nasdaq đã từng một thời có giá trị lên đến 26 tỷ USD; xuất thân từ nông dân, nhà doanh nghiệp Lý Thư Phúc sau 10 năm phấn đấu đầy gian nan đã nhận được giấy phép sản xuất xe tư nhân đầu tiên do chính phủ cấp, cho dù là kết cục thế nào, công ty tư nhân có tên là Cát Lợi (Jili) này từ đó cũng đã có cơ hội tham gia vào thị trường cạnh tranh quốc tế, sự việc này nhanh chóng được hiểu là một tiêu chí quan trọng cho thấy sự mở mang của Trung Quốc sau khi gia nhập WTO.

Nói một cách tổng thể, Trung Quốc sau khi gia nhập WTO khiến mọi người rất phấn chấn, WTO tựa như một cánh cửa để bước vào cầu vồng rực rỡ sắc màu, khi Trung Quốc đã bước qua cánh cửa ấy, cả đất nước như trút hơi thở phào nhẹ nhõm. Dự đoán tương lai và phương hướng của Trung Quốc thành đề tài nóng hổi nhất toàn cầu, trong một cuốn sách trắng do tỉnh Miti Nhật Bản xuất bản đã lần đầu tiên đề cập đến việc Trung Quốc đã trở thành "công xưởng của thế giới" trong các loại sản phẩm như ti vi màu, máy giặt, tủ lạnh, máy điều hòa, lò vi sóng, xe máy v.v... "Made in China" luôn đứng đầu thị phần trên thế giới. Nhưng một vấn đề liên quan là cách nhìn nhận "mối đe dọa từ Trung Quốc" cũng bắt đầu dấy lên.

Một luật sư người Mỹ gốc Hoa tên là Trương Gia Đôn còn xuất bản cuốn sách "Trung Quốc sắp sụp đổ", cho rằng sự phồn vinh của kinh tế Trung Quốc chỉ là giả tạo, dưới sự tấn công của các thế lực mạnh mẽ, chế độ chính trị và kinh tế hiện hành của Trung Quốc nhiều nhất cũng chỉ duy trì được trong 5 năm. Salomon Smith của Ngân hàng Đầu tư Mỹ thì dự đoán rằng, 5 năm đầu sau khi Trung Quốc gia nhập WTO, sẽ xuất hiện 40 triệu người thất nghiệp, áp lực tìm việc làm nghiêm trọng sớm muộn gì cũng đè sập đất nước Trung Quốc này. Sự thực sẽ chứng

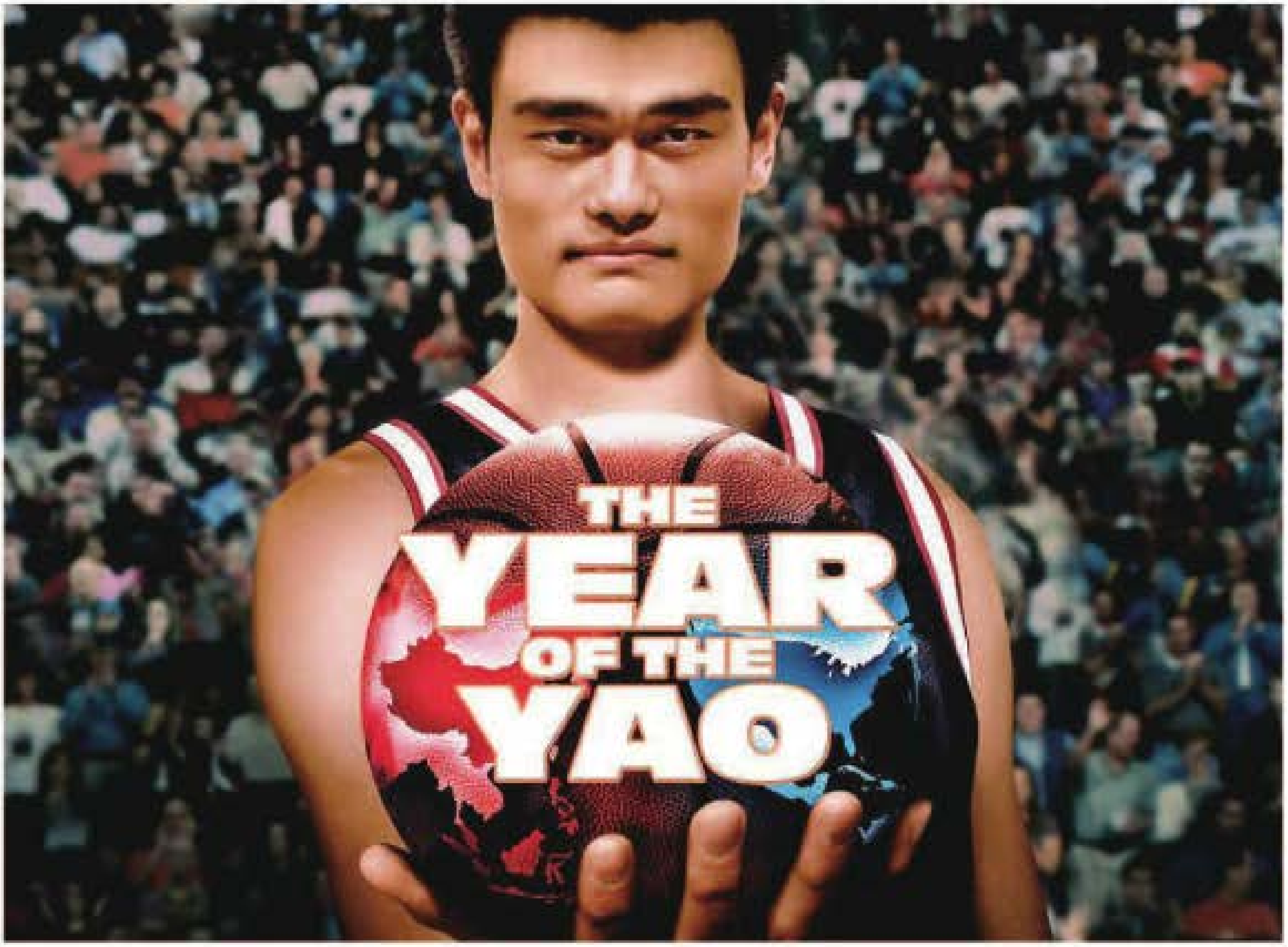

minh, tất cả những dự đoán trên đều không thể "trở thành hiện thực", kinh tế và các công ty của Trung Quốc trưởng thành, vẫn tiến về phía trước theo lô gích của mình và không có bất cứ liên quan gì đến những giả tưởng quá lạc quan hay quá bi quan đó, đúng như Galbrait John Kenneth, người đã từng giữ chức hội trưởng Hội Kinh tế học của Mỹ khi nói về mối quan hệ Trung – Mỹ đã phát biểu một câu rằng "Những lời tiên đoán của chúng ta về Trung Quốc chẳng qua chỉ là dự đoán mà thôi".

Ảnh trái: Các ông nhân mỏ quanh năm làm việc trong môi trường nguy hiểm, gian khổ dưới hầm sâu cả ngàn mét. Do lượng khai thác lớn, nên tai nạn tại các hầm mỏ trở thành vấn đề xã hội được mọi người quan tâm.

Ảnh phải: "Đi lập nghiệp!" – Qua mấy chục năm khai thác, mỏ quặng đã phải đối mặt với cục diện cạn kiệt tài nguyên, những công nhân mỏ rời xa quê hương, đến những nơi cách xa ngàn dặm để làm việc... giống như thế hệ của ông cha họ.

Ngôi sao bóng rổ nổi tiếng nhất của Trung Quốc – Diêu Minh, anh được ví với "mặt hàng xuất khẩu lớn nhất của Trung Quốc qua Mỹ".

PHONG CẢNH ĐỘC ĐÁO, MADE IN CHINA TỎ RÕ UY LỰC

Năm 2002, "Made in China" - thương hiệu Trung Quốc bắt đầu được truyền bá rộng rãi trên các phương tiện truyền thông, cả thế giới đều cảm nhận được sức mạnh và sự tồn tại của Trung Quốc.

Trong năm này, Trung Quốc đã xuất khẩu ra nước ngoài một "mặt hàng" lớn nhất: Một vận động viên bóng rổ tên là Diêu Minh với chiều cao 2,26m. Có người đã nhẩm tính thay cho anh rằng, nếu anh chơi cho NBA của Mỹ cho đến khi 38 tuổi, thì anh sẽ có một khoản thu nhập khổng lồ từ 270 đến 290 triệu USD, với giá trị này mà hoán đổi bằng giá trị thương phẩm quốc tế khi ấy, thì nó tương đương với giá trị xuất khẩu 1.020.000 tấn gạo hoặc 460.000 tấn gang thép, hoặc 2.390.000 chiếc ti vi, hoặc 6.300.000

chiếc xe đạp hoặc 980.000 tấn dầu thô, hay 64.890.000 mét lụa... của Trung Quốc.

Trên thực tế, con người khổng lồ "Made in China" ở nơi đâu cũng có. Đầu năm 2002, Wal-Mart – một siêu thị bán lẻ của Mỹ đã quyết định dời trung tâm mua bán châu Á tại Hồng Kông sang khu La Hồ ở Thâm Quyến. Giám đốc phụ trách khu vực Trung Quốc đã nói với nhà báo: "Chúng tôi đã tìm thấy cửa hàng bán lớn nhất". Wal-Mart năm ấy đã mua sản phẩm tại Trung Quốc với tổng giá trị là 12 tỷ USD, tương đương với tổng giá trị thương mại giữa Trung Quốc và Nga. Theo tính toán của kí giả Thomas làm việc tại tòa soạn báo *New York Times*, "Nếu Wal-Mart mà là một quốc gia, thì đó sẽ là nước xuất khẩu lớn thứ 6 và là bạn hàng lớn thứ 8 của Trung Quốc".

Trải qua 20 năm phấn đấu, "Made in China" đã trở thành một sự thực không có gì để bàn cãi, các sản phẩm Trung Quốc với mẫu mã đẹp, giá rẻ đã phát huy được uy lực của mình cho cả thế giới thấy được. Tại Cúp Bóng đá Thế giới tổ chức tại Hàn Quốc và Nhật Bản, đội bóng đá nam của Trung Quốc không gặt hái được gì, nhưng các sản phẩm của Trung Quốc thì lại thành công lớn, xưởng sản xuất đồ chơi ở Dương Châu - Tô Châu đã cho sản xuất 30 vạn vật biểu tượng may mắn của World cup, Công ty May mặc Nghĩa Ô – Triết Giang thì cho sản xuất 2,25 triệu lá cờ và mấy trăm ngàn bộ tóc giả phục vụ cho các fan hâm mộ bóng đá, xưởng sản xuất ở Phúc Kiến thì cung cấp hàng triệu bộ quần áo và giày tất. Một câu chuyện cười có thật bắt đầu lưu truyền rộng rãi khắp nơi với nhiều phiên bản: Rất nhiều người đi du lịch nước ngoài và mua về một sản phẩm thời thượng hoặc một vật lưu niệm nào đó, khi về đến nhà mở nhãn mác ra coi thì đều là dòng chữ "Made in China". Đằng sau câu chuyện khiến nhiều người dở khóc dở cười này lại tràn ngập một niềm tự hào.

Nhưng cũng có nhiều người tỉnh táo nhận ra rằng, bí quyết của "Made in China" chỉ là ưu thế về giá lao động rẻ và được phát huy đến cao độ.

Galanz ở Quảng Đông là một ví dụ điển hình. Galanz là nhà máy chuyên nghiệp chuyên sản xuất lò vi ba lớn

Từ năm 1998, hàng hóa Trung Quốc với ưu thế giá rẻ đã bắt đầu "chinh phục" toàn cầu, "Made in China" cũng khiến cho các nước phải đưa ra yêu cầu không được bán phá giá.

nhất thế giới, sản lượng năm 2002 đã đột phá lên đến 12 triệu chiếc, chiếm $^1/_3$ thị trường toàn cầu. Phương thức cạnh tranh của họ rất đơn giản: Linh kiện quan trọng nhất của một chiếc lò vi sóng là máy biến áp, giá sản phẩm của Nhật Bản là hơn 20 USD, giá sản phẩm từ Âu Mỹ là hơn 30 USD, trước sự tấn công của hàng Nhật, các công ty Âu Mỹ rầu rĩ khôn nguôi. Galanz đã đàm phán với công ty của Mỹ theo cách này: Mang máy móc sang đây cho tôi làm, dựa theo sản lượng hiện nay của Mỹ, mỗi chiếc tôi đưa anh 8 USD. Thế là người Mỹ vui vẻ nhận lời và đưa dây chuyền sản xuất sang Trung Quốc. Do mức lương của các công nhân Trung Quốc làm tại Galanz rất thấp, mà công nhân có thể làm 3 ca trong 24 giờ, vì thế mỗi tuần chỉ cần bỏ ra 2 ngày để sản xuất cho người Mỹ, thời gian còn lại đều trở thành những "bữa ăn trưa miễn phí". Sau khi đã điều tra thị trường trong nước, Galanz tìm đến đàm

Dân công đòi nợ. Ngày 10 tháng 1 năm 2004, những công nhân tham gia sửa đường đã đến trước cửa công ty xây dựng đòi trả lương, lương của họ đã bị khất lần lữa suốt 7, 8 năm rồi, cuối cùng người trả nợ là chính quyền địa phương.

phán với Nhật Bản: Mỗi chiếc lò vi sóng tôi trả anh 5 USD, anh cho tôi thuê dây chuyền sản xuất. Cùng với các dây chuyền sản xuất của nhiều nước liên tục tập trung lại tại Quảng Đông, Galanz trở thành "xưởng lò vi sóng thế giới".

Sự hưng khởi của thể thao Trung Quốc được xem là một tiêu chí để phát triển đất nước. Trong ảnh là 3 huy chương vàng, bạc, đồng của môn bóng bàn đơn nữ đều được các vận động viên Trung Quốc "hốt hết" tại Thế vận hội Sydney 2000. Trần Tịnh, người giành vị trí thứ 3 là đại diện cho đội Đài Bắc tham gia thi đấu.

Nếu nói rằng Galanz đã miêu tả một cách sinh động nhất về ưu thế giá thành của "Made in China", thì câu chuyện của Barbie lại cho thấy vị trí về giá trị của sản phẩm Trung Quốc. "Barbie" là nhãn hiệu đồ chơi bán chạy nhất của công ty Disney, mỗi năm đều bán rộng khắp trên 120 quốc gia, mà cơ sở sản xuất chủ yếu nhất là Trung Quốc. Một con búp bê Barbie được bán ở thị trường Bắc Mỹ

Tại Dương Châu, Tô Châu, một công nhân làm việc tại xưởng sản xuất đồ chơi đang gia công trên dây chuyền sản xuất.

"Thế giới mới" nằm ở cạnh đường Hoài Hải, giữa trung tâm nhộn nhịp của Thượng Hải.

với giá là 20 USD, nhưng nếu sản xuất tại Trung Quốc và được tính theo giá FOB thì nó chỉ có giá là 1 USD, mà 1 USD này đã bao gồm giá thành nhà sản xuất, nhà phân phối, lợi nhuận và tất cả các khoản thuế, toàn bộ số tiền còn lại đều trở thành lợi nhuận của Mỹ.

Mặc dù có người tỏ thái độ lo lắng đối với khả năng duy trì của "Made in China", nhưng bản thân "Made in China" chính là một bản hòa tấu khởi đầu cho sự phất lên của Trung Quốc.

Kể từ năm 1991, Chu Dung Cơ chuyển lên Bắc Kinh giữ chức Phó thủ tướng phụ trách kinh tế, cho đến năm 1998 chính thức nhậm chức Thủ tướng, ông đã vận dụng chuyên môn và phương thức táo bạo, mạnh mẽ của mình để cải tạo nền kinh tế Trung Quốc một cách toàn diện. Trong thời gian đương nhiệm, kinh tế vĩ mô luôn đi trên hai đường thẳng song song mang mã số 3 và 8: đó là tỉ lệ lạm phát không vượt quá 3%, tăng trưởng GDP luôn vượt quá 8%. Chính sự phát triển nhanh chóng và luôn được duy trì này đã khiến cho Trung Quốc giữ được cảnh tượng phồn vinh của mình trong lúc giao thời đầy biến động giữa hai thế kỷ.

Tại Thượng Hải, một thương nhân Hồng Kông đã di dời hơn 2000 hộ dân, nhưng đã giữ lại những căn nhà cũ của họ, cải tạo thành một thị trường mua bán có tên "Thế giới

mới", ở đó có đủ các loại nhà hàng, quán cà phê, quán bar, các cửa tiệm thời trang v.v... Mỗi buổi chiều tà, các thanh niên thời thượng lại men theo con đường gạch, đi dạo trong khu phố chật hẹp, đập vào mắt toàn là bảng hiệu tiếng Anh và những quyển lịch treo tường chụp hình người đẹp từ những thời Dân Quốc, bên tai văng vẳng những bài dân ca Thượng Hải đầy hoài niệm, và đi ngang qua toàn là thanh niên nam nữ phương Tây mắt xanh tóc vàng. Còn rất ít người để ý đến một ngôi nhà hai tầng cũ kỹ nằm ở góc đông nam của Thế giới mới, 80 năm trước, đó là nơi mà 13 người trẻ tuổi tập trung lại và truyên bố thành lập Đảng Cộng sản Trung Quốc.

Công xưởng 798 là công ty quốc doanh từ những năm 50 thế kỷ 20, vì là xưởng quân nhu, vì thế lấy cái tên đầy bí ẩn. Từ năm 2002 trở đi, một số nghệ thuật gia đã giao dịch và làm văn phòng nghệ thuật của mình tại đây, một công xưởng đang lâm và cảnh bế tắc thế mà từ đó đã thay đổi to lớn và trở thành nơi có vẻ thời thượng nhất của Bắc Kinh.

Tại Bắc Kinh, một người phụ nữ đã tìm thấy được khu nhà tồi tàn ở một góc đông bắc Bắc Kinh, đây là một xưởng quân nhu được xây dựng từ những năm 50 thế kỷ 20, vì thế vẫn còn có một biệt hiệu đầy bí ẩn: 798. Bà đã thuê một gian của khu nhà này với giá vô cùng rẻ để làm phòng làm việc nghệ thuật của mình. Giống như bà, một người Mỹ làm về trang web nghệ thuật cũng "chấm" khu nhà này, ông thuê một nhà ăn với diện tích $120m^2$, rồi cải tạo thành hình thức đằng trước là cửa tiệm còn phía sau là công ty. Với sự bắt đầu của hai người này, những người làm nghệ thuật khác cũng lần lượt tìm đến và thấy thích

thú với cái giá cho thuê ở đây, thế là họ ồ ạt thuê những gian còn lại để làm phòng làm việc hoặc triển lãm, tập thể nghệ thuật 798 cứ giống như "quả bóng tuyết" càng lăn lại càng lớn. Tạp chí *New York Times* của Mỹ đã bình chọn nơi đây là một trong 22 thành phố nghệ thuật có tính chất văn hóa tiêu biểu nhất.

Cùng với sự phong phú của đời sống văn hóa, mọi người bắt đầu vận dụng đến óc hài hước để châm biếm những người giàu lên quá nhanh. Trong một lần khảo sát công luận của Đại học Nhân dân Trung Quốc đã cho thấy, 60% người được điều tra cho rằng, những người giàu có đều phát tài thông qua thủ đoạn phi pháp. Bộ phim hài "Ông lớn" (Đại oản) trở thành phim nhựa nóng hổi nhất được chiếu vào đúng lúc giao thừa năm 2002 đã mặc sức chế giễu tầng lớp giàu có mới nổi, nam diễn viên trong phim đã làm vẻ mặt rất nghiêm túc nói rằng: "Tại sao gọi là những người thành công, anh có biết không? Người thành công là người mà mua thứ gì cũng chỉ thích đắt nhất chứ không thích thứ tốt nhất, vì vậy khẩu hiệu buôn bán bất động sản của chúng ta là, không yêu cầu phải tốt nhất, mà yêu cầu là phải đắt nhất". Còn có người tiến hành đối chiếu danh sách 50 người giàu nhất Trung Quốc do ***Forbes*** chọn ra với danh sách 50 công ty tư nhân nộp thuế nhiều nhất", kết quả cho thấy là chỉ có 4 cái tên trùng hợp nhau mà thôi.

Ngày 23 tháng 9, tuần báo *Times* của Mỹ đã cho đăng một bài đặc biệt về Trung Quốc mang tên "Sự thừa mứa đáng tội" (Poor excess), trong bài viết, tác giả đã chỉ đích danh cuộc sống của vài người giàu có Trung Quốc, lời văn châm biếm đả kích cũng rất giống với "Ông lớn" (Đại oản): Những người này xây dựng những văn phòng làm việc theo kiểu của Nhà Trắng, hay biệt thự theo kiểu Rococo để thể hiện sự xa xỉ của mình; xây biệt thự ở khu ngoại ô nhưng lại không dám mở đèn chùm (bởi vì sợ người hàng xóm nghèo khổ sẽ câu trộm điện); vợ con họ phải chịu đựng cảnh "đức ông chồng" lăng nhăng với hết cô này đến cô khác, nên suốt ngày cảm thấy cô độc, đành phải nuôi vật cảnh đắt tiền hay lên chùa thắp hương cầu nguyện hoặc sinh nhiều con để "giết thời gian"; họ uống rượu nho

pha Pepsi, uống ừng ực chẳng khác nào uống nước; họ ăn tôm hùm, ăn táo biển … … họ ra sức tận hưởng từng phút giây". Những ngôn từ miêu tả sinh động này đã nhanh chóng lan truyền khắp mọi trang web, gây ra vô số phiền toái cho người được phỏng vấn trong bài viết.

Rupert Hoogewerf, một phóng viên người Anh ngay từ năm 1999 đã bắt đầu bình chọn danh sách những người giàu nhất Trung Quốc, danh sách mà anh đưa ra hàng năm đều tạo ra một số "sao triệu phú", đồng thời cũng dẫn đến những nguy cơ sau khi họ phát tài một cách quá nhanh chóng.

PHẦN THỨ NĂM

TRÁCH NHIỆM VÀ LÝ TRÍ

2003 - 2008

Hình trái: Dịch SARS xảy ra vào năm 2003 là một thử thách đối với nền kinh tế Trung Quốc. Ngày 22 tháng 5, đây là bức ảnh một học sinh cấp 3 tại thủ đô Bắc Kinh đeo khẩu trang thật ngộ nghĩnh.

Hình phải: Một cảnh trên đường phố trong dịch SARS.

SỰ TẤN CÔNG CỦA DỊCH SARS VÀ VIỆC ĐIỀU CHỈNH CƠN SỐT KINH TẾ

Ngày 6 tháng 3 năm 2003, đúng vào ngày thứ 2 sau khi Thủ tướng Chu Dung Cơ hoàn thành xong bản báo cáo Chính phủ cuối cùng và tuyên bố sẽ rút khỏi chính trường – người kế tục cương vị của ông là vị thủ tướng 61 tuổi – Ôn Gia Bảo, thì thành phố Bắc Kinh tiếp nhận người bệnh đầu tiên bị nhiễm SARS, báo hiệu rằng dịch SARS bắt đầu một cuộc hoành hành tại Trung Quốc.

Đây là căn bệnh viêm phổi cấp tính nghiêm trọng có tính lây nhiễm rất lớn và có khả năng gây tử vong rất nhanh chóng, khi đã phát hiện ra một người nhiễm bệnh thì ngay lập tức phải tiến hành cách li ở phạm vi rộng. Khi các nhà khoa học còn chưa kịp làm rõ nguyên nhân gây bệnh, thì SARS đã lây lan khắp Trung Quốc với tốc độ chóng mặt. Từ Quảng Đông, Hồng Kông, Bắc Kinh, Thượng Hải... hầu như ngày nào cũng có ca tử vong do SARS gây ra, đến ngày 28 tháng 4, chỉ tại Bắc Kinh cũng đã xác định có 1.199 ca nhiễm bệnh, 1.275 ca đang trong nghi vấn và 59 người tử vong. Ngay lập tức, phòng chống "SARS" trở thành nhiệm vụ hàng đầu của Trung Quốc,

suốt sáu tháng đầu năm, cuộc sống hàng ngày và những hoạt động thương mại trên khắp đất nước đều bị xáo trộn hoàn toàn, các công ty đều sống từng ngày trong gian nan chật vật và nỗi lo sợ.

Cơn khủng hoảng liên tục kéo dài mãi đến ngày 24 tháng 6, Tổ chức Y tế Thế giới tuyên bố hủy bỏ cảnh cáo đối với du lịch Bắc Kinh. Một nhân viên bán hàng ở siêu thị trên phố Vương Phủ Tỉnh đã phấn khích tới mức dán ngay lên cửa một câu khẩu hiệu chúc mừng, trên đó chỉ có 4 chữ: "Sức mạnh Trung Quốc".

Điều khiến cho thế giới cảm thấy thực sự "Sức mạnh Trung Quốc" đó là, mặc dù gặp phải tai họa khôn lường như vậy, nhưng tăng trưởng kinh tế trong năm 2003 của Trung Quốc vẫn không bị ảnh hưởng quá lớn. Từ số liệu cho thấy, kinh tế trong hai quí đầu năm bị tấn công bởi dịch bệnh nên mức độ tăng trưởng giảm xuống còn 6,7%, nhưng đến quí thứ 3 thì đã nhanh chóng phục hồi thực lực, đến cuối năm, tỉ lệ tăng trưởng GDP là 9,1%, không những cao hơn năm trước đó, thậm chí còn là "năm có tỉ lệ tăng trưởng nhanh nhất kể từ năm 1997". Những dịch vụ như du lịch, hàng không, ẩm thực, văn hóa văn nghệ... bị ảnh hưởng nhất định, thế nhưng những lĩnh vực như dược phẩm, thực phẩm, dệt may, truyền thông... lại gặp được cơ hội hiếm thấy. Trên thực tế, sự lớn mạnh sau dịch SARS lại chứa đựng cả vui lẫn buồn, một mặt nó phản ánh sức sống nội tại của kinh tế Trung Quốc, mặt khác nó lại cho thấy mầm mống của một nền kinh tế quá nóng bỏng đang dần nhú lên.

Cảnh họp chợ ở Bắc Kinh.

"Made in China" vẫn tung tăng trên khắp nẻo đường thế giới. Theo thống kê của công ty tư vấn AT Kearney, "Made in China" đã đứng đầu thị phần thế giới với hơn một trăm sản

phẩm ở đủ các lĩnh vực như thùng (hộp) chứa hàng, đồ điện gia dụng, điện tử v.v... trong đó thùng (hộp) chứa hàng chiếm 90%, máy DVD chiếm 80%, đồ chơi chiếm 75%, quà tặng chiếm 70%, dụng cụ thể thao chiếm 65%, xe đạp chiếm 60%, lò vi sóng chiếm 50%, ti vi màu và tủ lạnh đều là 30%.

Khi mậu dịch nước ngoài đang lớn mạnh, thì cơn sốt bất động sản trở thành động lực hàng đầu để kích cầu trong nước. Tại những khu nhà cao tầng mới được xây dựng ở các thành phố thuộc vùng duyên hải, mọi người thường nhìn thấy một nhóm người cầm tấm bảng gỗ có ghi "tập thể bán nhà Ôn Châu", họ bán được những căn hộ chẳng khác gì bán mớ rau vậy. Trong một bài báo đăng trên báo *Buổi sáng Phương Đông* của Thượng Hải có đoạn viết, "100 ngàn người Ôn Châu đang bán nhà trên khắp cả nước, huy động tiền vốn của dân ước tính khoảng 100 tỷ đồng. Ôn Châu có khoảng hơn 80 ngàn người mua nhà ở khắp cả nước, trong đó ít nhất có đến 80% là nhà dự án. Tập thể mua bán nhà dự án này có hơn 70 ngàn người chủ yếu là những nhân viên, người nhà của các quan chức chính phủ và những người phụ trách công ty... nếu tính theo tỷ lệ lợi nhuận là 15%, thì với 100 tỷ nhân dân tệ nhà đầu tư có thể kiếm được 15 tỷ nhân dân tệ, số tiền kiếm được nhiều hơn bất kỳ công việc nào khác, có thể nói đây là công việc bậc nhất ở Ôn Châu". Những nơi mà người Ôn Châu đến thì giá nhà đều tăng vùn vụt, khi mà một thành phố nào đó giá nhà đã tăng lên đáng kể, họ lại ào ào kéo nhau đến một thành phố khác y như một đàn châu chấu.

Mức độ đô thị hóa được đẩy lên quá nhanh, đội quân mua nhà càng ngày càng đông, sự mất cân bằng trong cung và cầu trên thị trường, cũng như các cách mua bán ẩn chứa nhiều nguy cơ do giá cả nhà cứ bị đẩy lên vùn vụt... tất cả những điều này khiến cho ngành bất động sản Trung Quốc bước vào một thời đại hoàng kim chưa từng có trong lịch sử. Cũng giống như Nhật Bản, Hồng Kông, Đài Loan trong thập niên 70 thế kỷ 20, trên con đường kinh tế phát triển như vũ bão, thì ngành bất động sản với nhiều tiềm năng luôn là nơi tập trung của lợi nhuận và phát triển nhanh nhất. Trên danh sách "100 người giàu

Bảo tàng qui hoạch thành phố Bắc Kinh, một khách tham quan đối diện với mô hình qui hoạch thành phố dày đặc như rừng rậm.

nhất Trung Quốc đại lục" của tạp chí *Forbes* năm 2003, mọi người kinh ngạc thấy rằng, có đến 40 người giàu nhất hoạt động trong lĩnh vực bất động sản (hoặc có liên quan đến bất động sản), với 10 người đứng đầu trong danh sách, thì doanh nhân kinh doanh bất động sản (hoặc liên quan đến bất động sản) chiếm đến 6 người. Cũng vì thế mà trong dân gian có lưu truyền một câu rằng: "Một người đã từng kinh doanh bất động sản thì sẽ không muốn làm bất cứ việc gì khác".

"Made in China" và cơn sốt bất động sản đã trực tiếp tạo nên một cảnh tượng về nền kinh tế thật bận rộn ở cả trong nước và ngoài nước, một chu kỳ phồn vinh không thể kiểm soát được lại tới, nhưng hệ quả của nó lại là sự tăng vọt về giá cả của nguyên vật liệu và năng lượng vì thiếu hụt nghiêm trọng.

Biểu hiện nổi cộm nhất là "khủng hoảng điện". Sau mùa hè năm 2003, các tỉnh, thành phố trên cả nước xảy ra nguy cơ thiếu điện nghiêm trọng, những tỉnh dùng đến nhiều điện năng như Quảng Đông, Giang Tô, Triết Giang v.v... thậm chí cả nơi có nguồn than đá phong phú nhất như tỉnh Sơn Tây mà cũng đều phải cắt điện để hạn chế tiêu thụ. Để đối phó với nguy cơ "khủng hoảng điện", các nơi lần lượt đưa ra đủ các chiêu như: tránh giờ cao điểm, cắt

"Thông báo cắt điện" trong siêu thị. Thiếu hụt năng lượng đã gây rất nhiều khó khăn cho kinh tế Trung Quốc trong một khoảng thời gian khá dài.

điện... có nơi còn tiến hành cắt điện cục bộ hoặc hạn chế lượng điện dùng ở những ngành nghề hao tốn điện năng. Tại Triết Giang, Tô Châu – nơi tập trung nhiều xí nghiệp nhỏ và vừa thì các xí nghiệp buộc phải thực hiện kế hoạch dùng điện "mở hai cắt một", "mở năm cắt hai" thậm chí là "mở ba cắt bốn", đây là cục diện chưa từng xuất hiện kể từ năm 1978 đến nay. Rất nhiều xí nghiệp công xưởng kêu than, một số cửa hàng siêu thị ở phố huyện đến tối đành phải thắp nến để đón khách. Ngay cả đường bờ biển ở Thượng Hải với mỹ danh "Đường phố không đêm tối" mà cũng phải tắt hầu hết đèn đường, để tiết kiệm điện dùng, chính quyền thành phố kêu gọi người dân dùng máy điều hòa thì hãy để nhiệt độ cao hơn bình thường.

Do tác động của "khủng hoảng điện", các loại nguyên vật liệu vốn dĩ đang trong tình trạng mất cân bằng giữa cung cầu rất nghiêm trọng thì giá cả lại càng tăng vọt, giá cả của xi măng cốt thép đã lên đến mức "trong vòng một tháng mà giá tăng lên gấp ba".

Để đáp ứng nhu cầu không thể kiểm soát nổi ở trong nước, những công ty năng lượng qui mô lớn đành phải đi tìm dầu, mỏ quặng, khí thiên nhiên v.v... trên phạm vi khắp thế giới, tất cả những nơi mà các công ty Trung Quốc đến, thì thị trường thế giới đều phải kinh ngạc kêu lên "con hổ đói Trung Quốc đến rồi". Các nhà cung cấp thế giới tinh nhạy đã nhanh chóng liên minh lại, đồng loạt lên giá, xuất hiện một cục diện rất bẽ bàng là "Trung Quốc mua gì thì thứ đó đắt, bán gì thì thứ đó rẻ", đến nỗi khi được tin phát hiện một giếng dầu ở trong nước, đã khiến cho Thủ tướng Ôn Gia Bảo mừng vui đến mức cả đêm không ngủ được.

Những thay đổi mạnh mẽ trên phạm vi vĩ mô ngay lập tức khiến cho các công ty trong nước trở nên xao động, thế là dưới sự lôi kéo của những món lợi nhuận khổng lồ, một cuộc "vận động" của ngành công nghiệp nặng lại bắt đầu mở màn.

Bị cơn sóng của công nghiệp nặng cuốn theo, không chỉ những công ty quốc doanh giàu năng lực, mà cả những xí nghiệp tư nhân cũng có ý đồ lướt sóng. Nhưng cùng với đợt cân đối vĩ mô càng chặt chẽ hơn được diễn ra ngay

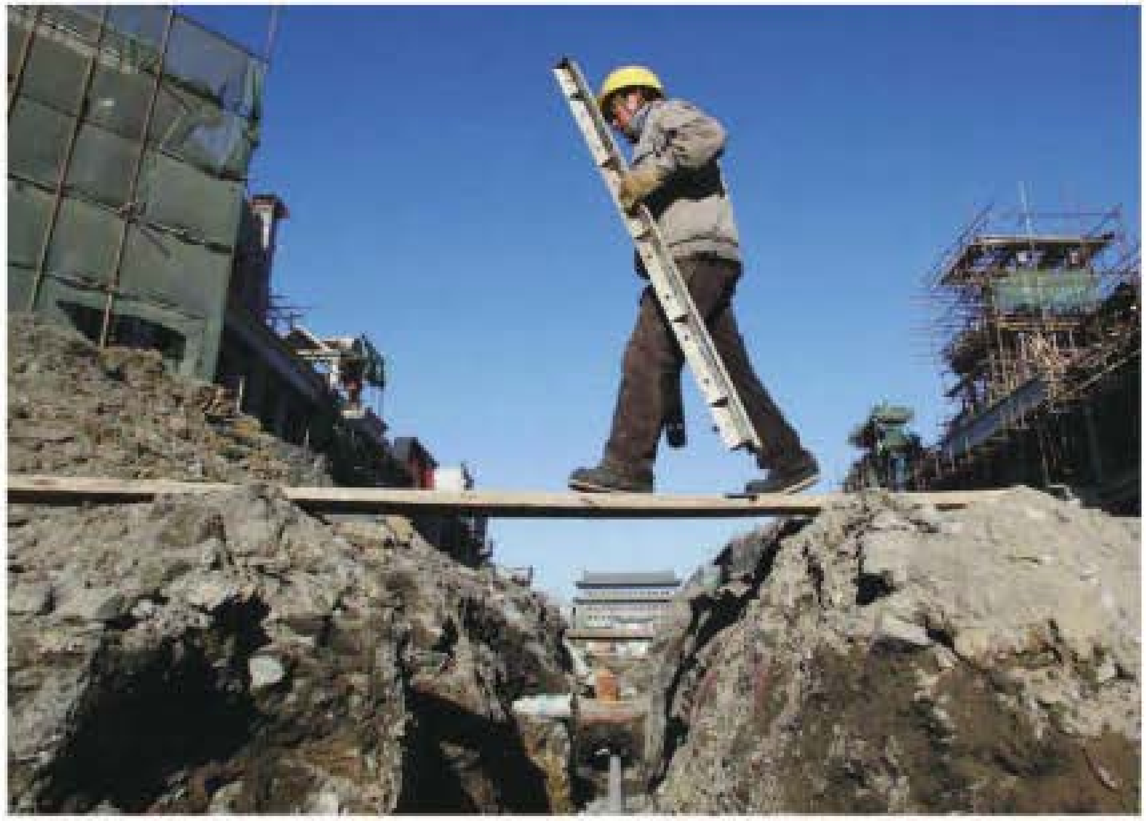
Lianxiang – tập đoàn máy vi tính lớn nhất của Trung Quốc. Liễu Truyền Chí - người thành lập công ty đã giao lại chức vị giám đốc cho Dương Nguyên Khánh – người trẻ hơn ông 20 tuổi.

sau đó, nên những xí nghiệp tư nhân hầu hết đều gặp phải "Waterloo (thất bại)". Số liệu cho thấy, trong năm 2002, tổng ngạch đầu tư vào ngành gang thép trên toàn quốc là 71 tỷ nhân dân tệ, tăng 45,9% so với năm trước đó, trong năm 2003, con số này lên đến 132,9 tỷ nhân dân tệ, đầu tư tăng trưởng 96%. Cũng tương tự như ngành công nghiệp gang thép, đầu tư vào nhôm điện phân cũng tăng trưởng 92,9%, đầu tư vào xi măng tăng 121,9%. Cùng với diễn biến mỗi lúc một mạnh mẽ của ngành năng lượng đầu tư, đầu tư vĩ mô quá sốt đã dần trở thành nhận thức chung của những nhà quyết sách. Đến cuối năm 2003, hồi chuông cảnh báo cuối cùng đã vang lên.

Một công nhân nữ trước dây chuyền sản xuất.

Cân đối vĩ mô đồng thời cũng được tiến hành đối với ngành bất động sản vốn đang nóng hừng hực, các văn kiện điều chỉnh được công bố liên tục. Trong thời gian từ tháng 3 đến tháng 5 năm 2004, Quốc vụ viện đưa ra hàng loạt biện pháp điều chỉnh nghiêm ngặt, bao gồm: kiểm soát phát hành tiền tệ

Công nhân xây dựng trên công trường.

và qui mô cho vay; quản lý nghiêm ngặt đối với đất đai, kiên quyết ngăn chặn nạn chiếm đất nông nghiệp bừa bãi; nghiêm túc thanh lý và chỉnh đốn những hạng mục đang xây dựng và mới xây dựng; tăng cường quản lý rủi ro cho vay v.v... Cùng lúc ấy, các tờ báo và tạp chí trong nước thi nhau lên tiếng đả kích cơn sốt bất động sản, ngành nghề này bỗng chốc trở thành "vấn đề chính trị".

Với sự kết hợp của hàng loạt các chính sách thắt chặt và sức mạnh của dư luận không những đã làm thay đổi kỳ vọng về lợi nhuận của nhà đầu tư và kỳ vọng về giá cả của những người mua bán nhà, mà còn làm thay đổi quan niệm cũng như cách thức khuyến khích ủng hộ ngành bất động sản của Chính phủ, từ đó đã trực tiếp dẫn đến sức mua nhà dần hạ nhiệt và lượng giao dịch trên thị trường nhà đất cũng giảm sút, một "mùa đông" của ngành bất động sản đột nhiên đến tự lúc nào.

Cùng với sự cân đối vĩ mô, thị trường cổ phiếu cũng bị ảnh hưởng, đến cuối năm 2004, chỉ số của thị trường Thượng Hải và Thâm Quyến dừng lại ở mức 1266,5 điểm và 315,81 điểm, giảm 15,4% và 16,6% so với đầu năm, chỉ số xuống thấp nhất kể từ năm 2004.

Đợt cân đối vĩ mô mạnh mẽ xảy ra ngay lúc giao thời từ xuân sang hạ vào năm 2004 này đã khiến cho những nhà

Lưu Tường – vận động viên môn chạy vượt rào 110m đã giành giải quán quân tại Thế vận hội Athens. Anh và Diêu Minh là hai ngôi sao sáng nhất của làng thể thao Trung Quốc.

quan sát quốc tế cũng không biết phải làm thế nào. Trong bài bình luận trên tờ *New York Times*, Thomas Friedman đã viết rằng: "Những ngày tháng này, tất cả các lãnh đạo của Mỹ, châu Âu, Nhật Bản và châu Á... trước khi ngủ đều cầu nguyện cho Trung Quốc, cả thế giới đang dần dần cảm

Hơn 20 năm sau khi cải cách, mọi người không còn cảm thấy "kinh ngạc" trước nghệ thuật hiện đại nữa.

thấy lúng túng vì Trung Quốc dựa vào nguồn lao động dồi dào, nhu cầu đối với nguyên vật liệu cũng như đầu tư nước ngoài để đảm bảo cho khả năng vốn vững mạnh của mình, một khi bong bóng Trung Quốc vỡ tung, thì tất cả bong bóng trên thế giới cũng sẽ vỡ theo". Hạ tuần tháng 5, Chính phủ Hàn Quốc liên tục mở hội nghị khẩn cấp, phân tích kế hoạch của Trung Quốc tiến hành "hãm" cơn sốt kinh tế có thể sẽ ảnh hưởng đến Hàn Quốc. Ngay cả Alan Greenspan – Chủ tịch Hệ thống dự trữ liên bang Mỹ vốn dĩ luôn thận trọng trong lời nói nhưng lần này cũng tỏ ra hết sức lo lắng một cách công khai, trong lần phát biểu tại Quốc hội Mỹ, ông nói: "Nếu Trung Quốc có vấn đề, thì đối với kinh tế Đông Nam Á và Nhật Bản và gián tiếp đối với chúng ta, đều gây nên những ảnh hưởng rất lớn".

Thế nhưng, xu hướng đi lên của kinh tế Trung Quốc lại một lần nữa khiến cho các học giả hết sức kinh ngạc. Vào quí 3 năm 2004, Ngân hàng Phát triển Châu Á (Asian Development Bank) đã từng dự đoán là GDP của Trung Quốc sẽ giảm 8,3%, còn con số của Bộ Thương mại lại còn có vẻ chắc chắn hơn là 7,5%. Nhưng cuối cùng, số liệu của cục thống kê quốc gia cho thấy, GDP của Trung Quốc trong năm 2004 vẫn tăng trưởng ở mức 10,1%, và là năm tăng mạnh nhất kể từ năm 1996, đầu tư vào tài sản cố định trong toàn xã hội là 700 tỷ nhân dân tệ, tăng 25,8% so với năm trước đó, tổng ngạch xuất nhập khẩu mậu dịch toàn quốc cũng vượt qua con số 100 tỷ nhân dân tệ. Tất cả cho thấy kinh tế Trung Quốc vẫn đi trên con đường phát triển nhanh chóng. Về sau, có người đánh giá đợt cân đối vĩ mô này là "thắng nhẹ" thôi chứ không phải là "thắng gấp".

Vào lúc 9 giờ ngày 12 tháng 10 năm 2005, tại Trung tâm Phóng vệ tinh Cửu Tuyền, Trung Quốc, tên lửa Trường Chinh II đã phóng phi thuyền Thần Châu VI lên vũ trụ một cách thành công.

TIẾP TỤC TRƯỞNG THÀNH VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ VỀ NGOẠI THƯƠNG

Ngày 12 tháng 10 năm 2005, lại là một ngày mang tính lịch sử. Hai phi hành gia Trung Quốc đã lái phi thuyền Thần Châu VI một lần nữa bay lên bầu trời, cả nước đâu đâu cũng một bầu không khí sôi nổi. Cũng vào ngày 12 tháng 10 của hai năm về trước, phi hành gia đầu tiên của Trung Quốc lái phi thuyền Thần Châu V bay vào vũ trụ, biến giấc mơ bay vào vũ trụ đã được dân tộc Trung Hoa ấp ủ từ ngàn năm nay trở thành hiện thực.

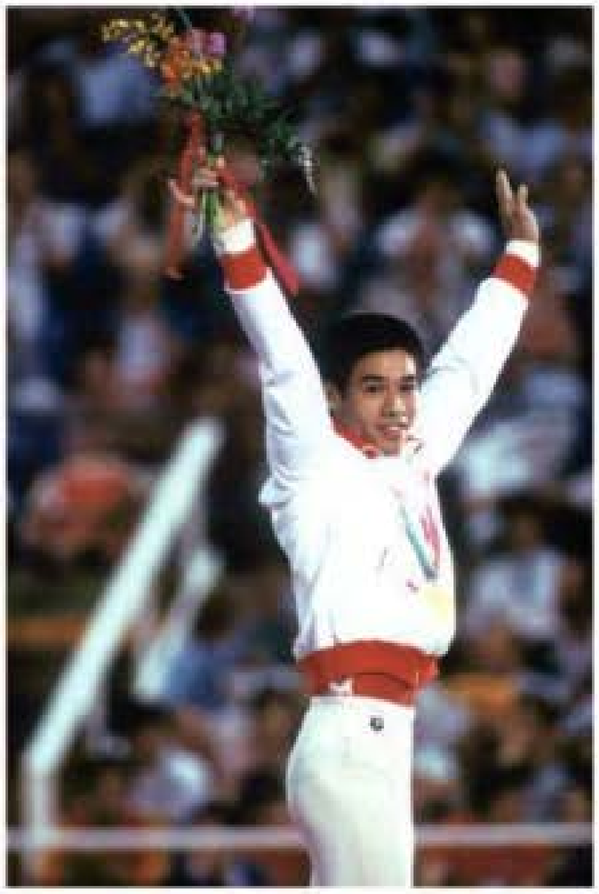
Dương Lợi Vỹ, phi hành gia đầu tiên bay vào vũ trụ.

Cùng bay lên bầu trời với phi thuyền vũ trụ, còn có sức mạnh tổng hợp mỗi ngày một lớn lên của Trung Quốc. Một ngày trong năm 2005, một nữ phóng viên sống ở Louisiana Baton Rouge, Mỹ

đã đưa ra một quyết định rất "điên cuồng", cô và người nhà của mình sẽ không sử dụng hàng hóa "sản xuất tại Trung Quốc" trong vòng một năm. Trước hết, cô thay cho con trai mình đôi giày Trung Quốc. Để mua hàng giá rẻ, cô đến cửa hàng bán đồ châu Âu đang giảm giá ở gần đó, nhưng do làm ăn thua lỗ nên chủ cửa hàng đã đóng cửa. Trong các cửa hàng đồ chơi cũng bày đầy hàng hóa Trung Quốc, đồ dùng trong gia đình nếu có sự cố cũng không thể sửa chữa bảo hành, vì mặc dù là "sản xuất tại Mỹ" nhưng toàn bộ phụ kiện đều là sản phẩm Trung Quốc. Từ dụng cụ bẫy chuột, cho đến đèn cao áp ngoài đường, nến sinh nhật, pháo hoa v.v..., nếu muốn tìm sản phẩm không do Trung Quốc sản xuất thì quả thực khó như đi lên trời. Sau đó cô mang những gì mà mình đã trải qua viết thành một cuốn sách có tên là *Một năm không có 'sản phẩm Trung Quốc'*, cuối cùng cô đưa ra kết luận là, cô và mọi người trong gia đình quyết định sẽ thỏa hiệp cùng với hiện thực, nếu không sẽ phải chịu đựng những bất tiện trong cuộc sống và sẽ phải trả một cái giá rất đắt.

Không còn câu chuyện nào có thể nói rõ về hiện thực hơn là câu chuyện của nữ nhà báo này nữa, giá rẻ là vũ khí chiến thắng duy nhất của các sản phẩm mang thương hiệu Trung Quốc, cũng là sức cạnh tranh khiến cả thế giới cảm thấy khó chống cự nhất. Nhưng một mặt khác của sự thực là, dưới sự tấn công của hàng hóa Trung Quốc, ngành công nghiệp chế tạo của các nước gặp phải những thử thách lớn, những va chạm trong mậu dịch cũng xảy ra từ đó. Chỉ trong vòng một đêm, Trung Quốc trở thành tiêu điểm chống bán phá giá trong các nước thành viên WTO, trong 7 dự án cứu tế mậu dịch và chống phá giá trên toàn cầu thì có một dự án là nhằm vào Trung Quốc.

Ngay từ tháng 6 năm 2002, châu Âu tuyên bố sẽ nhằm vào mặt hàng bật lửa ở khu vực Ôn Châu tiến hành điều tra chống bán phá giá, đây là "vụ chống bán phá giá đầu tiên" kể từ sau khi Trung Quốc gia nhập WTO. Lúc ấy, mấy trăm nhà máy sản xuất bật lửa ở Ôn Châu đã sản xuất loại bật lửa có vỏ ngoài làm bằng kim loại và chiếm tỉ lệ 90% trên thế giới, mà giá thành sản phẩm chỉ bằng 1/10 so với bật lửa của Nhật. Các nhà máy ở Ôn Châu đã nói

Hình trái: Năm 1984, Thế vận hội Mùa hè lần thứ 23 tổ chức tại Los Angeles, Lý Ninh được gọi với cái tên "Ông vua thể thao" của Trung Quốc.

Hình phải: Ngày 21 tháng 3 năm 2007, Chủ tịch tập đoàn Lining, nguyên quán quân Thế vận hội thể dục Lê Ninh. Công ty Lining do ông sáng lập đứng thứ 4 thế giới về đồ dùng và dụng cụ thể dục thể thao, chỉ sau Nike, Adidas và Puma.

rằng, các mặt hàng ở Trung Quốc sở dĩ giá thành thấp là bởi vì giá thành lao động rẻ, thu nhập hàng năm của các công nhân ở Ôn Châu thấp hơn so với ở châu Âu là 20 lần, và kết luận là "các nhà máy Trung Quốc không bán phá giá hàng hóa". Vụ điều tra này cuối cùng kết thúc bằng việc rút lui của châu Âu, các doanh nhân Ôn Châu vốn đã luôn nổi tiếng qua việc chế tạo, sản xuất hàng hóa giá rẻ, nay lại trở thành anh hùng của đất nước, mãi đến hôm nay họ vẫn được nhắc đến.

Nhưng thắng lợi của "bật lửa" vẫn không ngăn cản được làn sóng chống bán phá giá cứ thế ồ ạt kéo tới. Ngày 16 tháng 9 năm 2004, tại Elche Tây Ban Nha xảy ra một vụ bạo lực đốt cháy giày sản xuất tại Ôn Châu, mấy trăm thợ đóng giày Tây Ban Nha đã xông vào cảng vận chuyển hàng hóa và châm lửa đốt cháy 16 công-ten-nơ chất đầy giày da sản xuất tại Ôn Châu với trị giá 1 triệu USD. Một tuần sau đó, tại Elche lại xảy ra vụ diễu hành biểu tình chống doanh nhân người Hoa, một thành phố nhỏ với 200 ngàn dân nhưng đã có đến mấy ngàn người đổ ra đường. Trên thực tế, theo thống kê của Hội liên hiệp Ngành Giày Italy, hai năm trước đó có hơn 250 triệu đôi giày Trung Quốc nhập qua Ý, lượng giày nhập khẩu của nước này lần đầu tiên nhiều hơn lượng giày xuất khẩu, đối với một nước

Thế vận hội 2008 khiến người Trung Quốc tràn đầy hi vọng được bay lên.

luôn lấy ngành chế tạo giày làm niềm tự hào, thì đó rõ ràng là một sự bẽ bàng. Sau sự việc này, để làm hài lòng những nhà sản xuất địa phương, liên minh châu Âu thậm chí đã phải thiết kế một nhãn hiệu có tên "Non – China".

Các chuyên gia và quan chức Trung Quốc lại có ý định hóa giải cục diện khó xử này bằng lập trường của mình. Tháng 5 năm 2005, Bộ trưởng Bộ Thương mại Bạc Hy Lai đến Pari nước Pháp để tham gia "Hội đàm hợp tác xí nghiệp nhỏ vừa Trung – Pháp". Khi được hỏi về thái độ của ông đối với việc chống bán phá giá hàng dệt may Trung Quốc, Bạc Hy Lai đã khéo léo trả lời rằng: "Có lẽ các vị chưa từng nhẩm tính bao giờ, chỉ khi nào Trung Quốc bán được 800 triệu chiếc áo sơ mi thì mới có thể nhập khẩu một chiếc Airbus 380". Một con số tương quan là, trong hai năm trước đó, Trung Quốc đã mua về 30 chiếc Airbus, trong đó có 5 chiếc Airbus 380.

Nhìn lại Trung Quốc trong bối cảnh cân đối vĩ mô, tất cả dường như lại đang rạo rực trở lại, kinh tế đang diễn biến với tốc độ chóng mặt.

Ngày 6 tháng 6 năm 2005, chỉ số thị trường cổ phiếu Trung Quốc rơi vào mức đóng băng, chỉ số Thượng Hải dừng lại ở 998,22 điểm, trong vòng 8 năm trở lại, đây là lần đầu tiên rơi xuống dưới mốc 1000, chỉ số 1000 điểm đã

Hình trái: Ngày 28 tháng 9 năm 2005, sinh nhật lần thứ 2556 của Khổng Tử, trước cửa điện Đại Thành tại Khổng Miếu, Khúc Phụ, Sơn Đông đã tổ chức nghi lễ tế Khổng long trọng. Sự phục hưng của văn hóa truyền thống được coi là một biểu tượng cho sự đi lên của Trung Quốc.

Hình phải: Quảng cáo có mặt ở khắp nơi.

từng là vấn đề khiến mọi người phê phán hoặc coi đó chỉ là truyện cười cuối cùng cũng đã thực sự xuất hiện trước mắt các nhà đầu tư. Đang lúc chỉ số trượt dốc đến mức không thể nào trượt hơn được nữa, thì lại là thời điểm khởi động tốt nhất cho một đợt chia quyền cổ phiếu.

Trong một thời gian dài, dưới cơ cấu cùng lúc tồn tại hai loại cổ phiếu là cổ phiếu niêm yết và cổ phiếu chưa niêm yết không những khiến cho quyền lợi hợp pháp của các cổ đông sở hữu cổ phiếu niêm yết (đặc biệt là những cổ đông nhỏ lẻ) bị tổn hại, mà còn dễ bị coi là những hiện tượng đầu cơ. Hơn mười năm nay, hiện tượng này luôn bị các chuyên gia chỉ trích mạnh mẽ, thế nhưng vì sức mạnh của các tập đoàn đã được hưởng lợi, phương án cải cách lặp đi lặp lại mà không hiệu quả, cho đến khi những nhân tố xấu của cơ cấu thị trường cổ phiếu ảnh hưởng đến toàn bộ cục diện, thì việc chia quyền cổ phiếu mới trở nên vô cùng khẩn cấp.

Đợt cải cách này trước tiên xuất phát từ một công ty tư nhân tại Hồ Nam đã niêm yết cổ phiếu. Theo nghị quyết của hội đồng quản trị, ngày 29 tháng 4, công ty này lấy cơ số là 240 triệu cổ phiếu, với tất cả các cổ đông sở hữu cổ phiếu niêm yết, cứ 10 cổ phần sẽ được thêm 3 cổ phiếu và 8 đồng tiền mặt, những cổ đông nắm giữ quyền cổ

phiếu chưa niêm yết sẽ nhận được "quyền lưu thông trên thị trường". Đây rõ ràng là một cuộc "phá vỡ cục diện". Do được bắt đầu ngay sau khi thị trường đóng băng, nên việc cải cách quyền chia cổ phiếu thuận lợi ngoài cả dự đoán của mọi người. Lúc đầu, thị trường cổ phiếu cũng từng tiếp tục hiện tượng sụt điểm, thậm chí trong tháng 6 chỉ số rơi qua ngưỡng 1000, nhưng cùng với sự xuất hiện của những công ty tiến hành cải cách thí điểm, thị trường cổ phiếu đã mau chóng ổn định trở lại. Đến tháng 9 năm 2006, đã có 1.151 công ty lên sàn đang bước vào hoặc đã hoàn thành trình tự cải cách, giá trị của các công ty tiến hành cải cách chia quyền cổ phiếu đã chiếm tỉ lệ 92% tổng giá trị của cả thị trường cổ phiếu, và cũng kể từ lúc ấy, thị trường cổ phiếu Trung Quốc được đánh thức.

Ngày 5 tháng 11 năm 2007, Công ty Trách nhiệm hữu hạn Cổ phần Dầu khí Trung Quốc đã tổ chức nghi thức lên sàn tại Sở Giao dịch Thượng Hải. Trong năm này, do ưu thế lũng đoạn của mình, công ty này đã trở thành "công ty kiếm ra nhiều tiền nhất châu Á".

Lịch trình cải cách chia quyền cổ phiếu rất giống với việc cải cách vật giá diễn ra vào cuối thập niên 80 thế kỷ 20 và cuộc cải cách quyền tài sản của các công ty diễn ra vào cuối thập niên 90, nó đã thể hiện được "đặc trưng không tranh luận" của cuộc vận động cải cách này: mỗi cuộc cải cách được cho là lớn và được tranh luận sôi nổi, thực hiện một cách cứng rắn thì hiệu quả lại rất nhỏ, thậm chí còn có thể gây nên những biến động trong xã hội và dư luận ầm ĩ; còn khi những người thích tranh luận gần

như đã mệt nhoài thì cuộc cải cách lại giành được những bước đột phá vào những lúc gần như chẳng còn ai quan tâm đến nữa.

Trên thực tế, cuộc cân đối vĩ mô diễn ra vào nửa đầu năm 2004 đã khiến cho những mâu thuẫn sâu xa của việc phát triển kinh tế và cải cách chế độ của Trung Quốc được thể hiện một cách kịch liệt nhất. Nhà kinh tế học Ngô Kính Liên cho rằng cải cách của Trung Quốc đã bước đến bờ "vực thẳm", mỗi khi tiến một bước đều dính dáng đến quyền lợi đã được hưởng của một số người và một số tổ chức, vì thế mà bị phản đối bởi cơ cấu lợi ích hiện hữu, do vậy tất nhiên sẽ gặp phải trở ngại, kéo dài tiến trình cải cách. Với nhiều người, việc dùng từ "vực thẳm" để so sánh rõ ràng là có nhiều ý nghĩa, nó vừa chỉ việc cải cách đang được đẩy theo hướng gian nan mà lại chưa biết nơi đó như thế nào, vừa cho thấy tính phức tạp và đa nguyên hóa của những mâu thuẫn về lợi ích, đồng thời cũng cho thấy Trung Quốc đang bước vào thời đại thương mại vừa sâu vừa rộng mà lại vô cùng xa lạ.

Đối với rất nhiều người Trung Quốc, quá khứ đã là một thế giới khác. Trên *Tạp chí Times* của Mỹ xuất bản năm 2006, Chủ tịch quá cố Mao Trạch Đông lần thứ 6 trở thành nhân vật trang bìa, nhưng lần này, trên trang phục của Chủ tịch Mao lại có in nhãn hiệu trang phục nổi tiếng LV một cách đầy ý vị, tựa đề của bài viết chính trên tạp chí lại là "Cuộc cách mạng thầm lặng".

Trên con đường phát triển mạnh mẽ, ánh sáng của những công ty quốc doanh qui mô lớn luôn khiến mọi người thấy chói mắt nhất, vị trí lũng đoạn trong lĩnh vực tài nguyên của họ lại được củng cố hơn bao giờ hết. Nếu nói rằng kinh tế Trung Quốc là một cây đại thụ kết đầy trái, thì rõ ràng họ là người thu hoạch lớn nhất và duy nhất của những cành kết trái xum xuê nhất. Đồng thời, cùng với sự mở rộng cơ cấu của các doanh nghiệp hiện đại, việc thị trường hóa đồng vốn và sức cạnh tranh của những doanh nghiệp này cũng mạnh mẽ hơn. Ủy ban Quản lý giám sát Tài sản Nhà nước (State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State

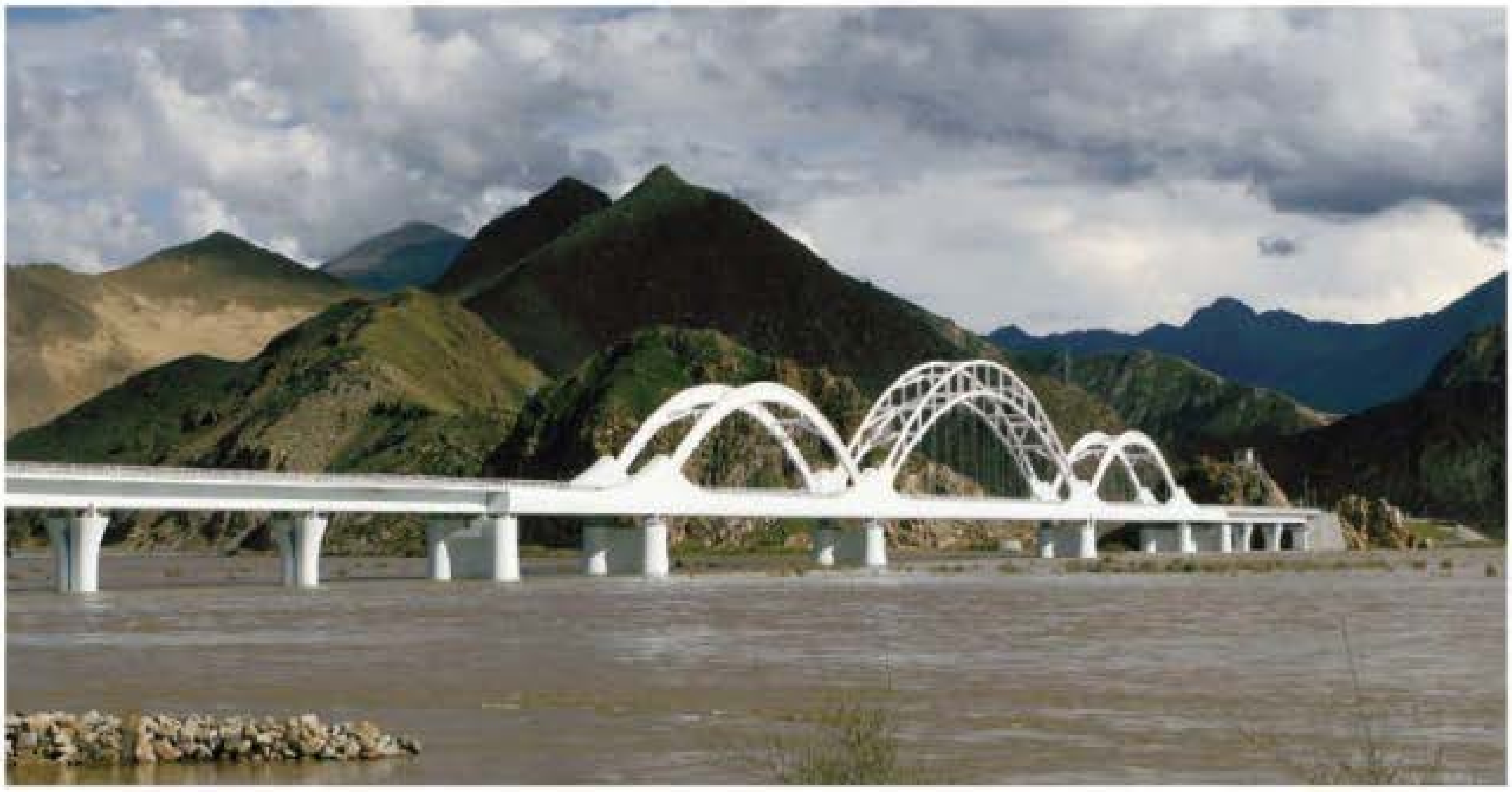

Hình trái: Công trình Tam Hiệp là công trình thủy lợi có qui mô lớn nhất trong lịch sử Trung Quốc. Đây là giây phút "nổ tung" của công trình.

Hình phải: Đập Tam Hiệp.

Council – SASAC) thành lập được 3 năm, những doanh nghiệp chính trực thuộc Trung ương đã có thu nhập tăng lên 78,8%, bình quân hàng năm tăng 21,4%; lợi nhuận tăng trưởng 140%, bình quân hàng năm tăng 33,8%; tổng thuế nộp cho nhà nước tăng 96,5%, bình quân mỗi năm tăng 25,2%; tỉ lệ lợi nhuận tài sản tịnh (net) đạt đến 10%, tăng gấp 5%; tỉ lệ tăng trưởng của giá trị tài sản nhà nước đạt 144,4%. Hiện nay, những con số này cho thấy chúng là một "hạm đội không bao giờ bị đánh bại".

Lấy ngành năng lượng làm ví dụ, trong hai năm vừa qua, tình hình năng lượng trên toàn cầu đều rất căng thẳng, giá dầu thô quốc tế từ 25 USD/ thùng đã tăng lên hơn 70 USD/thùng. Trong bối cảnh này, ba công ty dầu khí luôn nằm ở vị trí lũng đoạn của Trung Quốc - Petro China, Sinopec và CNOOC đều có tỉ lệ lợi nhuận tăng mạnh. Năm 2004, lợi nhuận net của Sinopec đã tăng lên 70% so với năm trước, trên cơ sở này, năm 2005 lại tăng thêm 42%, đến năm 2006 lại tiếp tục tăng 28,08%. Petro China lại càng giành nhiều chiến thắng hơn, năm 2005 thực hiện doanh số 552,23 tỷ nhân dân tệ, tăng 39% so với năm trước, với 133,36 tỷ nhân dân tệ lợi nhuận net, công ty này trở thành đối tượng kiếm ra nhiều tiền nhất ở châu Á, vượt qua cả HSBC ở Hồng Kông và Toyota ở Nhật Bản. Trên danh sách

Năm 2007, tuyến đường sắt Thanh Tạng đã khai thông, đây là tuyến đường sắt có độ cao và khó thi công nhất thế giới. Trong ảnh là công trình mang tính tiêu biểu của tuyến đường sắt Thanh Tạng – cầu trên sông Lạp Sát (Lhasa).

"500 công ty lớn nhất thế giới" do *Tạp chí Fortune* của Mỹ công bố vào tháng 7 năm 2006, có tất cả 22 công ty Trung Quốc được lọt vào danh sách, Sinopec từ vị trí 31 đã nhảy lên vị trí 23, đứng đầu các công ty Trung Quốc; Công ty điện lưới quốc gia từ vị trí 40 nhảy lên 32; Petro China từ vị trí 46 nhảy lên vị trí 39.

Trong lĩnh vực tài chính, tháng 5 năm 2006, Ngân hàng Xây dựng, Ngân hàng Giao thông, Ngân hàng Trung Quốc và Ngân hàng Công thương lần lượt lên sàn và được các nhà đầu tư chiến lược quốc tế rất "ái mộ". Một điều đáng để nhắc đến là, những cơ quan tài chính quốc tế nhanh chân đã khéo léo đáp lên chuyến xe này và tỉ lệ lợi nhuận tăng mạnh chỉ trong một khoảng thời gian ngắn.

Cuối năm 2006, một đợt cân đối vĩ mô kéo dài trong 2 năm trời dường như đã kết thúc. Trong lịch trình cải cách gần 30 năm qua, cân đối vĩ mô (trước

Những con linh dương đang chạy dưới tuyến đường sắt Thanh Tạng.

1

2

3

4

1. Cùng với sự mở rộng của thành phố, các thành phố Trung Quốc đều trở thành những công trường lớn, hai chữ "phá dỡ" có thể thấy ở khắp nơi. Ảnh chụp vào tháng 11 năm 2007.
2. Cửa hàng nằm trong diện "phá dỡ"
3. Một công nhân dùng búa sắt đập những sợi thép còn lại sau khi ngôi nhà đã bị phá dỡ.
4. Máy xúc đang thực hiện việc san lấp mặt bằng.
5. Một nhóm công nhân đang lượm sắt vụn sau khi ngôi nhà bị phá dỡ.

5

Dây chuyền sản xuất tại một xưởng chế tạo xe hơi tư nhân ở Thượng Hải.

thập niên 90 thế kỷ 20 được gọi là chỉnh đốn) đã trở thành một khái niệm mang đậm màu sắc Trung Quốc, hầu như cứ cách 3 đến 5 năm nó lại xuất hiện một lần, mà từ trước đến nay nó chỉ được tuyên bố là bắt đầu chứ chưa hề có lần nào tuyên bố kết thúc.

Nguyên nhân quan trọng nhất để kết thúc cân đối vĩ mô là do mục tiêu của nó đã đạt được. Qua sự can thiệp hành chính rất mạnh tay, vị trí lũng đoạn trong ngành nghề của những công ty quốc doanh lại càng được củng cố. Với nhiều người, cơn sốt kinh tế diễn ra trước và sau năm 2004 chính là "cuộc vận động chuyển đổi" của các xí nghiệp tư hữu. Từ năm 2006 đến nay, ngoài những ngân hàng quốc doanh lên sàn, thì hoạt động sát nhập gia tăng rất nhanh, một số hạng mục xây dựng rất lớn cũng lần lượt tuyên bố đã hoàn thành.

Ngày 20 tháng 5, đập Tam Hiệp được xây dựng trong suốt 12 năm đã hoàn thành toàn bộ. Tổng đầu tư của công trình thủy lợi có qui mô rất lớn trong lịch sử này là 24 tỷ USD, lượng phát điện trung bình hàng năm là 84,7 tỷ KW giờ, và trở thành công trình tổng hợp phòng lụt và phát điện lớn nhất thế giới, thay cho trạm thủy điện Itaipu của Brazil. Ngày 1 tháng 7, tuyến đường sắt với tổng chiều dài là 1956 km nối Thanh Hải và Tây Tạng đã thông xe, đầu tư

Công nhân đóng thuyền tại một xưởng đóng thuyền ở Đại Liên. Ảnh chụp vào tháng 5 năm 2007.

cho hạng mục này là hơn 33 tỷ nhân dân tệ. Tuyến đường sắt Thanh Tạng có hơn 960km nằm ở chiều cao trên 4000m so với mực nước biển, là tuyến đường sắt trên cao nguyên có độ cao cao nhất thế giới, chiều dài dài nhất thế giới và điều kiện khí hậu khắc nghiệt nhất thế giới.

Ngày 6 tháng 6, Quốc vụ viện công bố "Những ý kiến liên quan đến vấn đề mở mang khai phá dải bờ biển mới Thiên Tân". Dải bờ biển Thiên Tân có diện tích qui hoạch là 2.270km^2, lớn hơn Thâm Quyến hơn 300km^2, lớn gấp đôi Hồng Kông và gấp 3 Phố Đông, nơi đây sẽ trở thành trung tâm tài chính mới của Trung Quốc. Mọi người coi nơi đây như Thâm Quyến những năm 80 và Phố Đông những năm 90 của thế kỷ 20. Trong bình luận của mình, Tân Hoa Xã cho rằng: "Trên bản đồ cải cách mới, khu Phố Đông Thượng Hải, thành phố Thâm Quyến và dải bờ biển Thiên Tân đang trở thành "cỗ xe tam mã" của công cuộc cải cách tổng hợp ở Trung Quốc".

Ngày 20 tháng 11 năm 2006, sau 6 năm, chỉ số chứng khoán sàn Thượng Hải quay lại mốc 2000 điểm, vào ngày 6 tháng 6 năm 2005, nó đã từng rớt xuống một con số khiến mọi người vô cùng thất vọng – 998,22 điểm. Chỉ trong vòng 10 tháng ngắn ngủi kể từ tháng 1 năm 2006, chỉ số cứ thế lặng lẽ lên gần 800 điểm, biên độ tăng trưởng vượt

quá 70%. Cùng với việc hoàn tất của chia quyền cổ phiếu, thị trường tài chính được thức tỉnh một cách vô cùng rõ rệt, mọi người bắt đầu rút tiền từ ngân hàng ra đầu tư vào cổ phiếu. Tháng 10, dữ trữ ngân hàng lần đầu tiên xuất hiện xu hướng giảm trong suốt 5 năm trở lại. Trong bình luận của mình, ***Nhật Báo Wall Street*** đã cảnh cáo rằng: "Dự trữ ngoại tệ tăng trưởng quá nhanh sẽ tạo ra quá nhiều phương tiện thanh toán, có thể sẽ dẫn đến lạm phát, thả nổi giá cả và các ngân hàng thương mại cho vay bừa bãi". Những nhắc nhở này đều được chứng thực sau nửa năm.

Thị trường nhà đất cũng nóng trở lại rất rõ ràng. Kể từ sau khi cân đối vĩ mô, bất động sản trên cả nước đã chìm lắng rất lâu, kể từ đầu năm, những thành phố trung tâm như Bắc Kinh, Thượng Hải đều đồng loạt lên giá. Chính phủ muốn kìm hãm sự tăng vọt của giá cả bất động sản nên đã đưa ra nhiều qui định khác nhau, trong đó đặc sắc nhất là qui định "Kể từ ngày 1 tháng 6 năm 2006 trở đi, tất cả những công trình xây dựng nhà ở để bán mới được phê chuẩn, mới khởi công, những căn hộ có diện tích $90m^2$ trở xuống (bao gồm cả nhà ở giá rẻ), đều phải đạt được 70% trở lên tổng diện tích xây dựng". Rõ ràng, đây là một pháp lệnh khó lòng có thể thực hiện một cách nghiêm túc, mà trên thực tế, pháp lệnh này chẳng bao giờ được chấp hành. Trong 6 tháng cuối năm, Chính phủ tiếp tục "xuất chiêu", ngân hàng tăng lãi suất tiền gửi, hạn chế đầu tư nước ngoài mua bán bất động sản, một số lãnh đạo có liên quan ở những thành phố có giá bất động sản tăng lên quá nhanh thì bị xử phạt, nhưng mặc dù dùng đủ mọi cách, giá cả nhà đất dường như vẫn không hề dừng lại.

Việc giá cả của thị trường cổ phiếu, thị trường nhà đất cứ thế vững bước tăng lên là một tín hiệu phát triển điển hình nhất, một thời kỳ phồn vinh thiếu sự kiểm soát lại bắt đầu.

Có lẽ, không có một đất nước nào luôn khiến cho mọi người cảm thấy kinh ngạc như Trung Quốc. Đối với nhiều người, nơi mà họ sinh ra và lớn lên đã không còn tồn tại nữa. Giang Nam dưới ngòi bút của thi nhân thời Đường, Tống từ lâu đã chẳng còn, mà ngày nay đều đã trở thành

Triển lãm xe. Ảnh chụp tại Tấn An, 2008.

khu công nghiệp chế tạo quan trọng vào bậc nhất thế giới. Những con đường ngoằn ngoèo ngày xưa giờ đã được mở rộng, uốn thẳng; những mảng đá xanh hai bên đường giờ đã bị đào vứt đi, thay vào đó là các tòa cao ốc, cửa hàng sầm uất; mái hiên, mái ngói, cửa sông đều trở thành những bức tranh trong hồi ức. Hai mươi năm qua, có khoảng 4 triệu dân Trung Quốc thoát khỏi cảnh bần cùng cơ cực, thành tựu ấy chủ yếu là do tiến trình đô thị hóa nhanh chóng mà rộng rãi.

Theo dự đoán của các chuyên gia, cuộc đô thị hóa sẽ còn tiếp tục diễn ra, trong vòng 20 năm tới, dự tính sẽ còn khoảng 400 triệu người chuyển lên thành phố. Cả nước Trung Quốc giống như một công trường lớn. Đó sẽ là một nước như thế nào? *Reference News (Tin tức tham khảo)* đã trích dẫn lời của phương tiện truyền thông nước ngoài nói rằng, mỗi ngày, diện tích xây dựng nhà ở của Trung Quốc chiếm khoảng 50% tổng diện tích trên toàn cầu, tổng diện tích xây dựng nhà ở trong vòng một năm tương đương với diện tích nhà ở hiện có của nước Nga. Thành quả xây dựng của Trùng Khánh trong vòng 10 ngày, tương đương với 15 tòa Chrysler ở Manhattan, New York.

Mùa hè năm 2006, đạo diễn trẻ tuổi Giả Chương Kha quay bộ phim *Người tốt ở Tam Hiệp* đã giành giải "Sư tử

vàng" tại liên hoan phim ở Venice. Địa điểm đóng phim này là huyện Phong Tiết, thành phố Trùng Khánh, nơi đã có 2000 năm lịch sử. Nhưng anh phát hiện, trong 5 tháng quay phim mà không thể nào theo nổi những thay đổi diễn ra tại phim trường. Lúc đầu, anh có thể nhìn thấy từ phía xa một tòa nhà cũ, sau một chuyến đi Bắc Kinh ngắn ngày và quay trở lại thì tòa nhà đã biến mất. Ngay sau đó, một tòa nhà khác cũng bị dỡ bỏ. Cho dù giữ ống kính đứng yên ở một vị trí, thì không gian bên trong đó cũng liên tục thay đổi. "Thành phố cổ nơi đâu cũng là phá dỡ nhà cửa", anh nói với một giọng khẳng khái, "ống kính của tôi quả thực không theo kịp nhịp điệu này".

Trung Quốc lúc này, cuốn sách có tên ***Thế giới phẳng*** bán chạy nhất đang dần dần trở thành chủ đề của mọi người. Trong cuốn sách này, tác giả tin rằng thế giới là phẳng, nơi đó sự cạnh tranh giữa nền kinh tế các nước phát triển và đang phát triển là ngang nhau. Cuốn sách đưa ra nhiều dẫn chứng: nhiều công ty Ấn Độ, Trung Quốc đang trở thành một phần của dây chuyền cung ứng liên hợp trên toàn thế giới, cung cấp mọi thứ từ dịch vụ cao cấp đến các thiết bị hình thành máy chiếu tia... để cùng tạo ra một cảnh quan văn hóa, kinh tế, chính trị toàn cầu "bằng phẳng", làm cho những người không có duyên với trung tâm quyền lực và của cải trước đây được trực tiếp tham gia vào hoạt động kiếm tiền và bàn tán dư luận – chỉ cần họ có kiên nhẫn, có nhận thức là họ có thể.

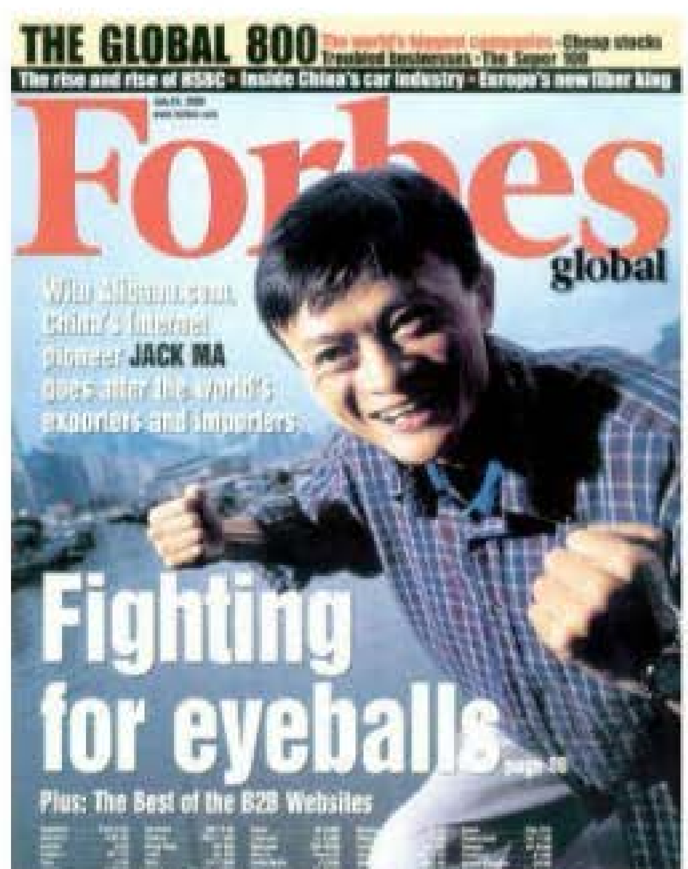
Đứng trước những phán đoán như thế, người Trung Quốc và người Mỹ lại có hai cảm nhận khác nhau hoàn toàn. Người Mỹ cảm thấy mình sẽ chinh phục "thế giới phẳng" này, còn Trung Quốc thì tin rằng mình sẽ từ bên rìa đi vào "trung tâm của thế giới đã được san phẳng".

Mã Vân đang nói về lý tưởng của mình tại vườn hoa bên hồ. Internet trở thành nơi chào đời quan trọng nhất của những công ty mới.

THƯƠNG MẠI ĐIỆN TỬ, MỘT THẾ LỰC MỚI THÚC ĐẨY TIỀM NĂNG

Ngày 6 tháng 11 năm 2007, Mã Vân - người có khuôn mặt "búp bê", miệng luôn nở nụ cười tinh nghịch, thích nói ra những câu khiến người khác kinh ngạc... đã bước lên đỉnh cao của cuộc sống, Alibaba - dịch vụ mạng lưới Internet chuyên cung cấp thông tin thương mại cho 6 triệu công ty vừa và nhỏ do anh nắm giữ cuối cùng đã lên sàn tại sở giao dịch Hồng Kông. 12 năm trước, anh còn là một giáo viên ngoại ngữ tại một trường cấp ba tại Hàng Châu, không an phận, anh bắt đầu tập tành làm một trang web tiếng Trung.

Mã Vân, người sáng lập nên trang web mua bán Alibaba trở thành nhân vật trên trang bìa của báo Forbes từ khi công ty của anh còn nằm ở một khu nhà ở tồi tàn tại Hàng Châu.

Một trong những công ty mạng sớm nhất ở Trung Quốc đã treo băng rôn quảng cáo với nội dung "Người Trung Quốc vẫn còn cách con đường cao tốc thông tin là bao nhiêu".

Trong con mắt của nhiều người, Alibaba là một thần thoại siêu cấp không gì có thể tưởng tượng được. Riêng bộ phận nhà đầu tư nước ngoài, Alibaba đã được đặt mua với giá 180 tỷ USD, tương đương với 180 lần lượng cổ phiếu phát hành; còn bộ phận nhà đầu tư trong nước, thì số tiền được đặt mua lên tới 450 tỷ USD Hồng Kông, vượt 259 lần so với lượng cổ phiếu phát hành, phá vỡ kỉ lục phát hành cổ phiếu trong lịch sử của cổ phiếu Hồng Kông. Đứng trước cảnh tượng "quay cuồng" này, ngay như tạp chí *Kinh Tế Học* cũng bắt đầu đặt câu hỏi: "Alibaba liệu có còn là bong bóng của Trungquoc.com nữa không?"

Cần phải nhớ lại mùa đông năm 1995, tại khu Trung Quan Thôn náo nhiệt ở Bắc Kinh bỗng xuất hiện một tấm biển quảng cáo rất lớn: "Người Trung Quốc vẫn còn cách con đường cao tốc thông tin là bao nhiêu – đi về phía bắc 1500m". Khi ấy rất nhiều người tưởng rằng đó là một biển hiệu chỉ đường, còn các cảnh sát giao thông bận rộn thì lại bực bội: Hoàng Thành Căn (tên địa danh ở Bắc Kinh) trời cao đất dày, làm gì có "đường cao tốc thông tin" nào ở đây? Tấm biển quảng cáo này về sau được coi là một sự kiện đầy kỷ niệm của mạng Internet Trung Quốc. Cũng vào năm này, một cuốn sách bán chạy nhất thế giới mang tên "Being Digital" đã từ Mỹ truyền sang đến Trung Quốc,

đây là tư tưởng rất mới mẻ về mạng Internet của học giả người Mỹ, ngay khi đến Trung Quốc, sự xuất hiện của cuốn sách đã kích thích trí tưởng tượng của tất cả mọi người về một thế giới thông tin trong tương lai. Cùng với sự ra đời của cuốn sách này, Trung Quốc đã xuất hiện những netizen (Viết tắt của net citizen, chỉ những người thường xuyên online) đầu tiên. Trong vòng 10 năm sau đó, mạng Internet của Trung Quốc đã cùng với Thung lũng Sillicon – Mỹ chứng kiến những vinh quang cũng như thăng trầm của một ngành công nghiệp mới.

Năm 1997, có 3 người trẻ tuổi cùng xuất hiện và tuyên bố thời đại Internet của Trung Quốc đã đến.

Tại Quảng Châu, Đinh Lỗi, một thanh niên 26 tuổi đã lập nên NetEase. Mới đầu, suy nghĩ của anh rất đơn giản, nếu mọi người muốn liên lạc qua Internet, vậy thì nhất định phải có "room" và "hộp thư (inbox)" của mình chứ, thế là, anh lập ra hệ thống dịch vụ trang chủ cá nhân phiên bản tiếng Trung Quốc và hệ thống hộp thư miễn phí đầu tiên, còn về việc NetEase sẽ kiếm tiền bằng cách nào thì anh chẳng hề nghĩ đến, mà thực ra cũng chẳng thể nghĩ ra được. Anh lại càng chẳng thể ngờ rằng, chỉ 6 năm sau chính anh trở thành một trong những người giàu nhất Trung Quốc.

Tại Bắc Kinh, kỹ sư phần mềm trẻ tuổi Vương Chí Đông đã nhận được một món tiền đầu tư sáng chế rất lớn từ Mỹ, đây là món tiền đầu tư sáng chế đầu tiên mà Internet của Trung Quốc nhận được. Lúc trang web vừa mới được lập nên, anh làm mấy vấn đề hỏi đáp, không ngờ là, những câu hỏi thắc mắc và thảo luận về kĩ thuật thì ít, mà thảo luận đưa ra ý kiến về thể thao thì lại vô cùng nhiều. Ngày 31 tháng 10, đội bóng đá Trung Quốc tham dự tranh cúp 10 đội mạnh châu Á tại sân vận động Kim Châu – Đại Liên, kết quả là thua cuộc trước Quatar, một tiểu quốc dầu mỏ chỉ có 520 ngàn dân, lần thứ 6 thất bại trước ngưỡng cửa bóng đá quốc tế. Vào lúc 2 giờ 15 phút sáng ngày hôm sau, một người có tên là Lão Dung (Laorong) đã đăng một bài viết có tên *Kim Châu – Đại Liên không có nước mắt* lên trang thể thao, và chỉ trong vòng 48 tiếng, bài viết đã được

Mỗi năm một lần, hội thảo Bo'ao (Bác Ngao) tổ chức tại Bo'ao, Hải Nam đã trở thành một trong những hội thảo quan trọng nhất tại khu vực châu Á. Trong ảnh là Chủ tịch Công ty Phần mềm Bill Gate đang phát biểu khai mạc hội thảo.

đọc hơn 20 ngàn lần. Đây là bài viết trên mạng đầu tiên làm chấn động công chúng, đặc trưng lây lan và hiệu ứng truyền bá đáng kinh ngạc của Internet lần đầu tiên được thể hiện một cách rõ ràng nhất. Sau này, trang thảo luận ấy đã trở thành trang web tin tức có tầm ảnh hưởng lớn nhất ở Trung Quốc – sina.com

Tốt nghiệp tại học viện kỹ thuật thuộc Massachusetts – Mỹ, chàng trai trẻ tuổi Trương Triều Dương đầy nhiệt huyết đã lập một trang web mang tên Sohu, số tiền đầu tư ban đầu là 225.000 đôla Mỹ từ hai vị giáo sư người Mỹ, trong đó một người chính là giáo sư Negroponte – tác giả của cuốn *Being Digital*. Mới đầu trang web chẳng có nội dung gì, anh nghĩ thôi thì cứ lấy nội dung của *Being Digital* dán lên đó cái đã, còn về việc sau này sẽ kiếm tiền bằng cách nào thì có trời mới biết được. Một thời gian sau, tiền đã dùng hết, anh cứ phải thắt lưng buộc bụng để duy trì trang web đầy tâm huyết của mình, cuối cùng anh nhận được thêm 2.150.000 đôla Mỹ tiền đầu tư của Intel và Dow Jones, đồng thời được tạp chí *Times* của Mỹ bình chọn là một trong "50 anh hùng kỹ thuật số toàn cầu" với vai trò là "Đại diện của Trung Quốc" và trở thành nhân vật anh hùng đầu tiên trong làng thương mại điện tử Trung Quốc.

Năm 1999, Sina đã chọn Morgan Stanley – một tập đoàn đầu tư nước ngoài nổi tiếng làm đối tác để chuẩn bị lên sàn. Trên thực tế, cho dù là một đối tượng "cỡ bự" như Morgan Stanley nhưng cũng còn hiểu rất ít về Internet, nói chi là công ti Internet của Trung Quốc, họ chỉ biết duy nhất một điều là, đây chắc chắn là vụ làm ăn kiếm ra hàng đống tiền. Trong khi đàm phán, Sina cho biết phương hướng chiến lược trong tương lai là xây dựng một "cổng mạng" (portal), một vị lãnh đạo cao cấp của Morgan Stanley cúi đầu xuống, che miệng lại rồi hỏi nhỏ người phụ trách hạng mục ngồi bên cạnh mình: "Sao tôi cứ tưởng Sina là một công ty mạng, họ cần mở cửa làm gì nhỉ?" Mặc dù vẫn còn chưa làm rõ sự khác nhau của "cửa" (door) và "cổng mạng" (portal), nhưng nhiệt huyết của họ đối với mạng của Trung Quốc thì ngày càng mãnh liệt hơn. Trong năm đó, ba cổng mạng (network) lớn nhất của Trung Quốc là Sina, NetEase và Sohu lần lượt tỏa sáng trên thị trường cổ phiếu Nasdaq của Mỹ.

Nhưng khi những công ty mạng này còn chưa kịp tỉnh dậy sau giấc mộng lên sàn thật đẹp ấy, thì một mùa đông lại bất ngờ ập tới.

Tháng tư năm sau đó, thị trường cổ phiếu Nasdaq của Mỹ đột nhiên tụt dốc mà không ai có thể dự đoán trước, chỉ số chung chỉ trong vòng có nửa năm mà đã từ 5132 điểm tụt mất 4/5, giá trị thị trường của công ty là 8500 tỷ USD nhanh chóng bốc hơi, hầu như tất cả những công ti mạng nổi tiếng đều gặp khó khăn chồng chất. Mấy công ti lên sàn tại thị trường Mỹ đều không tránh khỏi vận rủi này, giá cổ phiếu của Sina rơi xuống mức thấp nhất, chỉ còn 1,06 USD, Sohu rơi xuống còn 60 cent, NetEase lại càng thê thảm hơn, giá cổ phiếu chỉ còn 53 cent. Internet non nớt của Trung Quốc nhanh chóng rơi vào "đáy của sự ảo tưởng", những chùm bong bóng vừa thổi đã vỡ tan chỉ trong chốc lát.

Phiền phức lớn nhất là NetEase. Năm 2001, do báo cáo tài chính có vấn đề, nên hợp tác của NetEase đã có lúc bị gián đoạn. Sau này Đinh Lỗi nhớ lại và nói: "Thực ra khoảng thời gian đó quá mờ mịt, thậm chí ý nghĩ bán

đứt NetEase đi cho rồi cũng từng xuất hiện trong đầu tôi. Nguyên nhân không bán thực ra không phải là vì tôi không muốn bán, mà là do kiểm toán tài chính có vấn đề, nên người ta không muốn mua nữa". Nhưng đúng lúc rơi vào cảnh khốn cùng nhất, anh nhanh chóng phát hiện ra tiền của một ngành nghề nào đó rốt cuộc được "giấu" ở đâu, ngay lập tức anh tuyên bố đầu tư để mở một trò chơi trên mạng mang tên "Westward Journey (Hành trình hướng Tây), cùng tên với một bộ phim khi ấy đang rất được giới sinh viên ưa chuộng; đồng thời còn cùng với công ty điện thoại di động mở dịch vụ tin nhắn. Tuy nhiên năm ấy anh vẫn thua lỗ 200 triệu nhân dân tệ, nhưng cuối cùng trò chơi trên mạng và dịch vụ tin nhắn vẫn cứu được người thanh niên này. Sau này, trong một lần thuyết giảng tại trường đại học, anh nói: "Trước 30 tuổi, thu hoạch lớn nhất của tôi không phải là kiếm được hai ba trăm triệu, mà chính là thời gian trải nghiệm việc để mất hai ba trăm triệu".

Đó là những năm tháng trẻ trung nhưng tả tơi. Kinh tế mạng đã từng hăm hở lật đổ hình thức phát triển và tích lũy của cải của các công ty trước đó, nhưng sau khi nó giáng thế được 10 năm, thì cái qui luật thương mại luôn được cho là vĩnh viễn ấy lại dùng một hình thức vô cùng tàn nhẫn mà thẳng thắn để nói với tất cả những người đầy khát vọng thành công rằng, cũng giống như những câu chuyện khác trước đây, mọi sự trưởng thành đều cần phải trải qua sự tôi luyện và mài giũa. Sự huy hoàng về sau này sẽ chứng minh, nguy cơ là ông thầy hay nhất, tất cả những khó khăn đau khổ đều đáng để trải nghiệm.

Nhưng sau hai năm chìm lắng, đúng vào lúc biết bao nhiêu công ty Trung Quốc gặp khủng hoảng trong dịch SARS, thì Internet lại bứt phá và lập kỳ tích, sức mạnh của những công ty mạng mà sau này rất có bề thế trong lĩnh vực thương mại điện tử Trung Quốc đã bắt đầu nhen nhóm hình thành.

Ngày 10 tháng 10 năm 2003, giá cổ phiếu của NetEase tăng lên 70,27 USD, lập mốc cao nhất trong lịch sử, tăng 617% so với hồi đầu năm, và tăng lên 108 lần so với mốc

thấp nhất trong lịch sử vào ngày 1 tháng 9 năm 2001. Tài sản trên giấy tờ của Đinh Lỗi vượt quá con số 5 tỷ nhân dân tệ, và trở thành triệu phú đầu tiên của Trung Quốc qua kinh tế mạng. Con số này lần đầu tiên đã cho thấy giá trị tài sản của Internet đã được thể hiện một cách minh bạch nhất. Đây là một cách làm giàu khác hoàn toàn với những người giàu trước đây. Nếu so sánh với những ngôi sao sáng chói nhất trong giới doanh nhân, người thanh niên này chỉ mất có 6 năm để trở thành triệu phú với nền tảng vẻn vẹn 500 ngàn nhân dân tệ, sự việc này đã cho thấy sức mạnh chủ đạo có thực của những người làm về thương mại điện tử, nguồn gốc của sự giàu có đã nhanh chóng được truyền bá rộng rãi.

Trong lĩnh vực thương mại điện tử, Alibaba đã cho thấy đẳng cấp của mình. Sự kiện SARS xảy ra vào năm 2003 đã khiến cho công ty này trải qua một thử thách ly kỳ. Một nữ nhân viên của Alibaba tham gia buổi giao dịch và bị phát hiện là có dấu hiệu khả nghi nhiễm SARS, thế là hơn 500 nhân viên của công ty ngay lập tức bị "cách ly tại nhà", công việc hàng ngày ở công ty bị gián đoạn hoàn toàn, mọi người đành phải ở nhà lên mạng làm việc. Thế nhưng, một điều đáng ngạc nhiên là, SARS lại là bước ngoặt để thương mại điện tử bừng tỉnh, vì mọi công việc hàng ngày cũng như việc giao dịch bị gián đoạn, nên rất nhiều công ty đành phải duy trì liên lạc và tìm cơ hội qua Internet, thế là lưu lượng sử dụng Alibaba tăng vọt. Chỉ 4 năm sau, công ty này trở thành công ty mạng lớn nhất Trung Quốc.

Trong lĩnh vực trò chơi trực tuyến (game online), vào tháng 5 năm 2004, người thanh niên mới hơn 30 tuổi Trần Thiên Kiều đã đưa công ty của mình lên sàn Nasdaq, Mỹ, và chỉ trong vòng một đêm anh trở thành người giàu nhất Trung Quốc, sau đó anh còn "chơi trò" mua lại Sina. Năm 1999, khi người thanh niên này vừa mới nghỉ việc và ngồi trong gian nhà 4 phòng tại khu Phố Đông để thiết kế "cộng đồng chơi game đồ họa trên mạng đầu tiên của Trung Quốc", nhưng khi ấy nó chưa được hưởng ứng. Một điều khiến anh không ngờ tới là, hai năm sau đó, công ty anh làm đại diện cho trò chơi "Truyền kỳ" của Hàn Quốc có qui mô rất lớn trên mạng lại khiến cho công ty của anh trở

thành công ty kiếm ra nhiều tiền nhất ở Trung Quốc, giá trị thị trường vào thời điểm cao nhất lên đến 3,5 tỷ USD, bản thân anh cũng có một tài sản trị giá 9 tỷ nhân dân tệ, mà tất cả những thứ này anh có được chỉ trong vòng 5 năm.

Trong lĩnh vực tìm kiếm (search), bá chủ toàn cầu Google đã gặp phải sự tấn công của một thiên tài trẻ tuổi Trung Quốc. Năm 2003, một công ty Trung Quốc tên là Baidu đã vượt qua Google qua đánh giá của một bên thứ ba và trở thành công cụ tìm kiếm trên mạng hàng đầu của Trung Quốc. Chiến lược của Baidu hoàn toàn là theo mô hình của Trung Quốc, công ty này liên tục đưa ra những dịch vụ tìm kiếm theo thể loại tiếng Trung Quốc rất đặc sắc, nếu so sánh thì Baidu là một mầm non mọc và lớn lên trên đất mẹ, còn Google thì lại giống như một cây kiểng Nhật Bản được mang từ Mỹ về. Baidu lấy nguồn gốc lợi nhuận của mình nhắm vào các xí nghiệp vừa và nhỏ, những công ty này chỉ cần trả trước vài trăm đồng cho chi phí quảng bá là trang mạng của họ sẽ dễ dàng được tìm thấy hơn. Tháng 8 năm 2005, Baidu lên sàn tại Nasdaq, ngay sau đó làm dấy lên một làn sóng các công ty Internet Trung Quốc ở nước ngoài.

Trong vòng 15 năm qua, Internet ở Trung Quốc sinh ra, lớn lên và trưởng thành, cuối cùng trở thành một thể thống nhất và thẩm thấu vào từng tế bào của đời sống kinh tế. Một điều đáng để tự hào là, trên thế giới này, những công ty trong nước dù ở lĩnh vực nào cũng đều đánh bại mọi đối thủ quốc tế, thậm chí ngay cả một công ty như Google mà cũng không tránh khỏi, tỉ lệ chiếm hữu trên thị trường Trung Quốc của công ty này không bằng một nửa của Baidu. Ngoài ra, còn một sự thực đáng kinh ngạc là, tất cả những công ty bị mua lại đều trở nên chìm lắng hẳn, 3721 trang web trong lĩnh vực tìm kiếm sau khi bị Yahoo mua lại thì gần như không còn tồn tại nữa, trong thị trường hàng điện tử dành cho người tiêu dùng (B2C (Business to Customer)) Yahoo sau khi bị Amazon mua lại thì rơi xuống đáy sâu, còn trong lĩnh vực thương mại điện tử giữa các cá nhân (C2C), trang web Echo sau khi sát nhập với Ebay thì gặp phải sự tấn công mạnh mẽ của Taobao trực thuộc Alibaba.

Internet đã khiến cho lớp thanh niên trẻ Trung Quốc trở thành một thế hệ toàn cầu hóa, họ không còn cách biệt gì với thế giới nữa. Ảnh chụp tại một tiệm Internet vào tháng 11 năm 2007.

Internet chính là một nơi để tạo nên những huyền thoại. Nơi đây luôn tràn đầy những cảm xúc mãnh liệt, và thỉnh thoảng lại xảy ra các cuộc "giao chiến", chẳng khác gì việc luyện gốm, để có được những sản phẩm tuyệt đẹp thì chúng phải được luyện trong lửa hồng. Một điều khiến mọi người tràn đầy hi vọng là, thế hệ trẻ của thập niên 90 kế thừa thế hệ những người lập nghiệp của thập niên 80 lúc này đã đủ lông đủ cánh để bay lên, khi đất nước này mới cải cách mở cửa, họ còn chưa ra đời, thế mà bây giờ họ đã có thể lật đổ tất cả những gì lớn mạnh nhất. Đây là thế hệ "toàn cầu hóa" bẩm sinh, là thế hệ mà khi họ vừa mới sinh ra đã gắn bó với Internet. Họ lớn lên trong gia đình và xã hội mở cửa, không bị gò bó trói buộc bởi truyền thống, lại càng không bị phiền phức bởi chế độ quyền sở hữu tài sản. Họ may mắn hơn bất cứ thế hệ doanh nhân nào trước họ, phía trước họ là một viễn cảnh tươi đẹp. Một điều có thể nhìn thấy được là, những năm tháng trong tương lai, nếu Trung Quốc muốn có một công ty nội địa đẳng cấp thế giới ra đời trên đất nước mình, thì Internet có lẽ là một lĩnh vực duy nhất.

Một cặp nam nữ đang chụp hình cưới phía trước sân vận động Tổ chim, quanh họ là các công nhân thi công công trình đang đứng xem. Qua tấm ảnh này, dường như chúng ta nhìn thấy mấy "nước Trung Quốc khác nhau".

SỰ PHÁT TRIỂN CỦA NƯỚC LỚN VỚI NHỮNG GIẤC MƠ LỚN TRONG THẾ VẬN HỘI

Mùa xuân năm 2007, một bộ phim truyền hình mang tên "Sự ra đời của một cường quốc" (The Rise Of The Great Nations) được phát trên sóng Đài Truyền hình Trung ương đã khiến mọi người thảo luận sôi nổi.

Bộ phim này nói lên con đường phát triển của 9 nước lớn trong lịch sử thế giới 500 năm, thế nhưng trong đó lại không có Trung Quốc. Trước đó Đài Truyền hình Trung ương không hề giới thiệu gì về bộ phim này, cũng không trình chiếu vào giờ vàng, thế nhưng bộ phim này đã nhanh chóng trở thành đề tài nóng bỏng trong giới trí thức và cư dân mạng, sự "phức tạp của cường quốc" bắt đầu tấn công vào tâm trí mọi người.

Trên thực tế, Trung Quốc khi ấy đang rất nổi bật. Ngay từ đầu năm, rất nhiều chuyên gia kinh tế học đã dự đoán GDP của Trung Quốc trong năm 2007 sẽ vượt qua Đức và trở thành nền kinh tế lớn thứ 3 toàn cầu sau Mỹ và Nhật Bản. Mọi người cũng bắt đầu cảm thấy tự tin hơn, văn hóa truyền thống trở thành thời thượng. Một chương trình ti vi

bình giảng về văn hóa truyền thống Trung Quốc mang tên "Bách gia giảng đàn" trở thành chương trình về đêm được đón xem nhiều nhất, hai vị giáo sư đại học giảng về *Tam quốc* và *Luận ngữ* đã nhanh chóng nổi tiếng, những cuốn sách của họ luôn được đặt ở vị trí dễ thấy nhất trong các nhà sách, đến đâu cũng được mọi người chào đón như minh tinh vậy. Ngay cả ban nhạc nữ S.H.E cũng lấy bài *Tiếng Trung Quốc* làm bài hát chính trong đĩa nhạc của mình, họ hát rằng: "Cả thế giới đều đang nói tiếng Trung Quốc, tiếng nói của chúng tôi khiến thế giới này biết lắng nghe".

Thị trường cổ phiếu Trung Quốc lại bắt đầu một "bữa tiệc vui vẻ" chưa từng có. Trong thời gian nửa năm, chỉ số cổ phiếu liên tục tăng nhanh, điểm nóng liên tục chuyển đổi, giá trị thị trường tăng theo cấp số nhân, hệ số giá trên thu nhập một cổ phiếu (P/E Ratio) lên đến 50 – 60 lần, thậm chí còn có nhiều cổ phiếu mà hệ số giá lên đến cả hơn 1000 lần, mọi người ồ ạt đến mở tài khoản, trung bình có khoảng 300 ngàn người mở tài khoản mỗi ngày. Trong số họ, không chỉ có những nhân viên văn phòng, những cao thủ tài chính mà còn có cả sinh viên đại học, nông dân, những người buôn bán nhỏ và kể cả các chị em nội trợ. Ngành cầm đồ làm ăn rất phát đạt, nhiều người đem cầm xe, hoặc thế chấp cả nhà cửa để mượn tiền về chơi cổ phiếu, có lẽ bản thân họ còn không hiểu hệ số giá nghĩa là gì. Một bài hát trên mạng do dân chơi cổ phiếu sáng tác mang tên "Có chết cũng không bán" đã trở thành nhạc chuông điện thoại của rất nhiều người, bài hát hát rằng: "Có chết cũng không bán, không cho tôi đổi đời thì tôi chẳng vui, dân chơi cổ phiếu chúng ta phải như thế thì mới không thất bại, có chết cũng không bán, giá không tăng đến phát sợ thì tôi chẳng vui, quyết tâm đầu tư Trung Quốc mãi còn". Đến ngày 25 tháng 5, số tài khoản được mở tại thị trường Thượng Hải và Thâm Quyến đã lên đến 100 triệu.

Nếu nói rằng cơn sốt ở thị trường cổ phiếu đã lên đến đỉnh điểm, thì những câu chuyện làm giàu từ thị trường bất động sản cũng khiến mọi người không thể nói bằng lời.

Lúc này, giá nhà đất trên toàn quốc đã tan băng và hồi phục hoàn toàn, tại nhiều thành phố, giá đã tăng lên

【*Tuần lễ vàng 1 tháng 5*】

Năm 1999, Quốc vụ viện công bố "về việc nghỉ lễ trong năm trên cả nước" và quyết định tăng ngày nghỉ cho toàn dân. Theo qui định thì Tết, Lễ 1 tháng 5 và Lễ Quốc khánh đều được nghỉ 3 ngày, và cộng thêm hai ngày nghỉ cuối tuần trước và sau lễ, thành ra hàng năm người Trung Quốc đều có 3 kỳ nghỉ dài, từ đó khuyến khích mọi người đi du lịch, mua sắm, và được mọi người gọi là "tuần lễ vàng". Nguyên nhân chủ yếu của "tuần lễ vàng" là từ bối cảnh khủng hoảng kinh tế Đông Nam Á xảy ra năm 1998, Chính phủ Trung Quốc đã dùng biện pháp này để kích cầu đối với người tiêu dùng, từ đó kéo theo phát triển kinh tế. Từ năm 2008 trở đi, tuần lễ vàng 1 tháng 5 đã bị hủy bỏ, vì thế tuần lễ vàng 1 tháng 5 của năm 2007 là tuần nghỉ cuối cùng.

Để chuẩn bị cho Thế vận hội Bắc Kinh, các tài xế taxi đều phải học tiếng Anh. Ảnh chụp tại Bắc Kinh vào thời điểm tháng 4 năm 2007.

gấp đôi, thậm chí gấp ba bốn lần. Ví dụ như tại Bắc Kinh, Olympic 2008 càng đến gần thì giá bất động sản càng lên cao, mỗi tuần một giá mới, trong vòng vành đai 5 đã không thể nào tìm được những ngôi nhà có giá trị dưới 1 vạn/m^2 nữa, thế mà vẫn cung không đáp ứng nổi cầu, người tiêu dùng xếp hàng liền mấy đêm để lấy số, chỉ sợ là kiếp này chẳng thể nào mua được nhà nữa. Một nhà thầu đã nói nhỏ với nhà báo rằng: "Tỉ lệ lợi nhuận nhà đất bây giờ đã cao đến mức chúng tôi cảm thấy ngại luôn". Tình trạng này cứ thế diễn ra mãi đến lúc Chính phủ phải gấp rút cho ra hàng loạt các chính sách thắt chặt thị trường nhà đất và tài chính, và sau khi đưa ra nhiều thông cáo để hạn chế giá bán và giá thuê nhà đất, thì giá bất động sản khi ấy mới dần dần hạ nhiệt.

Đúng vào thời điểm thị trường cổ phiếu và thị trường bất động sản ồ ạt tăng nhanh, thì một sự kiện đã xảy ra thật bất ngờ. Đúng vào tuần lễ vàng mùng 1 tháng 5, du khách đi du lịch ở Thái Hồ đã phát hiện ra có rất nhiều khu vực bị phủ lên một lớp màng xanh trên mặt nước, những chỗ dầy nhất thì nhìn như bị phủ lên một lớp sơn màu xanh, có nơi thì cá chết nổi đầy trên mặt nước. Các chuyên gia giải thích, đó là ổ dịch của tảo lam. Do ảnh hưởng của tảo lam, tại thành phố Vô Tích tỉnh Giang Tô, nước máy ở khu dân cư bị

Bên bờ sông Ô, một công ty xi măng đang sản xuất, lớp khói bụi dày đặc đã phá hoại hình ảnh đẹp đẽ của bờ sông. Ảnh chụp vào tháng 4 năm 2005.

ô nhiễm nặng nề, bốc mùi khó chịu đến nỗi không thể nào sử dụng, mọi người giành mua nước tiệt trùng bán trong siêu thị. Sự kiện tảo lam làm chấn động cả nước. Nguyên nhân cuối cùng được làm rõ là do công ty hóa chất ở bên bờ Thái Hồ đã xả nước thải mà không có sự giám sát chặt chẽ, đã khiến cho nước ở Thái Hồ trở nên quá nhiều "dinh dưỡng" (eutrophia), hàm lượng ni tơ và phốt pho vượt tiêu chuẩn gấp 10 lần. Gần hai năm nay, lượng nước thải công nghiệp và nước thải sinh hoạt ở lưu vực Thái Hồ mỗi năm lên đến 5,3 tỷ tấn, mà tỉ lệ xử lý nước thải chỉ vào khoảng 30%, lượng chất ô nhiễm đã vượt quá khả năng chịu đựng của môi trường lưu vực nước.

Vấn đề môi trường của Trung Quốc đã khiến cả thế giới phải chú ý. Trong một báo cáo của Ngân hàng Thế giới đã nói rằng, trong 20 thành phố ô nhiễm nghiêm trọng nhất thế giới, thì Trung Quốc chiếm 16 thành phố. Tuần báo *Newsweek* của Mỹ đã đăng một bài có tiêu đề *Trung Quốc xuất khẩu ô nhiễm*. Tác giả bài báo đã viết rằng: "Nhiều năm nay, không khí ở Bắc Kinh chẳng khác gì một bát canh trứng hỗn độn... Ở phương Tây, 'Made in China' là cụm từ đồng nghĩa với hàng hóa giá rẻ, nhưng giờ đây đất nước này đang xuất khẩu một sản phẩm "cao quí" hơn: Ô nhiễm môi trường. Mưa a-xít và những chất ô nhiễm khác

Trung tâm bơi lội quốc gia. Ảnh chụp tháng 5 năm 2008.

đang làm độc hại trên ¼ diện tích đất nông nghiệp của Trung Quốc, thậm chí cây trồng ở một số khu vực tại Nhật Bản và Hàn Quốc cũng bị khô héo do mưa a-xít Trung Quốc. Nạn khai thác rừng quá mức và sa mạc hóa đồng cỏ đã gây nên bão cát ở miền Bắc, thậm chí cát còn bay đến tận bờ biển phía tây nước Mỹ, cho đến ngày nay có đến 27% đất ở Trung Quốc bị sa mạc hóa. Lượng khí thải từ nhà kính ở Mỹ đứng đầu thế giới, và Trung Quốc theo sát Mỹ, là nguồn ô nhiễm lớn thứ 2 trên thế giới". Càng gần đến Olympic thì ô nhiễm không khí ở Bắc Kinh lại càng trở thành vấn nạn được thế giới quan tâm.

Trên thực tế, môi trường bị phá hỏng chính là cái giá phải trả cho mô hình phát triển kinh tế đã khiến cho người dân Trung Quốc và cả thế giới chú ý cao độ. Theo tính toán của giới chuyên gia, GDP của Trung Quốc chiếm 5,5% GDP trên toàn thế giới, nhưng tiêu thụ năng lượng lại vô cùng báo động, trong đó tiêu thụ dầu mỏ chiếm 8%, than đá 40%, thép thô 32%, Alumin 25%, xi măng 48%, thủy tinh 33%, phân bón 30%. Lượng khoáng sản mà Trung Quốc phải phụ thuộc vào nước ngoài đã từ 5% vào năm 1990 tăng lên 50% vào năm 2007. Một mặt khác, hiệu suất tận dụng năng lượng tương đối thấp, hầu như các chỉ tiêu đưa ra đều có vẻ cao hơn trình độ tiên tiến quốc tế. Rõ ràng, đây là một mô hình phát triển kinh tế không bền.

Mùa thu năm này, ủy ban cải cách phát triển quốc gia đã dùng 540 triệu nhân dân tệ để hỗ trợ cho 98 dự án bảo tồn năng lượng chủ chốt, Quốc vụ viện còn kí kết 45 mục tiêu tiết kiệm năng lượng với những công ty trọng điểm tại các địa phương. Đồng thời, "Luật Bảo tồn năng lượng" cũng được ra đời.

Trên thực tế, cùng với việc đồng nhân dân tệ liên tục tăng giá, kênh thương mại quốc tế gặp nhiều trắc trở nên rất nhiều công ty Trung Quốc đã bắt đầu nhắm vào thị trường nội địa, đồng thời từng bước sáng tạo con đường riêng cho mình. Vào tháng 7 năm nay, tập đoàn Langsha - công ty sản xuất vớ lớn nhất Trung Quốc đã tuyên bố, sau khi giao nốt lô hàng vào cuối tháng này, họ sẽ không chấp nhận đơn đặt hàng của Wal-Mart nữa. Công ty này mỗi năm cung cấp đơn hàng cho Wal-Mart với trị giá 5 triệu USD, thế nhưng do lợi nhuận quá ít nên họ đã từ bỏ mối làm ăn này.

Áp lực lớn hơn cả đến từ nạn lạm phát trong nước mỗi ngày một nghiêm trọng, ưu thế về giá cả của các sản phẩm Trung Quốc lần đầu tiên xuất hiện chiều hướng giảm, mà lạm phát không chỉ là vấn đề trong nước. Do Trung Quốc là nước cung cấp rất nhiều sản phẩm cho thế giới, việc tăng giá thành sản phẩm của Trung Quốc đều thể hiện trên các quầy hàng ở Wal-Mart cũng như những cửa hàng bán lẻ trên khắp thế giới. Bộ thương mại của Mỹ cho biết, trong sáu tháng đầu năm năm 2007, giá thành của các sản phẩm nhập từ Trung Quốc đều tăng lên 4,1%. Đây là đợt giá thành hàng hóa nhập từ Trung Quốc tăng lên nhanh nhất kể từ khi Mỹ bắt đầu tiến hành theo dõi giá cả vào năm 2003, hơn thế còn cao hơn tỉ lệ lạm phát của Mỹ là 2%. Một nhà chiến lược Trung Quốc tại Ngân hàng Hoàng Gia Scotland đã nói rất đơn giản: "Trong 10 năm qua, thế lực của Trung Quốc là giải lạm phát, còn 10 năm trong tương lai, thế lực của họ sẽ là lạm phát".

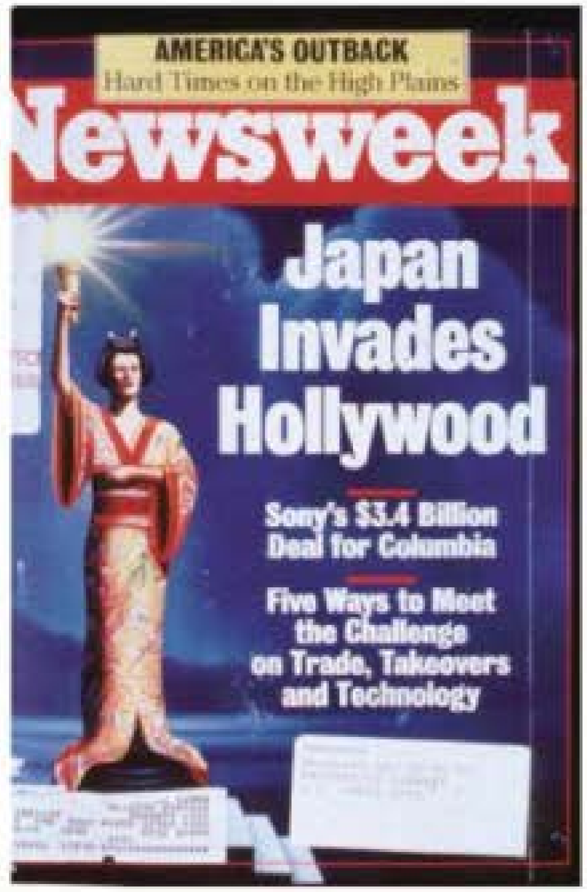
Sau đó, cựu chủ tịch Cục Dự trữ Liên bang Mỹ Alan Greenspan trong hồi ký có tên ***Thời đại xao động: Sự phiêu lưu của thế giới mới*** đã cho rằng, nước Anh – vốn dĩ là cường quốc của châu Âu vẫn sẽ phát triển rất tốt, Nga –

nước sở hữu một nguồn tài nguyên dồi dào cũng sẽ tiếp tục phát triển, Ấn Độ - một đất nước phát triển rất mạnh về công nghiệp nặng và dịch vụ IT thì cho thấy rằng tiềm năng của họ rất lớn, Nhật Bản với tình hình vĩ mô trầm lắng thì vẫn giữ được "khả năng mạnh mẽ". Khi bày tỏ mối lo ngại về nền kinh tế của Mỹ, ông dự đoán rằng, đến năm 2030 Trung Quốc sẽ trở thành đối thủ cạnh tranh chủ yếu của Hoa Kỳ, ông nói: "Trung Quốc bước vào thị trường toàn cầu như thế nào thì sẽ quyết định vận mệnh của nền kinh tế toàn cầu như thế đó".

Khi càng đến gần Thế vận hội Bắc Kinh, Trung Quốc tựa như cùng lúc chạy đua trên hai quang cảnh hoàn toàn khác nhau, hoặc giống như hai mặt của đồng xu. Một mặt, một nước lớn đang từ từ bứt phá, tầm ảnh hưởng của Trung Quốc mỗi ngày một lớn hơn, những va chạm thương mại liên tục xảy ra; mặt khác, thị trường cổ phiếu cứ nóng lạnh đột ngột, thị trường nhà đất cũng dao động bất thường, đồng nhân dân tệ liên tục tăng giá, chỉ số giá tiêu dùng (CPI - Consumer price index) luôn cao. Tất cả những cảnh tượng này cứ đan xen nhau khiến mọi người dù phấn chấn nhưng cũng không kém phần lo ngại.

Một điều thú vị là, tạp chí *Nhà Kinh Tế Học (The Economist)* của Anh ra vào tháng 5 năm 2007 đã cho đăng ảnh bìa rất độc đáo và bắt mắt, họ dùng hình ảnh từ bộ phim *King Kong* của Hollywood khi King Kong đang leo lên tòa nhà Empire State, nhưng chỉ khác một điều, đó là King Kong được thay thế bằng một chú gấu trúc. Điều đó đã khiến nhiều người bất giác nhớ đến tấm bìa của một tạp chí nổi tiếng khác xuất bản năm 1989. Khi ấy công ty Sony của Nhật đã mua lại công ty điện ảnh Columbia, *Tuần Báo Tin Tức* đã từng thiết kế một mặt bìa với hình ảnh Nữ thần Tự Do và đăng tiêu đề "Nữ thần Tự Do mặc trang phục Kimono Nhật Bản". Nhưng một năm sau đó, thị trường cổ phiếu Tokyo sụp đổ, bong bóng của thị trường nhà đất thì vỡ tung, kể từ đó nền kinh tế Nhật Bản rơi vào một thời kỳ chìm lắng dài suốt 17 năm. Liệu rằng Trung Quốc có đi lại vết xe lịch sử của Nhật Bản hay không? Tất cả dường như đều được quyết định bởi tâm trạng và lý trí của mọi người. Đối với một nước lớn đang trên đà phát triển, một

thời đại nóng bỏng đang dần đi qua, cùng với bước chân của năm 2008 đang đến gần, Trung Quốc bắt đầu những cuộc bứt phá đầy lý trí.

Ảnh trái: "Gấu trúc leo lên tòa Empire" tạp chí *Nhà Kinh Tế Học* (The Economist) của Anh ra vào tháng 5 năm 2007 đã cho đăng ảnh bìa rất độc đáo và bắt mắt, họ dùng hình ảnh từ bộ phim *King Kong* của Hollywood khi King Kong đang leo lên tòa nhà Empire State, nhưng chỉ khác một điều, đó là King Kong được thay thế bằng một chú gấu trúc. Điều đó đã khiến nhiều người bất giác nhớ đến tấm bìa của một tạp chí nổi tiếng khác xuất bản từ 18 năm trước.

Ảnh phải: "Nữ thần Tự Do mặc trang phục Kimono Nhật Bản" – Năm 1989, nền kinh tế Nhật Bản đang trong thời kỳ phát triển cao độ, công ty Sony đã mua lại công ty điện ảnh Columbia, *Tuần Báo Tin Tức* đã thiết kế trang bìa thú vị này. Kỳ tích kéo dài đến tháng 5 năm 1990 khi thị trường cổ phiếu Nhật Bản sụp đổ, bong bóng ở thị trường nhà đất cũng vỡ tung, từ đó nền kinh tế Nhật Bản rơi vào một thời kỳ chìm lắng dài suốt 17 năm.

Tòa cao ốc của Đài Truyền hình Trung ương đang trong quá trình xây dựng chính là một vật thể kiến trúc "siêu hiện thực".

KHỞI ĐIỂM MỚI, CON ĐƯỜNG TRUNG QUỐC ĐANG CHỜ ĐƯỢC KHÁM PHÁ

Lịch sử chẳng khác gì Janus – "vị thần hai mặt" trong thần thoại Roma, lịch sử luôn có hai mặt, một mặt nhìn lại quá khứ, mặt kia luôn hướng đến tương lai.

Quay lại năm 1978, khi ấy Trung Quốc vẫn còn đang cô độc đi bên rìa thế giới. Cuộc đấu tranh chính trị diễn ra trong suốt một thời gian dài đã khiến mọi người cảm thấy không còn thiết tha gì đến tương lai nữa, sức mạnh của mỗi cá nhân bị hủy hoại nghiêm trọng. Lúc mới giải phóng, từ các lãnh đạo cho đến người dân bình thường cũng đều ít nhiều cảm thấy chán nản mệt mỏi – không nơi nương tựa, tiền bạc thiếu thốn, thể chế cứng nhắc đã trói buộc chân tay của tất cả mọi người.

Nhưng 30 năm sau đó, tại đất nước với 1,3 tỷ dân này, thể chế kinh tế kế hoạch đã dần bị giải thể, một nhóm nhân vật không chịu khuất phục trước số mệnh đã biến Trung Quốc trở thành nơi thí điểm lớn. Dưới ánh mắt chăm chú của mọi người, Trung Quốc đã bước vào xã hội thương nghiệp và quĩ đạo của thế giới mà không thể quay đầu, người dân đã chen chúc vào dòng chảy lịch sử để mưu cầu

Thời điểm trước và sau Tết năm 2008, miền Nam Trung Quốc xảy ra bão tuyết. Trong ảnh là một nông dân lên thành phố làm thêm nhưng không thể về quê vì ảnh hưởng của bão tuyết.

dân chủ và hạnh phúc của bản thân, đúng như những gì Thủ tướng Ôn Gia Bảo đã nói: "Cải cách của Trung Quốc là cuộc cải cách của dân chúng dựa trên sự tự do". Nói từ góc độ lịch sử, Trung Quốc trong khoảng thời gian từ 1978 đến 2008 là không thể lặp lại được.

30 năm nay, mọi người không chỉ một lần tranh luận về vấn đề "Họ Xã hay họ Tư" đến nỗi đỏ mặt tía tai, rất nhiều người vì mạo hiểm mà đã phải trả giá, nhưng đến giờ này nhìn lại, đúng là một tinh thần vững tin vào thực tiễn, theo đuổi chân lý đã giúp cho Trung Quốc bứt phá. Không giống với cuộc cải cách của các nước xã hội chủ nghĩa Đông Âu, Trung Quốc đã chọn một lối cải cách rất tiên tiến và đặc biệt, tuy trong quá trình cải cách có nhiều xung đột và khúc mắc, nhưng thực tế chứng minh, đây rõ ràng là một con đường rộng lớn thênh thang để tiến tới tương lai.

Mãi đến ngày nay, trong tiến trình lịch sử rất nhiều thay đổi mà cũng nhiều đặc sắc này, mọi người căn bản không thể nhìn thấy được "qui luật khách quan" mà các chuyên gia kinh tế thường hay thao thao bất tuyệt. Về một mặt ý nghĩa nào đó, những kỳ tích kinh tế của Trung Quốc trong 30 năm qua là một thắng lợi rất thực tế của chủ nghĩa kinh nghiệm. Khát vọng làm giàu, ý chí từ giã đói nghèo và theo đuổi hiện đại hóa một cách mãnh liệt của toàn dân

Ảnh trên: Ngày 12 tháng 5 năm 2008, tại Văn Xuyên tỉnh Tứ Xuyên đã xảy ra một trận động đất lớn nhất trong lịch sử 30 năm nay, người gặp nạn ước tính lên đến 80 ngàn người. Xã hội Trung Quốc đối mặt với nhiều thử thách. Trong ảnh là cảnh đổ nát ở một huyện thành, phía bắc tỉnh Tứ Xuyên.

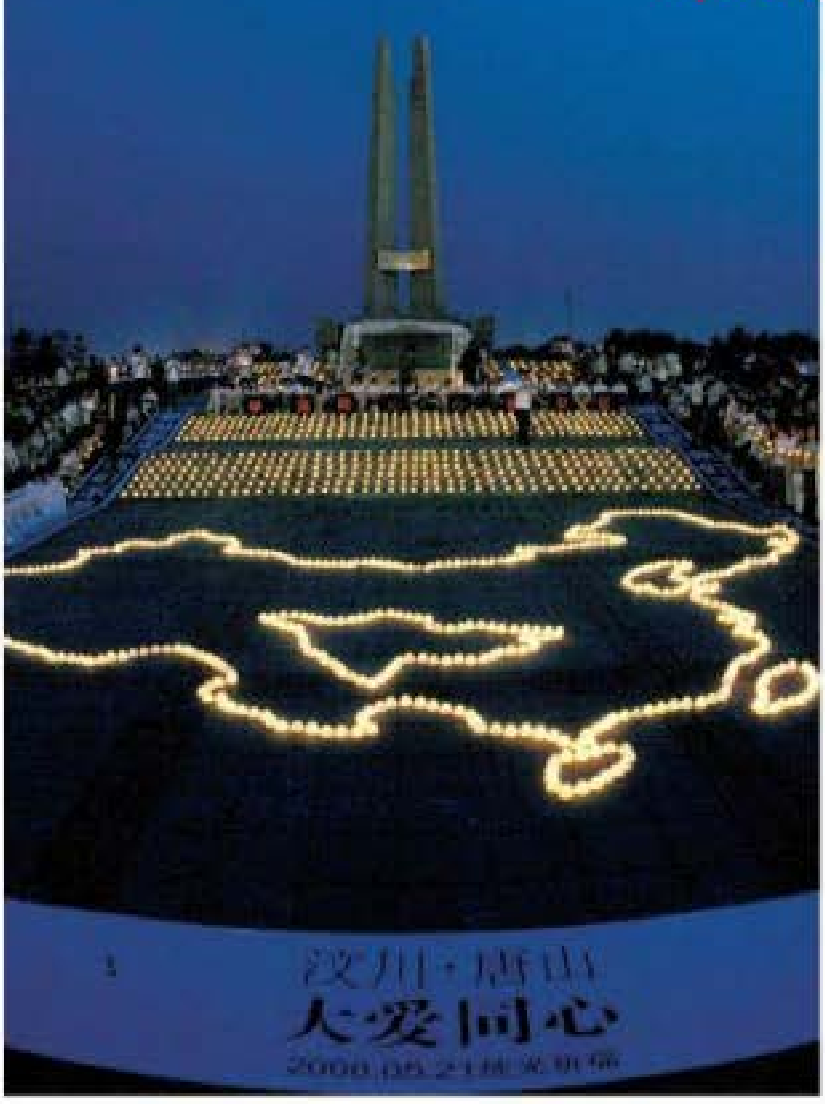
Ảnh giữa: Chiều ngày 17 tháng 5 năm 2008, liên hợp lục quân và không quân tại thành phố Miên Trúc, Tứ Xuyên đã tiến hành cứu nạn tại thôn Thanh Bình nằm ở vùng núi sâu.

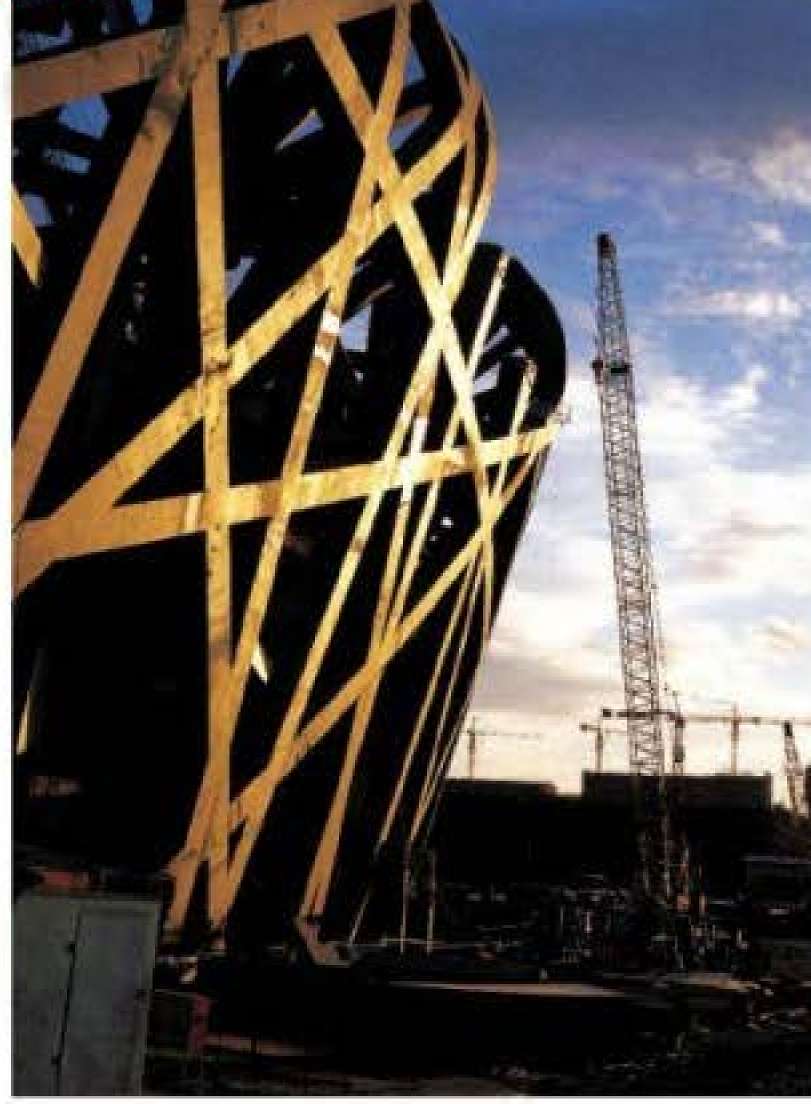
Hình dưới: Ngày 19 tháng 5 năm 2008, dân chúng siết chặt tay nhau để cầu nguyện cho những người gặp nạn.

Hình trái: Động đất ở Văn Xuyên là trận động đất nghiêm trọng ngang ngửa với trận động đất xảy ra tại Đường Sơn vào năm 1976. Dân chúng đã tập trung tại tháp kỷ niệm trận động đất ở Đường Sơn để thắp nến cầu nguyện cho dân chúng gặp nạn tại Văn Xuyên.

Hình phải: Sân vận động Tổ chim – hội trường chủ yếu của Thế vận hội Bắc Kinh 2008. Ảnh chụp vào tháng 3 năm 2008.

cũng như Chính phủ, đã trở thành giá trị định hướng chưa bao giờ lay động của tất cả mọi người, mọi người có thể "dò đá qua sông", cũng không quản bạn là mèo đen hay mèo trắng, chỉ cần bắt được chuột thì ắt là mèo tốt, có hàng ngàn hàng vạn lối đi và phát triển là lối đi đúng đắn nhất. Cũng chính từ những nhận thức chung ấy mà bất cứ khó khăn nào cũng đều được khắc phục.

Trung Quốc trong năm 2008 lại đứng trước một ngã tư mới. Đất nước này sẽ đi đâu về đâu, trong tương lai chúng ta sẽ còn gặp phải những khó khăn gì, sẽ đón nhận những vinh quang mới mẻ nào khác... có lẽ chỉ có lịch sử mới trả lời được. Ngọn đuốc của Thế vận hội Bắc Kinh đã cháy, Trung Quốc sắp sửa kỷ niệm 60 năm thành lập và đón chào cuộc triển lãm thế giới tại Thượng Hải vào năm 2010, hiện giờ vẫn chưa có bất cứ dấu hiệu gì cho thấy con đường phồn hoa và đầy không gian tưởng tượng này có thể sẽ bị đứt quãng. Nhưng đồng thời, áp lực lạm phát vẫn chưa giảm, những sản phẩm mang thương hiệu Trung Quốc đang phải đối diện với sự chuyển đổi, vấn đề về môi trường vẫn ngày một nghiêm trọng, cải cách chính trị sẽ tiếp diễn như thế nào, làm thế nào để biến lý tưởng về một xã hội hài hòa thành hiện thực, và vẫn còn tồn tại nhiều tranh cãi về phương hướng cải cách tiếp theo.

Nhà hát lớn quốc gia. Ảnh chụp vào tháng 3 năm 2008.

Có lẽ đối với đất nước Trung Quốc đã trải qua vô vàn thăng trầm, cho dù có gặp phải cục diện khó khăn và phức tạp nào, thì cũng chỉ là những thử thách mang tính tạm thời. Nhưng lúc ấy, điều mà mọi người cần suy nghĩ nhiều hơn là, trong quá trình phục hưng dân tộc chưa từng có trong lịch sử này, chúng ta đã có sự chuẩn bị đầy đủ về đạo đức và tâm lý để đối phó với sự phát triển của thương mại hay chưa? Liệu rằng chúng ta có tự tôn thờ mình quá hay không? Chúng ta đã biết cách đóng vai trò của một nước lớn hay chưa? Những vinh quang mang tầm quốc tế và cả những nguy cơ to lớn tựa như một cặp song sinh luôn mai phục ở phía trước con đường phát triển của Trung Quốc. Đối với một thế giới tương lai rộng lớn mà không thể đoán trước thì sự rụt rè hay những dấn do hoàn toàn không phải là sợ hãi mà là sự tu dưỡng để trưởng thành.

ĐỘT PHÁ KINH TẾ Ở TRUNG QUỐC (1978 - 2008)

Chịu trách nhiệm xuất bản
NGUYỄN THỊ THANH HƯƠNG
Biên tập: Trần Thi Anh - Trần Thị Ly

NHÀ XUẤT BẢN TỔNG HỢP TP. HỒ CHÍ MINH
NHÀ SÁCH TỔNG HỢP
62 Nguyễn Thị Minh Khai, Q.1
ĐT: 38256713 – 38247225 – 38296764 - 38223637
Fax: 84.8.38222726
Email: tonghop@nxbhcm.com.vn
Website: www.nxbhcm.com.vn / www.sachweb.vn

GPXB số: 1131-2012/CXB/578-123/THTPHCM ngày 24/9/2012